

วารสาร

การพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต

เครือข่ายบริหารการวิจัย
Research Administrative Network

ISSN (Print): 2630-0443 ISSN (Online): 2630-0451

Journal of Community Development and Life Quality

1. แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเสวต อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่
ทนงศักดิ์ เอ็งฉ้วน และ อรอนงค์ เฌิบแหลม 340
2. การจัดทำผังชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนเกาะพิทักษ์ จังหวัดชุมพร
นรา พงษ์พานิช อำนาจ รักษาพล เบญจมาศ ณ ทองแก้ว ภัทรธนกลัย เตียไพบุลย์ อำพล ธาณีครุฑ วิจิตร พันธุ์พิช อรอนงค์ เย็นบางสะพาน
พรศรี รัตนราช และ สถาพร หันเดียน 352
3. การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะในชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาชุมชนวัดมหาธาตุ จังหวัดนครพนม
นางสาวพัชณุพันธ์ กิณเรศ 366
4. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเกษตรกรด้วยนวัตกรรมด้านเกษตรอินทรีย์ในตำบลอ่าวแก้ว อำเภอลำปำ จังหวัดลำปาง
วิฏิกานต์ สุริยะสาร พรชนก ทองลาด และ เบญจวรรณ เลาลลิต 376
5. การพัฒนาการบริหารของเทศบาลตำบลกับการบริหารเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามมาตรฐานการส่งเสริมกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น:
กรณีศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร
สุดเฉลิม ศัสตราพฤกษ์ 390
6. จิตอาสา การเห็นคุณค่าในตนเอง การสนับสนุนทางสังคม กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มี
ปิยาภรณ์ บุญประเสริฐ และ สุภาณี สนธิรัตน์ 400
7. การศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพในผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง
ศุภกาญจน์ แก่นท้าว และ นัฐพล ปันสกุล 411
8. ความวิตกกังวลและความเข้มเฝ้าระวังระหว่างสถานการณ์การระบาดของโควิด 19 ในประชากรไทย และเทคนิคการผ่อนคลาย
นฤนันท์ วุฒิสินธุ์ กาญจนาน กาคำ และ ลลิตภัทร สุขเชื้อ 422
9. การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุจากการสร้างสรรค์ชิ้นงานสู่แนวทางการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในตำบลบ้านแลง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง
ดวงจันทร์ แก้วกพาน ชิสัพพัชร์ ชูทอง ฉัตรสุดา มาทา สมศักดิ์ ศรีสวการย์ และ สุภาภรณ์ มาชัยวงศ์ 433
10. ผลของพันธุ์ข้าวพื้นเมืองจังหวัดตราดต่อการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารเส้น
พชร แก้วดี กุณทล จาเจือ สุธารัตน์ ดันพะอาริยะ อมร ไชยแสน และ กรกนก ปานอำพันธ์ 445
11. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนาช่องทางการตลาด และการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตภาชนะจากกาบหมาก กรณีศึกษากลุ่มพลังสตรีวิถี
ชาวพร่อน
ธมยันตี ประยูรพันธ์ นันทพร โกสิยาภรณ์ และ สมเกียรติ สุทธิยาพิพัฒน์ 452
12. การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านมะยาง อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดร้อยเอ็ด
ลลิตา พิมพ์า และ รักษาวัลย์ ศิริธาคา 465

คำแนะนำในการเตรียมต้นฉบับ

เรื่องที่ตีพิมพ์

บทความวิจัย บทความปริทัศน์ หรือบทความวิชาการ

การเตรียมต้นฉบับ

1. ภาษา เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ

2. การพิมพ์ พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษขนาด A4 ด้วย ไมโครคอมพิวเตอร์โปรแกรม ไมโครซอฟเวิร์ด ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 ตัวอักษรต่อนิ้ว **ความยาวไม่ควรเกิน 8 - 10 หน้า** (รวมบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)

3. การเรียงลำดับเนื้อหา

3.1 ชื่อเรื่อง (Title) ควรสั้น ชัดเจน และต้องสื่อเป้าหมายหลักของการศึกษาวิจัย ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 18 หน้า

3.2 ชื่อผู้เขียน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 16 หน้า เอียง สำหรับที่อยู่ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ให้พิมพ์บรรทัดถัดไป ข้างล่างชื่อผู้เขียน ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 12

3.3 บทคัดย่อ (Abstract) ควรเป็นเนื้อหาที่สั้น ชัดเจนและเข้าใจง่าย โดยรวมเหตุผลในการศึกษาวิจัย อุปกรณ์ วิธีการ ตลอดจนผลการศึกษาและสรุปด้วย ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ **ไม่ควรเกิน 200 คำ** และให้ระบุคำสำคัญ (keywords) ไว้ท้ายบทคัดย่อแต่ละภาษาด้วย **จำนวนคำไม่เกิน 5 คำ** (บทความปริทัศน์อาจไม่ต้องมีบทคัดย่อ)

3.4 คำนำ (Introduction) แสดง**ความเป็นมาและเหตุผล**ที่นำไปสู่การศึกษาวิจัย รวมทั้งการตรวจเอกสาร (Review of Literature) และ**วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย**ไว้ด้วย

3.5 อุปกรณ์และวิธีการ (Materials and Methods) ให้อธิบายละเอียด **ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ประชากรต้องระบุขอบเขต จำนวนและคุณลักษณะของประชากรให้ชัดเจน กลุ่มตัวอย่าง คือ ส่วนหนึ่งของประชากรที่จะนำมาศึกษา ต้องระบุขนาด ของกลุ่มตัวอย่าง วิธีการและขั้นตอนการเลือกกลุ่มตัวอย่างอย่างละเอียด**

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล เป็นการให้รายละเอียดเครื่องมือที่จะใช้ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการอธิบายว่าจะเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างไร

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการอธิบายถึงวิธีการจัดการกับข้อมูลที่ได้นำมา เพื่อให้เกิดคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.6 ผลการศึกษาหรือผลการทดลอง (Results) ให้บรรยายผลการศึกษาวิจัย พร้อมเสนอข้อมูลในรูปแบบ ตารางหรือภาพประกอบได้ โดยตารางหรือภาพ ให้จัดทำเป็น **ภาษาอังกฤษทั้งหมด**

3.7 วิจารณ์ (Discussion) ควรเชื่อมโยงกับผลการศึกษาว่า**สอดคล้องกับสมมติฐานหรือแตกต่างไปจากผลงานวิจัยที่มีผู้รายงานไว้ก่อนหรือไม่อย่างไรและด้วยเหตุใด** โดยมีพื้นฐานการอ้างอิงที่เชื่อถือได้ วิจารณ์อาจนำไปรวมกับผลการศึกษาเป็นผลการศึกษาและวิจารณ์ (Results and Discussion)

3.8 สรุป (Conclusion) ควรสรุปผลที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยอย่างกระชับว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่

4. กิตติกรรมประกาศ หรือ คำขอบคุณ (Acknowledgement)

อาจมีหรือไม่มีก็ได้ เป็นการแสดงความขอบคุณแก่ผู้ช่วยเหลือในงานวิจัย แต่ไม่ได้เป็นผู้ร่วมงานวิจัย

5. เอกสารอ้างอิง (References)

5.1 ในเนื้อเรื่อง

หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
TH: Jaisuk (2018) รายงานว่า EN: Johny (2018)	TH: (Jaisuk, 2018) EN: (Johny, 2018)
หากมีผู้เขียน 2 คน ให้ใช้ เป็น	
Jaisuk and Jaingam (2018) รายงานว่า Johnnie and Walker (2018)	(Jaisuk and Jaingam, 2018) (Johnnie and Walker, 2018)
ถ้ามีผู้เขียนตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป ให้ใช้ชื่อคนแรกแล้วตามด้วยคำว่า และคณะ	
Jaisuk <i>et al.</i> (2018) รายงานว่า Johny <i>et al.</i> (2018)	(Jaisuk <i>et al.</i> , 2018) (Johny <i>et al.</i> , 2018)
* หมายเหตุในเนื้อเรื่องของบทความให้ใส่ชื่อผู้เขียนทุกคน ห้ามใช้คำว่า และคณะ หรือ <i>et al.</i>	

5.2 เอกสารอ้างอิง **ต้องเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมดโดยเรียงตามลำดับอักษร ตามรูปแบบการเขียนมีดังนี้**

1) วารสาร (Journals) (**อ้างอิงวารสารที่มีความทันสมัย/เป็นปัจจุบันมากที่สุด**)
ชื่อผู้เขียน./ปีที่พิมพ์./ชื่อเรื่อง./ชื่อวารสาร/(เขียนเต็ม)/ปีที่(ฉบับที่)/เลขหน้า
เริ่มต้น-เลขหน้าที่สิ้นสุด ตัวอย่างเช่น (“/” แทนการเว้นวรรค หรือ Spacebar 1 ครั้ง)

Kunta, K. and N. Nophaket./2018./ Waste management using philosophy of sufficiency economy in Phra Samut Chedi district, Samut Prakan province./ Journal of Community Development and Life Quality/6Z3X: 497-524. (in Thai)
Zhang X. and E. Warner Mildred./2017./Business retention and expansion and business clusters – A comprehensive approach to community development./Journal of Community Development Society/48(2)/:170-186.

2) หนังสือ และตำรา (Books & Textbooks) (**อ้างอิงให้น้อยที่สุด ในกรณีที่ไม่สามารถสืบค้นจากวารสารได้**)

ชื่อผู้เขียน./ปีที่พิมพ์./ชื่อหนังสือ./สำนักพิมพ์./เมืองที่พิมพ์./จำนวนหน้าทั้งหมด.
ตัวอย่างเช่น

Jaturasitha,S./2012./MeatTechnology/Mingmuang/Chiangmai/367/p.(in Thai)
Gullan,/P.J./and/P.S./Cranston/2005./The Insects: An Outline of Entomology./3rd ed/Blackwell Publishing/Malden/505 p.

3) เรื่อยย่อในตำราหรือหนังสือที่มีผู้เขียนแยกเรื่องกันเขียน และมีบรรณาธิการ (**อ้างอิงให้น้อยที่สุด ในกรณีที่ไม่สามารถสืบค้นจากวารสารได้**)

ชื่อผู้เขียน./ปีที่พิมพ์./ชื่อเรื่องย่อ./หน้า/เลขหน้าเริ่มต้น-เลขหน้าที่สิ้นสุด./ใน/ชื่อบรรณาธิการ./ (บก.)/ชื่อหนังสือ. สำนักพิมพ์./เมืองที่พิมพ์.

ตัวอย่างเช่น
Wechakit,/D./and /S. Tongsakul./2017./Technical Use of Pesticides./pp./22-42./ In:/S. Ruiaree (eds.)/ Insects and Animals, Major Enemies of Economic Plants and Management./Idea Square/Bangkok. (in Thai)
Tilgner, E.H./2017./Phasmida (Slick and leaf insects)./pp.765-766./In:/V.H.Resh and R.T. Carde/(eds) . Encyclopedia of Insects./2nd ed/Academic Press/London.

4) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (**อ้างอิงเฉพาะข้อมูลที่ทันสมัย/เป็นปัจจุบัน เช่น สถิติ จำนวนประชากร เป็นต้น**)

ชื่อผู้เขียน./ปีที่พิมพ์./ชื่อเรื่อง./ (ระบบออนไลน์)/แหล่งข้อมูล/ชื่อ Website/(วันเดือนปีที่สืบค้นข้อมูล).

Department of Local Administration. 2018. Community Management Plan (Online). Available: http://www.dla.go.th/upload/document/type2/2018/1/19390_2_1516003578311.pdf?time=1516143862616 (May 9, 2018). (in Thai)
National Statistical Office./2016./The 2016 Household Survey on the Use of Information and Communication Technology./ (Online)/Available:<https://goo.gl/rv6nbc>/(October 05, 2017)

รูปแบบในการใช้ภาษาอังกฤษในเนื้อเรื่องภาษาไทย

ชื่อวิทยาศาสตร์ คำขึ้นต้นให้ใช้อักษรตัวใหญ่ และใช้อักษรตัวเอน

Meloidogyne incognita

ชื่อเฉพาะ ให้ขึ้นต้นด้วยอักษรตัวใหญ่ทุกคำ

Berdmann, Marschner

ภาษาอังกฤษทั้งในวงเล็บและนอกวงเล็บ ให้ใช้ตัวเล็ก

completely randomized design, (transition period)

ตัวย่อ ให้ใช้อักษรตัวใหญ่ทั้งหมด และควรมีคำเต็มบอกไว้ในการใช้ครั้งแรก

(randomized complete block design, RCBD)

หัวข้อเรื่อง ให้ขึ้นต้นด้วยอักษรตัวใหญ่

Abstract, Introduction

คำแรกที่ตามหลัง คำสำคัญ ให้ขึ้นต้นด้วยอักษรตัวใหญ่

Keywords: Mango, chlorophyll

วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต

Journals of Community Development and Life Quality

ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2564)

Volume 9, Issue 3 (September – December 2021)

ISSN: 2630-0443 (Print)

ISSN: 2630-0451 (Online)

ผู้จัดพิมพ์ Publisher	เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน Upper Northern Research Administrative Network
กำหนดการพิมพ์ Publication	วารสารราย 4 เดือน (3 ฉบับ/ปี) ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม Tri-annually Issue 1 January-April Issue 2 May-August Issue 3 September-December
วัตถุประสงค์ Objective	เป็นวารสารสาขามนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ ที่ตีพิมพ์ผลงานวิจัยของนักวิชาการและบุคคล ทั่วไปที่มีคุณภาพและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะเพื่อการพัฒนาชุมชนและเพิ่มคุณภาพ ชีวิต โดยการสนับสนุนจากสำนักงาน ปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สป.อว.) To be Humanities and Social Sciences journal published the results of research scholars and the general quality and can be used, especially for community development and enhance the quality of life. The journal was supported by the Office of the Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation
ที่ปรึกษา Consulting	ศ. ดร. สัมพันธ์ ฤทธิเดช Sampan Rittidej, Ph.D., Prof. กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation นางนงนภัส หมวดเดช Nongnapat Muaddeech, M.A. สำนักปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม Office of the Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation รศ. ดร. กัน จันทร์พรหมมา Kan Chantrapromma, Ph.D., Assoc. Prof. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ Hatyai University ศ. เกียรติคุณ ดร. สัญชัย จตุรสีทธา Sanchai Jaturasitha, Ph.D., Prof. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ Chiang Mai University นางสาว กิรติ แก้วสัมฤทธิ์ Geerati Kaewsumrit, M.A. สำนักปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม Office of the Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ Chiang Mai University รศ. ดร. ไสว บุรณพานิชพันธุ์ Sawai Buranapanichpan, Ph.D., Assoc. Prof. มหาวิทยาลัยขอนแก่น Khon Kaen University ศ. พญ. ผิวพรรณ มาลีวงษ์ Pewpan Maleewong, Ph.D. Prof. มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ Naresuan University ผศ. นพ. ยุทธพงศ์ พุทธรักษา Yuthapong Buddhakasa, Ph.D., Asst. Prof. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ Hat Yai University ผศ. ดร. อนุรักษ์ อุทอง Anurak Thungtong, Ph.D., Asst. Prof.
กองบรรณาธิการ (ฝ่ายวิชาการ) Editorial Board (Academic)	

วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต

Journals of Community Development and Life Quality

ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2564)

Volume 9, Issue 3 (September – December 2021)

ISSN: 2630-0443 (Print)

ISSN: 2630-0451 (Online)

กองบรรณาธิการ
(ฝ่ายวิชาการ)
Editorial Board
(Academic)

ศ. ดร. ธีระพล ศรีชนะ

Teerapol Srichana, Ph.D. Prof..

ศ. ดร. วรณา ชูฤทธิ์

Wanna Choorit, Ph.D. Prof.

รศ. ดร. อนันต์ ทองระอา

Anan Tongraar, Ph.D., Assoc. Prof.

รศ. ดร. จิตติมา เจริญพานิช

Jittima Charoenpanich, Ph.D., Assoc. Prof.

ผศ. ดร. ปฐมทัศน์ จิระเดช

Pathomthat Chiradeja, Ph.D., Asst. Prof.

รศ. ดร. นันทนิตย วานิชชีวะ

Nantanit Wanichacheva, Ph.D., Assoc. Prof.

ผศ. ดร. สุพัฒน์ กุเกียรติกุล

Supath Kookiattikoon, Ph.D., Asst. Prof.

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Prince of Songkla University

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

Walailak University

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

Suranaree University of Technology

มหาวิทยาลัยบูรพา

Burapha University

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Srinakharinwirot University

มหาวิทยาลัยศิลปากร

Silpakorn University

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Ubon Ratchathani University

กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการตรวจและแก้ไขบทความที่เสนอเพื่อการตีพิมพ์ในวารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต

The Editorial Board claims a right to review and correct all articles submitted for publishing

บทความหรือข้อความความคิดเห็นใด ๆ ที่ปรากฏในวารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต เป็นวรรณกรรมของผู้เขียนโดยเฉพาะ
คณะผู้จัดทำไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย และไม่ใช้ความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัยและคณะผู้จัดทำ / บรรณาธิการ

ติดต่อกองบรรณาธิการ

นายวิทยา บรรทัด

กองบรรณาธิการวารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต

เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

239 ถ. ห้วยแก้ว ต. สุเทพ อ. เมือง จ. เชียงใหม่ 50200 E-mail: journals.unrn@gmail.com

โทรศัพท์ 053-942476 โทรศัพท์ (มือถือ) 087-656-0160

พิมพ์ที่: เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน
สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
239 ถ. ห้วยแก้ว ต. สุเทพ อ.เมือง จ. เชียงใหม่ 50200

บทบรรณาธิการ

สวัสดีครับ ท่านผู้อ่านทุกท่าน

วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 นับว่าผ่านมา 9 ปี กับผลงานวิจัยที่เปี่ยมไปด้วยคุณภาพ ด้วยเกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างต่อเนื่องเป็นทั้งผลงานเชิงประจักษ์ และผลงานเชิงสร้างสรรค์ สำหรับฉบับนี้มีผลงานวิจัยจำนวน 12 เรื่อง ที่ประกอบไปด้วยงานวิจัยด้านข่าวพื้นเมืองของจังหวัดตราด ซึ่งเหมาะสำหรับนำไปแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า ด้านการท่องเที่ยวที่มีทั้งการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของจังหวัดกระบี่ และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดชุมพร นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยด้านพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งด้านการเกษตร ผู้สูงอายุ หรือ แม้แต่ผู้ป่วย การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อชุมชน ก็มีหลายรูปแบบที่เน้นทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น และการจัดการสมัยใหม่ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าผลงานวิจัยนั้นมีหลากหลายรูปแบบที่นักวิจัยได้ผลิตผลงานดีๆ มาให้อ่านแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน นับว่าจะเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับชุมชน ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะมีการระบาดของโรค COVID-19 จะเป็นอุปสรรคอย่างมากต่องานวิจัยเชิงพื้นที่ แต่นักวิจัยก็ได้ปรับตัวเองเพื่อสานต่องานวิจัยให้เกิดความต่อเนื่อง

กองบรรณาธิการขอขอบคุณทีมงานวิจัยที่ได้ทำผลงานวิจัยดีๆ มาเผยแพร่ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน หวังว่าคงได้รับการอนุเคราะห์จากท่านต่อไปในภายภาคหน้า

กองบรรณาธิการขอแจ้งให้ นักวิชาการ นักวิจัย ได้ทราบว่าวารสารฯ เป็นสาขามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ที่มีผู้ทรงคุณวุฒิประเมินผลงานของท่าน ไม่น้อยกว่า 3 ท่านตอบทความ เพื่อที่ท่านจะได้ทำผลงานวิจัยที่ดีพิมพ์ในวารสารนี้ ไปขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของท่านได้อย่างแน่นอน

พบกันใหม่ฉบับหน้าครับ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. สัญชัย จตุรสิทธา

บรรณาธิการวารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต

แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเสวต อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่

Tourist Destination Development Guideline for Phra Sawet Historical Park in Lam Thap District, Krabi Province

ทณงศักดิ์ เอ็งฉ้วน¹ และ อรอนงค์ เจียบแหลม²

Thanongsak Angchuan¹ Onanong Cheablam²

¹สำนักวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ อ. ท่าศาลา จ. นครศรีธรรมราช

¹Management Administration Program, School of Management, Walailak University,
Nakhon Si Thammarat 80161, Thailand

²สาขาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและการบริการ สำนักวิชาการจัดการมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช 80161

²Tourism and Hospitality Industry Program, School of Management, Walailak University,
Nakhon Si Thammarat 80161, Thailand

* Corresponding author: Email: conanong64@gmail.com

(Received: November 9, 2020; Accepted: February 11, 2021)

Abstract: This study aimed to explore the resources base for supporting tourism in a tourist destination and assess the quality standard of a tourist destination, policies and community needs in the development of tourist destinations leading to the formation of guidelines tourist destination development. In addition, it was conducted by surveying the tourist destination and assessing the tourist destination quality standards, including in-depth interviews with 35 people in the local communities and agencies involved. The result showed that Phra Sawet Historical Park had outstanding features of tourist destination, abundant natural resources and exquisite sculptures. A tourist destination quality standard of Phra Sawet Historical Park was found that the quality of destination rated as “Good” (68.88 points).

Furthermore, communities have policies for the development of forest resources as a source for learning about nature conservation, structural improvements, and development of amenities for availability and ongoing use. Nevertheless, the tourist destination continues to lack follow-up plans and assessment of local impacts. Moreover, the community needs to develop tourist destination and conservation. Therefore, the guidelines for development of tourist destinations should involve development of tourist destination conservation and follow-up on assessment of tourist destination impact in order to ensure that Phra Sawet Historical Park becomes a sustainable tourist destination.

Keywords: Phra Sawet Historical Park, tourist resources, sustainable tourism development, tourist destination potential

บทคัดย่อ: การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาฐานทรัพยากรในการรองรับการท่องเที่ยว ประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว นโยบายและความต้องการของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเสวต ทำการศึกษาโดยสำรวจและประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สัมภาษณ์เชิงลึกจากชุมชนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 35 คน ผลการศึกษาพบว่า อุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเสวตมีจุดเด่นด้านความอุดมสมบูรณ์ของฐานทรัพยากรทางธรรมชาติและความสะดวกสบายของประติมากรรม คุณภาพแหล่งท่องเที่ยวโดยรวมมีคะแนนอยู่ในระดับ “ดี” (68.88 คะแนน) มีนโยบายการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเสวตด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ปรับปรุงสิ่งปลูกสร้าง และการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก แต่อย่างไรก็ตามแหล่งท่องเที่ยวยังขาดแผนการดำเนินงานการติดตามและประเมินผลกระทบของพื้นที่ นอกจากนี้ชุมชนท้องถิ่นมีความต้องการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและดูแลรักษาทรัพยากรให้เกิดความยั่งยืน ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวควรมีแนวทางการอนุรักษ์และการติดตามและประเมินผลกระทบ เพื่อให้อุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเสวตเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: อุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเสวต ทรัพยากรการท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

คำนำ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้ให้กับประเทศไทยอย่างมหาศาล และมีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องเกิดเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ อาทิ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Kaewsanga and Chamnongsri, 2012) แหล่งท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ที่ส่งผลต่อการเดินทางมาเยือนของนักท่องเที่ยว ดังนั้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับศักยภาพและบทบาททางเศรษฐกิจของพื้นที่โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางรากฐานการพัฒนาเป็นสังคมและชุมชนที่เข้มแข็ง จึงมีความสำคัญทั้งนี้เพื่อเป็นการบริการเพิ่มการจ้างแรงงานและกระจายรายได้สู่ชุมชนพัฒนาธุรกิจบริการที่มีศักยภาพใหม่ ๆ ที่มีความสอดคล้องกับศักยภาพของท้องถิ่นซึ่งหมายถึงวิถีชีวิต สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติศิลปวัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้าน (Songklin, 2014)

จังหวัดกระบี่เป็นจังหวัดที่มีขนาดเล็กอยู่ทางภาคใต้ เป็นดินแดนแห่งหุบเขา หาดทราย ชายทะเล กลุ่มเกาะ น้ำตก และถ้ำ มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายสวยงามติดอันดับต้น ๆ

ของประเทศไทย นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปเยือนได้ตลอดทั้งปี (Keawkomg and Polpuk, 2017) อุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเสวต เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญของจังหวัดกระบี่ เป็นโครงการตามรอยพระเสวตอศุลยเดชพาหน ช้างเผือกทรงคู่บารมีเชือกแรกในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สร้างขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้พระเสวตอศุลยเดชพาหน นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวยังมีความน่าสนใจหลายด้านทั้งฐานทรัพยากร ทางธรรมชาติ อันได้แก่ เขตอนุรักษ์ป่าพรุเหียง ซึ่งมีทรัพยากรพันธุ์ไม้เขตร้อนหลากหลายชนิด และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของชุมชน แต่ทั้งนี้พื้นที่ดังกล่าวยังไม่มีแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจน จากการลงพื้นที่สำรวจเบื้องต้นและสัมภาษณ์ชุมชนพบว่า พื้นที่ดังกล่าวยังขาดการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวมีโอกาสที่จะเสื่อมโทรมได้ง่าย จากการรายงานของ Singkhalah (2017) การพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนนั้น รัฐควรเชื่อมโยงประชาชนในท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งนี้หน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบ คือ องค์การบริหารส่วนตำบลดินอุดม

ยังคงมีความต้องการแนวทางการพัฒนาที่ถูกต้องเพื่อนำไปปรับปรุงและนำไปสู่แผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต รวมทั้งในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนต้องร่วมมือกันในการฟื้นฟูและทำการรวบรวมประวัติศาสตร์ตามความเชื่อและการรับรู้ เพื่อให้คนภายในชุมชนท้องถิ่นมีความภาคภูมิใจ และเป็นมรดกสืบทอดยังรุ่นลูกรุ่นหลานต่อไป (Phosittiphan, 2013)

จากความสำคัญของพื้นที่ที่สวยงามและปัญหาที่พบในแหล่งท่องเที่ยว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเสวต อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาฐานทรัพยากรในการรองรับการท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเสวต เพื่อประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเสวต รวมทั้งศึกษานโยบายและความต้องการของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเสวต เพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเสวต

อุปกรณ์และวิธีการ

กลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาความต้องการการพัฒนาของชุมชน ผู้วิจัยได้กำหนดบุคคลสำคัญที่เป็นผู้ให้ข้อมูลซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ ตำบลดินอุดม อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสโนว์บอลหรือแบบลูกโซ่ (Snow Ball or Chain Sampling) ชุมชนท้องถิ่นจำนวน 30 คน โดยเป็นจำนวนที่ได้รับข้อมูลที่เพียงพอ และกลุ่มตัวอย่างในการศึกษานโยบายโดยการสัมภาษณ์จากเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 5 คน ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเป็นกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การวางแผนและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาด้านนโยบายและความต้องการการพัฒนาของชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) โดยแบบสัมภาษณ์ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญก่อนการนำไปสำรวจ ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ระบุในฐานทรัพยากรป่าไม้ ฐานทรัพยากรแหล่งน้ำ ด้านสิ่งปลูกสร้างบริเวณแหล่งท่องเที่ยว และด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภค

การสำรวจพื้นที่ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจฐานทรัพยากรในปัจจุบันบริเวณพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเสวต โดยทำการสำรวจและเก็บข้อมูลฐานทรัพยากรต่างๆ ที่มีความสำคัญซึ่งใช้แบบสำรวจ (Survey Method) พัฒนาจากแนวคิดทฤษฎีสำรวจฐานทรัพยากรสำคัญที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว โดยมีประเด็นในการสำรวจ 4 ด้านได้แก่ ฐานทรัพยากรป่าไม้ ฐานทรัพยากรแหล่งน้ำ ด้านสิ่งปลูกสร้างบริเวณแหล่งท่องเที่ยว และด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภค

การศึกษาด้านมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวและศักยภาพความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว ประเมินโดยใช้แบบประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว โดยปรับปรุงมาจากแบบประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมการท่องเที่ยว (Department of Tourism, 2013)

ระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย

ตั้งแต่เดือน มกราคม พ.ศ. 2560 ถึง เดือนเมษายน พ.ศ. 2562

การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แบบประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว โดยปรับปรุงมาจากแบบประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา โดยใช้รูปแบบการประเมินที่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว กล่าวคือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวหรือจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวอยู่ในปัจจุบัน ในการประเมิน มีหลักเกณฑ์ที่ใช้พิจารณา 3 ด้าน ได้แก่ คุณค่าของแหล่งธรรมชาติและความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย (40 คะแนน) ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว (25 คะแนน) และการบริหารจัดการ (35 คะแนน)

การกำหนดระดับมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวนั้น นำคะแนนที่ได้ไปเปรียบเทียบกับระดับมาตรฐานที่กำหนดไว้ โดยคะแนน 81 ขึ้นไป คือ ระดับมาตรฐานดีเยี่ยม คะแนน 71-80 คือ ระดับมาตรฐานดีมาก คะแนน 61-70 คือ ระดับมาตรฐานดี คะแนน 51-60 คือ ระดับมาตรฐานปานกลาง คะแนน 50 หรือน้อยกว่า คือ ระดับมาตรฐานต่ำ ทำการประเมินโดยนักวิจัย นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว และตัวแทนชุมชน

2) ด้านนโยบายและความต้องการแหล่งท่องเที่ยว
การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยการตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูลวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จัดหมวดหมู่ของข้อมูล ตามประเด็นที่ศึกษา สรุปและตีความเพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพรวมตามขั้นตอนของการศึกษา และวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำเสนอผลการศึกษาเชิงพรรณนาในแต่ละประเด็นการศึกษาวิจัย

ผลการศึกษา

แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์อันรอมพระเศวต อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัยแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ฐานทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว แบ่งเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1.1) ด้านฐานทรัพยากรป่าไม้ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์อันรอมพระเศวต มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้และมีความสวยงามมาก ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรป่าไม้หลากหลายประเภท ได้แก่ ป่าดิบชื้น และป่าพรุ มีพื้นที่จำนวน 70 ไร่ และ 10 ไร่ ตามลำดับ ในส่วนของการท่องเที่ยวทรัพยากรป่าไม้เป็นแหล่งนันทนาการ เป็นแหล่งเรียนรู้ระบบนิเวศและการศึกษาเที่ยวชมธรรมชาติ และเป็นแหล่งรวบรวมความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะสิ่งมีชีวิตและพันธุ์ไม้ที่หายาก ซึ่งทรัพยากรทางธรรมชาติมีความเปราะบาง เสี่ยงต่อการถูกทำลาย ในแหล่งท่องเที่ยวยังขาดมาตรการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ที่ชัดเจน ฐานทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่บางส่วนมีการบุกรุกจากบุคคลภายนอกบริเวณแนวชายขอบของพื้นที่ ส่งผลให้พันธุ์พืชและสิ่งมีชีวิตที่สำคัญต่อระบบนิเวศเกิดความเสื่อมโทรมได้ง่ายหากไม่ได้รับการดูแลดังคำกล่าวของชุมชนท้องถิ่นดังนี้

“ชุมชนของเราต้องร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีความสำคัญต่อระบบนิเวศของชุมชนผืนสุดท้ายนี้ไว้เพื่อรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดไป”

(ชุมชนท้องถิ่นหมู่ที่ 2 (เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2562))

1.2) ด้านฐานทรัพยากรแหล่งน้ำ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์อันรอมพระเศวต มีทรัพยากรแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ คือ ต้นน้ำธรรมชาติ เป็นแหล่งน้ำทางธรรมชาติที่เกิดจากแหล่งน้ำชั้นใต้ดินและน้ำที่เกิดจากการดูดซับของต้นไม้นิเวศน์ บริเวณแหล่งท่องเที่ยวมีสระน้ำกักเก็บน้ำพื้นที่จำนวน 3 ไร่ เพื่อรองรับน้ำจากต้นน้ำธรรมชาติที่ไหล มาตามเส้นทางภายในบริเวณป่าพรุเหียง ทำให้พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวมีทรัพยากรน้ำที่เกิดจากธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์เพียงพอต่อการใช้น้ำ

แหล่งท่องเที่ยว และยังเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญให้กับชุมชนได้ใช้ในครัวเรือน ดังคำกล่าวของผู้นำท้องถิ่นดังนี้

“แหล่งน้ำธรรมชาติที่ไหลมายังสระเก็บน้ำมีประโยชน์กับชุมชนของเราเป็นอย่างมาก เพราะเป็นแหล่งน้ำที่ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันภายในครัวเรือน”

(นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดินอุดม (เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2562))

1.3) ด้านสิ่งปลูกสร้างบริเวณแหล่งท่องเที่ยว พบว่า แหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ยอนรอยพระเศวต มีสิ่งปลูกสร้างที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นมาก ได้แก่ ป้ายอุทยานประวัติศาสตร์ยอนรอยพระเศวต ประติมากรรมช้าง 6 เชือก ประติมากรรมช้างเล่นน้ำ อาคารจตุรมุข คอกจับช้าง จากการสื่อความหมายของประติมากรรมและสิ่งปลูกสร้างดังกล่าว บ่งบอกถึงถิ่นกำเนิด วิถีชีวิตของพระเศวตเมื่อครั้งยังเป็นลูกช้าง และเป็นแหล่งเรียนรู้ข้อมูลประวัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ พระเศวต ทำให้เป็นจุดเด่นที่สามารถบอกเล่าถึงความเป็นมาที่สำคัญของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ยอนรอย พระเศวต เพื่อเป็นความรู้ให้แก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ดังคำกล่าวของผู้นำชุมชนดังนี้

“การที่ชุมชนของเรามีอุทยานประวัติศาสตร์ยอนรอยพระเศวต ทำให้ผู้คนรู้จักชุมชนของเรามากขึ้น และประติมากรรมยังถ่ายทอดคุณค่าของพระเศวตได้เป็นอย่างดี”

(กำนันตำบลดินอุดม (เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2562))

แต่อย่างไรก็ตามสิ่งปลูกสร้าง และป้ายสื่อความหมายบริเวณแหล่งท่องเที่ยวบางส่วนค่อนข้างเสื่อมโทรมจากการใช้งานเป็นระยะเวลานาน

1.4) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภค พบว่า แหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ยอนรอยพระเศวต มีสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภค ได้แก่ ถนนภายในอุทยาน

ห้องน้ำ เส้นทางชมธรรมชาติ ศาลาพัก ป้ายสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว เป็นสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่มีความสำคัญกับแหล่งท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ดังคำกล่าวของเจ้าหน้าที่ของรัฐดังนี้

“ผู้คนที่เข้ามายังแหล่งท่องเที่ยวเขาต่างชมเป็นเสียงเดียวกันว่าถนนหนทาง การเข้าถึงสะดวก และทุกคนก็ต้องเดินชมธรรมชาติตามเส้นทางธรรมชาติเมื่อมาเยือนที่นี่”

(เจ้าหน้าที่อุทยานประวัติศาสตร์ยอนรอยพระเศวต (เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2562))

แต่อย่างไรก็ตามสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคบริเวณแหล่งท่องเที่ยวยังขาดการปรับปรุงและพัฒนา ได้แก่ ห้องน้ำยังขาดการจัดการดูแลให้ถูกสุขลักษณะอนามัย เส้นทางเดินชมธรรมชาติที่ไม่เอื้อต่อการศึกษาเรียนรู้ ทำให้นักท่องเที่ยวเดินศึกษาธรรมชาติได้ไม่ทั่วถึง ป้ายสื่อความหมายต่างๆ ภายในอุทยานบางส่วนได้รับความเสื่อมโทรม แหล่งท่องเที่ยวมีมาตรการรักษาความปลอดภัยน้อย สถานที่นั่งพักสำหรับนักท่องเที่ยวยังไม่เหมาะสม และแหล่งท่องเที่ยวยังขาดความพร้อมของบริเวณสถานที่จอดรถที่เหมาะสม

2. การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว

มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่า มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ด้านเมื่อเทียบระดับมาตรฐานอยู่ในระดับ“ดี” คือ มีค่าคะแนน รวมเท่ากับ 68.88 คะแนนเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าคุณค่าด้านการท่องเที่ยวและความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย มีค่าคะแนนรวมเท่ากับ 30.38 โดยหากแยกเป็นรายข้อพบว่า ความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย มีค่าคะแนนมากที่สุดเท่ากับ 8.75 เนื่องจาก อุทยานประวัติศาสตร์ยอนรอยพระเศวตมีหน่วยงานและชุมชนช่วยกันดูแลแหล่งธรรมชาติและพื้นที่โดยรอบ รองลงมาคือคุณค่าทางด้านชีวภาพ มีค่าคะแนนเท่ากับ 8.00 คุณค่าทางด้านกายภาพ มีค่าคะแนนเท่ากับ 7.25

และคุณค่าทางด้านสังคม มีค่าคะแนนเท่ากับ 6.38 ตามลำดับ

ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว มีค่าคะแนนรวมเท่ากับ 15.75 โดยพบว่า การเข้าถึงแหล่งธรรมชาติ มีค่าคะแนนมากที่สุดเท่ากับ 3.50 เนื่องจาก แหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเสวต มีทางเข้าถึงได้สะดวกด้วยรถโดยสารขนาดใหญ่ รองลงมาคือ ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว มีค่าคะแนนเท่ากับ 3.25 ศักยภาพในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน และศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก มีค่าคะแนนเท่ากับ 3.00 ตามลำดับ

การบริหารจัดการ มีค่าคะแนนรวมเท่ากับ 22.75 โดยพบว่า การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติและจัดการสิ่งแวดล้อม มีค่าคะแนนมากที่สุดเท่ากับ 17.00 เนื่องจาก แหล่งท่องเที่ยวมีการจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของตัวแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสม อีกทั้งยังใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด รองลงมาคือ การจัดการด้านการท่องเที่ยว มีค่าคะแนนเท่ากับ 5.75 ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ผลการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว ระบุหรือบ่งบอกว่าแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเสวต และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติโดยรอบ มีสภาพธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และสวยงาม แต่อย่างไรก็ตามศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวยังมีค่าคะแนนน้อย มีค่าคะแนนเท่ากับ 15.75 ดังนั้นจึงควรดำเนินการจัดการวางแผนและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

3. นโยบายและความต้องการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

3.1) การศึกษานโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเสวต โดยการสัมภาษณ์พบว่า ชุมชนมีนโยบายการพัฒนาด้านทรัพยากรป่าไม้ โดยชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลดินอุดมและภาคีเครือข่ายในการ

พัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเสวต เป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติเชิงอนุรักษ์ และระบบนิเวศตามโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพสธ.) จากผลการศึกษานโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว พบว่า แหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเสวต มีนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละด้าน แต่ด้านทรัพยากรแหล่งน้ำยังขาดแผนการดำเนินงานการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่จากการท่องเที่ยวที่ไม่ชัดเจน

3.2) ผลการศึกษาความต้องการของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเสวต พบว่า ชุมชนมีความต้องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเสวต ต้องการพัฒนาแหล่งเพื่อนำไปสู่ การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชุมชนในทางที่ดีขึ้น จากผลกระทบจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนรู้สึกรักและหวงแหนทรัพยากรภายในชุมชนของตนมากยิ่งขึ้น ชุมชนเกิดการจ้างงานและการกระจายรายได้สู่ชุมชนที่เพิ่มขึ้น และจากข้อมูลผลการศึกษา พบว่าชุมชนมีความต้องการการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในด้านต่างๆ อยู่ในระดับสูง

3.3) แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเสวต สรุปได้ดังนี้

3.3.1) ฐานทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว

1. ทรัพยากรป่าไม้ภายในแหล่งท่องเที่ยว ควรกำหนดขอบเขตของพื้นที่ป่าออกจากพื้นที่การเกษตรอย่างชัดเจน สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการป้องกัน ปราบปราม และฟื้นฟูสภาพป่าไม้ให้คงความสมดุลตามธรรมชาติอย่างยั่งยืน

2. ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีความเปราะบาง เสี่ยงต่อการถูกทำลาย ควรสร้างจิตสำนึกให้แก่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวเห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของ

ทรัพยากรธรรมชาติ จัดให้มีการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจถึงนโยบายและแนวทางในการดูแลรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติ เพื่อให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และดูแลรักษาสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น

3. ทรัพยากรแหล่งน้ำ ควรพัฒนาปรับปรุงแหล่งน้ำให้มีสภาพสวยงาม และสร้างสระกักเก็บน้ำเพิ่ม โดยจัดให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่

4. สิ่งปลูกสร้างบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ควรมีการปรับปรุงประติมากรรมและสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ให้มีความสมบูรณ์และสวยงามอยู่ตลอดเวลา เช่นห้องน้ำ ควรมีการพัฒนาปรับปรุงห้องน้ำให้ได้มาตรฐาน และจัดให้มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบดูแลรักษาความสะอาดให้ถูกสุขลักษณะมากขึ้น

5. เส้นทางชมและศึกษาธรรมชาติ ควรมีการพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติ โดยการสร้างเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติเพิ่มเติม เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ระบบนิเวศทางธรรมชาติครอบคลุมบริเวณแหล่งท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น รวมทั้งระบบสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว ควรมีการจัดทำป้ายสื่อความหมายเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ ป้ายบอกชนิดและความสำคัญของพันธุ์ไม้ ป้ายสื่อความหมายของนิทรรศการและประติมากรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว รวมไปถึงการจัดแสดงประวัติความเป็นมาของคุณพระเสวต ให้มีความน่าสนใจมากขึ้น นอกจากนี้ควรมีการปรับปรุงป้ายสื่อความหมายต่างๆ ให้มีสภาพพร้อมใช้งานอย่างต่อเนื่อง

6. ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว ควรเพิ่มเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยมากขึ้น โดยการจัดสรรเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ ให้ครอบคลุมพื้นที่ในแต่ละจุดบริเวณแหล่งท่องเที่ยว

7. สถานที่จอดรถภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ควรมีการพัฒนาปรับปรุงสถานที่จอดรถ ให้มีความเหมาะสม โดยการจัดพื้นที่จอดรถให้

เพียงพอและเหมาะสมกับรถแต่ละประเภท เพื่อความเป็นระเบียบและสะดวกต่อการรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางเข้าเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยว

3.3.2) มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว : ศักยภาพและความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว

1. ความหลากหลายของกิจกรรมในพื้นที่ ควรสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ๆ ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศของพื้นที่ ในด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ควรมีการประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบมากขึ้น ว่า แหล่งท่องเที่ยวมีกิจกรรมใดบ้างที่น่าสนใจที่เป็นจุดเด่น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ยอนรยพระเสวต

2. สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ภายในแหล่งท่องเที่ยว ควรมีการปรับปรุงห้องน้ำให้มีความสะอาด มีสภาพพร้อมใช้งานได้อย่างต่อเนื่อง และปรับปรุงสถานที่จอดรถให้มีความเหมาะสม เพื่อความสะดวกในการเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยว รวมไปถึงจัดให้มีเจ้าหน้าที่ให้บริการข้อมูลหรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นเยาวชนในพื้นที่ เพื่อนำชมแหล่งท่องเที่ยวและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

3. การส่งเสริมและพัฒนาจากหน่วยงานภายนอก การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ควรได้รับความร่วมมือในการพัฒนา โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

3.3.3) นโยบายและความต้องการแหล่งท่องเที่ยว

1. การจัดทำแผนการดำเนินงาน ควรมีการเก็บข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ มีการวิเคราะห์ประเมินผลกระทบ มีการปรับปรุงและแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยว และมีการติดตามการประเมินผลอย่างต่อเนื่องทุกปี

2. การอนุรักษ์และการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว ในด้านสภาพความสวยงาม ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งท่องเที่ยวให้คงเดิม โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวช่วยกันดูแลและรักษาทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นแหล่งเรียนรู้ระบบนิเวศ และแหล่งเรียนรู้วิถีทางธรรมชาติที่มีความสมบูรณ์ให้แก่นักท่องเที่ยว

3. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ควรมีการจัดให้ความรู้เรื่องการท่องเที่ยวแก่ชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนได้มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง จะทำให้แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ยอนรอยพระเศวตเกิดความยั่งยืน

อภิปรายผล

ฐานทรัพยากรในการรองรับการท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

จากการศึกษาฐานทรัพยากรเพื่อการรองรับการท่องเที่ยว พบว่า ฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวพื้นที่โดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ยอนรอยพระเศวต มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมแก่การศึกษาเรียนรู้ทั้งด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ และประวัติความเป็นมาพระเศวต อีกทั้งอุทยานประวัติศาสตร์ยอนรอยพระเศวตยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีจุดเด่นคือ ประติมากรรมเกี่ยวกับพระเศวตที่มีคุณค่า ซึ่งสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชนจังหวัดกระบี่ พ.ศ. 2559-2562 ได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์การศึกษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนให้มีความอุดมสมบูรณ์ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกให้พร้อมรองรับการท่องเที่ยว อีกทั้งแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ยอนรอยพระเศวต มีความเกี่ยวข้องและมีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ รวมไปถึง

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ Srihirun (2020) รายงานถึงองค์ประกอบการท่องเที่ยวมีความเกี่ยวข้องมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างปัจจัยต่างๆ ทางการท่องเที่ยว ได้แก่ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว บริการทางการท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวและแรงจูงใจทางการเดินทางท่องเที่ยว ดังนั้น การที่มีฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวที่โดดเด่น จะส่งผลต่อการตลาด และจูงใจทางการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว

อุทยานประวัติศาสตร์ยอนรอยพระเศวต

จากผลการประเมินศักยภาพด้านที่มีคะแนนค่อนข้างน้อย คือ ด้านศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังนั้นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ยอนรอยพระเศวต และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติโดยรอบ ควรมีการคำนึงถึงด้านการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ ความปลอดภัยในการท่องเที่ยว การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน และการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก ให้มีการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวให้สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ Singsaktrakul and Sermkamdee (2013) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนบ้านทุ่งมะปราง อำเภอกวนโดน และบ้านโดนพานัน อำเภอกวนกาหลง จังหวัดสตูล พบว่า ศักยภาพของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อยู่ในระดับต่ำสำหรับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่คำนึงถึงศักยภาพของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และความต้องการของนักท่องเที่ยว คือ ควรจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวก จัดทำสื่อความหมายทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม เน้นกิจกรรมการท่องเที่ยว และจัดเตรียมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น สำหรับการถ่ายทอดความรู้และเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้การประเมินศักยภาพนั้น

บ่งบอกประเด็นการกระตุ้นการเร่งส่งเสริมการท่องเที่ยวในส่วนของการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นสิ่งที่ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน สามารถร่วมกันปรับปรุงพัฒนาาร่วมกันได้ และสอดคล้องกับ Na Thongkaew *et al.* (2017) รายงานว่าการมีองค์กรที่ให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งองค์กรภาครัฐควรสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่ชุมชนมีอำนาจในการตัดสินใจดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์ของชุมชนและสังคมโดยรวม

นโยบายและความต้องการของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ยอนรอยพระเศวต

จากผลการศึกษานโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ยอนรอยพระเศวต พบว่า ชุมชนมีนโยบายการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์ยอนรอยพระเศวตที่สำคัญได้แก่นโยบายการพัฒนาและปรับปรุงทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติให้เป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติเชิงอนุรักษ์ และระบบนิเวศ นโยบายการพัฒนาด้านทรัพยากรแหล่งน้ำ กำหนดให้มีการปรับปรุงแหล่งน้ำโดยการขุดสระน้ำเพื่อเก็บกักน้ำ และจัดทำฝายแม้วเป็นการเพิ่มจำนวนแหล่งเก็บน้ำให้กับชุมชน นโยบายการพัฒนาปรับปรุงสิ่งปลูกสร้าง ได้ดำเนินการปรับปรุงซ่อมแซมห้องน้ำ ป้ายนิทรรศการ ลานจอดรถ และมีอาคารสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว และนโยบายการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคให้สามารถพร้อมใช้งานอย่างต่อเนื่อง มีการจัดเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวสอดคล้องกับ Onpreda (2015) กล่าวไว้ว่า การพัฒนานโยบาย การท่องเที่ยว ต้องได้รับส่งเสริมความร่วมมือของภาค ภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในลักษณะเครือข่าย เพื่อกำหนดนโยบายรวมถึงการนำไปปฏิบัติที่มีลักษณะรวมศูนย์อำนาจ โดยต้องกระจายอำนาจไปสู่ชุมชน บูรณาการด้านการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและ

ทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ นัก ท่อง เทียว และ สอด ค ลั อ ง กับ Rattanavorragant (2018) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับมาตรการทางกฎหมายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งเสนอแนะว่า ควรพัฒนาการบริการทางการท่องเที่ยว โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเครือข่ายการบริการการท่องเที่ยว และให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งการมีส่วนร่วมทุกฝ่ายเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่จัดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Puttamasuwan, 2016)

ความต้องการของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ยอนรอยพระเศวต พบว่า ชุมชนมีความต้องการการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ ความต้องการพัฒนาทรัพยากรแหล่งน้ำ ความต้องการพัฒนาสิ่งปลูกสร้างบริเวณแหล่งท่องเที่ยว เช่น หอประวัติความเป็นมา และรูปปั้นจำลองเหตุการณ์สำคัญเพื่อสื่อความหมายชุมชนมีความต้องการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ Jungprawate (2017) ที่ได้ทำการศึกษา ความต้องการของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาตลาดคลองสวนร้อยปี อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า คนในชุมชนคลองสวนมีความต้องการพัฒนาศักยภาพชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยว ได้แก่ มีการจัดระบบจราจร โดยมีป้ายบอกทางที่ชัดเจน และติดตั้งป้ายบอกทางเพิ่มเติม มีที่นั่งพักผ่อนให้กับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ มีมาตรการรักษาความปลอดภัยที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นชุมชนท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยวจึงมีความต้องการที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ซึ่งจะนำมาซึ่งการเพิ่มขึ้นของรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดี

แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ยอนรอยพระเศวต

การเสนอแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ยอนรอยพระเศวต

แต่ละด้านคำนึงถึงความต้องการของชุมชนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก ซึ่ง Punyapapassorn (2020) ได้รายงานว่าการเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวควรเป็นไปอย่างมีขั้นตอน มีคณะกรรมการที่มีประสิทธิภาพ มีโครงสร้างอย่างเป็นระบบ มีบุคลากร มีทักษะ และรวมถึงการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในทุกกระบวนการ เพราะการจัดการที่ดีและมีระบบจะป้องกันการปฏิบัติงานที่ซ้ำซ้อน โดยแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเศวตประเด็นหลักๆ ที่ต้องพัฒนา ได้แก่ แผนด้านการอนุรักษ์ เป็นกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายในแหล่งท่องเที่ยว แผนด้านการพัฒนา เป็นการพัฒนาและปรับปรุงอาคารสิ่งปลูกสร้าง สิ่งอำนวยความสะดวก ระบบสื่อความหมาย ระบบความปลอดภัย ความหลากหลายของกิจกรรม การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การส่งเสริมและพัฒนาจากภายนอก และแผนการติดตามและประเมินผลกระทบ เป็นการประเมินความก้าวหน้า วิเคราะห์ผลกระทบของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ Onpreda (2015) เสนอว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนร่วมกันเพื่อป้องกันความผิดพลาดในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพราะคนในพื้นที่เป็นผู้มีความรู้ความชำนาญและประสบการณ์ในพื้นที่มากกว่าโดยหากขาดการวางแผนร่วมกับชุมชนแล้วระบบการพัฒนาการท่องเที่ยวอาจเกิดความผิดพลาดในเรื่องของการบริหารได้ ด้วยเหตุนี้คนในพื้นที่จะเป็นผู้รู้และมีประสบการณ์ในพื้นที่เพื่อนำมาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นจุดสนใจกับนักท่องเที่ยว และสอดคล้องกับ แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 – 2564) ที่ว่าพื้นฐานการเติบโตของการท่องเที่ยวมีปัจจัยหลักที่คุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนา

โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญต่อการเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว นอกจากนี้ในด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจากการศึกษาของ Phuwanatwichit (2016) ได้มีการวางแผนพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ 3 ระยะคือ ระยะสั้น โดยมีการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านวัฒนธรรมเวียงท่ากาน การสร้างกลุ่มโฮมสเตย์ และการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ส่วนระยะปานกลางโดย การสร้างช่วงวัฒนธรรมจาวองเวียงท่ากาน และ การปรับปรุงภูมิทัศน์ ชุดลอกคูเมืองและสร้างสะพานข้ามคูเมือง และระยะยาว คือการอนุรักษ์และถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมให้กับเยาวชน

สรุป

แหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเศวตมีจุดเด่นในเรื่องของความอุดมสมบูรณ์ของฐานทรัพยากรทางธรรมชาติและสวยงามของประติมากรรม เนื่องจากมีความโดดเด่นและความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ แต่อย่างไรก็ตามฐานทรัพยากรดังกล่าวยังต้องได้รับการอนุรักษ์ฟื้นฟูและปรับปรุงให้มีสภาพสวยงามและพร้อมใช้งานอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแนวทางการจัดการทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ แผนด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว แผนด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว และแผนการติดตามและประเมินผลกระทบแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้อุทยานประวัติศาสตร์ย้อนรอยพระเศวตเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะอาจารย์สำนักวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ทุกท่านที่ประสาทประสิทธิ์วิชาให้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ สำคัญที่สุดขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่องค์กร

บริหารส่วนตำบลดินอุดม และชุมชนบ้านเสม็ดจวน
อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ ซึ่งได้ให้ข้อมูลอันเป็น
ประโยชน์ต่อการวิจัยจนประสบความสำเร็จลุล่วง
ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- Jungprawate, P. 2017. Community needs in developing potential for conservation tourism management: A case study of Klong Suan 100 years old market, Bang Bo district, Samut Prakan province. *Journal of Hospitality and Tourism* 12(1): 36-49. (in Thai)
- Kaewsanga, P. and N. Chamnongsri. 2012. Creative Tourism: A new choice of Thai tourism. *Suranaree Journal of Social Science*. 6(1): 91-109. (in Thai)
- Keawkong, S. and S. Polpuk. 2017. Administration of coastal restoration in Krabi province by the Krabi provincial administrative organization according to the sufficiency economy philosophy. *EAU Heritage Journal* 7(2): 192-203.
- Na Thongkaew, B., A. Raksapol, J. Phengkona and B. Jittapraphan. 2017. Potential and guidelines for tourism development in Khanthuli sub-district, Suratthani province. *Area Based Development Research Journal* 9(2): 106-121. (in Thai)
- Onpreeda, R. 2015. The sustainable tourism development of Ratchaburi and Samut Songkhram provinces. *Journal Phranakhon Rajabhat University* 6(1): 135-145. (in Thai)
- Phosittiphan, T. 2013. The development of historical tourism based on the ancient temple of Wiang Setthi, Nongfaek sub-district, Sarapee district, Chiang Mai province. *Far Eastern University Academic Journal*. 7(1): 69-78. (in Thai)
- Phuwanatwichit, T. 2016. Cultural capital development and tourism attraction management for culture village Wiang Tha Kan, San Pa Tong district, Chiang Mai province. *Journal of Community Development and Life Quality* 5(1): 14-23. (in Thai)
- Punyapapassorn, N. 2020. The application of influencer marketing strategies to raise awareness for Russian tourists. *Journal of the Association of Researchers*. 25(3): 304-320. (in Thai)
- Puttamasuwan, P. 2016. Development of a community participatory model for Chaiyaphum ecotourism management: A case study of Mor Hin Khao. *Journal of Community Development and Life Quality* 4(2): 235-248. (in Thai)
- Rattana vorragant, N. 2018. Local administrative organization and legal measures for tourism promotion. *Journal of Rom Pruk, Kirk University* 36(3): 179-202. (in Thai)
- Singkhala, S. 2017. Lecturer, Tourism Industry department, Faculty of business administration, Rajapruk University, Phuket center. *Journal of Humanities and Social Sciences*

- Rajapruek University. 3(2): 127-136. (in Thai)
- Singsaktrakul, P. and P. Sermkarndee. 2013. The study of potentiality and conservation tourism development approach of Baan Thung-Maprang, Kuan Doan district and Baan Ton-Panan, Kuan Kalong district in Satun province. Suthiparithat Journal. 27(83): 97-112. (in Thai)
- Songklin, P. 2014. Local tourism management: A case study of tourism management in Ban Sasom, Khong Chiam district, Ubon Ratchathani province. Journal of Government Politics. 5(1): 105-117. (in Thai)
- Srihirun, J., K. Wangkuanklang, R. Naithao and S. Taladsub. 2020. Attracting generation z tourists with tourism element to participate in Heet-Sib-Song tradition in Khon Kaen province. Journal of SaengKhomKham Buddhist Studies. 5(1): 32-50. (in Thai)
-

การจัดทำผังชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
ของชุมชนเกาะพิทักษ์ จังหวัดชุมพร

Community Planning for Sustainable Tourism Development
of Koh Phithak Community, Chumphon Province, Thailand

นรา พงษ์พานิช^{1*} อำนาจ รักษาพล² เบญจมาศ ณ ทองแก้ว² ภัทรธันท์ ติ่งไพบูลย์³ อำพล
ธานีครุฑ⁴ วิจิตร พันธุ์พืช⁴ อรอนงค์ เย็นบางสะพาน⁴ พรศรี รัตนราช⁴ และ สถาพร หิ้นเตียน⁴

Nara Phongphanich^{1}, Amnat Ruksapol², Benjamas Na Thongkaew²,
Phatthanakan Tiapaibool³, Ampol Thaneekruth⁴, Vijit Punpud⁴, Onanong
Yenbangsaphan⁴, Phonsri Ratanarat⁴ and Sathaphon Hinthean⁴*

¹สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี จ.สุราษฎร์ธานี 84100

¹Community Development Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Surat Thani Rajabhat University,
Surat Thani 84100, Thailand

²สาขาวิชาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร จ.ชุมพร 86170

²Integrated Tourism Program, Maejo University at Chumphon, Chumphon 86170, Thailand

³งานบริการการศึกษาและกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร จ.ชุมพร 86170

³Educational Services and Student Affairs, Maejo University at Chumphon, Chumphon 86170, Thailand

⁴สมาคมการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดชุมพร บ้านเกาะพิทักษ์ หมู่ที่ 14 ต.บางน้ำจืด อ.หลังสวน จ.ชุมพร 86110

⁴Chumphon Community-Based Tourism Association, Koh Phithak, Moo 14, Bang Nam Chuet, Lang Suan,
Chumphon 86110, Thailand

*Corresponding author: E-mail: pnarascape@gmail.com

(Received: December 8, 2020; Accepted: April 22, 2021)

Abstract: This study aims to study problems and physical-environmental, social-cultural, and policy-economic potentials of Koh Phithak community tourism; to examine and analyze the residents' opinion on solutions through application of community action planning (CAP) and community health impact assessment (CHIA); and to promote a public participation process in planning and realizing a community plan at the policy level with the local government and other relevant agencies. The study area is Koh Phithak community, located at Moo 14, Bang Nam Chuet sub-district, Lang Suan district, Chumphon province, Thailand. The sample group consisted of 50 residents living in Koh Phithak community. The sampling method was accidental sampling. The data collection was done by using research tools such as geo-social map, in-depth interview, and questionnaire. The data were analyzed by using descriptive statistics. The results of this study can be summarized into a "Community Plan", 10 "Development Strategy Plans", and "Action Plans" consisting of 17 development projects and 77 development guidelines. The goal of community development is the "Livable Community and Sustainable Tourism", as well as organizing activities to push into practical implementation.

Keywords: Community plan, sustainable tourism development, community action planning, community health impact assessment, Koh Phithak

บทคัดย่อ: การศึกษาค้นคว้านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและศักยภาพในด้านกายภาพ-สิ่งแวดล้อม สังคม-วัฒนธรรม และนโยบาย-เศรษฐกิจที่มีต่อการท่องเที่ยว เพื่อวิเคราะห์ความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนที่มีต่อแนวทางการปรับปรุงแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผ่านการประยุกต์ใช้แนวคิด “การวางแผนเชิงปฏิบัติการโดยชุมชน” ร่วมกับ “การประเมินผลกระทบทางสุขภาพโดยชุมชน” และเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำผังชุมชน และผลักดันสู่ระดับนโยบายที่เชื่อมโยงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ของชุมชนเกาะพิทักษ์ อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร กลุ่มตัวอย่างจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน จำนวน 50 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลได้จากเครื่องมือวิจัย คือ แผนที่เดินดิน แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสอบถาม ผลการศึกษาสามารถสรุปได้เป็น “ผังชุมชน” จำนวน 1 ผัง “แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา” จำนวน 10 แผน “แผนปฏิบัติการ” จำนวน 17 โครงการ และ “แนวทางการพัฒนา” จำนวน 77 แนวทาง โดยเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนนี้ คือ “ชุมชนน่าอยู่ การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน” และสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชนเกาะพิทักษ์ พร้อมทั้งจัดกิจกรรมผลักดันนโยบายและแผนการพัฒนาสู่การปฏิบัติจริง

คำสำคัญ: ผังชุมชน การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การวางแผนเชิงปฏิบัติการโดยชุมชน การประเมินผลกระทบทางสุขภาพโดยชุมชน เกาะพิทักษ์

คำนำ

องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ ได้ระบุถึงแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือ การกำหนดเป้าหมายการพัฒนาการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงผลกระทบทางด้านกายภาพ-สิ่งแวดล้อม ด้านสังคม-วัฒนธรรม และด้านนโยบาย-เศรษฐกิจในปัจจุบันจนถึงอนาคต เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชนที่เป็นเจ้าของทรัพยากรเหล่านั้น (Jurigová and Zuzana, 2015)

จากการศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนดังกล่าวข้างต้นพบว่า มีการนำแนวทางการจัดทำ “ผังชุมชน” (community plan) มาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขปัญหาและกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเชิงนโยบาย ซึ่งกรมโยธาธิการและผังเมืองได้อธิบายถึงการนำเอาผังชุมชนมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนด้วยวิธีการสำรวจ ออกแบบ และกำหนดแผนการแก้ไข ปัญหา การปรับปรุงฟื้นฟู และการพัฒนาชุมชนในประเด็นต่าง ๆ ภายใต้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง (Konisranukul, 2007) ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นแนวคิด “การวางแผนเชิงปฏิบัติการโดยชุมชน” (community action planning: CAP) ด้วยการจัดทำผังชุมชนที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อให้ประชาชนได้เข้ามาแสดงความคิดเห็น เสนอแนะ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และวางแผนการแก้ปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง ทั้งมิติด้านกายภาพ-สิ่งแวดล้อม สังคม-วัฒนธรรม และนโยบาย-เศรษฐกิจตามบริบทของชุมชน แล้วนำมาร่วมกันออกแบบวางแผนผังชุมชน การจัดทำเป็นแผนการพัฒนาชุมชน และการผลักดันสู่การปฏิบัติจริงเพื่อมุ่งสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในทุกมิติ (Nophaket, 2009) ทั้งนี้ ยังพบว่าการนำแนวคิด “การประเมินผลกระทบทางสุขภาพโดยชุมชน” (community health impact assessment: CHIA) ที่มีการสำรวจและประเมินวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถระบุถึงปัจจัยจากการดำเนินงานของโครงการต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชน (Kanchanachitra *et al.* 2011) เพื่อนำ

ข้อมูลที่ได้ไปประกอบการพิจารณา วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสนับสนุนการตัดสินใจทั้งระดับนโยบาย โครงการต่าง ๆ และแผนงานการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชน (Winkler *et al.*, 2020; den Broeder *et al.*, 2017)

พื้นที่เป้าหมายของการศึกษาคครั้งนี้ คือ ชุมชนเกาะพิทักษ์ หมู่ที่ 14 บ้านเกาะพิทักษ์ ตำบลบางน้ำจืด อำเภอลำสนวน จังหวัดชุมพร ตั้งอยู่บนเกาะขนาดเล็กมีเนื้อที่ประมาณ 712 ไร่ บริเวณอ่าวท้องครกห่างจากชายฝั่งออกไปประมาณ 700 เมตร มีประชากรประมาณ 119 คน หรือ 42 ครัวเรือน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและมีอาชีพหลัก ได้แก่ ประมงพื้นบ้าน ปลูกสวนมะพร้าว ปลูกสวนยางพารา และประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว ชุมชนแห่งนี้มีห้องพักที่นำมาดัดแปลงให้นักท่องเที่ยวได้พักชั่วคราวแบบ “โฮมสเตย์” มีทัศนียภาพที่สวยงามรอบเกาะ มีอัตลักษณ์และมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบชาวประมงพื้นบ้าน มีทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และประวัติศาสตร์ของการตั้งถิ่นฐาน จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีชื่อเสียงอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดชุมพร มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวประมาณ 15,000 คนต่อปี สร้างรายได้ในชุมชนมากกว่า 12 ล้านบาทต่อปี และเป็นชุมชนหนึ่งใน “เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดชุมพร” ที่มีเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนสู่ความยั่งยืน (Benjamas and Amnat, 2014)

ดังนั้น การศึกษาคครั้งนี้จึงประยุกต์แนวคิดการวางแผนเชิงปฏิบัติการโดยชุมชน ร่วมกับการประเมินผลกระทบทางสุขภาพโดยชุมชนเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาปัญหาและศักยภาพในด้านสิ่งแวดล้อม-กายภาพ ด้านสังคม-วัฒนธรรม และด้านนโยบาย-เศรษฐกิจที่มีต่อการท่องเที่ยวของชุมชนเกาะพิทักษ์ (2) เพื่อ

สำรวจและวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัยในการปรับปรุงแก้ไขปัญหาและเพิ่มศักยภาพของชุมชนเกาะพิทักษ์ และ (3) เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ในการจัดทำผังชุมชน พร้อมทั้งผลักดันสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระดับนโยบาย

อุปกรณ์และวิธีการ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาคครั้งนี้มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมจากประชาชนในชุมชนเกาะพิทักษ์ ซึ่งมีจำนวนประชากรทั้งหมด 119 คน โดยกำหนดให้กลุ่มตัวอย่าง ที่ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเกาะพิทักษ์ ตามสำมะโนประชากรในปัจจุบันจำนวน 50 คน ด้วยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แผนที่เดินดิน แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสอบถาม โดยเริ่มจากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแผนที่เดินดิน และนำข้อมูลที่ได้มาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสอบถาม ภายใต้การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนเกาะพิทักษ์ แล้วนำเครื่องมือวิจัยที่สร้างขอคำแนะนำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อรับการตรวจและปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือวิจัยให้ได้ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและความเชื่อถือได้ ทั้งนี้ได้นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสอบถามไปทดสอบกับคณะกรรมการหมู่บ้านเกาะพิทักษ์ จำนวน 15 คน ก่อนนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาคครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ได้แก่ “ข้อมูลปฐมภูมิ” เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลโดยตรง ด้วยวิธีการจัดสนทนากลุ่มและเดินสำรวจชุมชน เพื่อสังเกต สอบถาม สัมภาษณ์ และจดบันทึก พร้อมกับการใช้เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคครั้งนี้เพื่อการจัดเก็บข้อมูล

ให้ได้ตามวัตถุประสงค์การวิจัยจนข้อมูลอิ่มตัว และ “ข้อมูลทฤษฎี” เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน ด้วยวิธีการศึกษาข้อมูลจากหนังสือ บทความ รายงานวิจัย และข้อมูลออนไลน์ เพื่อนำมา ประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดการวิจัย และเป็นข้อมูล ที่ใช้ในการเชื่อมโยงและอธิบายปรากฏการณ์ที่ เกิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการ สอนทนากลุ่มและการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างอิสระ รวมทั้ง วิธีการเดินสำรวจพื้นที่เพื่อสังเกต ถ่ายภาพและจด บันทึกในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบริบทเชิงพื้นที่ เพื่อ สร้างแผนที่เดินดินและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้ วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและคำถามแบบ ปลายเปิด ที่นำไปสู่การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และการ เขียนในเชิงพรรณนา (Lincharearn, 2012) ส่วนการ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้วิธีการเก็บ แบบสอบถามด้วยการประเมินแบบสถิติเชิงพรรณนา โดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน แล้วนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของตาราง ประกอบการบรรยายและการสรุปผลการวิจัย และ กำหนดข้อคำถามมีลักษณะเป็นมาตรวัดแบบลิเคิร์ต ที่มีมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และคะแนน คำตอบของแบบสอบถาม ดังนี้ (1) ระดับความ คิดเห็นมากที่สุด เท่ากับ 5 คะแนน (2) ระดับความ คิดเห็นมาก เท่ากับ 4 คะแนน (3) ระดับความคิดเห็น ปานกลาง เท่ากับ 3 คะแนน (4) ระดับความคิดเห็น น้อย เท่ากับ 2 คะแนน และ (5) ระดับความคิดเห็น น้อยที่สุด เท่ากับ 1 คะแนน จากนั้นหาค่าเฉลี่ยของ คำตอบแบบสอบถาม โดยใช้การแปลความหมาย ค่าเฉลี่ย คือ (1) ค่าเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึง มี ความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด (2) ค่าเฉลี่ย 3.51- 4.50 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก (3) ค่าเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ใน ระดับปานกลาง (4) ค่าเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง มี ความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย และ (5) ค่าเฉลี่ย

1.00-1.50 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย ที่สุด

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาปัญหาและศักยภาพเชิงพื้นที่ของ ชุมชนเกาะพิทักษ์

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการ สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ดังรายละเอียดใน Figure 1 ด้วยการใช้หัวข้อคำถามที่ได้รับการพัฒนา จากข้อมูลในแผนที่เดินดิน เพื่อเก็บข้อมูลปัญหาและ ศักยภาพในด้านสิ่งแวดล้อม-กายภาพ สังคม- วัฒนธรรม และนโยบาย-เศรษฐกิจ ดังรายละเอียดใน Figure 2 โดยพบว่า ประชาชนในชุมชนเกาะพิทักษ์ มีข้อเสนอแนะที่มีความสอดคล้องกันในภาพรวมใน เรื่องการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและ ประเพณีท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ และการส่งเสริมอาชีพ และรายได้ของคนในชุมชนเกาะพิทักษ์ให้มากขึ้น จากนั้นนำผลการศึกษาข้างต้นมาสร้างเป็นคำถามให้ สอดคล้องกับการประยุกต์ใช้การประเมินผลกระทบ ด้านสุขภาพระดับชุมชน เพื่อศึกษาและกระตุ้นให้ เกิดความตระหนักของประชาชนของชุมชนฯ ในด้าน สุขภาพ และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปสู่การจัดทำผังชุมชน และแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของ ชุมชนฯ ที่ประกอบด้วยหัวข้อคำถามจากตัวชี้วัด สุขภาพแห่งชาติทั้ง 12 หมวด ได้แก่ (1) มีการ ป้องกันโรคและดูแลสุขภาพคนในชุมชน (2) มีการ ส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดี (3) มีการส่งเสริมพฤติกรรม สุขภาพที่เหมาะสม (4) มีการส่งเสริมการปฏิบัติตาม หลักคุณธรรม/ศาสนา (5) มีการส่งเสริมการเรียนรู้ ด้านทักษะในการดำเนินชีวิต (6) มีการส่งเสริมให้มี ปัจจัยดำรงชีวิตที่เพียงพอ (7) มีการส่งเสริม ความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว (8) มีความเข้มแข็ง ของชุมชน (9) มีความสงบสุขและปลอดภัย (10) มี สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (11) มีสื่อที่เหมาะสม และ (12) มีบทบาทในการจัดบริการสุขภาพในชุมชน

ซึ่งพบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ค่าคะแนนรวมในการประเมินผลกระทบทางสุขภาพพระดับชุมชนสูงเป็นลำดับที่ 1 คือ “มีความสงบสุขและปลอดภัย” ลำดับที่ 2 คือ “มีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านทักษะในการดำเนินชีวิต” และลำดับที่ 3 คือ “มีความเข้มแข็งของชุมชน”

Figure 1. In-depth Interviews

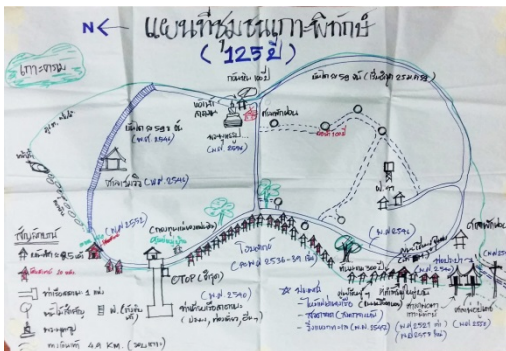

Figure 2. Geo-Social Mapping

ผลการสำรวจและวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัยในชุมชนเกาะพิทักษ์

ผลจากแบบสอบถามเป็นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเกาะพิทักษ์ โดยแบบสอบถาม จำนวน 50 คน ที่มีต่อ “ร่าง” เป้าหมายของกรอบวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์การพัฒนา แผนปฏิบัติการ และนำผลที่ได้มาประเมินลำดับความสำคัญและแปลงข้อมูลเหล่านี้สู่การจัดทำ “ผังชุมชนฉบับร่าง” ซึ่งมีผลการศึกษา ดังนี้

2.1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 52.00 มีอายุระหว่าง 36-40 ปี ร้อยละ 28.00 ที่ย้ายมาจากถิ่นอื่น ร้อยละ 56.00 มี

สถานภาพสมรส ร้อยละ 68.00 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 96.00 การศึกษาในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 28.00 อาชีพธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 44.00 และมีรายได้เฉลี่ย (ต่อเดือน) 10,001 - 15,000 บาท ร้อยละ 36.00

2.2) การประเมินแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

พบว่า คณะวิจัยร่วมกับกลุ่มตัวแทนชุมชนสรุปหัวข้อ “แผนปฏิบัติการ” แบ่งเป็น 3 หมวด ด้านกายภาพ-สิ่งแวดล้อม ด้านสังคม-วัฒนธรรม และด้านนโยบาย-เศรษฐกิจ ซึ่งประกอบด้วย โครงการพัฒนา จำนวน 17 โครงการ และแนวทางการพัฒนา จำนวน 77 แนวทาง โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับความพึงพอใจ ดังนี้

ลำดับที่ 1 คือ ด้านสังคม-วัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ย 4.26 ระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับ “มาก” เช่น (1) การอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีตามวันสำคัญทางศาสนา มีค่าเฉลี่ย 4.88 ระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับ “มากที่สุด” (2) การอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีไหว้แม่ย่านางเรือ มีค่าเฉลี่ย 4.76 ระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับ “มากที่สุด” และ (3) การอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาชาวประมงพื้นบ้าน มีค่าเฉลี่ย 4.56 ระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับ “มากที่สุด” เป็นต้น

ลำดับที่ 2 คือ ด้านนโยบาย-เศรษฐกิจ มีค่าเฉลี่ย 4.19 ระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับ “มาก” เช่น (1) การกำหนดมาตรฐานการประกอบอาชีพธุรกิจโฮมสเตย์ในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 4.56 ระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับ “มากที่สุด” (2) การจัดตั้งกลุ่มแปรรูปอาหารทะเลและสินค้าท้องถิ่นในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 4.52 ระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับ “มากที่สุด” และ (3) การจัดกิจกรรมวางทุนแนวเขตอนุรักษ์และปลูกปะการัง มีค่าเฉลี่ย 4.52 ระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับ “มากที่สุด” เป็นต้น

ลำดับที่ 3 คือ ด้านกายภาพ-สิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ย 4.02 ระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับ “มาก” เช่น (1) การก่อสร้างเตาเผาขยะตามแบบ

มาตรฐาน มีค่าเฉลี่ย 4.44 ระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับ “มาก” (2) การติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียภายในบ้านทุกหลัง มีค่าเฉลี่ย 4.36 ระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับ “มาก” และ (3) การอนุรักษ์ปุ๋ยใช่นอกกระดองเพื่อการเพาะขยายพันธุ์ มีค่าเฉลี่ย 4.36 ระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับ “มาก” เป็นต้น

ดังนั้น ผลจากการสำรวจพื้นที่โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยวิธีการประยุกต์ใช้การประเมินผลกระทบด้านสุขภาพระดับชุมชน ที่ประกอบด้วยหัวข้อคำถามจากตัวชี้วัดสุขภาพแห่งชาติทั้ง 12 หมวด โดยผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ค่าคะแนนรวมในการประเมินผลกระทบทางสุขภาพระดับชุมชน เรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย 3 หมวดแรก ได้แก่ (1) มีความสงบสุขและปลอดภัย (2) มีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านทักษะในการดำเนินชีวิต และ (3) มีความเข้มแข็งของชุมชน นอกจากนี้ ยังพบว่าผลจากแบบสอบถามด้วยวิธีการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเกาะพิทักษ์ ที่มีต่อ “ร่าง” เป้าหมายของกรอบวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์การพัฒนา และแผนปฏิบัติการพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความพึงพอใจตามลำดับ ดังนี้ ลำดับที่ 1 คือ ด้านสังคม-วัฒนธรรม เช่น การอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีตามวันสำคัญทางศาสนา การอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีไหว้แม่ย่านางเรือ และการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาชาวประมงพื้นบ้าน เป็นต้น ลำดับที่ 2 คือ ด้านนโยบาย-เศรษฐกิจ เช่น การกำหนดมาตรฐานการประกอบอาชีพโฮมสเตย์ในชุมชน การจัดตั้งกลุ่มแปรรูปอาหารทะเลและสินค้าท้องถิ่นในชุมชน และการจัดกิจกรรมวางท่อนแนวเขตอนุรักษ์และปลูกปะการัง เป็นต้น และลำดับที่ 3 คือ ด้านกายภาพ-สิ่งแวดล้อม เช่น การก่อสร้างเตาเผาขยะตามแบบมาตรฐาน การติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียภายในบ้านทุกหลัง และการอนุรักษ์ปุ๋ยใช่นอกกระดองเพื่อการเพาะขยายพันธุ์

เป็นต้น ซึ่งเป็นผลที่แสดงให้เห็นถึงความต้องการของประชาชนเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และการเพิ่มศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนเกาะพิทักษ์ **ผลการมีส่วนร่วมจากประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำผังชุมชนเกาะพิทักษ์**

ผลจากการประเมินแนวทางการพัฒนา (โครงการและแนวทางการพัฒนา) ในช่วงต้น มาวิเคราะห์และจัดทำผังชุมชนพบว่า มีการกำหนดเป้าหมายของกรอบวิสัยทัศน์ภายใต้ชื่อ “ชุมชนน่าอยู่ การท่องเที่ยวยั่งยืน” และจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์การพัฒนา และแผนปฏิบัติการ พร้อมทั้งสังเคราะห์ผลจากการประเมินสู่การจัดทำ “ผังชุมชนฉบับร่าง” จากนั้นคณะผู้วิจัยได้ร่วมกับกลุ่มตัวแทนชุมชนจัดประชุมกิจกรรมสรุปทบทวนการทดลองปฏิบัติการ เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนเกาะพิทักษ์ และตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมในแต่ละประเด็น จนสามารถสรุปและจัดทำเป็น “ผังชุมชนฉบับสมบูรณ์” (หรือ ผังแม่บทชุมชน) ดังรายละเอียดใน Figure 3

จากนั้น นำผลการจัดทำผังชุมชนฉบับสมบูรณ์ไปจัดทำเป็นข้อบัญญัติชุมชนเกาะพิทักษ์ แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา และแผนปฏิบัติการ โดยแบ่งออกเป็น 3 หมวด ได้แก่ หมวดที่ 1 ด้านกายภาพ-สิ่งแวดล้อม หมวดที่ 2 ด้านสังคม-วัฒนธรรม และหมวดที่ 3 ด้านนโยบาย-เศรษฐกิจ ซึ่งประกอบด้วยแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา จำนวน 10 ยุทธศาสตร์ โครงการพัฒนา จำนวน 17 โครงการ ภายใต้ตัวชี้วัด จำนวน 80 ตัวชี้วัด โดยมีการกำหนดแผนปฏิบัติการ คือ “ระยะสั้น” แผนดำเนินงานภายในเวลา 1 ปี “ระยะปานกลาง” แผนดำเนินงานตั้งแต่ 1 ปี ถึง 5 ปี และ “ระยะยาว” แผนดำเนินงานมากกว่า 5 ปีขึ้นไป ดังรายละเอียดใน Table 1

Figure 3. Master Plan of Koh Phithak Community

Table 1. Development strategy plans and action plans

Development project / guidelines of development		S	I	L
Physical-environmental aspect				
1.	Infrastructure and facilities development project			
-	Renovation and construction of island pathway	●	●	
-	Construction of docking port with pontoon	●	●	
-	Renovation and construction of the Eastern pedestrian bridge	●	●	
-	Renovation of community water tanks/wells	●		
-	Construction of tourism facilities	●	●	
-	Construction of bicycle pathway with parking around the island	●	●	
-	Construction of rest and sightseeing pavilions	●	●	
-	Construction of fisherman lifestyle learning and preservation center	●		
-	Construction of community health care center	●		
-	Construction of tourism information center	●		
-	Construction and installation of broadcasting system	●		
-	Construction and installation of island-wide lighting system	●	●	
-	Construction of island-wide water system and water towers	●		
-	Renovation of One Tambon One Product (OTOP) center	●		
-	Renovation of community learning center	●		
2.	Natural resources conservation and management project			
-	Conservation of blue swimming crab for breeding	●	●	●
-	Conservation of squid	●	●	●
-	Conservation of local herb and rare flora	●	●	●
3.	Environmental pollution management project			
-	Construction of standardized incinerator	●	●	
-	Installation of household water treatment system in every household	●	●	
-	Regulation of concert or festival time	●		
-	Renovation and construction of public toilets	●		
-	Construction of marine waste recycle center	●	●	
4.	Public space conservation and development project			
-	Construction of shrine yard	●	●	
-	Construction of landmark	●	●	
-	Construction of multipurpose building and Dharma practice yard	●	●	
-	Construction of community fitness area	●	●	
-	Renovation of pathway and sightseeing spot landscape	●	●	
-	Construction of floating soccer field	●	●	
5.	Disaster prevention and reduction project			
-	Construction of coastal barrier (North of the island)	●	●	
-	Construction of assembly point and escape route	●	●	
-	Construction of early warning towers	●	●	

Note: S = Short range planning has been operating within 1 year. I = Intermediate range planning has been operating from 1 year to 5 years. L = Long range planning has been operating for more than 5 years.

Table 1. Development strategy plans and action plans (continue)

Development project / guidelines of development		S	I	L
Physical-environmental aspect				
Socio-cultural aspect				
6.	Community image protection and promotion project			
-	Advertising media for promoting the good image of community	●	●	●
-	Providing high quality and accurate information for visitor	●	●	●
7.	Visitor number and density control project			
-	Studying and analyzing the number and density of visitors	●	●	●
-	Determining the number and density of visitors	●	●	●
8.	Visitor and resident security project			
-	Installation of island-wide CCTV system	●		
-	Training and promotion of volunteer community security personnel	●	●	●
-	Basic disaster relief training	●	●	●
-	Establishment of community disaster aid fund	●	●	●
9.	Community health promotion project			
-	Provision of welfare for the elderly, handicapped, and disadvantaged	●	●	●
-	Community disease prevention and healthcare	●	●	●
-	Promotion of good mental health	●	●	●
-	Promotion of life skills education	●	●	●
-	Promotion of ethics and religious virtues	●	●	●
-	Knowledge and prevention of drug problems	●	●	●
10.	Cultural heritage conservation project			
-	Preservation and renovation of historical house	●	●	●
-	Preservation and renovation of historical well	●	●	●
-	Preservation and renovation of historical coal stove	●	●	●
11.	Local wisdom preservation and continuation project			
-	Preservation and continuation of traditional food and dessert	●	●	●
-	Preservation and continuation of traditional medicine	●	●	●
-	Preservation and continuation of traditional fishery	●	●	●
12.	Local tradition and art preservation and promotion project			
-	Preservation and continuation of boat worship tradition	●	●	●
-	Preservation and continuation of coastal mini-marathon	●	●	●
-	Preservation and promotion of traditional religions	●	●	●
Policy-economic aspect				
13.	Public participation promotion project			
-	Promotion of public participation on political	●		
14.	Renewable energy promotion project			
-	Promotion of knowledge and installation of community solar power system	●		
15.	Community land-use determination project			
-	Determination of residential area	●		
-	Determination of coastal/marine conservation areas	●		
-	Determination of community forestry area	●		
-	Determination of public open space area	●		
-	Determination of mixed-use space area	●		

Note: S = Short range planning has been operating within 1 year. I = Intermediate range planning has been operating from 1 year to 5 years. L = Long range planning has been operating for more than 5 years.

Table 1. Development strategy plans and action plans (continue)

Development project / guidelines of development	S	I	L
16. Special tourism event/activity promotion project			
- Placement of coral reef preservation boundary buoy	●	●	
- Training and study visiting sufficiency economy philosophy	●		
17. Community profession and income promotion project			
- Promotion of growing and processing of sea grape	●		
- Promotion of crab processing	●		
- Promotion of squid processing	●		
- Promotion of shrimp processing	●		
- Promotion of fish processing	●		
- Promotion of oyster processing	●		
- Promotion of local herb processing	●		
- Promotion of coconut processing	●		
- Establishment of seafood and local product processing group	●		
- Standardization of seafood and local product in the community	●		
- Standardization of homestay business in the community	●		
- Standardization of community ferry	●		
- Foundation of community bank for work and income promotion	●		

Note: S = Short range planning has been operating within 1 year. I = Intermediate range planning has been operating from 1 year to 5 years. L = Long range planning has been operating for more than 5 years.

ทั้งนี้ จากผลการจัดทำผังชุมชนพบว่า คณะผู้วิจัยร่วมกับตัวแทนชุมชนกำหนดเป้าหมายของกรอบวิสัยทัศน์ คือ “ชุมชนน่าอยู่ การท่องเที่ยวยั่งยืน” และจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์การพัฒนา แผนปฏิบัติการ และจัดทำเป็นผังชุมชนฉบับร่าง ต่อจากนั้นจึงได้ร่วมกันรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนเกาะพิทักษ์และตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม และสรุปออกมาเป็นผังชุมชนฉบับสมบูรณ์ พร้อมจัดทำข้อบัญญัติชุมชนเกาะพิทักษ์ แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา และแผนปฏิบัติการฉบับสมบูรณ์ ประกอบด้วย 3 หมวด คือ หมวดที่ 1 ด้านกายภาพ-สิ่งแวดล้อม หมวดที่ 2 ด้านสังคม-วัฒนธรรม และหมวดที่ 3 ด้านนโยบาย-เศรษฐกิจ และแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา จำนวน 10 ยุทธศาสตร์ รวมทั้งโครงการพัฒนา จำนวน 17 โครงการ ภายใต้ตัวชี้วัด จำนวน 80 ตัวชี้วัด ภายใต้แผนปฏิบัติการ ระยะสั้น คือ แผนดำเนินงานภายในเวลา 1 ปี ระยะปานกลาง คือ แผนดำเนินงานตั้งแต่ 1 ปี ถึง 5 ปี และระยะยาว คือ แผนดำเนินงานมากกว่า 5 ปีขึ้นไป

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยร่วมกับตัวแทนชุมชนจัดประชุมกิจกรรมการผลักดันผังชุมชนฉบับสมบูรณ์สู่การปฏิบัติจริง เพื่อนำเสนอผลการวิจัย แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเกาะพิทักษ์ แผนปฏิบัติการชุมชนเกาะพิทักษ์ และผังแม่บทชุมชน พร้อมภาพแนวคิดในการออกแบบให้คณะผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร และองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำจืด อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ได้รับทราบถึงความเป็นมาและแนวทางการพัฒนาโครงการต่างๆ ทั้งนี้ คณะผู้ว่าราชการฯ ได้รับทราบและยินดีนำโครงการดังกล่าวไปใช้ในการวางกรอบโครงการตามแผนปฏิบัติราชการของจังหวัดชุมพร ดังรายละเอียดใน Figure 4

ยังพบว่า มีหน่วยงานจากภาครัฐและภาคเอกชนได้นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนี้ เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2561 องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำจืด อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ได้ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลจากงานวิจัยนี้ไปดำเนินการพัฒนาโครงการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนเกาะพิทักษ์ และวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2561

กลุ่มบริษัท เอส ทีเอส เอ็นจิเนียริง คอนซัลแตนท์ จำกัดและบริษัท ไตรพีระ จำกัด ที่ปรึกษาของกรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย ได้ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลจากงานวิจัยนี้ไปใช้

ประกอบการดำเนิน “โครงการศึกษาความเหมาะสมและออกแบบรายละเอียดโครงการพัฒนาตามผังเมืองรวมหลังสวนและชุมชนปากน้ำหลังสวน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร” ต่อไป

Figure 4. Promoting the Master Plan of Koh Phithak Community into Practice

วิจารณ์

การศึกษาครั้งนี้เป็นการสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนเกาะพิทักษ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Waldman *et al.* (2006) ที่มุ่งเน้นในการส่งเสริมประชาชนในชุมชนให้มีความเข้าใจถึงบทบาทและหน้าที่ของผู้มีส่วนได้เสีย ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ และเชื่อมโยงกับลักษณะความเป็นผู้นำ เพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนโครงการหรือกิจกรรมในชุมชน

โดยการศึกษาครั้งนี้ได้ประยุกต์ใช้แนวคิดการวางแผนเชิงปฏิบัติการโดยชุมชนตามแนวคิดของ Nophaket (2009) และ Katherine *et al.* (2013) ที่ทำให้เกิดการส่งเสริมกระบวนการวางแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม ทำให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามาแสดงความคิดเห็น เสนอแนะ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และวางแผนการแก้ปัญหาและการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยตนเอง ประกอบกับการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Tungseng (2021)

นอกจากนี้ ยังเป็นการประยุกต์ใช้การประเมินผลกระทบทางสุขภาพโดยชุมชนตามแนวคิดของ Winkler *et al.* (2020) และ den Broeder *et al.* (2017) เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงผลกระทบจากการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ในชุมชนที่ผ่านมา มีอะไรบ้างที่มีผลต่อสุขภาพและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนที่สอดคล้องกับแนวคิดของ Aramsri *et al.* (2020) รวมทั้งการประเมินผ่านตัวชี้วัดสุขภาพแห่งชาติทั้ง 12 หมวด จากการศึกษาของ Kanchanachitra *et al.* (2011) เพื่อนำผลที่ได้จากการประเมินมาพัฒนาสู่การวางแผนเชิงปฏิบัติการโดยชุมชน ตามแนวคิดของ Nophaket (2009) และการประเมินผลกระทบทางสุขภาพโดยชุมชน ตามแนวคิดของ Winkler *et al.* (2020) ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนและความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาจัดทำ “แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา” “แผนปฏิบัติการ” และ “ผังชุมชนฉบับสมบูรณ์” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Konisranukul (2007) ที่มุ่งเน้นในเรื่องการจัดทำผังชุมชนให้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคนในชุมชน และการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงให้ทันต่อสถานการณ์

โดยองค์ความรู้ใหม่ของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ “การจัดทำผังชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” ที่สอดคล้องกับแนวคิดขององค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติตามที่ระบุในงานของ Jurigová and Zuzana (2015) รวมทั้งผลที่เกิดต่อสังคม ชุมชน ท้องถิ่นในครั้งนี้พบว่า เกิดเป็นการสร้างศักยภาพและกระบวนการงานวิจัยด้าน “กลไกเชิงพื้นที่แบบมีส่วนร่วม” จากประชาชนในชุมชนเกาะพิทักษ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ Srabua and Srabua (2021) รวมทั้งการผลักดันสู่การปฏิบัติจริงในเชิงนโยบายที่ใช้เป็นกรอบของเป้าหมายและวิสัยทัศน์ “ชุมชนน่าอยู่ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” ผ่านการขับเคลื่อนด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนา และ

แผนปฏิบัติจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำจืด สำนักงานจังหวัดชุมพร และกรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น เพื่อใช้ในการกำหนดโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาชุมชนเกาะพิทักษ์ทั้งในระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาวตามแผนดำเนินงานข้างต้น และเพื่อบรรลุเป้าหมายทั้ง 3 ด้าน คือ

ด้านกายภาพ-สิ่งแวดล้อม เป็นการปรับปรุงและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก การจัดการมลพิษสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน การอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะหรือลานชุมชน การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

ด้านสังคม-วัฒนธรรม ด้วยการป้องกันและการส่งเสริมภาพลักษณ์ของชุมชน การควบคุมปริมาณและความหนาแน่นของผู้อยู่อาศัย การรักษาความปลอดภัยของผู้อยู่อาศัยและชาวบ้านในชุมชน การส่งเสริมสุขภาพโดยชุมชน การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น

ด้านนโยบาย-เศรษฐกิจ เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน การส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทน การกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยชุมชน การส่งเสริมกิจกรรมหรือเหตุการณ์พิเศษด้านการท่องเที่ยว การส่งเสริมอาชีพและรายได้ เพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนเกาะพิทักษ์ให้ดีขึ้นต่อไป

สรุป

การศึกษาค้นคว้านี้ได้บรรลุวัตถุประสงค์ในการศึกษาปัญหาและศักยภาพที่มีต่อการท่องเที่ยวของชุมชนเกาะพิทักษ์ รวมทั้งการวิเคราะห์ความคิดเห็นของประชาชนในชุมชน ที่มีต่อแนวทางการปรับปรุงแก้ไขและการพัฒนาต่าง ๆ และยังเป็นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนในชุมชนเกาะพิทักษ์เพื่อการจัดทำผังชุมชน ด้วยการประยุกต์ใช้การวางแผนเชิงปฏิบัติการโดยชุมชนกับ

การประเมินผลกระทบทางสุขภาพโดยชุมชน และการผลักดันผังชุมชนฉบับสมบูรณ์สู่การปฏิบัติจริง ผ่านการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนภายใต้ แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา จำนวน 10 ยุทธศาสตร์ โครงการพัฒนา จำนวน 17 โครงการ ภายใต้ตัวชี้วัด จำนวน 80 ตัวชี้วัด ตามกรอบเวลาที่กำหนดไว้

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนของงานวิจัยที่ได้รับทุน สนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โดยการมีส่วนร่วมจากเครือข่ายการท่องเที่ยวโดย ชุมชนจังหวัดชุมพร และชาวชุมชนเกาะพิทักษ์ หมู่ที่ 14 ตำบลบางน้ำจืด อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

เอกสารอ้างอิง

- Aramsri, K., J. Somsak, N. Veerawattanayothin. and A. Kanta. 2020. Happiness measuring of people on tourism in the community of Ban Mon San Kam Phaeng, Chiang Mai, Thailand. *Journal of Community Development and Life Quality* 8(3): 640-648. (in Thai)
- Benjamas, N. T. and A. Ruksapol. 2014. Carrying capacity for community-based tourism at Koh Phithak, Chumphon province, Thailand: hase I. *KKU International Journal at Humanities and Social Sciences* 4(3): 49-71. (in Thai)
- Den Broeder, L., E. Uiters, W. ten Have, A. Wagemakers and A. J. Schuit. 2017. Community participation in health impact assessment. A scoping review of the literature. *Environmental Impact Assessment Review* 66: 33-42.
- Jurigová, Z. and L. Zuzana. 2015. Monitoring system of sustainable development in cultural and mountain tourism destinations. *Journal of Competitiveness* 7(1): 35-52.
- Kanchanachitra, C., C. Podhisita, K. Archavanitkul, C. Chamchan, K. Siriratmongkol, P. Tipsuk and S. Thapsuwan. 2011. *Thai Health 2011: HIA - A mechanism for healthy public policy*. Institute for Population and Social Research, Mahidol University, Nakhon Pathom. (in Thai)
- Katherine, S., A. Desautels, R. Flournoy, K. Carson, T. Drenick, D. Fujii, A. Lee, J. Luginbuhl, M. Mena, A. Shrago, A. Siegel, R. Stahl, K. Watkins-Tartt, P. Willow, S. Witt, D. Woloshin and B. Yamashita. 2013. Addressing the social determinants of health through the Alameda county, California, Place matters policy initiative. *Public Health Reports* 128(3): 48-53.
- Konisranukul, W. 2007. The substantive urban design considerations: Priorities for creating successful places. *Journal of Architectural/Planning Research and Studies* 5(2): 91-107.
- Lincharearn, A. 2012. Qualitative data analysis techniques. *Journal of Educational Measurement Mahasarakham University* 17(1): 17-29. (in Thai)
- Nophaket, N. 2009. Urban design of historic town by the process of community action planning – CAP Sakon Nakhon historic Town, the International

- Symposium on Architecture and Culture in Suvarnabhumi (ISACS) Proceedings, Chiangmai University.
- Srabua, R. and K. Srabua. 2021. Development of marketing management to promote sustainable community-based tourism under philosophy of sufficiency economy: A case study of Kut Chap district, Udon Thani province. *Journal of Community Development and Life Quality* 9(2): 194-204. (in Thai)
- Tungseng, T. 2021. Guidelines for community based tourism development in the three southern border provinces Based on Thailand's criteria for community based tourism. *Journal of Community Development and Life Quality* 9(2): 183-193. (in Thai)
- Waldman, D. A., D. S. Siegel and M. Javidan. 2006. Components of CEO transformational leadership and corporate social responsibility. *Journal of Management Studies* 43(8): 1703-1725.
- Waldman, D. A., D. S. Siegel and M. Javidan. 2006. Components of CEO transformational leadership and corporate social responsibility. *Journal of Management Studies* 43(8): 1703-1725
- Winkler, M. S., P. Furu, F. Viliani, B. Cave, M. Divall, G. Ramesh, B. Harris-Roxas and A. M. Knoblauch. 2020. Current global health impact assessment practice. *Int. J. Environ. Res. Public Health*. 17(9), 2988.

การพัฒนาารูปแบบการจัดการขยะในชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม
ชุมชนวัดมหาธาตุ จังหวัดนครพนม

Development of Participatory Waste Management Model in the
Cultural Tourism of Wat Mahathat Community
Nakhon Phanom Province

พัชชญ์ทัพพ์ กิณเรศ*

*Pachchayathan Kinnares**

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยนครพนม จังหวัดนครพนม 48000

Research and Development Institute Nakhon, Phanom University, Nakhon Phanom 48000, Thailand

*Corresponding author: E-mail: make_alist@hotmail.com

(Received: May 6, 2021; Accepted: July 30, 2021)

Abstract: This research studied the development of participatory cultural tourism waste management model of Wat Mahathat community, Nakhon Phanom province. The objective of this work were to develop the waste management model and reduce waste from tourism community. This research was a participatory research. The target groups were Wat Mahathat Community, Wat Mahathat and Nakhon Phanom University. It was demonstrated that community involvement has resulted in the success as follows: (1) local waste management committee was formed (2) the processes of waste management for 4 waste categories were launched (3) community learning center was established (4) The amount of general waste in the community and in Wat Mahathat decreased by 7.9 percent.

Keywords: Waste management, community, participation, Mahathat temple, Nakhon Phanom province

บทคัดย่อ: บทความวิจัยนี้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาารูปแบบการจัดการขยะในชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม ชุมชนวัดมหาธาตุ จังหวัดนครพนม มีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาารูปแบบการจัดการขยะในชุมชนที่เป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และหาแนวทางในการลดปริมาณขยะให้กับชุมชนเมืองท่องเที่ยวอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือชุมชนวัดมหาธาตุ วัดมหาธาตุ และมหาวิทยาลัยนครพนม เรียนรู้สถานการณ์ร่วมกัน การสรุปผลการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อหาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ทดลองปฏิบัติจริงโดยชุมชน และวิเคราะห์ผลการทดลอง เป็นต้น ซึ่งผลการวิจัยพบว่าการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทุกกระบวนการนั้นทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จและเกิดผลเป็นรูปธรรมดังนี้ (1) เกิดคณะกรรมการดำเนินงานด้านการจัดการขยะระดับพื้นที่ (2) เกิดกระบวนการจัดการขยะทั้ง 4 ประเภท อย่างเป็นรูปธรรม (3) เกิดแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน (4) ปริมาณขยะประเภททั่วไปทั้งในชุมชนและภายในวัดมหาธาตุลดลง ร้อยละ 7.9

คำสำคัญ: การจัดการขยะ ชุมชน การมีส่วนร่วม วัดมหาธาตุ จังหวัดนครพนม

คำนำ

ปัญหาด้านการจัดการขยะมูลฝอยเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญประการหนึ่งของประเทศ การกำหนดแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ ข้อมูลจาก Pollution Control Department (2019) (พ.ศ. 2559 – 2564) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีแนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายในภาพรวมของประเทศ และบูรณาการการดำเนินงานร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน จังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดทำแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยของจังหวัดให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และสามารถดำเนินการจัดการขยะมูลฝอยได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากงานวิจัยของ Phlaykaew and Aksornpan (2019) สรุปความสำเร็จและความยั่งยืนในการบริหารจัดการขยะ การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ควรกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความสำนึกในการจัดการขยะมูลฝอย และเหมาะสมกับบริบทของชุมชนจะทำให้การจัดการขยะมูลฝอยมีประสิทธิภาพและยั่งยืน จากงานวิจัยของ Leksomboon (2014) รายงานปัญหาที่แท้จริงในเรื่องการจัดการขยะเกิดจากการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนเนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดความตระหนักในการจัดการขยะมูลฝอย สำหรับ Watpanichaku (2020) รายงานว่าประชาชนยังขาดความรู้และความเข้าใจในการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน ขาดความร่วมมือในการคัดแยกขยะมูลฝอย ส่วน Phromkham (2019) รายงานว่าการจัดการขยะมูลฝอยของเขตเทศบาลเมืองจะสำเร็จได้ยากหากประชาชนในเขตเทศบาลเมืองส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และความตระหนักในเรื่องของการคัดแยกขยะ

จังหวัดนครพนมเป็นจังหวัดที่ยังประสบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกับชุมชนอื่นทั่วไป ข้อมูลจากระบบสารสนเทศของ Pollution Control Department การสำรวจปริมาณขยะจากกรมควบคุมมลพิษ ปี พ.ศ. 2561 พบว่าปริมาณขยะของเทศบาลเมืองนครพนมมีปริมาณสูงสุดคือ 39 ตันต่อวัน โดยขยะส่วนใหญ่เกิดจากประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวจังหวัดนครพนม ข้อมูลจาก Nakhon Phanom Provincial Tourism and Sports Office สถิตินักท่องเที่ยวจังหวัดนครพนม ปี พ.ศ. 2560 พบว่า มีนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เข้ามาเที่ยวในจังหวัดนครพนมจำนวน 990,608 คนต่อปี โดยพฤติกรรมนักท่องเที่ยวบางส่วนทิ้งไม่ถูกถัง ไม่มีจุดทิ้งขยะให้นักท่องเที่ยว เป็นต้น จากงานวิจัย Monkhlung *et al.* (2013) เทศบาลเมืองนครพนมได้รับการร้องเรียนจากประชาชนผ่านสมาชิกสภาเทศบาลในการกำจัดขยะมูลฝอยเช่นการเก็บขยะล่าช้า เจ้าหน้าที่เก็บขยะมีน้อย และรถเก็บขยะไม่เพียงพอต่อการกิจ เป็นต้น

จากการลงพื้นที่เพื่อศึกษาปัญหาด้านการจัดการขยะของชุมชนวัดมหาธาตุในเบื้องต้นด้วยวิธีการระดมสมอง และการร่วมหาสัดส่วนขยะมูลฝอยในชุมชนวัดมหาธาตุ (Kinnares, 2017) ด้วยวิธีการ Quartering Method เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2563 พบว่า ชุมชนวัดมหาธาตุมีจำนวนประชากร 1,009 คน มีจำนวนครัวเรือนในพื้นที่ 170 ครัวเรือน (สัมภาษณ์ประธานชุมชน) ปัจจุบันปริมาณขยะของชุมชนมีจำนวน 923 กิโลกรัมต่อวัน แยกเป็นขยะอินทรีย์ร้อยละ 31.25 ขยะรีไซเคิลร้อยละ 57.81 ขยะทั่วไปร้อยละ 9.44 และขยะอันตรายร้อยละ 1.50

จากการศึกษาเบื้องต้นร่วมกับการศึกษาปัญหาและบริบทพื้นที่ร่วมกับชุมชน ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการจัดการขยะในชุมชนท่องเที่ยวเชิง

วัฒนธรรม อย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาชุมชนวัดมหาธาตุ จังหวัดนครพนม ด้วยการเริ่มต้นที่ศึกษาปัญหาขยะและบริบทชุมชน สร้างองค์ความรู้และกระตุ้นจิตสำนึกในการจัดการขยะขึ้นภายในชุมชนและนักท่องเที่ยว หลังจากดำเนินโครงการเสร็จสิ้นลงแล้วทำให้ปริมาณขยะของชุมชนวัดมหาธาตุลดลงได้รูปแบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพสูงสุดเหมาะสมกับบริบทพื้นที่

อุปกรณ์และวิธีการ

งานวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มผู้เข้าร่วม กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ครอบคลุม ทั้งชุมชน วัด มหาวิทยาลัยในพื้นที่ โดยกระบวนการวิจัยประกอบไปด้วย การร่วมวางแผนการเรียนรู้ร่วมกันแบบชี้แนะแนวทางการระดมสมอง ประชุมกลุ่มย่อย การสรุป นำเสนอผลการเรียนรู้ร่วมกัน ทดลองปฏิบัติ และติดตามปัญหาการดำเนินงานที่ผ่านมา เพื่อวางแผนพัฒนาพื้นที่ด้านการจัดการขยะของชุมชนในอนาคต

ระยะเวลาในการวิจัย

เริ่มตั้งแต่ วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2563 ถึง 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2564

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือ สมาชิกธนาคารขยะ จำนวน 35 คน (ทั้งหมด) ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน ประชาชนในพื้นที่ชุมชน จำนวน 25 คน (ประชาชนที่สมัครคัดเลือกครัวเรือนต้นแบบทั้งหมด) พระ จำนวน 5 รูป อสม. จำนวน 4 คน คณะกรรมการชุมชน จำนวน 10 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 80 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากทีมงานอสม. ผู้นำชุมชน คณะกรรมการ ร่วมกับนักวิจัยมหาวิทยาลัยนครพนม โดยกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาค้างนี้เป็นสมาชิกธนาคารขยะ ประชาชนทั่วไปในพื้นที่ที่สนใจประกวดครัวเรือนต้นแบบ (ไม่ได้เป็นสมาชิกธนาคารขยะ) อสม. ที่มีจิตอาสาด้านสิ่งแวดล้อม คณะกรรมการชุมชนที่มีจิตอาสาด้านสิ่งแวดล้อม

ผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ด้านการจัดการขยะของชุมชนที่ดี และพระสงฆ์ที่รับผิดชอบด้านขยะมูลฝอยภายในวัดและโรงเรียนสงฆ์ภายในวัด โดยทั้งหมดเป็นผู้รับผิดชอบและเป็นจิตอาสาที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมด้านการจัดการขยะของชุมชนวัดมหาธาตุ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ ประกอบไปด้วย การประชุมกลุ่มย่อย การสำรวจข้อมูลด้านปริมาณขยะ เส้นทางเก็บขนขยะ และแบบประเมินความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว โดยมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้ (1) การระดมสมอง ใช้ Flipchart (2) ศึกษาหาองค์ประกอบขยะ แบบ Quartering Method ร่วมกับชุมชน (3) อบรมเชิงปฏิบัติการด้านการจัดการขยะ (4) แบบประเมินผลครัวเรือนดีเด่นของชุมชนวัดมหาธาตุประจำเดือน กำหนดระยะเวลาการประกวด 5 เดือน (กันยายน 2563 ถึงมกราคม 2564) (5) การประยุกต์ใช้แอปพลิเคชัน Relive กับการจัดการขยะ (6) การชั่งปริมาณขยะโดยรถเก็บขนขยะจากเทศบาลเมืองนครพนมซึ่งตามจุดทิ้งขยะของชุมชนวัดมหาธาตุ (7) แบบประเมินความคิดเห็นรูปแบบ QR code สำหรับนักท่องเที่ยวที่ใส่ใจด้านการจัดการขยะภายในพื้นที่วัดมหาธาตุซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัย ประสานกลุ่มตัวอย่างจำนวน 80 คน ผ่านผู้นำชุมชนวัดมหาธาตุ และคณะผู้วิจัยทำหน้าที่ประสานงาน และใช้ (1) Flipchart เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล โดยเรียงตามลำดับความสำคัญของปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหา (2) จำนวนผู้เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการจัดการขยะ (3) รวบรวมข้อมูลจากคะแนนแบบประเมินผลครัวเรือนดีเด่นของชุมชนวัดมหาธาตุในแต่ละเดือน เป็นระยะเวลา 5 เดือน (กันยายน 2563 ถึงมกราคม 2564) (4) เก็บรวบรวมข้อมูลจากจุดถังขยะของชุมชนวัดมหาธาตุโดยทีมวิจัยติดตามไปเก็บรถเก็บขนขยะเพื่อเก็บข้อมูล สังเกตการณ์ และ

สัมภาษณ์ปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่เก็บขนขยะ (5) นำรถเก็บขนขยะไปทิ้งเพื่อหาปริมาณขยะก่อนดำเนินโครงการและหลังดำเนินโครงการ โดยเก็บข้อมูลแบบสุ่มวัน ตัวแทนวันธรรมดาจำนวน 3 วัน และ ตัวแทนวันหยุด จำนวน 1 วัน (6) แบบสำรวจความคิดเห็นในรูปแบบ QR code สำหรับนักท่องเที่ยวที่ใส่ใจด้านการจัดการขยะภายในพื้นที่วัดมหาธาตุซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยทั้งในเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) และมีการวิเคราะห์เนื้อหาพร้อม (Content Analysis) ทำให้ทราบถึงปัญหาขยะมูลฝอย แนวทางแก้ไขปัญหามูลฝอยในชุมชน บริบทชุมชนเกี่ยวกับขยะมูลฝอย รูปแบบการบริหารจัดการขยะที่เป็นการจัดการขยะที่ต้นทางของชุมชนวัดมหาธาตุ

การวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยทั้งในเชิงปริมาณ ใช้วิเคราะห์โดยสถิติค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) จะทำให้ทราบถึงความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการขยะในเส้นทางท่องเที่ยวริมโขงและวัดมหาธาตุเพื่อหาแนวทางในการพัฒนา ปรับปรุง การจัดการขยะในเส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดนครพนมและวัดมหาธาตุต่อไป

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ดังนี้

1. การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะในชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนวัดมหาธาตุจังหวัดนครพนม

จากการศึกษาพัฒนารูปแบบการจัดการขยะในชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนวัดมหาธาตุ จังหวัดนครพนม พบว่า

1.1 จากกิจกรรมการประชุมเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจโครงการ พร้อมปรึกษาหารือ รูปแบบการพัฒนาการจัดการขยะในเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกรณีศึกษาชุมชนวัดมหาธาตุ จังหวัด

นครพนม และแบ่งบทบาทหน้าที่ที่พร้อมวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน ในวันที่ 19 สิงหาคม 2563 ณ เทศบาลเมืองนครพนม โดยมีกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมคือ แกนนำและประชาชนในพื้นที่ ตัวแทนจากเทศบาลเมืองนครพนม ตำรวจท่องเที่ยว สาธารณสุข จังหวัดนครพนม สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาจารย์จากมหาวิทยาลัยนครพนม และคณะวิจัยจากมหาวิทยาลัยนครพนม จากการวิเคราะห์ข้อมูล โดยเรียงตามลำดับความสำคัญของปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหา พบว่า 1) ขยะตกค้าง รอรถเก็บขน 2) ประชากรแฝง ไม่มีการจัดการขยะ 3) หอพัก โรงแรม มีปริมาณขยะเยอะมาก 4) ขยะจากวัด เช่น พวงหรีด ดอกไม้ตกแต่งงานศพปริมาณมาก 5) ในพื้นที่ยังไม่มีจุดทิ้งขยะที่ชัดเจน 6) ประชาชนในพื้นที่ชุมชนวัดมหาธาตุประสบปัญหาเรื่องกลิ่นเหม็นเน่าจากขยะอินทรีย์ 7) ผู้นำชุมชนรวมถึงคณะกรรมการไม่ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน 8) ประชาชนในพื้นที่วัดมหาธาตุยังไม่พร้อมดำเนินการด้านการจัดการขยะเนื่องจาก ขาดองค์ความรู้ขาดอุปกรณ์ในการดำเนินการจัดการขยะ นอกจากนี้ชุมชนวัดมหาธาตุยังได้เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหา ดังนี้ 1) ลดขยะที่ต้นทาง 2) คัดแยกขยะ และนำขยะมาใช้ประโยชน์ 3) สร้างแรงจูงใจ เช่น จัดหาอุปกรณ์ในการสนับสนุนการคัดแยกขยะ 4) สร้างความตระหนักด้วยการจัดอบรม ให้ความรู้ สร้างความเข้าใจให้คนในชุมชน 5) ตรวจสอบการปฏิบัติตามกฎระเบียบด้านการจัดการขยะของคนในชุมชน

1.2 จัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการจัดการขยะให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ และตอบสนองความต้องการแก้ไขปัญหาขยะด้านต่างๆของชุมชน กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 80 คน ดังนี้ (1.2.1) อบรมเชิงปฏิบัติการการหาองค์ประกอบขยะแบบ Quartering Method และร่วมกันออกแบบรูปแบบการจัดการขยะของชุมชนวัดมหาธาตุ (1.2.2) อบรมเชิงปฏิบัติการใช้ประโยชน์จากขยะอินทรีย์เพื่อการเลี้ยงไส้เดือน (1.2.3) อบรมเชิงปฏิบัติการการจัดตั้งธนาคารขยะชุมชนร่วมประชาคมชุมชน (1.2.4) อบรมเชิงปฏิบัติการการใช้

ประโยชน์จากขยะอินทรีย์เพื่อทำปุ๋ยน้ำหมักในวัดมหาธาตุ โดยมีผู้เข้าร่วมอบรมจำนวนทั้งสิ้น 80 คนจากทีมงาน อสม. ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ คณะกรรมการ และประชาชนในพื้นที่ ผลลัพธ์ที่ได้จากการถ่ายทอดองค์ความรู้คือผู้เข้าร่วมอบรมสามารถนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในการจัดการขยะของครัวเรือนตนเองและวัด เป็นต้น

1.3 จากการวัดผลการดำเนินโครงการด้านการติดตามและสร้างแรงจูงใจในการจัดการขยะใน

ชุมชน ด้วยการจัดกิจกรรมประกวดครัวเรือนต้นแบบด้านการจัดการขยะเพื่อเชิดชูเกียรติของแต่ละเดือน มีช่วงระยะเวลาการประกวด 5 เดือน (กันยายน 2563 ถึงมกราคม 2564) โดยมีคณะกรรมการระดับพื้นที่เป็นผู้พิจารณาตัดสินโดยใช้เกณฑ์การประเมินพบว่าองค์ประกอบที่มีผลต่อการลดปริมาณขยะในชุมชน สามารถสรุปเป็นตารางการประเมินดัง Table 1

Table 1. Criterion gauge model household waste management

DETAILS	FULL SCORE	SCORE	SUGGESTION
1. Total Weight Waste household Kg.	5		
2. Do You have recycle Waste ? * Yes = 5 Score *No = 0 Score	5		
3. Record Total Weight Waste household	5		
- organic waste = Kg.	* Record 3 Type = 3 Score * Record 2 Type = 2.5 Score * Record 1 Type = 1 Score		
- Recycle waste = Kg.			
- general waste = Kg.			
- hazardous waste = Kg.			
4. Attitude waste sorting affect difficult lifestyle.	5		
- difficult = 0 Score			
- No = 5 Score			
- Middle = 2.5 Score			
5. Do you agree? "waste sorting is Our role.	5		
- No agree = 0 Score			
- agree = 5 Score			
TOTAL	25		

จาก Table 1 ผลจากการประกวดครัวเรือนต้นแบบด้านการจัดการขยะพบว่าครัวเรือนจำนวนมากในชุมชนวัดมหาธาตุได้มีการเริ่มต้นการจัดการขยะภายในครัวเรือนผ่านกิจกรรมประกวดครั้งนี้เนื่องจากมีแรงจูงใจเป็นใบประกาศนียบัตรและค่าตอบแทนสำหรับครัวเรือนที่มีการจัดการขยะดีเด่นของแต่ละเดือน ซึ่งผู้ที่ได้ครัวเรือนดีเด่นประจำเดือนกันยายน พ.ศ. 2563 คือ คนที่ 1 ได้คะแนนรวม 20 คะแนน ครัวเรือนดีเด่นประจำเดือนตุลาคม พ.ศ. 2563 คือ คนที่ 2 ได้คะแนนรวม 22 คะแนน ครัวเรือนดีเด่นประจำเดือน

พฤศจิกายน พ.ศ. 2563 คือ คนที่ 3 ได้คะแนนรวม 20 คะแนน ครัวเรือนดีเด่นประจำเดือนธันวาคม พ.ศ. 2563 คือ คนที่ 4 ได้คะแนนรวม 20 คะแนน ครัวเรือนดีเด่นประจำเดือนมกราคม พ.ศ. 2564 คือ คนที่ 5 ได้คะแนนรวม 21 คะแนน

1.4 พบว่าชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกรณีศึกษาชุมชนวัดมหาธาตุ จังหวัดนครพนม เกิดแกนนำชุมชนขับเคลื่อนงานการจัดการขยะในชุมชนจำนวน 10 ท่าน ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการ อำนวยการ และคณะกรรมการฝ่ายกำกับติดตามและประเมินผล ดังแสดงใน Figure 1

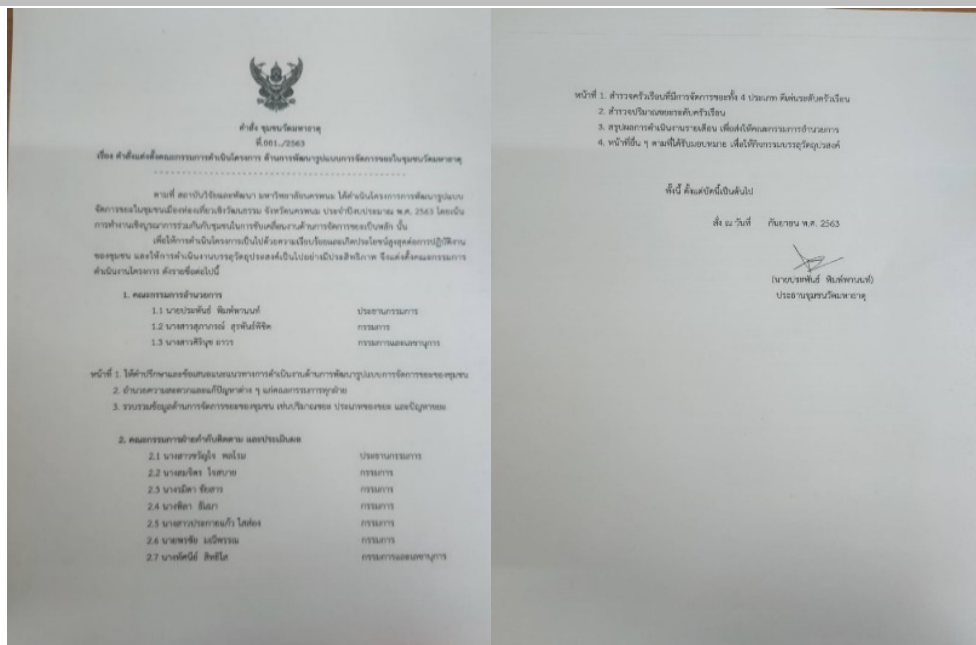

Figure 1 Show order to appoint a project committee development of waste management model in Wat Mahathat community

1.5 พบว่าเกิดรูปแบบและนวัตกรรมการจัดการขยะที่เหมาะสมกับชุมชนวัดมหาธาตุและภายในวัด 5 รูปแบบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ขยะรีไซเคิล มีสัดส่วนร้อยละ 57.81 นำไปขาย-ฝาก ให้กับธนาคารขยะของชุมชน

2. ขยะอินทรีย์ มีสัดส่วนร้อยละ 31.25 โดยการจัดการขยะอินทรีย์มีการจัดการใน 3 รูปแบบคือ

2.1 โรงอาหารของวัดมหาธาตุ ส่งให้เกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์นำไปเป็นอาหารสัตว์

2.2 โรงอาหารของโรงเรียนสงฆ์ภายในวัดมหาธาตุนำไปทำเป็นปุ๋ยหมักอินทรีย์ใช้ในวัดและให้ชุมชนนำไปใช้ในสวนผักของชุมชนบริเวณริมแม่น้ำโขง

2.3 เศษอาหารของชุมชนจัดการเองในครัวเรือน บางครัวเรือนนำไปทำเป็นปุ๋ยหมักใช้ในสวนผักอินทรีย์ของชุมชน บริเวณริมโขง

3. ขยะทั่วไป มีสัดส่วนร้อยละ 9.44 จัดการด้วยการนำขยะแยกใส่ถุงและนำไปทิ้งที่ถังขยะทั่วไปเพื่อรอให้รถเก็บขนขยะจากเทศบาลเมืองนครพนมเข้ามาเก็บขนตามวันเวลาที่กำหนด

4. ขยะอันตราย มีสัดส่วนร้อยละ 1.50 จัดการด้วยการนำถังขยะขยะอันตรายของชุมชนมาอยู่ในการควบคุมดูแลที่บ้านประธานชุมชน ซึ่งจะถูกรวบรวมทุกเดือน โดยหน่วยงาน อบจ. ของจังหวัดนครพนม

5. กระตุ้นการสำนึกในการจัดการขยะผ่าน QR code โดยภายในวัดมหาธาตุมีการใช้ QR Code ในการสนับสนุนการคัดแยกขยะของนักท่องเที่ยวภายในวัดมหาธาตุ ซึ่งหากมีนักท่องเที่ยวร่วม สแกน QR Code เพื่อตอบคำถาม นักท่องเที่ยวจะได้ใบประกาศนียบัตรอิเล็กทรอนิกส์เป็นของที่ระลึกจากที่วัดมหาธาตุ รายละเอียดดัง Figure 2

Figure 2. Automatic e-certificate generated by using questionnaires and QR code system.

1.6 ผลจากการประเมิน QR code สำหรับนักท่องเที่ยวที่ใส่ใจด้านการจัดการขยะภายในพื้นที่วัดมหาธาตุซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนกลุ่มเป้าหมายคือนักท่องเที่ยว ณ วัดมหาธาตุ ผลจากการประเมินนักท่องเที่ยว จำนวน 81 คน พบว่านักท่องเที่ยวเป็นเพศชาย จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 28.39 นักท่องเที่ยวเป็นเพศหญิง จำนวน 58 คน คิดเป็น ร้อยละ 71.61 และจากแบบสอบถามรายด้าน พบว่า 1.ท่านคิดว่าจำนวนถังขยะในเส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดนครพนมมีเพียงพอหรือไม่ ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่าเพียงพอแล้ว คิดเป็นร้อยละ 79.00 และแสดงความคิดเห็นว่าไม่เพียงพอ ร้อยละ 21.00 2. ท่านคิดว่าการจัดวางถังขยะในปัจจุบันเหมาะสมหรือไม่ ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่าเหมาะสมแล้ว คิดเป็นร้อยละ 88.20 และแสดงความคิดเห็นว่าไม่เหมาะสม ร้อยละ 11.80 3. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ถ้าจะมีการลดใช้ถุงพลาสติกในเส้นทางท่องเที่ยว ภายในวัด และในจังหวัดนครพนม นักท่องเที่ยวทั้งหมด เห็นด้วยหากจะมีการลดใช้ถุงพลาสติกในเส้นทางท่องเที่ยว ภายในวัด และในจังหวัดนครพนม 4. นักท่องเที่ยวได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการขยะในเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มเติม ดังนี้ (1) ควรลดการใช้ถุงพลาสติก และจัดสรรพื้นที่

ทิ้งขยะ (2) ควรเพิ่มจำนวนถังขยะให้มีปริมาณเพียงพอแก่นักท่องเที่ยว (3) ควรปลูกจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยว (4) ควรออกแบบถังขยะให้เข้ากับอัตลักษณ์เมืองนครพนม (5) ควรมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวร่วมด้วย เป็นต้น

2. ลดปริมาณขยะในชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดนครพนม

จากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลด้านปริมาณขยะ โดยการลงพื้นที่ร่วมกับเจ้าหน้าที่เก็บขยะของเทศบาลเมืองนครพนมทั้งก่อนดำเนินโครงการและหลังดำเนินโครงการ พบว่า

ผลจากการสำรวจก่อนการดำเนินโครงการพบว่า ก่อนการดำเนินโครงการชุมชนวัดมหาธาตุมีปริมาณขยะทั้งชุมชน เฉลี่ยมีปริมาณขยะอยู่ที่ 923 กก. ต่อวัน ผลจากการสำรวจหลังดำเนินโครงการพบว่า หลังจากดำเนินโครงการเรียบร้อยแล้วมีปริมาณขยะลดลงเหลืออยู่ที่ เฉลี่ยมีปริมาณขยะอยู่ที่ 850 กก. ต่อวัน หรือปริมาณขยะลดลงคิดเป็นร้อยละ 7.9 ซึ่งคณะวิจัยได้มีการติดตามเส้นทางการเก็บขยะร่วมกับเจ้าหน้าที่เก็บขยะจากเทศบาลเมืองนครพนม เพื่อนำมาร่วมวิเคราะห์ปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชนวัดมหาธาตุครั้งนี้ด้วย รายละเอียดดังแสดงใน Figure 3-4

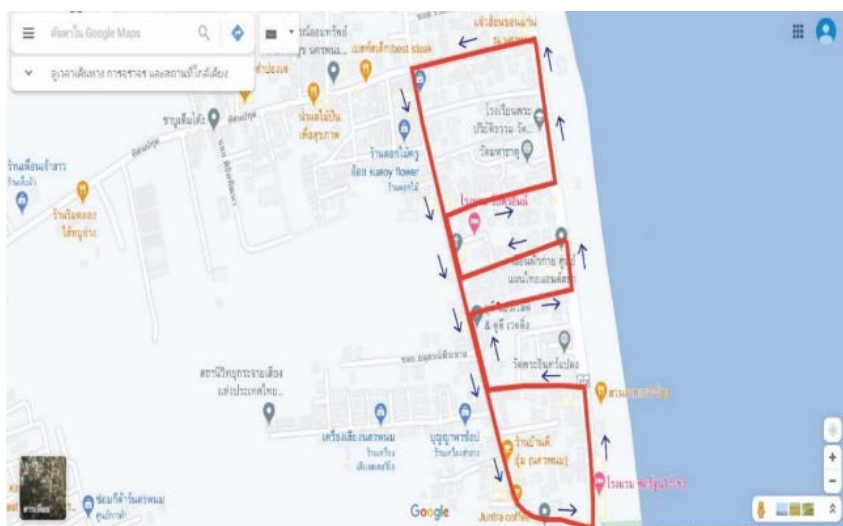

Figure 3. The route for collecting garbage of Wat Mahathat community

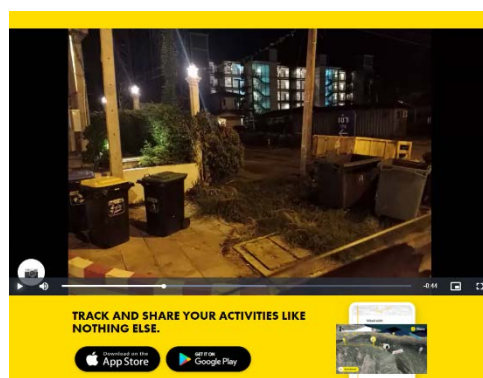
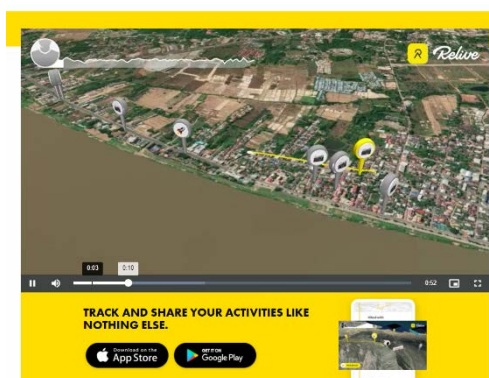

Figure 4. The route for collecting garbage of Wat Mahathat community through the application of the Relive application

วิจารณ์

ผลจากการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบ การจัดการขยะในชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาชุมชนวัดมหาธาตุ จังหวัด นครพนม

1. การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะใน ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาชุมชนวัดมหาธาตุ จังหวัดนครพนม

การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะในชุมชน ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษา

ชุมชนวัดมหาธาตุ จังหวัดนครพนมเกิดจาก การศึกษาปัญหาบริบทพื้นที่และแนวทางในการแก้ไข ปัญหาด้วยการระดมสมองจากนักวิชาการ อสม. ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ และประชาชนในพื้นที่ และ นำมาวิเคราะห์ร่วมกันในการออกแบบกิจกรรมเพื่อ ถ่ายทอดองค์ความรู้อันจะนำไปสู่การจัดการขยะที่มี ประสิทธิภาพเหมาะสมกับบริบทชุมชนวัดมหาธาตุ ซึ่งสอดคล้องกับ Kinnares and Nakawajana (2017) ได้ทำการศึกษารอง กระบวนการมีส่วนร่วม ในการจัดการขยะที่ต้นทางเพื่อลดปริมาณขยะของ ชุมชนนาราชควาย ตำบลนาราชควาย อำเภอมือง

จังหวัดนครพนม และสอดคล้องกับ Piyasakulkiat (2016) ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลท่าแค จังหวัดลพบุรี และวัดผลความสำเร็จของโครงการด้วยการจัดประกวดครัวเรือนต้นแบบด้านการจัดการขยะของชุมชนในแต่ละเดือนเป็นระยะเวลา 5 เดือน (กันยายน 2563 ถึง มกราคม 2564) เพื่อหาครัวเรือนที่นำองค์ความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งกิจกรรมการประกวดครัวเรือนต้นแบบด้านการจัดการขยะรายเดือนนี้เป็นการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนด้วยรางวัลแรงจูงใจ จากกิจกรรมการประกวดครัวเรือนต้นแบบด้านการจัดการขยะพบว่า ครัวเรือนจำนวนมากในชุมชนวัดมหาธาตุได้มีการเริ่มต้นการจัดการขยะภายในครัวเรือนผ่านกิจกรรมประกวดครั้งนี้ เนื่องจากมีแรงจูงใจเป็นใบประกาศนียบัตรและค่าตอบแทนสำหรับครัวเรือนที่มีการจัดการขยะดีเด่น โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนในการกำกับติดตามและดูแลปัญหาขยะมูลฝอยระดับพื้นที่สอดคล้องกับแนวความคิดของ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phisitattakun & Rungtawanrueangsri (2004) ที่พบว่า ปัจจัยที่จะช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน คือ การได้รับการสนับสนุนจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความรู้ เงินทุน ขวัญและกำลังใจ ที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการขยะของพื้นที่ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Tongkum and Chenchon (2019) ที่พบว่าการจัดการขยะมูลฝอยที่ได้ผลต้องหาสาเหตุและลดปริมาณขยะที่ต้นทาง การสร้างแรงจูงใจในการแยกขยะให้กับครัวเรือนและการอำนวยความสะดวกในการนำขยะมาขายจะเป็นแนวทางเชิงรุกที่ดีกว่าการเพิ่มปริมาณรถขยะหรือการสร้างบ่อขยะเพิ่ม นอกจากนี้ยังมีการกระตุ้นจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยววัดมหาธาตุ ด้วยการจัดทำ QR code ในการสนับสนุนการคัดแยกขยะของนักท่องเที่ยว ภายในวัดมหาธาตุ หากมีนักท่องเที่ยวร่วม สแกน QR code เพื่อตอบคำถาม นักท่องเที่ยวจะได้ใบประกาศนียบัตรอิเล็กทรอนิกส์เป็นของที่ระลึกจากที่วัดมหาธาตุ โดยผลลัพธ์ที่ได้

จากการแสดงความคิดเห็นจะสามารถนำไปเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการหาแนวทางพัฒนารูปแบบการจัดการขยะสำหรับนักท่องเที่ยวต่อไป โดยผู้วิจัยเห็นความสำคัญเรื่องของแรงจูงใจเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Promsit (2019) ที่ศึกษาเรื่องการจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ขนาดใหญ่ กลาง เล็ก ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งพบว่าการจัดการขยะที่ประสบผลสำเร็จของพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนหนึ่งเกิดจากกิจกรรมสร้างแรงจูงใจในการคัดแยกขยะตามหลัก “บวร” เช่น กิจกรรมผ้าป่าขยะ ตะแกรงบุญ ถูพลาสติกแลกไข่ ขยะพิษแลกแต้ม ประกวดหน้าบ้านน่ามอง กิจกรรมกองทุนประกันชีวิต ฅาปนกิจจากขยะ กองทุนถูพลาสติก กองทุนออม และธนาคารขยะ เป็นต้น

2. การลดปริมาณขยะในชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาชุมชนวัดมหาธาตุจังหวัดนครพนม ผลจากการวิจัยครั้งนี้สามารถลดปริมาณขยะภายในชุมชนท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้เนื่องมาจากการเห็นความสำคัญของปัญหาด้านขยะมูลฝอยของชุมชน การต้องการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจังของชุมชน การบูรณาการของหน่วยงานท้องถิ่น มหาวิทยาลัย วัด เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาด้านการเพิ่มขึ้นของขยะมูลฝอย รวมทั้งการส่งเสริมการแต่งตั้งคณะกรรมการระดับชุมชน การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการจัดการขยะให้ชุมชน และการประกวดครัวเรือนต้นแบบด้านการจัดการขยะรายเดือน ซึ่งทุกผลลัพธ์เน้นความร่วมมือของคนในชุมชนเป็นหลัก นั้นส่งผลให้ปริมาณขยะในชุมชนลดลง และเกิดรูปแบบการจัดการขยะในชุมชนที่มีความชัดเจนขึ้น สอดคล้องกับ Hanphichai and Janla (2018) เรื่องการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบล ลำานรายณ์ อำเภอยะบะดา จังหวัดลพบุรี พบว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของประชาชนในเทศบาลตำบล ลำานรายณ์จะโดยเน้น การมีส่วนร่วมของประชาชน เริ่มจากผู้นำชุมชนเป็นหลักในการนำพาประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะของชุมชน

สรุป

จากการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะในชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาชุมชนวัดมหาธาตุ จังหวัดนครพนม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนขึ้น เช่นปริมาณขยะในชุมชนลดลง และเกิดรูปแบบการจัดการขยะในชุมชนที่มีความชัดเจนขึ้น เกิดคณะกรรมการระดับพื้นที่ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งชุมชน วัด หน่วยงานท้องถิ่น มหาวิทยาลัย นครพนม ตั้งแต่การหาโจทย์วิจัย การวางแผนการดำเนินงาน การจัดตั้งคณะกรรมการระดับพื้นที่ การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการจัดการขยะให้ชุมชน การประกวดครัวเรือนต้นแบบด้านการจัดการขยะ รายเดือน การกำกับติดตาม และการทดลองใช้ QR Code เพื่อส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในวัดเที่ยวแบบใส่ใจสิ่งแวดล้อมภายในวัดมหาธาตุอีกด้วย

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักสร้างสรรค์โอกาสและนวัตกรรม สำนัก 6 จังหวัดนครพนม

เอกสารอ้างอิง

- Hanphichai, S. and J. Janla. 2018. Public participation in waste management of Lamnarai municipality, Chaibadan District, Lopburi province. Suranaree Journal Soc. Sci. 12 (1): (67-85). (In Thai)
- Kinnaree, P. and N. Nakawajana. 2017. Participation in waste management process in the initial stage for reducing wastes in Naratkwai community, Nakhon Phanom province. Area Based Development Research Journal. 9(3): 191-205. (in Thai)
- Kinnaree, P. 2017. Environmental benefits from garbage bank activities in Narajkwai community, Muang district Nakhon Phanom province. Environmental Journal. 21(1): 25-30. (in Thai)
- Leksomboon, S. 2014. The strategies for community solid waste management by using the people participation in Muang Kalasin municipality. MBA-KKU Journal. 7(1): 125-146. (in Thai)
- Monkhlung, W., S. Jeerasombat, S. Kaitjareon and Y. Yupas. 2013. The garbage management of Muang Nakhon Phanom municipality, Muang district, Nakhon Phanom province. RMU.J. (Humanities and Social Sciences) 7(1): 179-185. (in Thai)
- Nakhon Phanom Provincial tourism and sports office. Statistics of tourists in Nakhon Phanom province 2017. (Online). Available: https://nakhonphanom.mots.go.th/graph_views.php?graph_id=41. (January 10, 2021). (in Thai)
- Office Nakhonphanom Province. 2021. Nakhon Phanom province development plan 2018-2022. Retrieved April 26, 2021, from http://www2.nakhonphanom.go.th/files/com_news_struct/202001_378aeea6a87766d.pdf.
- Promsit, S. 2019. The large, model and small sizes of municipality waste management of local government organization in northeast region of Thailand. NEU Academic and research journal. 9(1): 67-81. (in Thai)
- Pollution Control Department. 2019. National solid waste management master plan (2016 - 2021). (Online).

- Available: <https://www.pcd.go.th/publication/5061/>. (January 10, 2021). (in Thai)
- Pollution Control Department. 2019. Information system community solid waste management. (Online). Available: <https://thaimsw.pcd.go.th/provincdetail.php?id=48> (January 10, 2021). (in Thai)
- Piyasakulkiat, O. 2016. The people's participation to waste management in Thakhae sub-district administration organization, Lopburi province. Journal of Graduate Research.10(1): 106-115. (in Thai)
- Phlaykaew, R. and P. Aksornpan. 2019. The result of the community participation in solid waste management in Ban Na municipal, Ban Na Doem distric, Surat Thani province. Suratthani Rajabhat Journal 5(2): 233-248. (in Thai)
- Phromkham, T. 2019. Problem situations of solid waste management in phetchabun municipality. NRRU Community Research Journal. 14(4): 52-62. (In Thai)
- Phisitatthakun, P. and S. Rungtawanrueangsri. (2004). The promotion of public participation and learning process in solid waste management: A case study of prik municipality tambon prik, amphoe Sadao, Changwat Songkhla. Songklanakarin Journal of Social Sciences and Humanities. 10 (5): 159-173. (In Thai)
- Tongkum, S. and S. Chenchon. 2019. Supply Chain Management of solid waste of Phaniat sub-district, Khok Samrong district, Lopburi province. Journal of Community Development and Life Quality. 7(1): 105-114. (in Thai)
- Watpanichakul, K. 2019. Household solid waste management behaviors in Samut Sakhon municipality, Samut Sakhon province. Interdisciplinary Studies Journal 19(2): 55-72. (in Thai)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเกษตรกรด้วยนวัตกรรมด้านเกษตรอินทรีย์
ในตำบลอวกแก้ว อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดลำปาง
Life Quality Improvement of Farmer Group with Organic Agricultural
Innovations in Wo-kaeo Sub district, Hang Chat District,
Lampang Province

ฐิติกานต์ สุริยะสาร^{1*}, พรชนก ทองลาด¹ และ เบญจวรรณ เลาลลิต²
Titikarn Suriyasarn^{1}, Pornchanok Tonglad¹ and Benchawan Laolalit²*

¹สาขาวิชาการบัญชี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จ. ลำปาง 52100

¹Department of Accounting, Faculty of Management Science, Lampang Rajabhat University,
Lampang 52100, Thailand

²สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จ. ลำปาง 52100

²Department of Communication Arts, Faculty of Management Science, Lampang Rajabhat University,
Lampang 52100, Thailand

*Corresponding author: E-mail: ti_suri@hotmail.co.th

(Received: July 4, 2020; Accepted: January 18, 2021)

Abstract: The objectives were 1) to study a developing role of innovation of organic agriculture. 2) to study the expansion of organic agriculture use in other areas and 3) to analyze the innovation process in organic agriculture; Sampling size of 50 persons were community development specialist, headmen and organic agriculturists from the community of Wo-Kaeo sub-district, Hang Chat district, Lampang province. The research tools were questionnaire and semi-structured interview. The findings were 1) The community innovating creation of organic agriculture began with strong commitment of community leaders, community management providing knowledge of organic agriculture, and share the knowledge within the community. 2) The expanding of the program implemented in other areas found that Wo-Kaeo community has 10 learning centers. Each center has different strengths. So it is possible that the right method can be implemented in each environmental area as well and, 3) the new Knowledge acquired by self practice until it is successfully learned, then transferring the knowledge to the others. which can be further developed into "Wo-Kaeo Model"

Keywords: Development, life quality, agricultural innovation

บทคัดย่อ: วัตถุประสงค์คือ 1) ศึกษาการพัฒนาแนวทางการสร้างนวัตกรรมเพื่อการเกษตรอินทรีย์ 2) แนวทางการขยายผลเกษตรอินทรีย์สู่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่อื่น และ 3) การสังเคราะห์องค์ความรู้จากผลการดำเนิน ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตพืชอินทรีย์ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลอวกแก้ว อ.ยางชุมน้อย จ.ลำปาง จำนวน 50 คน เครื่องมือในการวิจัยได้แก่แบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ผลเชิงเนื้อหา พบว่า 1) การสร้างนวัตกรรมของชุมชนเป็นต้นแบบเกษตรอินทรีย์เริ่มมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีการบริหารจัดการกลุ่มก่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ นำความรู้มา

ถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน 2) แนวทางการขยายผลในพื้นที่อื่นพบว่า ชุมชนวอแก้วมีศูนย์การเรียนรู้จำนวน 10 ศูนย์โดยแต่ละศูนย์ฯ มีจุดเด่นที่แตกต่างสามารถเลือกวิธีการที่เหมาะสมนำไปต่อยอดและประยุกต์ตามบริบทและสภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ได้และ 3) องค์ความรู้ใหม่เกิดจากการทดลองทำด้วยตนเองจนประสบความสำเร็จเกิดเป็นความชำนาญแล้วรู้จริงในเรื่องนั้นและถ่ายทอดองค์ความรู้นั้นให้ผู้อื่นเป็นแบบอย่าง รวมถึงมีการสร้างแรงจูงใจ โดยต่อยอดพัฒนาเป็น “วอแก้วโมเดล”

คำสำคัญ: การพัฒนา คุณภาพชีวิต นวัตกรรมด้านการเกษตร

คำนำ

ปัจจุบันรัฐบาลมุ่งส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ โดยมีแนวคิดพื้นฐานในการบริหารจัดการแบบองค์รวม ที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศการเกษตร (Parnpeachra, 2015) โดยการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน การรักษาแหล่งน้ำ และการฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งการให้ความสำคัญกับเกษตรกรผู้ผลิตและชุมชนท้องถิ่น วิถีเกษตรอินทรีย์ที่เป็นวิถีการผลิตที่เกษตรกรต้องอ่อนน้อมและเรียนรู้ในการดัดแปลงการผลิตของตนให้เข้ากับวิถีธรรมชาติ เน้นการเกษตรแบบดั้งเดิมมากกว่าเน้นการเพิ่มผลผลิตด้วยสารเคมีที่ทำให้เกิดปัญหาของสภาพดินที่เสื่อมโทรม ซึ่งการใช้สารเคมีไม่ถูกต้อง ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตที่ได้ไม่มีคุณภาพ (Ratneetoo, 2012) ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง ผลผลิตไม่คุ้มทุน เกิดภาวะหนี้สิน และทำให้มีสารเคมีตกค้างในร่างกายปริมาณที่สูงเกินเกณฑ์ ซึ่งสาเหตุอาจเกิดจากประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจ หากชุมชนมีความเข้าใจถึงระบบเกษตรกรรมแบบยั่งยืนจะช่วยให้วิถีเกษตรกรรมเอื้ออำนวยต่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและการดำรงรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของระบบนิเวศและสภาพแวดล้อม นอกจากนี้การพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรในชุมชนท้องถิ่นจะนำไปสู่การพึ่งตนเองของเกษตรกรในด้านปัจจัยการผลิต เช่น ที่ดิน พันธุ์กรรม แหล่งน้ำ องค์ความรู้ ภูมิปัญญา เงินทุน รวมถึงการจัดการผลผลิตเพื่อความผาสุกความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน (Nuntaboot, 2018) การส่งเสริมเกษตรกรให้

ตระหนักถึงความสำคัญของการทำเกษตรกรรมแบบยั่งยืนโดยเน้นการผลิตที่สอดคล้องกับระบบนิเวศ ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม สามารถรักษาอัตราการผลิตให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบการผลิต ได้รับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่เป็นธรรม ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีของเกษตรกรและผู้บริโภคในระยะยาว (Glomthongcharoen, 2017)

เกษตรอินทรีย์จะประสบความสำเร็จได้ เกษตรกรจำเป็นต้องเรียนรู้กลไกและกระบวนการของระบบนิเวศซึ่งเป็นการบริหารจัดการฟาร์มเชิงบวก (positive management) หรือเกษตรปลอดภัยและเกษตรไร้สารพิษที่เฟื่องฟู (Phuanpoh and Pooripakdee, 2019)

ชุมชนตำบลวอแก้วเป็นหมู่บ้านต้นแบบในการจัดการเกษตรกรรมระบบอินทรีย์ จนเป็นที่ยอมรับของชุมชนตำบลอื่นๆ และมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้ามาศึกษาเรียนรู้ระบบเกษตรกรรมแบบระบบอินทรีย์ จนกระทั่งสามารถนำผลผลิตทางการเกษตรออกจำหน่ายจนเป็นที่ยอมรับ เช่น ส่งสินค้าให้กับโรงพยาบาลลำปาง ตลาดวิมาร์เกิด ตลาดบ้านหนองบง และ ออกจำหน่ายสินค้าตามจุดร่วมกับหน่วยงานระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัดใกล้เคียง รวมทั้งได้รับงบประมาณมาดำเนินงานตามโครงการสานพลังเครือข่ายร่วมสร้างระบบอาหารชุมชนเพื่อสุขภาพ สร้างแหล่งเรียนรู้ของชุมชน จำนวน 16 แห่ง ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาแนวทางการสร้างนวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ของพื้นที่ตำบลวอแก้วและนำแนวทางสู่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่อื่น

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เพื่อศึกษาการพัฒนาแนวทางการสร้างนวัตกรรมเพื่อการเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลอ่าวแก้ว เพื่อศึกษาแนวทางการขยายผลเกษตรอินทรีย์สู่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่อื่นอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลอ่าวแก้ว อ.ห้วยฉัตร จ.ลำปาง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ ได้คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Key Informants) โดยเลือกปราชญ์ด้านการเกษตรที่มีความเชี่ยวชาญด้านเกษตรอินทรีย์ เป็นที่ยอมรับในชุมชนและผู้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมและพัฒนาการทำเกษตรอินทรีย์ตำบลอ่าวแก้ว ได้แก่ นักวิชาการพัฒนาชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตพืชอินทรีย์ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวแก้ว อ.ห้วยฉัตร จ.ลำปาง จำนวน 50 คน

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

- 1) ศึกษาจากเอกสาร (document study) ที่มีความสัมพันธ์กับเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในชุมชนอ่าวแก้ว
- 2) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์
- 3) การสังเกตการณ์ คณะผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการฐานะผู้สังเกตการณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) สัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยเข้าไปในพื้นที่ชุมชนอ่าวแก้ว สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เกษตรอินทรีย์ เพราะเกษตรกรกลุ่มนี้เป็นที่ยอมรับในการปลูกพืชเกษตรอินทรีย์ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติซึ่งหนึ่งในรางวัลที่ได้รับคือ รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรดีเด่นระดับเขตภาคเหนือ บ้านน้ำจ๋า หมู่ที่ 7 ต.อ่าวแก้ว ปี พ.ศ. 2561 จากกรมส่งเสริมการเกษตรมีความรู้ด้านการปลูกพืชและการจัดการเพื่อแก้ปัญหาด้านการเกษตร

และสิ่งแวดล้อม เป็นกรณีศึกษาให้เกษตรกรกลุ่มอื่นๆ ได้ปฏิบัติตามแนวทางที่สอดคล้องในแต่ละพื้นที่

2) สังเกตการณ์การปฏิบัติงานของเกษตรกร และพื้นที่ทำการเกษตรอินทรีย์ เช่นพื้นที่สภาพแวดล้อม เข้าไปในพื้นที่จริงเพื่อบันทึกกระบวนการความรู้และความต่อเนื่องที่ผู้ให้ข้อมูลได้ปฏิบัติจริง

3) รวบรวมข้อมูลจากแผนงานวิจัยย่อยทั้ง 2 แผนงานได้แก่ การพัฒนาแนวทางการสร้างนวัตกรรมเพื่อการเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในตำบลอ่าวแก้วเป็นข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ที่สามารถนำไปใช้งานได้จริงในพื้นที่และแผนงานแนวทางการขยายผลเกษตรอินทรีย์สู่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่อื่นอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลอ่าวแก้ว เป็นข้อมูลเกี่ยวกับผลลัพธ์ของการทำเกษตรอินทรีย์ที่สามารถนำไปใช้ในพื้นที่อื่นได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลทั้งหมดได้นำมาตรวจสอบ ได้แก่วิธีการจากการสัมภาษณ์ จากข้อคิดเห็นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากแนวคิดทฤษฎี และข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ ทำการวิเคราะห์ข้อมูล เรียบเรียงข้อมูล จัดลำดับเนื้อหาที่ต้องการตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษานำมาเขียนบรรยายตามประเด็นและนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา วิเคราะห์เนื้อหาความรู้และการถ่ายทอดความรู้เกษตรอินทรีย์

ผลการศึกษา

การพัฒนาแนวทางการสร้างนวัตกรรมเพื่อการเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม

แนวทางการสร้างนวัตกรรมของชุมชนอ่าวแก้วเป็นการดึงความรู้จากเกษตรกรโดยการเปิดเวทีแบบมีส่วนร่วม ซึ่งผลของนวัตกรรมดังกล่าวนี้ได้ถูกนำมารวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลออกมาในรูปแบบของคู่มือ “นวัตกรรมเพื่อการเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในตำบลอ่าวแก้ว อำเภอห้วยฉัตร

จังหวัดลำปาง” โดยคู่มือฉบับนี้ได้มีการรวบรวมวิธีการและแนวทางในการปฏิบัติที่เหมาะสมซึ่งชุมชนวอแก้วได้นำไปใช้และมีการปรับปรุงวิธีการให้สามารถใช้ได้เกิดประโยชน์ ลดการใช้แรงงาน และค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตรเช่น บ้านหลายทุ่ง หมู่ที่ 4 ได้ทำโครงการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียง เน้นการลงมือปฏิบัติจริง ไปทดลองทำ โดยมีกิจกรรมในการเลี้ยงสัตว์ เพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์ การทำน้ำหมักจุลินทรีย์ การผลิตเชื้อราขาว มุ่งเน้นการงัดใช้สารเคมีในทุกกระบวนการ เกิดเป็นแหล่งเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านหลายทุ่งขึ้น จากนั้นมีการขยายผลเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงการเรียนรู้ การบริหารจัดการ การสร้างเครือข่ายเกษตรอินทรีย์จึงเกิด กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ตำบลวอแก้ว โดยมีกิจกรรมเพื่อยกระดับการทำเกษตรอินทรีย์โดยระบบการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม เป็นการนำเอาการตรวจรับรองแปลงเกษตรอินทรีย์ มาเพื่อสร้างมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ให้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคมากขึ้นในหมู่บ้านน้ำจ๋า หมู่ที่ 7 เกิดแหล่งเรียนรู้เกษตรอินทรีย์หมู่บ้านวิถีพอเพียงบ้านน้ำจ๋า โดยผู้นำหมู่บ้าน นำเอาความรู้ที่ได้จากโครงการฯ ของบ้านหลายทุ่งหมู่ 4 ไปต่อยอด มีแนวคิดในการปรับเปลี่ยนให้เกษตรกร ลดความเสี่ยงจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว หันมาทำเกษตรผสมผสาน สามารถนำไปทำในพื้นที่บริเวณบ้านของตนเอง อาทิ การเพาะต้นอ่อนดอกทานตะวัน การทำน้ำหมักจุลินทรีย์ การเลี้ยงสัตว์ การใช้สารชีวภัณฑ์ใช้ควบคุมโรค เป็นต้น

การขยายผลเกษตรอินทรีย์สู่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่อื่นอย่างมีส่วนร่วม

องค์ความรู้การสร้างนวัตกรรมด้านเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกิดขึ้นสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาและวิจัยในอนาคต ทำให้เกิดผลในเชิงวิชาการ เศรษฐกิจ สังคม และชุมชน เนื่องจากเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถต่อยอดเพื่อพัฒนาเป็น “วอแก้วโมเดล” เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรที่อยู่ในวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วอแก้วนำไปถ่ายทอดให้แก่ชุมชนที่มีความสนใจ และต้องการให้ชุมชนตนเองสามารถปรับเปลี่ยนให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมในพื้นที่ชุมชนอื่น เพราะการรวมกลุ่มจะทำให้เกษตรกรภายในกลุ่มมีบทบาทเพื่อขับเคลื่อนนโยบายของชุมชนท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน จะเริ่มตั้งแต่การร่วมวางแผน การจัดทำปัจจัยการผลิต การจัดการศัตรูพืช การเก็บเกี่ยว การตลาด การแปรรูป และมีการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS: participatory guarantee systems) โดยชุมชนวอแก้วมีความพร้อมที่จะสามารถขับเคลื่อนให้เกิดเป็น “วอแก้วโมเดล” ได้บนพื้นฐานของความเข้มแข็งของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ สมาชิกในกลุ่มฯ ตลอดจนองค์ประกอบส่วนท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมในการผลักดันสู่เป้าหมายให้เป็นรูปธรรมได้

การพัฒนาแนวทางการสร้างนวัตกรรมเพื่อเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในครั้งนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน อาทิเช่น การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างในกลุ่ม การ

นำเสนอความคิดเห็นและแนวทางในการปฏิบัติเพื่อเพิ่มผลผลิตในพื้นที่ของตนเอง การมีบทบาทในการให้คำแนะนำแก่สมาชิกอื่นเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่กลุ่มวิสาหกิจฯ ซึ่งการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกันนี้ช่วยให้เกิดทักษะที่สูงขึ้นของสมาชิกรายอื่นในกลุ่ม และได้เปิดโอกาสให้บุคคลอื่นสามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มได้โดยไม่มีการปิดกั้นพร้อมทั้งได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่สมาชิกใหม่ได้ตลอดเวลาอีกด้วย ทำให้เกิดเป็นเครือข่ายที่กว้างขึ้นไม่จำกัดเพียงในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนของตนเองเท่านั้น

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันจนเกิดเป็นเครือข่ายทำให้มีหนทางที่จะร่วมสร้างนวัตกรรมใหม่ที่เหมาะสมกับพื้นที่ของตนเองโดยอาศัยองค์ความรู้จากสมาชิกใหม่มาประกอบกับองค์ความรู้เดิม

ผลลัพธ์ที่ได้จากการเปิดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนและทีมวิจัยพบว่าสามารถก่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้การพัฒนาวิสาหกิจทางด้านเกษตรอินทรีย์ของชุมชนในตำบล

วอแก้ว อำเภอลำดวย จังหวัดลำปางในลักษณะคู่มือที่ประกอบด้วย กระบวนการพัฒนานวัตกรรมทางการเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลวอแก้ว อ.ลำดวย จ.ลำปาง ซึ่งคู่มือนี้สามารถนำไปใช้เพื่อเผยแพร่ให้แก่ชุมชนอื่นที่เขามาเรียนรู้

เกี่ยวกับการเกษตรอินทรีย์ภายในชุมชนวอแก้วได้นำนวัตกรรมนี้ไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตนเองได้อย่างเหมาะสมต่อไปได้ เพราะการสร้างคู่มือที่เกิดจากองค์ความรู้ของชุมชนนั้นเป็นผลมาจากการได้ทดลองปฏิบัติเอง ใช้งานจนเกิดผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม

การสังเคราะห์องค์ความรู้จากผลการดำเนินโครงการวิจัยภายใต้แผนวิจัย

ได้สังเคราะห์องค์ความรู้จากผลการดำเนินโครงการวิจัยภายใต้แผนวิจัย โดยดำเนินการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเกษตรกรด้วยนวัตกรรมด้านการเกษตรในตำบลวอแก้วพบว่า

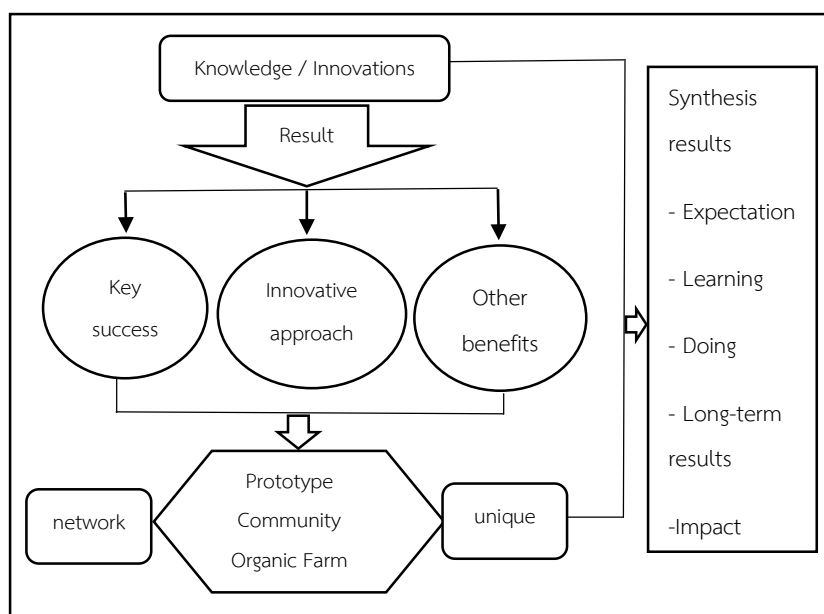

Figure 1 Synthesis of knowledge from research project results

1. ชุมชนวอแก้วมีองค์ความรู้หรือรูปแบบนวัตกรรมเทคโนโลยี ได้แก่

1.1. รูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันโดยมีผู้นำหลักทางด้านการเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นเสมือนปราชญ์ชาวบ้าน รวมกลุ่มกันตามความถนัดและประสบการณ์เพื่อลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มผลการผลิต

1.2. มีการจัดกิจกรรมรวมกลุ่มสร้างเป็นศูนย์การเรียนรู้ภายในชุมชนจำนวน 10 ศูนย์

1.3. เทคนิคและวิธีการทำเกษตรอินทรีย์ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ชุมชนตำบลวอแก้ว เกิดขึ้นตามนโยบายในการส่งเสริมให้เกษตรกรตำบลวอแก้วได้ปรับเปลี่ยนจากการทำเกษตรที่ใช้สารเคมี ในการปลูกพืชเชิงเดี่ยว มาทำเกษตรอินทรีย์แบบผสมผสาน โดยใช้พื้นที่สาธารณะบ้านทุ่งต้น-แม่ติวเป็นแปลงสาธิตในการปลูกผักอินทรีย์ การทำปุ๋ยอินทรีย์ การขยายพันธุ์พืชและขยายพื้นที่การปลูกไปยังบ้านหลายทุ่ง หมู่ที่ 4 โดยส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียง เน้นการลงมือ ปฏิบัติจริง ไปทดลองทำ โดยมีกิจกรรมในการเลี้ยงสัตว์ เพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์ การทำน้ำหมักจุลินทรีย์ การผลิตเชื้อราขาว มุ่งเน้นการดใช้สารเคมีในทุกกระบวนการ เกิดเป็นแหล่งเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหลายทุ่งขึ้น และเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงการเรียนรู้ การบริหารจัดการ การสร้างเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ รวมถึงเพื่อยกระดับการทำเกษตรอินทรีย์อย่างเป็นรูปธรรม จึงได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ตำบลวอแก้ว โดยมีการจัดโครงสร้างองค์กร และการบริหารงานวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ตำบลวอแก้ว ดังนี้

1. โครงสร้างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ ตำบลวอแก้ว ประกอบด้วย ประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม เภรณญิกกลุ่ม ผู้ช่วย เลขานุการกลุ่ม ผู้ช่วยเลขานุการ ประชาสัมพันธ์กลุ่ม ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์กลุ่ม และผู้ประสานงาน

2. การบริหารจัดการกลุ่มโดยมีข้อกำหนดมาตรฐานกลุ่ม เงื่อนไขข้อบังคับ บทลงโทษ เพื่อเข้าสู่กระบวนการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (PGS) เพื่อยกระดับการทำเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง

3. สร้างกระบวนการภายในกลุ่มอย่างมีระบบ และกลไก เช่น การวิเคราะห์สถานการณ์กลุ่ม การเรียนรู้และทำความเข้าใจมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ การเรียนรู้กระบวนการ พี จี เอส การสร้างกลุ่มให้คำปฏิบัติการสร้างกลุ่มการจัดทำเอกสารที่จำเป็น การรวบรวมฐานข้อมูลสมาชิกกลุ่มและการร่วมกันตรวจสอบแปลง เป็นต้น

4. การทำธุรกิจในรูปแบบของกลุ่มเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม มีการกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจนประกอบด้วยคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ได้แก่ ฝ่ายจัดซื้อ/การตลาด ฝ่ายจัดการผลผลิต ฝ่ายตรวจสอบแปลง ฝ่ายรับรองแปลงเกษตร ฝ่ายวิชาการ และฝ่ายการเงินและบัญชี

5. สร้างแหล่งเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบของระบบอาหารชุมชน โดยนำปัจจัยการผลิต ที่ได้จากการปลูก การเลี้ยง มาแปรรูปเพื่ออาหารและเครื่องใช้เพื่อให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งอาหารที่ปลอดภัย อาหารจัดการโรคและอาหารเพื่อสุขภาพ

โดยมีผลงานปรากฏเพื่อบ่งบอกปัจจัยความสำเร็จจนเกิดเป็นผลงานทั้งระดับหมู่บ้าน

ระดับตำบลและระดับหน่วยงานทุกปีติดต่อกันจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

1) รางวัลชนะเลิศ ศ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบระดับจังหวัดลำปาง ปี พ.ศ. 2556 บ้านวอแก้ว หมู่ที่ 3 ตำบลวอแก้ว จากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลำปาง

2) รางวัลชนะเลิศ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบระดับจังหวัด ปี พ.ศ. 2557 บ้านห้วยทุ่ง หมู่ที่ 4 ตำบลวอแก้ว จังหวัดลำปาง จากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลำปาง

3) รางวัลชนะเลิศ หมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุขระดับจังหวัดลำปาง บ้านทุ่งผา หมู่ที่ 1 จากสำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดลำปาง

4) รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 2 หมู่บ้านอยู่เย็นระดับเขตภาคเหนือ บ้านทุ่งผา หมู่ที่ 1 ตำบลวอแก้ว ปี พ.ศ. 2560 จากกรมการพัฒนาชุมชน

5) รางวัลชนะเลิศกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรดีเด่นระดับจังหวัดลำปาง บ้านน้ำจำ หมู่ที่ 7 ตำบลวอแก้ว ปี พ.ศ. 2561 จากสำนักงานเกษตรจังหวัดลำปาง

6) รางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 1 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรดีเด่นเขตภาคเหนือบ้านน้ำจำ หมู่ที่ 7 ตำบลวอแก้ว ปี พ.ศ. 2561 จากกรมส่งเสริมการเกษตร

ดังนั้นจึงถือได้ว่าการจัดการตนเองด้านเกษตรอินทรีย์ของตำบลวอแก้ว เป็นต้นแบบแห่งความสำเร็จ เพราะมีวิธีการจัดการที่พึ่งตนเองเป็นหลัก นำมาทดลองทำด้วยตนเอง ลงมือทำจนประสบความสำเร็จ จนเกิดความชำนาญและรู้จักจริงในเรื่องนั้นๆ จากนั้นถึงเผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้นั้นให้ผู้อื่นเพื่อเป็นแบบอย่างและแรงจูงใจให้คนใน

ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนตนเอง โดยเกิดจากการพัฒนาที่ตนเอง ครอบครัวสู่ชุมชนจนเกิดกระบวนการจัดการชุมชนตนเองได้อย่างยั่งยืน

2. ผลที่เกิดขึ้นในตำบลวอแก้ว ได้แก่

2.1. ปัจจัยความสำเร็จ ของชุมชนมีกิจกรรมส่งเสริมให้มีการดูแลรักษาแหล่งน้ำของตนเองและแหล่งน้ำสาธารณะประโยชน์ มีการจัดตั้งกลุ่มการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

- การใช้นวัตกรรมทางการเกษตร เช่นการกำจัดศัตรูพืชตามแบบของคุณสายันท์ ฉัตรแก้ว ที่มีความแปลกใหม่จากความรู้เดิมพื้นที่ชุมชนวอแก้ว และยังไม่มีมีการนำไปใช้ คือการใช้จุลินทรีย์จอมปลวกในการบำรุงต้นพืช/เร่งการย่อยสลาย ซึ่งมีส่วนผสมของ จาวปลวก : ข้าวสุก : น้ำ=3กก.:1 กก. :20 ลิตร เพื่อลดวัชพืชในนาข้าวโดยการไถดง (ใช้ระยะเวลา 15 วัน ก่อนปลูกข้าว) ร่วมกับใส่จุลินทรีย์จอมปลวกในช่วงปล่อยน้ำเข้านาทำให้เร่งการย่อยสลายของเศษพืชและตอซังภายใน 7 วัน จึงทำให้ไม่พบพองอากาศจากก๊าซไข่เน่า (H_2S) ที่ทำให้ต้นข้าวที่ปลูกไปเหลือง และในระหว่างที่ปลูกข้าวหากพบว่ามีศัตรูศัตรูพืชเข้าทำลายจะใช้น้ำหมักหยอดเป็นระยะๆ รวมถึงชะลอการปลูกข้าวให้ช้าลงเพื่อลดการล้มของต้นข้าวไวแสง (กข6 และ กข105) ที่จะตั้งท้องพร้อมกันในเดือนตุลาคม หากปลูกก่อนต้นข้าวจะยืดยาวมีความสูงเพิ่มขึ้นทำให้ต้นล้มได้ง่ายเมื่อเจอกับลมพายุ ในช่วงปลายฝนต้นหนาว นอกจากนี้การเพิ่มระยะห่างระหว่างต้นข้าวเป็น 35-40 เซนติเมตร ทำให้ข้าวแตกกอมากขึ้น มีผลผลิตเพิ่มขึ้นและถอนหญ้าได้ง่าย (หากพบว่ามีขึ้นในนา) สำหรับการกำจัดศัตรูศัตรูพืชเช่น หอยเชอรี่และปูนาจะใช้น้ำหมักฝักคูณ (ทุบให้พอแหลก+น้ำตาลทรายแดง) ใส่ในนา

ประมาณ 3 วัน สามารถกำจัดสัตว์ศัตรูพืชเหล่านั้นได้ ซึ่งองค์ความรู้นี้เป็นแนวทางในการเพิ่มผลผลิตและลดความเสียหายจากศัตรูพืชในระบบการปลูกพืชได้

- การมีส่วนร่วมของชุมชนมีการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาร่วมกันเพื่อให้เป็นชุมชนเกษตรอินทรีย์ โดยเกษตรกรในชุมชนให้ความสำคัญและมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ เป็นที่ยอมรับของชุมชน เข้าใจปัญหาของพื้นที่ ซึ่งผู้นำมีศักยภาพในการขับเคลื่อน มีการเชิญชวนเกษตรกรในชุมชนเห็นประโยชน์ของการทำเกษตรอินทรีย์

2.2. แนวทางการสร้างนวัตกรรม

โดยการจัดกิจกรรมอบรมสร้างศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ในชุมชน รวมถึงการขอความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และหน่วยงาน องค์กรภาครัฐเพื่อเปิดเวทีการเรียนรู้ ทำให้เกิดการดึงความรู้จากเกษตรกรโดยเปิดเวทีแบบมีส่วนร่วม การเลียนแบบจากเกษตรกรผู้ที่ประสบความสำเร็จ

2.3. นวัตกรรมถูกรวบรวมและนำมาสังเคราะห์หาองค์ความรู้ที่เหมาะสม

จากการวิจัย ได้นำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการสัมภาษณ์และการสังเคราะห์จากชุมชนมาสรุปแนวคิดร่วมกัน และนำข้อมูลมาจัดทำคู่มือ เพื่อนำแนวคิดวิธีการนี้ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนที่ต้องการพัฒนาเป็นชุมชนเกษตรอินทรีย์ ซึ่งคู่มือประกอบด้วย ข้อมูลดังนี้ แนวทางการสร้างนวัตกรรมเพื่อการเกษตรอินทรีย์ และปัจจัยความสำเร็จด้านเกษตรอินทรีย์ตำบลอ่าวแก้ว ซึ่งมีประเด็นสำคัญ 4 ประเด็น คือ 1) การจัดการชุมชนอย่างมีส่วนร่วม 2) การจัดการระบบอาหารและสวัสดิการภายในชุมชน 3) การ

พัฒนาระบบอาหารอย่างยั่งยืน และ4) การจัดการเรียนรู้ระบบอาหารชุมชน

3. ประโยชน์อื่นที่ได้รับ

3.1. เชิงสังคม มีการพัฒนาสร้างความสามัคคีและความร่วมมือของคนในชุมชน โดยจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชนเกษตรอินทรีย์ ฝึกอบรมทบทวนการเป็นผู้นำ เชิญชวนให้เกษตรกรที่ยังไม่ได้เข้าร่วมสนใจและอยากเข้าร่วมการเป็นเกษตรอินทรีย์ กำหนดข้อปฏิบัติร่วมกันทำให้เกิดความภาคภูมิใจ

3.2. เชิงนโยบาย องค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวแก้วสามารถนำองค์ความรู้ไปเผยแพร่ และบรรจุในแผนพัฒนาชุมชนซึ่งปรากฏอยู่ในรูปของการดำเนินงานตามแผนงาน/ยุทธศาสตร์หรือการทำโครงการต่างๆ ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อชุมชน

3.3. เชิงเศรษฐกิจ ส่งเสริมให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น จากการทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเกิดจากกิจกรรมลดรายจ่ายและสร้างรายได้ และชุมชนมีการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้มากขึ้นเป็นการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดมูลค่าเพิ่ม ด้วยการเป็นแหล่งเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน ก่อให้เกิดมีการทัศนศึกษาดูงาน ระหว่างชุมชน โดยชุมชนสามารถบริหารจัดการชุมชน ที่เกิดจากรายได้ของชุมชนเอง

3.4. เชิงวัฒนธรรม เป็นการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของคนในชุมชนแบบดั้งเดิม หรือตามธรรมชาติโดยเป็นการสืบทอดการดำรงชีวิตตามแนวคิดภูมิปัญญาของคนในชุมชน เพื่อเป็นการยึดเหนี่ยวร่วมมือร่วมใจในชุมชน และทำการพัฒนาระบบการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้จากหน่วยงานองค์กรภายนอกที่เข้ามา

สนับสนุน เช่น การอบรม การสาธิต การศึกษาดูงาน การทดลอง การปฏิบัติการ และการจัดเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้

3.5. เชิงวิจัย องค์ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์สำหรับพื้นที่ในตำบลอ่าวแก้ว เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติให้แก่ชุมชนต่าง ๆ นำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนที่ต้องการพัฒนาเป็นชุมชนเกษตรอินทรีย์และพัฒนาเพื่องานวิจัยเกษตรอินทรีย์ในอนาคต

3.6. เชิงวิธีการ องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์สำหรับพื้นที่ในตำบลอ่าวแก้ว นวัตกรรมการบริหารจัดการเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์สำหรับพื้นที่ในตำบลอ่าวแก้วและนวัตกรรมการเกษตรอินทรีย์เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์สำหรับพื้นที่ในตำบลอ่าวแก้ว

4. ผลการเปลี่ยนแปลง ทำให้ชุมชนเกษตรอินทรีย์ในตำบลอ่าวแก้วเป็นชุมชนต้นแบบด้านการเรียนรู้และด้านแบบด้านแหล่งเรียนรู้ด้านเกษตรกรรม เป็นแหล่งอาหารปลอดภัยทั้งภายใน-ภายนอกชุมชน มีความเข้มแข็งในการประกอบอาชีพ ได้แก่ การรวมกลุ่มอาชีพเดียวกันเพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนเกษตรอินทรีย์ เช่น กลุ่มเกษตรอินทรีย์ผสมผสานบ้านทุ่งต้น-แม่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงบ้านอ่าวแก้ว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ตำบลอ่าวแก้ว กลุ่มถนนกินได้บ้านทุ่งผา เป็นต้น ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งสุขภาพและจิตใจเกิดการตระหนักและความสำคัญของการใช้สารชีวภาพ

5. เครือข่ายส่วนร่วม เริ่มจากองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวแก้ว ได้มีการถ่ายทอดนวัตกรรมบริหารจัดการชุมชนตนเอง เผยแพร่ต่อสาธารณชน ทำให้มีผู้ประกอบการภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ

พัฒนาองค์ความรู้ในนวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ ซึ่งนวัตกรรมการทำเกษตรอินทรีย์ที่เกิดจากการเรียนรู้การปฏิบัติจริงในชุมชน เกิดกระบวนการและขั้นตอนในการพัฒนาแนวทางการทำเกษตรอินทรีย์

6. ความโดดเด่น ชุมชนอ่าวแก้วมีองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวแก้ว สนับสนุนและส่งเสริม และมีผู้นำเป็นตัวแทนที่ดี โดยมีนายกองค์การฯ กำนันผู้ใหญ่บ้านและนักวิชาการ ในพื้นที่เป็นต้นแบบในการทำเกษตรอินทรีย์

7. สรุปผลของการสังเคราะห์

7.1. สิ่งที่คาดหวัง ได้แก่ นวัตกรรมที่มาจากเทคนิคและวิธีของชุมชนเดิมที่ผ่านการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เกิดการศึกษาปัจจัยความสำเร็จที่มีการบอกต่อการได้รางวัล การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบทำอย่างไรบ้าง มีกระบวนการจัดระบบอาหารปลอดภัยอย่างไรและ การนำนวัตกรรมที่ได้ไปเผยแพร่และต่อยอด พัฒนาเพิ่มขึ้น

7.2. สิ่งที่ได้เรียนรู้ ได้แก่ เทคนิคและวิธีการทำเกษตรอินทรีย์แต่ละเทคนิคและวิธีการ เกิดการเรียนรู้กระบวนการบริหารจัดการชุมชนโดยมีคนและชุมชนเป็นต้นแบบ ทำให้ชุมชนเกิดการเคลื่อนตัวยอมรับการเรียนรู้ใหม่ๆ คนในชุมชนมีความรู้ความภูมิใจในการเป็นคนอ่าวแก้ว

7.3. สิ่งที่ได้ทำ ได้แก่ การพัฒนาแนวทางการสร้างเกษตรอินทรีย์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เกิดการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการระบบอาหารปลอดภัย ศึกษาแนวทางในการขยายกลุ่มการทำเกษตรอินทรีย์ให้แก่คนในชุมชน, ครัวเรือนและพื้นที่, ศึกษาได้ว่าชุมชนมีความภาคภูมิใจในการประกอบอาชีพเกษตรและศึกษาถึงชุมชนนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ได้อย่างภาคภูมิใจ

7.4. ผลลัพธ์ที่ได้ ในระยะยาว ทำให้เกิดการลดปัจจัยการผลิตจากภายนอก มีการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ มีระบบการจัดการอาหารปลอดภัยและมีการนำเอานวัตกรรมองค์ความรู้ เทคโนโลยี ได้เผยแพร่และถ่ายทอดสู่ชุมชนอื่น

7.5. ผลกระทบ ได้แก่ เกิดเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์เพิ่มขึ้น มีผลผลิตที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้นทำให้เกิดความสมดุลของชีวภาพ เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดี เกษตรกรมีสุขภาพ ใจที่ดีและสุดท้ายผู้บริโภคมีความเชื่อมั่นต่อผลิตภัณฑ์ของชุมชนวอแก้ว

อภิปรายผล

ในการสรุปผลการวิจัย คณะผู้วิจัยจะกล่าวถึงผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ได้ดำเนินการสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. การพัฒนาแนวทางการสร้างนวัตกรรมเพื่อการเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม นวัตกรรมชุมชนที่สร้างขึ้นมาประสบความสำเร็จต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ เพราะเกษตรกรจะต้องให้ความสนใจในทุกกระบวนการ และมีพื้นที่ทดลองปฏิบัติตามกำลังของตนเองโดยไม่พึ่งพาสารเคมี หรือปัจจัยภายนอกที่เกินกำลังตน เนื่องจาก การที่สามารถดูแลพื้นที่ทำการเกษตรได้อย่างทั่วถึง โดยสอดคล้องกับ Chaimongkol and Limnirankul (2013) ที่พบว่า การทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรหมู่บ้านโพธิ์ทองเจริญ ตำบลเชิงดอย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ จะประสบความสำเร็จได้จะมีพื้นที่ทำการเกษตรอินทรีย์แบบผสมผสาน ขนาดเล็กไม่เกิน 1 ไร่ มีตลาดรองรับแน่นอน เช่นเดียวกับผลผลิตของชุมชนวอแก้วที่มีตลาดที่ออกจำหน่าย

สินค้าเป็นประจำ คือ ตลาด v-market และตลาดประชารัฐของจังหวัดลำปาง เป็นต้น

2. แนวทางการขยายผลเกษตรอินทรีย์สู่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่อื่นอย่างมีส่วนร่วม การจัดการตนเองของชุมชนตำบลวอแก้วเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมเกิดจากการดำเนินงานระหว่างภาคประชาชนโดยสอดคล้องกับ Jai-aree (2018) พบว่าการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาสามารถผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนงานในระดับชุมชนได้อย่างยั่งยืน ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลวอแก้วร่วมกันคิดกิจกรรมเพื่อนำไปพัฒนาสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและสุขภาพ การมีส่วนร่วมเกิดจากการสร้างความตระหนักถึงความเป็นอยู่ของคนในชุมชนในด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสุขภาพ มาสร้างเป็นจุดรวมพลังชุมชนอย่างเข้มแข็ง โดยใช้หลักการการมีส่วนร่วมเป็นตัวขับเคลื่อนสอดคล้องกับงานวิจัย Prapatigul and Sriphayamnoi (2016) พบว่าในการวางแผนพัฒนาเกษตรกรในแต่ละชุมชน ได้แก่ การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมประเมินผล โดยมีเงื่อนไขการมีส่วนร่วม ได้แก่ ผู้นำชุมชน กระบวนการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาภายในชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากประสบการณ์ของชุมชนอื่นและหน่วยงานภายนอก และ ทศนคติ ของเกษตรกรภายในชุมชนที่มีต่อกระบวนการมีส่วนร่วม ในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตร ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จด้านการทำเกษตรอินทรีย์ของชุมชนตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ประกอบด้วย ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ การมีผู้นำที่มีทักษะในการทำงานกับชุมชน การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชน และหาแนวทางแก้ไข

ร่วมกัน ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ การได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานกำกับดูแลและหน่วยงานทางการศึกษาหลายหลายสถาบันทั้งในจังหวัดลำปางและจังหวัดใกล้เคียง

3. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเกษตรกรด้วยนวัตกรรมด้านการเกษตรในตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง พบว่าชุมชนสามารถเป็นต้นแบบของการเกษตรอินทรีย์ โดยมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย Suamuang and Munkratok (2018) พบว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จของการปรับเปลี่ยน คือ ผู้นำกลุ่ม มีการบริหารจัดการกลุ่มสามารถก่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้การสร้างนวัตกรรมด้านเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกิดขึ้นสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาและวิจัยในอนาคต ทำให้เกิดผลในเชิงวิชาการเชิงเศรษฐกิจ สังคม และชุมชน เนื่องจากเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถต่อยอดเพื่อพัฒนาเป็น “วอแก้วโมเดล” เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรที่อยู่ในวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์วอแก้วนำไปถ่ายทอดให้แก่ชุมชนที่มีความสนใจ และต้องการให้ชุมชนตนเองสามารถปรับเปลี่ยนให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมในพื้นที่ชุมชนอื่น

4. คู่มือนวัตกรรมเพื่อการเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในตำบลวอแก้วจัดทำโดยทีมคณะผู้วิจัยของ ดร.นิศากร สุวรรณ และคณะ ประกอบด้วย กระบวนการพัฒนานวัตกรรมทางการเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของชุมชน และคู่มือองค์ความรู้-ศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ตำบลวอแก้ว จัดทำโดยทีมคณะผู้วิจัย ซึ่งคู่มือนี้สามารถนำไปใช้เพื่อเผยแพร่ให้แก่ชุมชนอื่นที่สนใจมาเรียนรู้เกี่ยวกับการเกษตรอินทรีย์ภายในชุมชนวอแก้วซึ่ง

สอดคล้องกับงานวิจัย Ruthamnong (2018) เพื่อนำนวัตกรรมนี้ไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตนเองได้อย่างเหมาะสมต่อไปได้ เนื่องจากการสร้างคู่มือที่เกิดจากองค์ความรู้ของชุมชนนั้นเป็นผลมาจากการได้ทดลองปฏิบัติเอง ใช้งานจนเกิดผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย Jiwju et al. (2015) นำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการสัมภาษณ์และการถอดบทเรียนจากชุมชนมาสรุปแนวคิดร่วมกันและนำข้อมูลมาจัดทำคู่มือเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติให้แก่ชุมชนต่าง ๆ ได้นำไปประยุกต์ใช้

5. ชุมชนวอแก้วมีศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ภายในชุมชนจำนวน 10 ศูนย์ได้แก่ ถนนกินได้บ้านทุ่งผา เกษตรอินทรีย์ผสมผสานบ้านทุ่งตุ่น-แม่ติ่ว วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงบ้านวอแก้ว ศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบ้านหลายทุ่ง แหล่งเรียนรู้การทำเกษตรธรรมชาติ บ้านทุ่งหก แหล่งเรียนรู้การขยายพันธุ์พืช และการทำเกษตรอินทรีย์บ้านทุ่งจั่ว แหล่งเรียนรู้กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านน้ำจ่า แหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ตำบลวอแก้ว วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์จากนมโคตำบลวอแก้ว แหล่งเรียนรู้พลังงานทดแทนและเกษตรอินทรีย์ โดยแต่ละศูนย์การเรียนรู้จะมีจุดเด่นที่แตกต่างกันจึงสามารถเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับ เพื่อนำไปต่อยอดและประยุกต์ในการจัดการอาชีพของตนเองและชุมชนตามบริบทและสภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ ซึ่งคนในพื้นที่หรือชุมชนอื่นสามารถนำขั้นตอนและกระบวนการทำเกษตรอินทรีย์ไปเป็นแนวทางในการทำปรับปรุงและพัฒนาอาชีพของตนเองและชุมชนในแต่ละพื้นที่ได้

สรุป

ดังนั้นจึงถือได้ว่าการจัดการตนเองด้านเกษตรอินทรีย์ของตำบลอ่าวแก้ว เป็นต้นแบบแห่งความสำเร็จ เพราะมีวิธีการจัดการที่พึ่งตนเองเป็นหลัก นำมาทดลองทำด้วยตนเอง ลงมือทำงานประสบความสำเร็จ จนเกิดความชำนาญและรู้จริงในเรื่องนั้นๆ จากนั้นถึงเผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้นั้นๆ ให้ผู้อื่นเพื่อเป็นแบบอย่างและแรงจูงใจให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนตนเอง โดยเกิดจากการพัฒนาที่ตนเอง ครอบคลุมรู้ชุมชนจนเกิดกระบวนการจัดการชุมชนตนเองได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- Chaimongkol, T. and B. Limnirankul. 2013. Approaches toward scaling up organic farming of farmers at Po Thong Charoen village, Cherng Doi sub-district, Doi Saket district, Chiang Mai province. *Agricultural Science Journal* 44(2)(Suppl.): 153-156. (in Thai).
- Glomthongcharoen, K. 2017. Quality of life among organic agriculture farmers Chiang Mai province. *Journal of Management Science Chiangrai Rajabhat University* 12(1): 59-90. (in Thai).
- Jai-aree, A. 2018. Guidelines to promote organic agriculture to food security and safety for community: Reflection from the operating sector. *Silpakorn University Journal* 38(5): 1-17. (in Thai).
- Jiwju, N., T. Siboonnun, C. Sirikitsathien, C. Nuamai and P. Buapuen. 2015. Reproducing effective lesson on sufficiency economy for developing Wangnumdaeng community, Moo 5, Thamkeua sub-district, KlongKlung district, Kamphaengphet province. The 2nd Kamphaeng Phet Rajabhat University National Conference. December. 210-227. (in Thai).
- Parnpeachra, S. 2015. Indigenous knowledge of organic agriculture in Chachoensao province. Bangkok; Dhuradij Pundit University. November. 72p. (in Thai).
- Phuanpoh, Y. and S. Pooripakdee. 2019. The approach of farm café management followed the new theory of agriculture of the farm café entrepreneurs in Phra Nokon Si Ayutthaya province. *Romphuek Journal* 38(1): 8-20. (in Thai).
- Prapatigul, P. and L. Sriphayamnoi. 2016. Administrative management of organic livestock farmer groups in Khon Kaen province. *Khon Kaen Agricultural Journal* 44(1): 589-594. (in Thai).
- Nuntaboot, K. 2018. Community research using rapid ethnographic community

assessment process. 1st ed. Bangkok : Thai Health Promotion Foundation, Healthy Community Strengthening Section: 15 – 25. (in Thai).

Ratneetoo, B. 2012. Organic fertilizer improves deteriorated soil. Princess of Naradhiwas University Journal 4(2): 115-127. (in Thai).

Ruthamnong, S. 2018. Geo-information knowledge propagation in conservation and management of natural and cultural resources,

Khlong Suan Mak Basin, Kamphaeng Phet province. Journal of Community Development and Life Quality 6(2): 427–438. (in Thai).

Suamuang, T. and Y. Munkratok. 2018. Lessons learned from the development process of organic agriculture in Ban Khao Din, Khlong Hat district, Sa Kaeo Province. Thai Journal of Pharmacy Practice 10(1): 49 -59. (in Thai).

การพัฒนาการบริหารของเทศบาลตำบลกับการบริหารเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต
ตามมาตรฐานการส่งเสริมกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น:

กรณีศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร

Development of Administration of Subdistrict Municipalities for
Administration of Development for Quality of Life Based on
Sports' Promotion Standards of Local Government Organizations:
A Case Study of Samut Sakhon Province

สุดเฉลิม ศัสตราภักษ์*

*Soodchalerm Sattrapruek**

กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตสมุทรสาคร จ. สมุทรสาคร 74000
Group of Social Science, Faculty of Liberal Arts, Thailand National Sports University Samut Sakhon Campus,
Samut Sakhon 74000, Thailand

*Corresponding author: Email: aj.soodchalerm@gmail.com

(Received: December 11, 2020; Accepted: March 11, 2021)

Abstract: The purposes of this research was to study the level of development of administration, the administration of development for quality of life based on sports' promotion standards of local government organizations as well as the development of administration factors affecting the administration of development for quality of life based on sports' promotion standards of local government organizations. The target group for the descriptive and explanatory study consisted of 81 officials from subdistrict municipalities in Samut Sakhon province. Data was collected using questionnaires and the data analysis was conducted by using percentage, arithmetic mean, standard deviation, regression and content analysis. The main findings were 1) the level of development of administration was rated as 'high'; 2) the level of the administration of development for quality of life based on sports' promotion standards of local government organizations was rated as 'low' while the components of sports' equipment and buildings, facilities and the activities were assessed as 'moderate'; and 3) regarding the development of administration factors, both the administration system factors and the personal internal factors were found to have no effect on the administration of development for quality of life based on the sports' promotion standards of local government organizations.

Keywords: Development administration, quality of life, sports' promotion standards of local government organizations

บทคัดย่อ: การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการพัฒนาการบริหารกับการบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามมาตรฐานการส่งเสริมกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนปัจจัยการพัฒนาการบริหารที่ส่งผลต่อการบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามมาตรฐานการส่งเสริมกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาแบบเชิงพรรณนาและอรรถาธิบาย รวมจำนวน 81 คน จากข้าราชการส่วนท้องถิ่นฝ่ายประจำของเทศบาลตำบลที่เป็นกรณีศึกษา รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์สมการถดถอย และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า 1) การพัฒนาการบริหารอยู่ในระดับมาก 2) การบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามมาตรฐานการส่งเสริมกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอยู่ในระดับน้อย โดยองค์ประกอบด้านอุปกรณ์กีฬาอาคารและสถานที่ และด้านการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง และ 3) ในส่วนของปัจจัยการพัฒนาการบริหาร ได้แก่ ปัจจัยระบบการบริหารกับปัจจัยภายในตัวบุคคลไม่ส่งผลต่อการบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามมาตรฐานการส่งเสริมกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

คำสำคัญ: การบริหารการพัฒนา คุณภาพชีวิต มาตรฐานการส่งเสริมกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

คำนำ

การพัฒนานั้นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ ในความพยายามนำมาเป็นจุดเน้นของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่จะต้องมองถึงภาพรวมทั้งในเรื่องของความเสมอภาค เสรีภาพ และคุณค่าต่างๆ สำหรับประชาชนส่วนใหญ่ที่เข้ามาจัดการหรือควบคุมทรัพยากรของสังคม เพราะการคิดค้นนวัตกรรมต้องใช้ความสามารถของบุคคลที่หลากหลายหากจะอาศัยบุคคลเดียวนั้นย่อมกระทำไม่ได้ ด้วยความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกันจึงจะสามารถสร้างสรรค์ประดิษฐ์ให้เกิดเป็น สิ่งอำนวยความสะดวกในปัจจุบันอย่างมากมาย เนื่องจากทุกวันนี้ความรู้อยู่มีวันหมดอายุ (expire date) ประกอบกับสถานการณ์ สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วหากไม่มีการบูรณาการความคิดสร้างสรรค์ของสิ่งใหม่ก็จะไม่ทำให้เกิดการพัฒนาและไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสภาพสังคม เศรษฐกิจและการเมืองปัจจุบันได้ แต่ผลลัพธ์ทั้งหมดนั้นเป็นเป้าหมายการดำรงชีวิตของมนุษย์หรือไม่ (Duhigg, 2012; Sattrapruet, 2015) ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐนั้นนับวันยิ่งจะมีความสำคัญ โดยเฉพาะการพัฒนาในด้านอื่นที่มีส่วนทำลายสุขภาพของมนุษย์มากขึ้น เพื่อให้เกิดความสุขและศักยภาพจากการทำงานของมนุษย์ที่เกื้อหนุนต่อการพัฒนาทางสังคมแล้ว (Netz *et al.*, 2007) รัฐซึ่งมีหน้าที่ในการ

ให้บริการสาธารณะด้านสาธารณสุขโดยรัฐบาลในฐานะผู้กำหนดนโยบายและส่วนราชการที่ต้องนำนโยบายไปปฏิบัติให้สำเร็จจึงต้องมียุทธศาสตร์และกลยุทธ์ที่ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนในชุมชนเข้าใจความต้องการพื้นฐานทางด้านสาธารณสุข จึงได้มีการถ่ายโอนในหลายภารกิจเป็นผู้ดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะเป็นไปอย่างเหมาะสมตามสภาพพื้นที่ และลักษณะการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันไปในท้องถิ่น ควรมีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ประชาชนมีสุขภาพดี ถึงแม้จะมีระบบการรักษาพยาบาลที่ทั่วถึงแล้วแต่ยังเป็นการดำเนินการที่ปลายเหตุ ทั้งนี้หากสามารถส่งเสริมให้มีสุขภาพที่ดีจากตนเองด้วยการบริโภค และการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอก็จะทำให้รับมือกับความเครียดได้ดีขึ้น การสูบบุหรี่ หรือบริโภคคาเฟอีนและแอลกอฮอล์น้อยลง บริโภคอาหารที่มีประโยชน์มากขึ้น เป็นต้น (Oaten and Cheng, 2006) ประเทศสิงคโปร์มีนโยบายเพื่อรณรงค์ให้ประชากรสิงคโปร์มีสุขภาพที่ดีผ่านโครงการนับจำนวนก้าวเดิน (national steps challenge) เพราะถ้าหากมีจำนวนก้าวที่เดินได้เหมาะสมในวันหนึ่งก็จะสามารถสร้างเสริมสุขภาพที่ดีได้ ซึ่งอาจจะลดภาระในการจัดสรรงบประมาณด้านสาธารณสุขได้ ในส่วนของจังหวัดสมุทรสาครมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ เป็นเมืองประมง เป็นฐาน

การผลิตที่สำคัญ มีโรงงานจำนวนมาก แต่ขาดการพัฒนาที่ดี ประชาชนยังยากจน มีคุณภาพชีวิตยังไม่ดีเท่าที่ควร โดยเฉพาะคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ เนื่องจากการเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม และขาดแคลนสถานที่ในการออกกำลังกาย ในการพัฒนาด้านสาธารณสุขของประเทศไทยนโยบายที่ได้รับการนิยมนิยมคือ 30 บาทรักษาทุกโรค แต่ในทางกลับกันถ้าหากไม่เป็นโรคก็ไม่ต้องรักษา ดังนั้นจะวางแนวทางในการป้องกันได้อย่างไรเป็นความท้าทายการบริหารเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ต้องดำเนินการกำหนดภารกิจด้านสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อมเป็นยุทธศาสตร์ โดยการทำโครงการเฉพาะด้าน (Nateprasittiporn, 2018) ทั้งนี้กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้กำหนดแผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติเพื่อเป็นยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนกิจกรรมการส่งเสริมด้านกีฬาซึ่งได้ถ่ายโอนภารกิจงานส่งเสริมกีฬาให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามกฎหมายต่างๆที่เกี่ยวข้องโดยกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะหน่วยงานหลักในการส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีศักยภาพในการบริหารจัดการบริการสาธารณะแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล จึงต้องให้ความสำคัญของการกำหนดมาตรฐานการบริหารงานและการให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Millet, 1954) เพื่อให้ประชาชนไม่ว่าจะอาศัยอยู่ในที่ใดในประเทศจะต้องได้รับการบริการสาธารณะที่มีคุณภาพโดยเท่าเทียมกันจึงจัดทำมาตรฐานส่งเสริมกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากกีฬามีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งในด้านการเสริมสร้างสุขภาพพลานามัยให้แข็งแรงและจิตใจที่แจ่มใส นับเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่เอื้ออำนวยให้ประชาชนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ นำไปสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การพัฒนาคนในชาติให้มีความสามัคคี มีระเบียบวินัย รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่

ต่อตนเองและประเทศชาติ ต้องอาศัยการกีฬาเป็นสิ่งสำคัญ การกีฬาจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องได้รับการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมโดยถ้วนหน้า

อุปกรณ์และวิธีการ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม (questionnaire) สร้างขึ้นโดยอาศัยเอกสาร และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจากนั้นจึงออกแบบเป็นกรอบแนวความคิดในการวิจัย แล้วแปลงเป็นคำถามปลายปิด (close-ended question) และคำถามปลายเปิด (open-ended question) ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาในส่วนของการพัฒนาการบริหารกับการบริหารเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามมาตรฐานการส่งเสริมกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการพัฒนาการบริหารของเทศบาลตำบลซึ่งประกอบไปด้วย 1) ปัจจัยระบบบริหาร ได้แก่ การมีส่วนร่วม ความเสมอภาค การกำหนดข้อตกลง การเอาใจใส่ และความประหยัด 2) ปัจจัยภายในตัวบุคคล ได้แก่ ความตระหนัก ความคิดสร้างสรรค์ และความโปร่งใส (Sattapruuek, 2016) รวมถึงมาตรฐานการส่งเสริมกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งประกอบไปด้วย ด้านสถานที่ออกกำลังกาย สนามกีฬา และสวนสุขภาพ ด้านอุปกรณ์กีฬาอาคารและสถานที่ ด้านบุคลากร ด้านการบริหารจัดการและด้านการจัดกิจกรรม เพื่อใช้สอบถามกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา คือ ข้าราชการส่วนท้องถิ่น พนักงานเทศบาลและลูกจ้างประจำ ของเทศบาลตำบลที่เป็นกรณีศึกษา ปี พ.ศ. 2560 – 2561 และกำหนดให้เทศบาลตำบลในจังหวัดสมุทรสาครเป็นหน่วยการวิเคราะห์ เนื่องจากเทศบาลตำบลเป็นรูปแบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีสภาพการบริหารความเป็นชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ใช้วิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจงโดยให้เทศบาลตำบลบางหญ้าแพรกเป็นตัวแทนในพื้นที่อำเภอเมืองสมุทรสาครจำนวน 33 คน เทศบาลตำบลดอนไก่ดีเป็นตัวแทนในพื้นที่อำเภอกะทู้จำนวน 26 คน และเทศบาลตำบลบ้านแพ้วเป็นตัวแทนในพื้นที่อำเภอบ้านแพ้วจำนวน 22

คน รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 81 คน ใช้แบบสอบถามที่ผ่านการทดสอบเครื่องมือในการวิจัยโดยการหาความเที่ยงตรง (validity) และทดสอบก่อนปฏิบัติงานจริง (pre-test) จำนวน 30 ชุด มาหาค่าความเชื่อมั่น (reliability) โดยแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการพัฒนาการบริหารของเทศบาลตำบลประกอบด้วย ปัจจัยระบบการบริหาร ได้แก่ การมีส่วนร่วม ความเสมอภาค การกำหนดข้อตกลง การเอาใจใส่ และความประหยัด รวมจำนวน 25 ข้อ ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.960 และปัจจัยภายในตัวบุคคล ได้แก่ ความตระหนักรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และความโปร่งใส รวมจำนวน 15 ข้อ ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.841 ในส่วนของแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการบริหารเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามมาตรฐานการส่งเสริมกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 25 ข้อ ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.977

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้ 1) จัดเตรียมแบบสอบถาม 2) ทำการเก็บข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถามด้วยตนเอง และ 3) รวบรวมและตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลเมื่อ

ได้รับแบบสอบถามคืนมาครบถ้วนแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการลงรหัสในแบบสอบถามเปลี่ยนข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาเป็นตัวเลขและทำการประมวลผลข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ซึ่งได้ค่าสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้ 1) สถิติพรรณนา (descriptive statistics) สำหรับการอธิบายข้อมูลทั่วไป ได้แก่ ค่าความถี่ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และอธิบายข้อมูลตัวแปรระดับการพัฒนาการบริหารและระดับการบริหารเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามมาตรฐานการส่งเสริมกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบเทศบาลตำบล 2) สถิติอนุมาน (inferential statistics) ใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรเพื่อที่จะทดสอบและทำนายพยากรณ์โดยใช้การวิเคราะห์สมการถดถอย (regression analysis) และ 3) การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลผลการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อสรุปและอภิปรายผลการศึกษาโดยสามารถตั้งสมการถดถอยได้ดังนี้

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_{1i} + \beta_2 X_{2i} + \epsilon_i$$

เมื่อกำหนดให้

i = จำนวนประชากร

X_{1i} = ปัจจัยระบบการบริหาร

X_{2i} = ปัจจัยส่วนบุคคล

Y = มาตรฐานการส่งเสริมกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

$\beta_0, \beta_1, \beta_2$ = ค่าพารามิเตอร์

ϵ_i = ค่าความคลาดเคลื่อน

ผลการศึกษา

ส่วนที่ 1 ระดับการพัฒนาการบริหารโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.83$) เมื่อพิจารณาจำแนกตามกลุ่มปัจจัยพบว่า ปัจจัยภายในตัวบุคคลอยู่ในระดับที่มากเช่นเดียวกับปัจจัยระบบการบริหาร ให้

ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด ($\bar{X} = 3.81$ และ 3.85) ในส่วนขององค์ประกอบปัจจัยระบบการบริหารพบว่าการกำหนดข้อตกลงให้ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.90$) และปัจจัยภายในตัวบุคคลพบว่า ความตระหนักรู้ให้ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.04$) (Table 1)

Table 1. The level of development of administration of subdistrict municipalities

Development of administration	($\bar{X}$)	(S.D.)	Factor levels
Administration system factors			
1. Agreement	3.90	0.63	High
2. Economy	3.86	0.61	High
3. Carefulness	3.81	0.59	High
4. Participation	3.78	0.80	High
5. Equality	3.71	0.65	High
Average total	3.81	0.57	High
Personal internal factors			
1. Awareness	4.04	0.56	High
2. Transparence	3.92	0.56	High
3. Creativity	3.58	0.44	High
Average total	3.85	0.44	High
Average factor total	3.83	0.46	High

ส่วนที่ 2 ระดับการบริหารเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามมาตรฐานส่งเสริมด้านกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพบว่า การบริหารเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามมาตรฐานส่งเสริมกีฬาของเทศบาลตำบลโดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}$ = 2.60) โดยมาตรฐานส่งเสริมกีฬาด้านอุปกรณ์กีฬา

อาคารและสถานที่ และด้านการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ =2.72 และ 2.67) และมาตรฐานส่งเสริมกีฬาด้านบุคลากร ด้านสถานที่ออกกำลังกาย สนามกีฬาและสวนสุขภาพ และด้านการบริหารจัดการ อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}$ =2.59, 2.56 และ 2.48) (Table 2)

Table 2. The level of administration of development for quality of life based on sports' promotion standards of local government organizations

Sports' promotion standards of local government organizations	($\bar{X}$)	(S.D.)	Meaning
1. Sports equipment and buildings	2.72	0.83	Moderate
2. Sports facilities and the activities	2.67	1.06	Moderate
3. Sports personal	2.59	0.83	Low
4. Venues, stadiums and health park	2.56	0.81	Low
5. Administration	2.48	0.82	Low
Average total	2.60	0.79	Low

ส่วนที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาการบริหารของเทศบาลตำบลกับการบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามมาตรฐานการส่งเสริมกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพบว่าค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจของการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณ สามารถอธิบายได้ว่าการพัฒนาการบริหารของเทศบาลตำบลที่เป็นกรณีศึกษา ได้แก่ ปัจจัยระบบการบริหารและปัจจัยภายในตัวบุคคลมี

ความสัมพันธ์กับการบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามมาตรฐานการส่งเสริมกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นน้อยมาก ซึ่งตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายความผันแปรของมาตรฐานการส่งเสริมกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เพียงร้อยละ 4.2 % อาจกล่าวได้ว่าไม่มีความสัมพันธ์กัน (Table 3 and Table 4)

Table 3. Decision coefficient of multiple regression analysis in the development of administration

Model	R	R square	Adjusted R square	Std. error of the estimate
1	0.204 ^a	0.042	0.017	0.77986

^a Predictor: Administration system factors and Personal internal factors

Dependent variable: Sports' promotion standards of local government organizations

Table 4. The result in regression coefficients and analysis of explanatory power between explanatory and dependent variables. (Development of administration of subdistrict municipalities for the administration of development for quality of life based on the sports' promotion standards of local government organizations)

Factors	Unstandardized coefficients		Standardized coefficients	t	Sig.
	B	Std. error	Beta		
Constant	3.094	0.775		3.990	0.000
Administration system	0.330	0.202	0.241	1.636	0.354 ^{ns}
Personal internal	0.455	0.264	0.254	1.720	0.526 ^{ns}

^{ns}Not statistically significant

วิจารณ์

การพัฒนาการบริหารของเทศบาลตำบลที่เป็นกรณีศึกษาพบว่าปัจจัยระบบการบริหารและปัจจัยภายในตัวบุคคลไม่มีความสัมพันธ์กับมาตรฐานการส่งเสริมกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อย่างไรก็ตามระดับปัจจัยภายในตัวบุคคลซึ่งประกอบด้วย ความตระหนัก ความโปร่งใสและความคิดสร้างสรรค์ที่ให้ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

เช่นเดียวกับปัจจัยระบบการบริหารซึ่งประกอบด้วย การกำหนดข้อตกลง ความประหยัด การเอาใจใส่ การมีส่วนร่วม และความเสมอภาคที่เป็นองค์ประกอบของการพัฒนาการบริหารซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Chantani (2014) ที่ได้ศึกษาปัจจัยการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีต่อการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสระบุรีพบว่า ปัจจัยการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพบริหารจัดการภาครัฐขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสระบุรี และปัจจัยการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีตามหลักนิติธรรม หลักการมีส่วนร่วม หลักสำนึกรับผิดชอบ หลักความโปร่งใส หลักความคุ้มค่าและหลักคุณธรรม ส่งผลเชิงบวกต่อการพัฒนาคุณภาพบริหารจัดการภาครัฐขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยปัจจัยการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีตามหลักนิติธรรม ส่งผลเชิงบวกต่อการพัฒนาคุณภาพบริหารจัดการภาครัฐขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสูงสุด โดยปัจจัยการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีตามหลักคุณธรรม ส่งผลเชิงบวกต่อการพัฒนาคุณภาพบริหารจัดการภาครัฐขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่ำสุด และปัจจัยทั้ง 6 ด้านสามารถอธิบายความเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาคุณภาพบริหารจัดการภาครัฐขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสระบุรี ได้ร้อยละ 92.20 สอดคล้องกับ Srimuang (2014) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานตามเกณฑ์การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐขององค์กรบริหารส่วนตำบล จังหวัดกำแพงเพชรพบว่า ด้านการมุ่งทรัพยากรบุคคล มีการพัฒนาผู้บริหารและบุคลากร โดยมีการส่งเสริมบุคลากรเข้ารับการศึกษ การอบรม นำความรู้และทักษะมาใช้ในการปฏิบัติงาน มีการธำรงรักษาบุคลากรให้อยู่ปฏิบัติงาน และด้านการจัดกระบวนการมีการปรับปรุงกระบวนการทำงานที่เอื้อต่อการที่บรรลุเป้าหมาย มีการกระจายอำนาจ การมอบอำนาจการตัดสินใจ และเปิดโอกาสให้ผู้รับบริการและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินโครงการกิจกรรมซึ่งสอดคล้องกับ Vesdapunt *et al.* (2016) ได้ศึกษาการพัฒนาศักยภาพและความสามารถด้านการบริหารจัดการของผู้นำชุมชน จังหวัดปทุมธานี ในการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนพบว่าระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยรูปแบบการบริหาร คือ

การสนับสนุนระบบงาน ผู้นำให้ความสำคัญต่อระบบบริหารองค์ความรู้และวัฒนธรรมข้ามชาติ ระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยการจัดการทรัพยากรมนุษย์ คือ ผู้นำให้ความสำคัญต่อการใช้ประโยชน์ การธำรงรักษา การพัฒนา และการคัดเลือก ระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยทักษะผู้บริหารและบุคลากร คือ ผู้นำให้ความสำคัญต่อการตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงด้านความเชี่ยวชาญและภาวะผู้นำ ระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยค่านิยมร่วม คือ ผู้นำให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีมหลักธรรมาภิบาล และเป้าหมาย และระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยสมรรถนะในการบริหาร คือ ให้ความสำคัญต่อมนุษยสัมพันธ์ ภาพลักษณ์ภายใน การแสดงออกแรงจูงใจ ด้านบทบาททางสังคม ด้านความสามารถ จะเห็นว่าปัจจัยการพัฒนาการบริหารที่ใช้เป็นกรอบในการศึกษาอาจจะยังไม่ครอบคลุมครบทุกมิติในการพัฒนาการบริหารองค์กร และหากมีภารกิจเฉพาะเรื่องอาจจำเป็นต้องมีกฎหมาย แนวทางข้อปฏิบัติ มากำหนดเพื่อให้การดำเนินการพัฒนาสามารถดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายโดยอาศัยองค์ประกอบการบริหารที่แตกต่างกัน

ในส่วนของการบริหารเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามมาตรฐานการส่งเสริมกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของเทศบาลตำบลที่เป็นกรณีศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในภาพรวมให้ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อยนั้น ซึ่งสอดคล้องกับ Rungsiwantana (2017) ได้ศึกษาเรื่องการจัดสนมกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพบว่า การจัดการสนมกีฬาประกอบด้วย มีการจัดการในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านจัดแผนพัฒนาสนมกีฬาท้องถิ่น และการจัดเกณฑ์การควบคุมการปฏิบัติงานสนมกีฬา และมีการจัดการในระดับต่ำ ได้แก่ ด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์และด้านโครงสร้างการปฏิบัติงาน และ Suwansri *et al.* (2018) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการสนมกีฬาชุมชนระดับตำบลเพื่อพัฒนาสู่ความ

เป็นเลิศในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยพบว่า รูปแบบการจัดการสนามกีฬาชุมชนระดับตำบลพัฒนาสู่ความเป็นเลิศในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมี 4 ด้านดังนี้ ด้านการวางแผนด้านการจัดองค์การ ด้านการขึ้นและด้านการควบคุม ทั้งนี้จากการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการจัดการสนามกีฬาชุมชนระดับตำบลพบว่า แต่ละด้านมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้มากทั้งด้านการวางแผน การจัดองค์การ การขึ้นและการควบคุม ทั้งนี้ Chittakasem and Peanksikum (2020) ได้ศึกษาการส่งเสริมกีฬาเพื่อมวลชนในอำเภอด่านซ้ายจังหวัดเลยโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมพบว่า กระบวนการส่งเสริมกีฬาเพื่อมวลชน มีขั้นตอนประกอบด้วย การค้นหาตัวผู้นำ การตั้งคณะทำงาน การสำรวจความต้องการของชุมชน การจัดทำโครงการ การพัฒนาสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก และการพัฒนาอาสาสมัครผู้นำกีฬาเพื่อมวลชน และพบว่ากระบวนการส่งเสริมกีฬาเพื่อมวลชนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมใช้ทรัพยากรน้อย แต่ได้ผลลัพธ์สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ทั้งนี้การส่งเสริมกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนนั้น จำเป็นต้องศึกษารายละเอียดและศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากเทศบาลตำบลเป็นรูปแบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่อยู่ในระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนชนบทที่มีความท้าทายในการพัฒนาการบริหารเชิงโครงสร้างและการบริหารเพื่อการพัฒนาต่างๆ ให้กับชุมชนท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งจากฐานรากและเพิ่มประสิทธิภาพในการบริการสาธารณะให้ตรงกับความต้องการของประชาชน ตามหลักการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้อิสระกับท้องถิ่นที่มีความพร้อมก่อนเพื่อให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนตามมาตรฐานการส่งเสริมกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

อย่างไรก็ตามจากผลการศึกษาครั้งนี้ข้อเสนอแนะเพื่อใช้เป็นแนวทางการบริหารการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อประสิทธิภาพในการพัฒนาการบริหารกับการบริหารเพื่อการพัฒนา ดังนี้ 1) เทศบาลตำบลยังเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับเล็กที่ได้ยกรฐานะจากองค์การบริหารส่วนตำบลทำให้ยังมีข้อจำกัดหลายประการ โดยผู้ตอบแบบสอบถามบางส่วนได้สะท้อนสภาพปัญหาและอุปสรรคบางประการ เช่น งบประมาณมีไม่เพียงพอ ขาดแคลนบุคลากรและตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับการกีฬา การตีความขั้นตอนระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องมีความซับซ้อน ไม่มีสนามกีฬาและพื้นที่ออกกำลังกายมีจำนวนน้อยและประชาชนส่วนใหญ่ทำงานในภาคโรงงานอุตสาหกรรมทำให้ไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมจึงควรมีแนวทางการพัฒนาโดยเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพและส่งเสริมให้มีการจัดการแข่งขันกีฬา เพิ่มการจัดหาลานอเนกประสงค์และเครื่องออกกำลังกาย สนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดทำโครงการหรือกิจกรรมด้านกีฬาและบรรจุเข้าแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรด้านกีฬาอย่างต่อเนื่อง 2) การพัฒนาการบริหารของเทศบาลตำบลไม่มีความสัมพันธ์กับการบริหารเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามมาตรฐานการส่งเสริมกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจเป็นผลมาจากการทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่ยังไม่ครอบคลุมและรอบด้านเนื่องมาจากการเป็นความสนใจของผู้วิจัยเอง อีกทั้งเทศบาลตำบลยังมีการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่หลักในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอีกหลายด้าน หากจะศึกษาให้เห็นผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรมอาจจะต้องพิจารณาจากการบริหารเพื่อพัฒนาด้านอื่นๆ หรือศึกษานโยบาย การวางแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้บรรจุโครงการส่งเสริมกีฬาตามมาตรฐานในด้านใดบ้าง เป็นต้น 3) การพัฒนาการบริหาร ได้แก่ ปัจจัยภายในตัวบุคคลซึ่งประกอบด้วย ความตระหนัก ความโปร่งใส และความคิดสร้างสรรค์ และปัจจัยระบบการบริหารซึ่งประกอบด้วย การกำหนดข้อตกลง ความประหยัด

การเอาใจใส่ การมีส่วนร่วม และความเสมอภาค เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาการบริหารของเทศบาลตำบล จึงควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพิ่มขึ้น และให้เป็นข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อกำหนดแนวปฏิบัติในการพัฒนาการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบต่าง ๆ และ 4) ในการศึกษาครั้งต่อไปควรทำการศึกษาจากภาคส่วนที่ได้รับการบริการจากการบริหารเพื่อพัฒนานั้นด้านนั้นๆรวมถึงการมีส่วนร่วมจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่นที่ทำการศึกษ เพื่อให้ได้ข้อมูลรอบด้านจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อการนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ได้อย่างสมบูรณ์

สรุป

การบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเทศบาลตำบลที่เป็นกรณีศึกษาตามมาตรฐานการส่งเสริมกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรเนื่องมาจากการบริหารการพัฒนาตามอำนาจหน้าที่ซึ่งมีภารกิจครอบคลุมหลายด้านในการพัฒนาท้องถิ่นรูปแบบต่างๆที่กฎหมายกำหนดให้ แต่ในการบริหารงบประมาณมีข้อจำกัดทำให้การส่งเสริมกีฬาดำเนินการได้ไม่เต็มที่ ดังนั้นจะต้องวิเคราะห์และประยุกต์บทบาทภารกิจด้านกีฬาให้สามารถดำเนินการได้ตามมาตรฐานขั้นอยู่กับศักยภาพและขนาดของแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและพิจารณาองค์ประกอบการพัฒนาการบริหารที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของแผนการพัฒนาท้องถิ่นด้านต่างๆที่กำหนดไว้ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ได้รับทุนวิจัยเงินรายได้ของสถาบันการศึกษา วิทยาเขตสมุทรสาคร กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 (ระยะเวลาดำเนินการ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2560 – 30 กันยายน พ.ศ. 2561) และขอขอบคุณข้าราชการ พนักงานเทศบาลตำบลที่เป็นกรณีศึกษาทุกตำแหน่งทุกท่านที่เสียสละเวลาในการให้ข้อมูลเป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- Chantani, S. 2014. Factors of good governance management to public management quality award of local government in Saraburi province. Pathumthani University Academic Journal 6(2): 117-128. (in Thai)
- Chittakasem, M. and W. Peanksikum. 2020. Promoting of sport for people in Dan Sai district, Loei province by using the collaborative process. Research and Development Journal, Loei Rajabhat University 15(52): 73-82. (in Thai)
- Duhigg, C. 2012. The power of habit: Why we do what we do in life and business. Random House, NewYork. 371 p.
- Millet, J. D. 1954. Management in the Public Service: The guest for effective performance. McGraw-Hill, NewYork. 417 p.
- Nateprasittiporn, C. 2018. Strategic plans to enhance health, Sanitation and environmental potentials of local administrative organizations in Chiang Mai province toward ASEAN community. Journal of Community Development and Life Quality 6(3): 643-664. (in Thai)
- Netz, Y., R. Tomer, S. Axelrad, E. Argov and O. Inbar. 2007. The effect of a single aerobic training session on cognitive flexibility in late middle-aged adults. International Journal of Sports Medicine 28(1): 82-87.

- Oaten, M. and K.Cheng. 2006. Longitudinal gains in self-regulation from regular physical exercise. *British Journal of Health Psychology* 11(4):717-733.
- Rungsiwintana, K. 2017. Stadium management of the local administration in Thailand. *Journal of Arts Management* 1(1): 1-10. (in Thai)
- Satrapruek, S. and P. Bunchusuwan. 2015. Good Governance for Community Enterprise Management and Development. *Journal of Community Development and Life Quality* 3(3): 271-283. (in Thai)
- Satrapruek, S. 2016. “PEACEACT” for development of administration to sustainable equations. *Journal of Southern Technology* 9(2): 133-139. (in Thai)
- Srimuang, P. 2014. Strategy development for the management according to public sector management quality award of sub-district administrative organizations in KamphaengPhet province. *Journal of Education and Social Development* 10(1): 273-287. (in Thai)
- Suwansri, C., M. Donkwa and S. Pinagalong. 2018. The model of the management of community sports in the sub-district level in under to develop the organization to the excellent in the northeastern area of Thailand. *KKUResearch Journal* 18(2): 16-31. (in Thai)
- Vesdapunt, K., C. Chavanich, W. Hadda, R. Sunson and A. Sriwanut. 2016. Managerial competency development of community leaders in PathumThani province for preparing to ASEAN community. *Journal of the Association of Researchers* 21(1): 49 -60. (in Thai).

จิตอาสา การเห็นคุณค่าในตนเอง การสนับสนุนทางสังคม กับการมีส่วนร่วมในการ
พัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์ของอาสาสมัคร ที่วัดพระพุทธแสงธรรม จังหวัดสระบุรี

Volunteer Mind, Self Esteem, Social Support and Participation in
Developing Universal Design of Volunteers at Wat

Phrabuddhasaengdham, Saraburi Province

ปิยาภรณ์ บุญประเสริฐ* และ สุปาณี สนธิรัตน์

Piyabhorn Boonprasert and Supanee Sontirat*

ภาควิชาจิตวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

Department of Psychology, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University, Bangkok, 10900, Thailand

* Corresponding author: Email: piyabhorn.b@gmail.com

(Received: August 27, 2020; Accepted: January 25, 2021)

Abstract: The objectives of this study were as follows; 1) To study the level of volunteer mind, self-esteem, social support and participation in developing universal design of volunteers at Wat Phrabuddhasaengdham, Saraburi province. Samples used in this research were 202 volunteers at Wat Phrabuddhasaengdham, Saraburi province selected by stratified random sampling. The research tool was questionnaires and data were analyzed by using computer package statistical program. The research methods were of descriptive research. The statistical procedures were percentage, mean, standard deviation, t-test, F-test (One Way ANOVA), LSD and Pearson's product moment correlation coefficient. The results of this research were; 1) volunteer mind, self esteem, social support and participation in developing universal design were at high level. 2) Volunteers at Wat Phrabuddhasaengdham, who differed in the number of years practicing in Dhamma had differences in participation in developing universal design with statistical significance at 0.001 and 3) volunteer mind, self-esteem, social support had positive correlation to participation in developing universal design with statistical significance at 0.001.

Keywords: volunteer mind, self esteem, universal design, volunteers

บทคัดย่อ: การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับจิตอาสา การเห็นคุณค่าในตนเอง การสนับสนุนทางสังคม กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์ของอาสาสมัคร ที่วัดพระพุทธแสงธรรม จังหวัดสระบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในระเบียบวิธีวิจัยเชิงพรรณนา คือ อาสาสมัครที่วัดพระพุทธแสงธรรม จังหวัดสระบุรี จำนวน 202 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test F-test การเปรียบเทียบเป็นรายคู่โดยวิธี LSD ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัย พบว่า 1) จิตอาสา การเห็นคุณค่าในตนเอง การสนับสนุนทางสังคม กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์โดยรวมอยู่ในระดับสูง 2) อาสาสมัครที่มีจำนวนปีที่มาปฏิบัติธรรมที่วัดแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 และ 3) จิตอาสา การเห็นคุณค่าในตนเอง การสนับสนุนทางสังคม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

คำสำคัญ: จิตอาสา การเห็นคุณค่าในตนเอง อารยสถาปัตย์ อาสาสมัคร

คำนำ

จากสถานการณ์การเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุในสังคมโลกและสังคมไทย ส่งผลให้คนในสังคมต้องปรับตัวให้ทันกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มอยู่ลำพังคนเดียว จำเป็นที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในความเสี่ยงในด้านต่าง ๆ และความปลอดภัยในการดำรงชีวิต เนื่องจากผู้สูงอายุมีการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังเพิ่มมากขึ้น อาทิ เบาหวาน ความดันโลหิตสูง การมองเห็น และการเสื่อมของข้อต่าง ๆ ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อรองรับผู้สูงอายุ โดยนำแนวคิดอารยสถาปัตย์ (universal design) ที่เกิดขึ้นเพื่อกำจัดอุปสรรคที่มีต่อผู้สูงอายุ และคนพิการ ให้มีโอกาสเข้าถึงและทัดเทียมกับคนทั่วไป (Serivichayaswad and Mayuree, 2017) โดยให้ความสำคัญกับการออกแบบสิ่งแวดลอมให้คนทุกเพศ ทุกวัย สามารถเข้าถึงการใช้ประโยชน์ เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีได้อย่างสะดวก ปลอดภัย เป็นธรรม เท่าเทียม ทั้งถึง และไม่ก่อให้เกิดความประมาทในการดำเนินชีวิตนั้น เป็นหลักการที่จะตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของผู้สูงอายุในการดำรงชีวิตให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ไม่เป็นภาระครอบครัว และมีส่วนร่วมทางสังคมมากขึ้น สอดคล้องกับกรอบนโยบายพหุผล (active ageing) ขององค์การอนามัยโลก World Health Organization (2007) ที่แสดงถึงการยกระดับผู้สูงอายุสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี เนื่องจากสุขภาพเป็นพื้นฐานในการนำไปสู่การมีส่วนร่วมและความมั่นคงปลอดภัย (Sukolpuk and Boonchuaythanasit, 2017)

ดังนั้น การออกแบบสภาพแวดล้อมให้อารยสถาปัตย์ สามารถผลักดันให้เกิดชุมชนสุขภาพดี (healthy city) มีประสิทธิภาพเชิงนิเวศเศรษฐกิจ มีความเท่าเทียม ทั้งถึง ที่ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในการประเมินและติดตามผล ในการพัฒนาชุมชนยั่งยืนตามบริบทสากล (Marome, 2017) ด้วยเหตุนี้

อารยสถาปัตย์ จึงเป็นเสมือนดัชนีวัดความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนนั้น ๆ ผู้วิจัยเห็นว่า แนวคิดขององค์การอนามัยโลก WHO (2007) มีความสอดคล้องกับหลักการในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในบริเวณวัด ให้เอื้อประโยชน์ต่อการมีอารยสถาปัตย์ ในด้านอาคารสถานที่และบริเวณภายนอกวัด เพราะหากผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ปลอดภัยหรืออาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีสิ่งกีดขวางทางกายภาพหลายแห่ง อาจเกิดอุบัติเหตุลื่นหกล้ม อาทิ ถนนทางเดินลื่น พื้นต่างระดับ แสงไฟตามทางเดินไม่พอ (Champangam, 2019) จะทำให้ผู้สูงอายุมีโอกาสออกไปใช้ประโยชน์ได้น้อย อาจมีแนวโน้มให้เกิดสภาวะโดดเดี่ยวทางสังคม ซึมเศร้า หรือลดสมรรถภาพทางร่างกาย และมีปัญหาเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางร่างกายเพิ่มขึ้น ซึ่งอาคารที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ ควรมีทางลาด บันไดที่ไม่สูงชัน มีราวจับ มีที่นั่งพักเพียงพอ ห้องน้ำ ควรอยู่ในทำเลที่เหมาะสม สามารถให้คนพิการร่วมใช้ได้ อีกทั้งความสำคัญของพื้นที่สีเขียวภายในวัด ต้องสะอาด สวยงาม ร่มรื่น และมีความเงียบสงบ (Department of Health, 2014) ดังที่ Hinjiran et al. (2018) สรุปเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่พึงประสงค์สำหรับการพัฒนาที่อยู่อาศัย ส่วนใหญ่คาดหวัง ด้านกายภาพ คือ การออกแบบอาคารอนุรักษ์พลังงานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีพื้นที่สีเขียว มีระบบจัดการขยะ ด้านความปลอดภัย คือ พื้นที่จอดรถมีกล้องวงจรปิด ด้านบริการ คือ มีลิฟต์ มีพื้นที่อ่านหนังสือ ร้านค้าสะดวกซื้อ และบริการร้านอาหาร

ทั้งนี้มีความสนใจที่จะส่งเสริมพัฒนาวัดให้อารยสถาปัตย์ เนื่องจากวัดต้นแบบที่กำลังพัฒนาหรือพัฒนาแล้ว ไม่ได้ออกแบบมาเพื่อผู้สูงอายุ ทำให้มีอุปสรรคในการเข้าถึงทางกายภาพ และไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้เท่าที่ควร ซึ่งถ้าสภาพแวดล้อมภายในวัดมีคุณภาพสูง สามารถทำให้คนในวัด โดยเฉพาะผู้สูงอายุ มีสุขภาพอนามัยที่ดียิ่งขึ้นได้ จากสภาวะอากาศที่ดี หรือที่อยู่อาศัยที่มีคุณภาพ จะมีความเชื่อมโยงกับสุขภาพจิตที่ดีของผู้สูงอายุให้มีคุณภาพ

ชีวิตที่ดีตามไปด้วย โดยการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาอาสาสมัครตั้งแต่อายุ 55 ปีขึ้นไป เนื่องจากเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ อย่างมาก และมีความกระตือรือร้น พร้อมทั้งจะพัฒนาทักษะใหม่ ๆ ผ่านการทำงานอาสาสมัคร

นอกจากนี้การที่เลือกกลุ่มตัวอย่างเป็น “วัดพระพุทธแสงธรรม” เนื่องจากวัดพระพุทธแสงธรรม มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในจังหวัดสระบุรีเป็นอย่างมาก แต่ในส่วนของอารยสถาปัตย์ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ยังมีไม่เพียงพอ และไม่สามารถตอบโจทย์อาสาสมัครเหล่านี้ได้ ซึ่งเป็นเพียงอารยสถาปัตย์ขั้นพื้นฐานเท่านั้น

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) เพื่อศึกษาจิตอาสา การเห็นคุณค่าในตนเอง การสนับสนุนทางสังคม กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์ของอาสาสมัคร ที่วัดพระพุทธแสงธรรม จังหวัดสระบุรี ดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนพฤษภาคม 2562 – เดือนมกราคม 2563

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยอาสาสมัครที่วัดพระพุทธแสงธรรม จังหวัดสระบุรี จำนวน 410 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (stratified random sampling) ซึ่งมีสาขาในสังกัดจังหวัดสระบุรี จำนวน 2 สาขา กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 202 คน ได้แก่ 1) สำนักปฏิบัติธรรมสองชีวิต สาขา 1 จำนวน 64 คน 2) วัดพระพุทธแสงธรรม สาขา 4 จำนวน 138 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จากอาสาสมัครที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปี ขึ้นไป ที่สามารถอ่านออก และเขียนได้ เป็นผู้ที่สามารถพึ่งพาตนเอง แข็งแรงและปฏิบัติกิจวัตรประจำวันต่าง ๆ ได้ และเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ประจำในวัด และแบบไป-กลับวันเสาร์และวันอาทิตย์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ประกอบด้วยแบบสอบถาม 5 ส่วน 1) แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป 2) แบบสอบถามจิตอาสาที่ผู้วิจัยได้ออกแบบโดยประยุกต์จากแนวคิดของกรมวิชาการ (2542) 3) แบบสอบถามการเห็นคุณค่าในตนเอง ที่ผู้วิจัยได้ออกแบบโดยประยุกต์จากแนวคิดของ Coopersmith (1981) 4) แบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคม ที่ผู้วิจัยได้ออกแบบโดยประยุกต์จากแนวคิดของ House (1981) 5) แบบสอบถามการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์ ที่ผู้วิจัยได้ออกแบบโดยประยุกต์จากแนวคิดของ Cohen and Uphoff (1980) คำนวณความเที่ยงตรงของเนื้อหา เสนอต่อคณะกรรมการนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน และทดสอบหาค่าความเชื่อมั่น โดยทดสอบอาสาสมัครที่มีลักษณะคล้ายกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 คน ใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นรวมเท่ากับ 0.97

เก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยไปพบกลุ่มตัวอย่างอาสาสมัครที่วัดพระพุทธแสงธรรม จังหวัดสระบุรี จำนวน 202 คน ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยดำเนินการชี้แจงรายละเอียดของแบบสอบถามและวิธีการกรอกข้อมูล การตอบคำถามจะไม่มีผลต่ออาสาสมัคร ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างจะเก็บเป็นความลับภายใต้การยึดหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดย 1) สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) สถิติอนุมาน ได้แก่ t-test, F-test และ LSD (least significance difference) 3) วิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ระหว่างจิตอาสา การเห็นคุณค่าในตนเอง การสนับสนุนทางสังคม กับการมีส่วนร่วม

ร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์ของ
อาสาสมัคร โดยใช้สถิติวิเคราะห์สัมประสิทธิ์
สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน แบ่งเกณฑ์การวัด เป็นราย
ข้อ รายด้านและโดยรวม ตามมาตรฐานประเมินค่า
(rating scale) 4 ระดับ คือ น้อยที่สุด น้อย มาก
มากที่สุด ใช้หลักเกณฑ์การแบ่งช่วงการแปลผลตาม
หลักของการแบ่งอันตรภาคชั้น (class Interval) โดย
แบ่งคะแนนเป็น 4 ระดับคะแนนสูงสุด คือ 4 คะแนน
และคะแนนต่ำสุด คือ 1 คะแนน ใช้สูตร
ความกว้างของอันตรภาคชั้น = $\frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนอันตรภาคชั้น (3)}}$

ผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม จิต
อาสา การเห็นคุณค่าในตนเอง การสนับสนุนทาง

สังคม กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มี
อารยสถาปัตย์ของอาสาสมัคร ที่วัดพระพุทธแสง
ธรรม จังหวัดสระบุรี ได้ผลการศึกษาดัง Table 1 –
3 ซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ
79.70 มีอายุอยู่ระหว่าง 55 – 62 ปี ร้อยละ 59.90
สถานภาพสมรสของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นคู่สามี
ภรรยา ร้อยละ 40.60 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษา/
ประถมศึกษา ร้อยละ 39.10 สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่
ยังคงประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่เป็น แม่บ้าน
เจ้าหน้าที่วัด แม่ชี และมีอาชีพรับจ้าง ถึงร้อยละ
55.00 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ระหว่าง ต่ำกว่าหรือ
เท่ากับ 10,000 บาท ร้อยละ 46.00 และกลุ่ม
ตัวอย่างส่วนใหญ่ที่มาปฏิบัติธรรมที่วัด ต่ำกว่าหรือ
เท่ากับ 5 ปี ถึงร้อยละ 40.60

Table 1. Statistics used for mean and standard of volunteer mind, self esteem, social support and
participation in developing universal design of volunteers in general and each side
(n=202)

Factor	Mean	SD	Level
Volunteer mind	60.30	9.55	High
Helping others	20.09	3.58	High
Giving to society	19.65	4.09	High
Intention to social development	20.55	2.99	High
Self esteem	78.59	12.15	High
Competence	20.02	3.29	High
Significance	19.09	3.88	High
Power	17.41	4.38	Moderate
Virtue	22.07	2.95	High
Social support	78.84	11.22	High
Emotional support	20.63	2.88	High
Instrumental support	19.12	3.50	High
Informational support	21.20	2.89	High
Appraisal support	17.89	4.48	Moderate

Table 1. Statistics used for mean and standard of volunteer mind, self esteem, social support and participation in developing universal design of volunteers in general and each side (continue)

(n=202)

Factor	Mean	SD	Level
Participation	79.01	14.05	High
Decision making	19.87	4.76	High
Implementation	19.29	4.05	High
Benefits	21.23	2.87	High
Evaluation	18.61	4.96	High

จาก Table 1. ด้านจิตอาสา ผลการวิจัย พบว่า อาสาสมัครที่วัดพระพุทธแสงธรรม จังหวัดสระบุรี โดยรวมอยู่ในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย 60.30) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า จิตอาสาทุกด้านนั้นอยู่ในระดับสูง โดยจิตอาสาด้านความมุ่งมั่นพัฒนา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 20.55) แสดงให้เห็นว่าอาสาสมัครส่วนใหญ่รับรู้ว่าคุณค่าของตนเอง จะไม่ละทิ้งหน้าที่ แม้จะเกิดความขัดแย้งขึ้นในหมู่คณะ อีกทั้งยังร่วมรณรงค์ให้ผู้ปฏิบัติธรรมช่วยกันรักษาสีงแวดล้อมภายในวัด และร่วมมือกับบุคลากร ในวัดสร้างเสริมกิจกรรมต่าง ๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรมและชาวบ้าน ให้มีจิตสำนึกที่ดีต่อวัด รองลงมา คือ ด้านการช่วยเหลือผู้อื่น (ค่าเฉลี่ย 20.09) และด้านการเสียสละต่อสังคม (ค่าเฉลี่ย 19.65)

การเห็นคุณค่าในตนเอง จากผลการวิจัย พบว่า อาสาสมัครที่วัดพระพุทธแสงธรรม จังหวัดสระบุรี โดยรวมอยู่ในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย 78.59) เมื่อ

พิจารณารายด้าน พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง ด้านความสามารถ ด้านความสำคัญ และด้านคุณงามความดีอยู่ในระดับสูง มีเพียงด้านความมีอำนาจ ที่อยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า อาสาสมัครไม่

มีอำนาจในการตัดสินใจ เมื่อทำกิจกรรมร่วมกับผู้ปฏิบัติธรรม โดยการเห็นคุณค่าในตนเองด้านคุณงาม

ความดี มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 22.07) แสดงให้เห็นว่า อาสาสมัครส่วนใหญ่รับรู้ว่าคุณค่าของตนเองไม่ยอมส่งเสริมให้ผู้อื่นผิดศีล ไม่สร้างความแตกแยกให้พระภิกษุ สามเณร และผู้ปฏิบัติธรรม รองลงมา คือ ด้านความสามารถ (ค่าเฉลี่ย 20.02) ด้านความสำคัญ (ค่าเฉลี่ย 19.09) และด้านความมีอำนาจ (ค่าเฉลี่ย 17.41)

การสนับสนุนทางสังคม จากผลการวิจัย พบว่า อาสาสมัครที่วัดพระพุทธแสงธรรม จังหวัดสระบุรี โดยรวมอยู่ในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย 78.84) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การสนับสนุนทางสังคมด้านอารมณ์ ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านข้อมูลข่าวสารอยู่ในระดับสูง มีเพียงด้านการประเมินที่อยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า อาสาสมัครไม่สามารถประสานงานระหว่างวัดกับชุมชน ในการใช้สื่อเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม โดยการสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสาร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 21.20) แสดงให้เห็นว่า อาสาสมัครส่วนใหญ่ได้รับความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาทางวิทยุธรรมะ อีกทั้งเมื่อพบปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม ก็ได้รับคำแนะนำที่ถูกต้อง รองลงมา คือ ด้านอารมณ์ (ค่าเฉลี่ย 20.63) ด้านวัสดุอุปกรณ์ (ค่าเฉลี่ย 19.12) และด้านการประเมิน (ค่าเฉลี่ย 17.89)

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์ จากผลการวิจัยพบว่า อาสาสมัครที่

วัดพระพุทธแสงธรรม จังหวัดสระบุรี โดยรวมอยู่ในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย 70.01) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์นั้นอยู่ในระดับสูงทั้งหมด โดยการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์ ด้านการรับผลประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 21.23) แสดงให้เห็นว่า วัดพระพุทธแสงธรรม จังหวัดสระบุรีส่วนใหญ่ พื้นที่ภายในบริเวณวัด อาทิ ศาลาปฏิบัติธรรม โรงทาน ลานเดินจงกรม มีความกว้างขวาง ไม่แออัด ต่อจำนวนผู้เข้าปฏิบัติธรรม ทำให้เคลื่อนไหวได้อย่างสะดวกและปลอดภัย อีกทั้งยังมีกิจกรรมภายในวัดที่ก่อให้เกิดประโยชน์ และการทำกิจกรรมอาสาสมัครในวัด ทำให้อาสาสมัครรู้สึกกระฉับกระเฉง ตื่นตัว มีสมรรถภาพทางกายที่

สมบูรณ์ แข็งแรง ส่งผลทำให้สุขภาพจิตใจของอาสาสมัครดีขึ้น รองลงมา คือ ด้านการตัดสินใจ (ค่าเฉลี่ย 19.87) แสดงให้เห็นว่า อาสาสมัครต้องการมีส่วนร่วมในการวางแผนให้วัด มีราวจัดทรงที่อบอุ่น และซักโครกในห้องน้ำใกล้ศาลาปฏิบัติธรรม จำนวน 2 ห้องแรก ด้านการดำเนินงาน (ค่าเฉลี่ย 19.29) แสดงให้เห็นว่า อาสาสมัครมีส่วนร่วมสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานตามแผนเกี่ยวกับกิจกรรมการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์ และด้านการประเมินผล (ค่าเฉลี่ย 18.61) แสดงให้เห็นว่า อาสาสมัครมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อคนทั้งมวลให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

Table 2. Compare between the mean (t) and analysis of variance (F) to participation in developing universal design of volunteers classified by personal factors

Factor	Participation in developing universal design			
	t	F	p-value	Total
Gender	.467 ^{ns}		.641	Not different
Age		1.248 ^{ns}	.289	Not different
Education level		.494 ^{ns}	.687	Not different
Marital status		.247 ^{ns}	.781	Not different
Career		.656 ^{ns}	.520	Not different
Salary		1.394 ^{ns}	.250	Not different
Number of years practicing in dhamma		5.332 ^{***}	.001	Different

ns : Not statistically significant at 0.05

*** : Statistical significance at 0.001

จาก **Table 2.** แสดงให้เห็นถึง การวิเคราะห์ความแปรปรวนของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์ของอาสาสมัครที่วัดพระพุทธแสงธรรม จังหวัดสระบุรี จำแนกตามเพศ ด้วยสถิติ t-test อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ด้วยสถิติ F-test โดยรวมเฉลี่ยไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่

ระดับ 0.05 มีเพียงจำนวนปีที่มาปฏิบัติธรรมที่วัด พบว่า อาสาสมัครที่วัดพระพุทธแสงธรรม จังหวัดสระบุรี มีจำนวนปีที่มาปฏิบัติธรรมที่วัดแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

Table 3. Comparing different between mean of each participation in developing universal design of volunteers classified by number of years practicing in dhamma for testing double method least significance difference (LSD)

Participation in developing universal design of Volunteers / Number of years practicing in dhamma	Number of years practicing in dhamma				
	Mean	(1)	(2)	(3)	(4)
Participation					
(1) Less than 5 years	3.12	-			
(2) 6 – 10 years	3.28	ns	-		
(3) 11 – 15 years	3.52	***	ns	-	
(4) 16 years or more	3.46	**	ns	ns	-

ns : Not statistically significant at 0.05

** : Statistical significance at 0.01

*** : Statistical significance at 0.001

จาก Table 3 แสดงให้เห็นถึง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์โดยรวม จำแนกตามจำนวนปีที่มาปฏิบัติธรรมที่วัด จากผลการวิจัยพบว่า อาสาสมัครที่มาปฏิบัติธรรมที่วัด 11 – 15 ปี มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.52) รองลงมา คือ อาสาสมัครที่มาปฏิบัติธรรมที่วัด 16 ปี ขึ้นไป (ค่าเฉลี่ย 3.46) และอาสาสมัครที่มาปฏิบัติธรรมที่วัด 6 – 10 ปี (ค่าเฉลี่ย 3.28) ตามลำดับ ส่วนอาสาสมัครที่มาปฏิบัติธรรมที่วัด ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 5 ปี มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.12) และจากการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์โดยรวม จำแนกตามจำนวนปีที่มาปฏิบัติธรรมที่วัด เป็นรายคู่ พบว่า อาสาสมัครที่มาปฏิบัติธรรมที่วัดต่ำกว่าหรือเท่ากับ 5 ปี (ค่าเฉลี่ย 3.12) และอาสาสมัครที่มาปฏิบัติธรรมที่วัด 6 – 10 ปี (ค่าเฉลี่ย 3.28) มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์ โดยเฉลี่ยไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 อาสาสมัครที่มาปฏิบัติธรรมที่วัด 11 – 15 ปี (ค่าเฉลี่ย 3.52) มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์ แตกต่างจากอาสาสมัครที่มาปฏิบัติธรรมที่วัดต่ำกว่าหรือเท่ากับ 5 ปี (ค่าเฉลี่ย 3.12) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 อาสาสมัครที่มาปฏิบัติธรรมที่วัด

ตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป (ค่าเฉลี่ย 3.46) มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์แตกต่างจากอาสาสมัครที่มาปฏิบัติธรรมที่วัดต่ำกว่าหรือเท่ากับ 5 ปี (ค่าเฉลี่ย 3.12) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์โดยรวมอยู่ในระดับสูง ร่วมกับอาสาสมัครที่มีจำนวนปีที่มาปฏิบัติธรรมที่วัดแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์โดยรวมแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ย พบว่า อาสาสมัครที่วัดพระพุทธแสงธรรม จังหวัดสระบุรี ที่มาปฏิบัติธรรมที่วัดในระยะเวลา 11 – 15 ปี มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์มากที่สุด แสดงให้เห็นว่า ความสนใจในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์ของอาสาสมัครมีอยู่เป็นทุนเดิม โดยคิดว่าตนเป็นส่วนหนึ่งในวัดพระพุทธแสงธรรม จังหวัดสระบุรี และต้องการทำตนให้เป็นประโยชน์แก่วัด เหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะความผูกพันต่อวัดเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของอาสาสมัคร หากอาสาสมัครที่อาศัยอยู่ในวัดเป็นระยะเวลานาน จะพัฒนาความสัมพันธ์ภายในวัดได้ดีกว่าอาสาสมัครที่อาศัยอยู่ในวัดเป็นระยะเวลาอันสั้น

เพราะจะทำให้ไม่มีอาสาสมัครสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางชุมชนจัดขึ้นมากนัก จึงควรมีการส่งเสริมให้ความใกล้ชิดและช่วยให้คำชี้แนะกับอาสาสมัครที่มาปฏิบัติธรรมน้อยกว่า 11 ปี โดยให้ความสำคัญถึงผลของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์มากยิ่งขึ้น

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่องจิตอาสา การเห็นคุณค่าในตนเอง การสนับสนุนทางสังคม กับ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์ของอาสาสมัคร ที่วัดพระพุทธแสงธรรม จังหวัดสระบุรี ได้ผลสรุปการวิจัย และมีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปราย ดังนี้

1) จิตอาสา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์ของอาสาสมัครโดยรวม ($r = 0.640$) หมายความว่า อาสาสมัครที่มีจิตอาสาสูง จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 สูงด้วย แต่เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความมุ่งมั่นพัฒนา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์สูงที่สุด ($r = 0.617$) รองลงมา คือ ด้านการช่วยเหลือผู้อื่น ($r = 0.592$) และด้านการเสียสละต่อสังคม ($r = 0.524$) แสดงให้เห็นว่า อาสาสมัครที่วัดพระพุทธแสงธรรม จังหวัดสระบุรี มีจิตอาสาสูง ที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคม และพร้อมที่จะรับนวัตกรรม หรือแนวคิดใหม่ ๆ มาใช้ในการแก้ปัญหา และการเปลี่ยนแปลง ส่วนใหญ่เป็นอาสาสมัครที่มีศักยภาพในการทำงานสูง มีเวลาว่าง และสุขภาพดี จึงเข้ามาเป็นคณะกรรมการวัด เจ้าหน้าที่วัด และจิตอาสา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Sirisugandha *et al.*, (2018) ที่รายงานด้านปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในระดับสูง ต้องประกอบด้วย พฤติกรรมของเจ้าหน้าที่และการเข้าร่วมกิจกรรม โดยเปิดโอกาสในการให้ข้อมูลย้อนกลับ การให้ข้อเท็จจริง และความคิดเห็นของอาสาสมัคร เพื่อประกอบการ

ตัดสินใจ มีการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน มีระเบียบและข้อบังคับที่ยืดหยุ่นได้ รวมทั้งการหาปัจจัยอื่น ๆ โดยจัดกิจกรรมให้ครอบคลุมทั้งด้านจิตใจ ด้านวัตถุ ด้านสังคมให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของอาสาสมัคร ซึ่งการมีกิจกรรมร่วมกันจะทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิต หากใช้ความรู้ ความสามารถ และความเชี่ยวชาญของตนในอดีต มาทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่บุคคลและสังคม เพราะกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมจะช่วยให้ผู้สูงอายุมีอัตมโนทัศน์ที่ดี และรู้สึกว่าคุณค่า (Sombutboon *et al.*, 2019)

2) การเห็นคุณค่าในตนเอง มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์ของอาสาสมัครโดยรวม ($r = 0.763$) หมายความว่า อาสาสมัครที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูง จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 สูงด้วย แต่เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านมีอำนาจ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์สูงที่สุด ($r = 0.704$) ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในการสนับสนุนให้อาสาสมัครเป็นผู้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัดอยู่ในระดับน้อยที่สุด เนื่องจากความเสมอภาคในการจัดการ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะว่า เจ้าอาวาสวัดหรือคณะกรรมการวัด ควรส่งเสริมการให้ผลประโยชน์แลกเปลี่ยนทางสังคมแก่อาสาสมัคร อาทิ ให้รางวัล ให้เกียรติบัตร ให้การยอมรับและยกย่องผู้ทำคุณประโยชน์แก่วัด หรือทำกิจกรรมทางศาสนาที่ทางวัดจัดขึ้น ดังที่ Zimmerman and Rappaport (1988) รายงานว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล เป็นเรื่องของการพัฒนาศักยภาพตนเองให้มีความเข้มแข็งพอที่จะควบคุมตนเองจากปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต และเห็นคุณค่าในสิ่งที่ตนทำจนเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง รองลงมา คือ ด้านความสำคัญ ($r = 0.688$) ด้านความสามารถ ($r = 0.683$) และด้านคุณงาม

ความดี ($r = 0.433$) แสดงให้เห็นว่า หลังจากอาสาสมัครที่วัดพระพุทธแสงธรรม จังหวัดสระบุรี มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์ อาสาสมัครมีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับ Choeysonbut *et al.*, (2017) ที่รายงาน การเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุหลังเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม ในด้านความสำเร็จมากที่สุด รองลงมา ด้านการมีคุณค่า ด้านความสำคัญ และด้านความสามารถตามลำดับ จึงควรมีการส่งเสริมให้อาสาสมัครมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการวางแผน มีการสนับสนุนทางสังคมหรือมีอำนาจ ในการรับผิดชอบหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์ จนเกิดการพัฒนาด้านตนเอง และรู้สึกว่าคุณค่าเพิ่มขึ้น

3) การสนับสนุนทางสังคม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์ของอาสาสมัครโดยรวม ($r = 0.712$) หมายความว่า อาสาสมัคร ที่มีการสนับสนุนทางสังคมสูง จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 สูงด้วย แต่เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการประเมินมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์สูงที่สุด ($r = 0.647$) แสดงให้เห็นว่า การประเมินที่ท่านได้รับจากเจ้าอาวาส พระภิกษุ และบุคลากรในวัด ทำให้อาสาสมัครปรับปรุงการทำงานได้ดีขึ้น แต่ด้านการใช้สื่อเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ระหว่างวัดกับชุมชนอยู่ในระดับน้อยที่สุด ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะว่า ควรให้สมาชิกในครอบครัว เพื่อน คนรัก และบุคลากรในวัด เห็นถึงความสำคัญของอาสาสมัครในการให้คำแนะนำเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ สอนใช้โปรแกรมไลน์ เฟสบุ๊ก หรือใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อค้นหาข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาวัด โดยให้อาสาสมัครที่มีพลังหรือแกนนำ เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ นัดประชุม แจ้งข่าวสาร เผยแพร่กิจกรรมต่าง ๆ ทางศาสนาอย่างต่อเนื่อง และควรที่จะมีการขยายกลุ่มเครือข่าย

ทางสังคมให้กว้างขวางขึ้น ดังที่ Sajjasophon (2013) รายงาน การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง นั้น จะทำให้ผู้สูงอายุปราศจากความวิตกกังวล ไม่ว่าจะเป็นสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้จากองค์ความรู้ต่างๆ โดยให้ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมเดิมหรือมีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด จะส่งผลให้ผู้สูงอายุเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีปฏิสัมพันธ์และตระหนักถึงความสามารถในการเพิ่มคุณค่าด้านต่าง ๆ ของตนเอง รองลงมา คือ ด้านข้อมูลข่าวสาร ($r = 0.572$) ด้านวัสดุอุปกรณ์ ($r = 0.545$) และ ด้านอารมณ์ ($r = 0.533$) แสดงให้เห็นว่า อาสาสมัครที่วัดพระพุทธแสงธรรม จังหวัดสระบุรี ได้รับการสนับสนุนทางสังคมสูง จากสมาชิกในครอบครัว เพื่อน คนรัก และบุคลากรในวัด ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์ สอดคล้องกับการศึกษาของ Samakran and Chomson (2016) ที่รายงาน ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเข้าร่วมกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุ มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ได้แก่ แรงสนับสนุนทางสังคมจากชมรมผู้สูงอายุ ($r = 0.615$) แรงสนับสนุนจากครอบครัว ($r = 0.500$) และแรงสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อน ($r = 0.444$) ตามที่ Kandeey *et al.*, (2016) ค้นพบแรงสนับสนุนทางสังคมของผู้สูงอายุ ซึ่งตอบสนองในด้านจิตใจ ด้านอารมณ์ ที่ต้องใช้เวลาได้แก่ ความรัก ความเอาใจใส่ การได้รับข้อมูลข่าวสารในด้านการดูแลตนเองยามเจ็บป่วย เพื่อให้เกิดความอบอุ่นใจ ความปลอดภัย ซึ่งครอบครัวถือเป็นศูนย์รวมความรักหน่วยแรก ที่ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ วัด คือ ศูนย์กลางพักใจ ถือเป็นแรงสนับสนุนทางสังคมของผู้สูงอายุในการปรับปรุงจิตใจ รู้จักปล่อยวางและยอมรับสภาพความเป็นจริงของชีวิตได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ House (1981) ได้กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคม คือ การที่บุคคลเชื่อว่าตนเองได้รับความรัก ความเอาใจใส่ เป็นที่ต้องการของครอบครัว เพื่อน คนรัก รวมทั้งเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ดังนั้นจึงควรมีการส่งเสริมให้

อาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด เพื่อที่จะทำให้อาสาสมัครไม่รู้สึกแยกตัวออกจากสังคม โดยความสัมพันธ์นี้จะได้มาจากการสนับสนุนของสมาชิกในครอบครัว เพื่อน คนรัก หรือผู้มีกิจกรรมร่วมกันทางศาสนา ที่ทำให้รู้สึกว่าเป็นที่ต้องการ และเป็นที่พักพิงของบุคคลอื่นได้

สรุป

อาสาสมัครที่วัดพระพุทธแสงธรรม จังหวัดสระบุรี แม้จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์โดยรวมอยู่ในระดับสูง แต่ส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจคำว่า อารยสถาปัตย์ และไม่มีอำนาจมากพอที่จะเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในวัดได้ตามอำเภอใจ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะว่า ควรจัดให้มีกลุ่มผู้ร่วมพัฒนาบุคคลทั่วไปและองค์กรต่าง ๆ ที่มีความรู้ ความเข้าใจด้านอารยสถาปัตย์ได้มีส่วนในการถ่ายทอดความรู้ ออกความคิดเห็น และวางแผนนโยบายในการพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์ซึ่งปัจจัยภายในที่ทำให้อาสาสมัครมีแรงจูงใจในการพัฒนาวัด คือ การรับรู้ว่าตนเองมีความสามารถ ส่วนปัจจัยภายนอกที่ทำให้อาสาสมัครเป็นผู้มีจิตอาสาได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม ที่มีส่วนช่วยทำให้การพัฒนาวัดให้มีอารยสถาปัตย์นั้นราบรื่น

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาณี สนธิรัตน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์วัลย์ สุรินยา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันตรีหญิง ดร.พนมพร พุ่มจันทร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมขวัญ สิงห์วี และ อาจารย์พลอยวไล ทองรักษ์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และรองศาสตราจารย์ ดร.มณฑิรา จารุเพ็ง คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ให้ความกรุณาในการตรวจสอบเครื่องมือและให้คำแนะนำต่าง ๆ นอกจากนี้ผู้วิจัยขอกราบมนัสการ ท่านเจ้าคุณพระสุนทรธรรมภาณ เจ้าอาวาสวัดพระพุทธแสงธรรม เจ้าคณะจังหวัดสระบุรี (ธรรมยุต) พระครูธรรมธร สันติวัช อุสสาหิ

โก สำนักปฏิบัติแสงธรรมสองชีวิต จังหวัดสระบุรี และเจ้าหน้าที่ในการประสานงาน ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการลงพื้นที่ ตลอดจนอาสาสมัครทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลทั้ง 2 สาขา

เอกสารอ้างอิง

- Champarngam, N. 2019. Environmental health management: Well-being of elderly people society. EAU Heritage Journal Science and Technology 13(2): 63-73. (in Thai)
- Choeysombut, M. , J. Wattana and P. Khemthong. 2017. Recreation activities: Art and crafts to enhance elderly's self-esteem in Tadcha villa community, Bangkok. Dusit Thani College Journal 11(3): 252-266. (in Thai)
- Department of Health, Ministry of Public Health. 2014. Global age – friendly cities: A guide. The organization Veterans Welfare. Bangkok. 112 p. (in Thai)
- Hinjiranan, P., G. Panprayun, K. Bhaktikul and P. Suwansumrit. 2018. Desired environments for government residential compound development: A case study of royal Irrigation department, Pak Kret. Journal of Community Development and Life Quality 6(2): 403-413. (in Thai)
- House, J.S. 1981. Work stress and social support. Addison Wesley. London. 156 p.
- Kandee, P., P. Sukwong. and D. Weingkhram. 2016. Perceived social support of

- community-dwelling rural elderly in northern Thailand. *Journal of Mental Health Thai* 24(1): 40-51. (in Thai)
- Marome, W. 2017. A knowledge assessment on sustainable cities in Thailand. Amarin Printing and Publishing Public Company Limited, Bangkok. 144 p. (in Thai)
- Sajjasophon, R. 2013. Educational concepts for developing active aging in the elderly. *Kasetsart Journal (Social Sciences)* 34(3): 471-480. (in Thai)
- Samakran, C. and S. Chomson. 2016. Factors related to the elderly's participation in the activities of elderly club of Nhongyang sub- district health promotion hospital, Wungsaipoon district, Phichit province. In *Proceeding of 12th Naresuan Research Conference Naresuan University Phitsanulok* pp.758-768
- Serivichayaswad, P. and W. Mayuree. 2017. Facilities management of the hotel environment to accommodate senior citizen by the way of universal design. Dusit Thani *Journal* 11(Special Issue): 293-304 (in Thai)
- Sirisugandha, T. , R. Kiattibutra and S. Wannasubchae. 2018. The participation of the elderly in driven economic foundations and civil state policies in Maetha district, Lampang province. *Nakhon Lampang Buddhist College's Journal* 7(2): 47-63. (in Thai)
- Sombutboon, J., N. Prakas. and B. Eiu-Seeyok. 2019. Happiness of Thai elderly in Thailand 4.0. *Journal of Phrapokklao Nursing College* 30(2): 221. (in Thai)
- Sukolpuk, M. and K. Boonchuaythanasit. 2017. Health dimension of active ageing: A systematic review. *Journal of Health Science Research* 11(Special Issue): 55-63. (in Thai)
- Zimmerman, M.A. and J. Rappaport. 1988. Citizen participation, perceived control, and psychological empowerment. *American Journal of Community Psychology* 16(5): 114.
-

การศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพในผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง

Comparative Study on Health-related Quality of Life among Patients with Chronic Non-communicable Disease

ศุภกาญจน์ แก่นท้าว* และนัฐพล ปันสกุล

Supakan Kantow and Nattapon Pansakun*

คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา จ.พะเยา 56000

School of Public Health, University of Phayao, Phayao 56000, Thailand

*Corresponding author: Email: Supakan.06@gmail.com

(Received: November 9, 2020; Accepted: January 25, 2021)

Abstract: This cross-sectional analytical study aimed to investigate personal ability in a daily life, levels of health-related quality of life, and compare mean of health-related quality of life among patients with chronic non-communicable disease. The samples were 309 patients with chronic non-communicable disease in Phare Province, selected using multi-stage sampling procedures. Data were collected using a questionnaire consisting of two parts. Part 1: characteristics and personal ability in a daily life of study participants. Part 2: World health organization quality of life assessment form, Thai version. The results showed that patients with non-communicable diseases could demonstrate their various daily-life abilities, including communicating, hearing, seeing, routine activities and traveling, with a fair level to an excellent level, based on their self-assessment. Most of the overall health-related quality of life was at a high level; 92.3% of patients with hypertension, 87.4% of patients with diabetes, and 88.2% of patients with hypertension combined with diabetes. The patients with hypertension had a higher overall health-related quality of life than patients with diabetes mellitus at statistically significant p -value < 0.05 . Thus, the relevant departments should incorporate this information in their decision-making to implement future projects for efficiency and effectiveness and make it suitable for each context of the health-related areas.

Keywords: Quality of life, non-communicable diseases, hypertension, Diabetes mellitus

บทคัดย่อ: การศึกษาวิเคราะห์แบบภาคตัดขวางนี้ เพื่อศึกษาความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวัน ระดับคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ และเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพในผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในจังหวัดแพร่ จำนวน 309 ราย สุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลและความสามารถด้านต่าง ๆ ส่วนที่ 2 แบบประเมินคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพขององค์การอนามัยโลกฉบับภาษาไทย ผลการศึกษา พบว่า ผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังมีความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวันด้านต่าง ๆ ได้แก่ การสื่อสารพูดคุยกับคนอื่น การได้ยินเสียงชัดเจน การมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ชัดเจน การทำกิจวัตรประจำวัน และการไปไหนมาไหนด้วยตนเอง อยู่ในระดับพอทำได้ไปจนถึงทำได้ดีมากขึ้น ยกเว้น การเขียนหนังสือและการอ่านหนังสือ ที่มีการประเมินตนเองอยู่ในระดับทำไม่ได้เลยไปจนถึงทำได้ดีมาก ส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตโดยรวมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอยู่ในระดับสูง ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงร้อยละ 92.3 ผู้ป่วยโรคเบาหวาน ร้อยละ 87.4 และผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงร่วมกับโรคเบาหวาน ร้อยละ 88.2

ตามลำดับ ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงมีคุณภาพชีวิตโดยรวมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพสูงกว่าผู้ป่วยโรคเบาหวานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p\text{-value} < 0.05$ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจดำเนินโครงการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล และปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ต่อไป

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิต โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน

คำนำ

โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (non-communicable diseases: NCDs) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในทุกกลุ่มอายุ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ และคร่าชีวิตประชากรทั่วโลกถึงปีละ 41 ล้านคน หรือร้อยละ 71.0 ของการเสียชีวิตทั้งหมด เป็นปัญหาสุขภาพหลักในกลุ่มประเทศยากจนถึงปานกลาง ต้องเผชิญกับปัจจัยเสี่ยงต่อโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง จากพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารที่ส่งผลเสียต่อสุขภาพ การมีกิจกรรมทางกายไม่เพียงพอ การบริโภคยาสูบ และการดื่มแอลกอฮอล์ (World Health Organization, 2018)

สถานการณ์โรคไม่ติดต่อเรื้อรังเริ่มเป็นปัญหาสำคัญของระบบสาธารณสุข เป็นภัยเงียบที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพประชากรในระยะยาว เกิดการเจ็บป่วย พิการ สูญเสียสุขภาพ คุณภาพชีวิตลดลง และตายก่อนวัยอันควร โดย 4 อันดับโรคไม่ติดต่อเรื้อรังในประเทศไทย ได้แก่ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจขาดเลือด และโรคหลอดเลือดสมอง เป็นสาเหตุก่อให้เกิดการเสียชีวิตสูงสุด โดยเฉพาะในผู้สูงอายุ และมีแนวโน้มเป็นสาเหตุการเสียชีวิตในกลุ่มอายุ 30-69 ปี เพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 28.1 ในเพศชาย และร้อยละ 18.8 ในเพศหญิง (Srivaniachakarn, 2017)

โรคความดันโลหิตสูงและโรคเบาหวานเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี (Solli *et al.* 2010) เป็นภาวะที่เกิดจากความเสื่อมของร่างกายตามอายุ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพยาธิสภาพ ไม่สามารถรักษาให้กลับคืนเป็นปกติได้ (Wungrath *et al.* 2018) ผู้ป่วยในภาวะนี้ต้องได้รับการบำบัดหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรม มีการรักษาติดตามดูแลรักษาในระยะยาว (Weber *et al.* 2014) เป็นโรคที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้ป่วย

และทำให้คุณภาพชีวิตลดลง (Ose *et al.* 2009) โดยองค์การอนามัยโลก กำหนดค่าความดันโลหิตมากกว่า 140/90 มิลลิเมตรปรอท เป็นเวลานาน ถือว่าเป็นโรคความดันโลหิตสูง (Thai Hypertension Society, 2019) ในขณะที่โรคเบาหวานเป็นอีกหนึ่งโรคเรื้อรังที่ส่งผลให้ผู้ป่วยมีคุณภาพชีวิตลดลง จากภาวะแทรกซ้อน เช่น ปลายประสาทตาเสื่อม แผลที่เท้า โรคไต เป็นต้น (Burden of Disease Research Program Thailand, 2014)

ในขณะเดียวกัน พบว่าอายุมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตแบบแปรผกผัน (Groessl *et al.* 2019) โดยคุณภาพชีวิตของบุคคลขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และค่านิยม ประกอบด้วย มิติด้านร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และสิ่งแวดล้อม (Mata *et al.* 2016; Department of Mental Health Thailand, 2002) และหน่วยงานสุขภาพ มีแนวโน้มใช้วิธีการวัดคุณภาพชีวิตด้วยมิติทางด้านเศรษฐศาสตร์สุขภาพ เพื่อประเมินผลลัพธ์โครงการสุขภาพ เปรียบเทียบผลการดำเนินการและวิเคราะห์งบประมาณมากขึ้น (Singchongchai, 2013)

จังหวัดแพร่ ดำเนินการจัดบริการสุขภาพตามนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข มีแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง โดยจัดระบบบริการสุขภาพด้วยการขับเคลื่อนอย่างมีคุณภาพ กำหนดนโยบายป้องกันและควบคุมเชิงรุก แต่ภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณและค่าใช้จ่ายในการส่งเสริม ป้องกัน รักษาฟื้นฟูผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ต้องอาศัยการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาสุขภาพ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาระดับความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวันระดับคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ และเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตในผู้ป่วยโรคความดันโลหิต

สูง ผู้ป่วยโรคเบาหวาน และผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงร่วมกับโรคเบาหวาน ในจังหวัดแพร่ ซึ่งผลการศึกษาที่ได้จะนำไปสู่ข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับพื้นที่ เพื่อใช้วางแผนการจัดลำดับความสำคัญการลงทุนกิจกรรมโครงการส่งเสริม ป้องกัน รักษา และฟื้นฟูสุขภาพผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและเหมาะสมกับแต่ละกลุ่มเป้าหมายต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษานี้ เป็นการวิจัยเชิงวิเคราะห์แบบภาคตัดขวาง (cross-sectional analytic studies) ดำเนินการศึกษาในช่วงเดือนมิถุนายนถึงกันยายน พ.ศ. 2562 ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการศึกษา คือ ผู้ป่วยที่ได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ว่าเป็นผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ได้แก่ โรคเบาหวาน ชนิดที่ 2 และ/หรือโรคความดันโลหิตสูงที่มารับบริการสถานบริการสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุขในจังหวัดแพร่ ทั้งสิ้น 27,565 ราย คำนวณขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณข้อมูลชนิดนับหรือสัดส่วนประชากรของ Taro Yamane (1973) (อ้างถึงใน Kongsomboon, 2014) แบบทราบจำนวนประชากร กำหนดค่าความเชื่อมั่น 95% ($\alpha=0.05$) ได้ขนาดตัวอย่าง 395 ราย ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (multi-stage sampling) คือ ใช้เทคนิคการสุ่มอย่างง่ายเลือกมา 1 อำเภอ (cluster sampling) จากนั้นสุ่มเลือกมา 2 ตำบล (cluster sampling) และสุ่มจากกรอบรายชื่อ (list frame) จนครบตามจำนวนที่คำนวณได้

เกณฑ์นำเข้า คือ (1) อายุ 35 ปีขึ้นไป และได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ว่าเป็นผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (2) เป็นผู้ป่วยที่มารับบริการสถานบริการสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุขในเขตจังหวัดแพร่ (3) เป็นผู้ป่วยที่สามารถฟังภาษาไทยเข้าใจได้

เกณฑ์คัดออก คือ (1) มีโรคเรื้อรังชนิดอื่นร่วม เช่น โรคหลอดเลือดสมองและหัวใจ โรคระบบทางเดินหายใจเรื้อรัง โรคมะเร็ง โรคไขข้อในเลือด

โรคไตเรื้อรัง โรคอ้วนลงพุง โรคตับแข็ง โรคสมองเสื่อม เป็นต้น (2) มีภาวะแทรกซ้อนจากการเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรังเกิดขึ้น เช่น แผลเรื้อรัง พิการ อัมพาต เป็นต้น (3) ได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ว่าเป็นผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังน้อยกว่า 1 ปี (4) ตอบข้อมูลไม่ครบถ้วนสมบูรณ์จนไม่สามารถวิเคราะห์ได้

เครื่องมือในการวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบบสอบถาม ชนิดผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์ ซึ่งค้นคว้าจากงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิด แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ น้ำหนักและส่วนสูง สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน การวินิจฉัยจากแพทย์ว่าเป็นโรค ลักษณะคำถามแบบเลือกตอบ (check list) และเติมข้อความ และประเมินระดับความสามารถต่าง ๆ ของตนเอง ได้แก่ การเขียนหนังสือ การอ่านหนังสือ การสื่อสาร พูดคุยกับคนอื่น การได้ยินเสียงชัดเจน การมองเห็น สิ่งต่าง ๆ การทำกิจวัตรประจำวัน และการไปไหนมาไหนด้วยตนเอง ลักษณะคำถามแบบมาตราวัดเรียงลำดับ (ordinal scale) ตั้งแต่ทำไม่ได้เลย (impracticable) พอทำได้ (fair) ทำได้ดี (good) และทำได้ดีมาก (very good)

ส่วนที่ 2 แบบประเมินคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพขององค์การอนามัยโลกชุดย่อ 26 ข้อ ฉบับภาษาไทย ประกอบด้วยมิติด้านร่างกาย ด้านจิตใจ มิติด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ลักษณะคำถามแบบระดับคะแนน (Likert's scale) ระดับ 1 หมายถึง น้อยที่สุด ถึง 5 หมายถึง มากที่สุด ข้อคำถามเชิงบวก 23 ข้อ ข้อคำถามเชิงลบ 3 ข้อ ด้านร่างกาย 9 ข้อ ด้านจิตใจ 3 ข้อ ด้านสัมพันธ์ทางสังคม 6 ข้อ และด้านสิ่งแวดล้อม 5 ข้อ แปลผลเป็นคะแนนคุณภาพชีวิตโดยรวม ในช่วงตั้งแต่ 26-130 คะแนน แล้วเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน ดังนี้ 26-60 คะแนน แสดงถึงการมีคุณภาพชีวิตระดับต่ำ 61-95 คะแนน แสดงถึงการมีคุณภาพชีวิตระดับปานกลาง

และ 96-130 คะแนน แสดงถึงการมีคุณภาพชีวิตระดับสูง (Department of Mental Health Thailand, 2002)

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ในส่วนของแบบประเมินระดับความสามารถด้านต่าง ๆ ของตนเอง เป็นข้อคำถามที่ประยุกต์มาจากรายงานการสำรวจความแตกฉานทางสุขภาพในการศึกษานำร่อง สำหรับวิเคราะห์ Psychometric (Dhurakij Pundit University Research Center, 2013) แบบประเมินคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกชุดย่อ 26 ข้อ ฉบับภาษาไทย ผ่านการทบทวนและปรับปรุงโดยผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาแล้วนำไปทดสอบซ้ำ 3 รอบ มีค่าความเชื่อมั่น Cronbach's Alpha Coefficient เท่ากับ 0.840 ค่าความเที่ยงตรงเท่ากับ 0.651 โดยWHO ยอมรับอย่างเป็นทางการ (Department of Mental Health Thailand, 2002) จึงเหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้

จริยธรรมในการวิจัย การวิจัยนี้ ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยพะเยา เลขที่โครงการวิจัย 2/043/62 รับรองวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2562 โดยผู้วิจัยชี้แจงให้กลุ่มตัวอย่างได้ทราบรายละเอียด เพื่อทำความเข้าใจทุกขั้นตอนของการวิจัย เปิดโอกาสให้มีอิสระในการตัดสินใจเข้าร่วม ก่อนลงลายมือชื่อเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ ชี้แจงวิธีการปกปิดข้อมูล และสามารถยกเลิกการเข้าร่วมวิจัยได้ตลอดเวลาโดยไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อการรับบริการ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล หลังการขอรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จึงดำเนินการขออนุญาตเก็บข้อมูลจากหน่วยงานในระดับพื้นที่ ดำเนินการจัดเตรียมทีมวิจัย คัดเลือกทีมร่วมวิจัย ชี้แจงรายละเอียดขั้นตอนการวิจัย การใช้เครื่องมือ และทดสอบความเที่ยงระหว่างผู้สัมภาษณ์ (inter-retest reliability) ด้วยค่าความสอดคล้อง (percent agreement) ร้อยละ 80 ขึ้นไป จากนั้นดำเนินการประชาสัมพันธ์และเชิญกลุ่มตัวอย่างเข้า

ร่วมโครงการ แนะนำทีมวิจัย วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการศึกษาวิจัย และข้อมูลการพิทักษ์สิทธิ์ ดำเนินการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง นัดหมายวัน เวลา สถานที่ และเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างแต่ละราย โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำบ้าน (อสม.) ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางและอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นทีมวิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์และประเมินกลุ่มตัวอย่าง เก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมตรวจสอบความถูกต้องข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูป ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ ดัชนีมวลกาย สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพหลัก รายได้เฉลี่ยต่อเดือน การวินิจฉัยจากแพทย์ว่าเป็นโรค ความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวัน ระดับคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ วิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา โดยแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ดำเนินการวิเคราะห์ความแตกต่างข้อมูลทั่วไปและระดับความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวันของผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังทั้ง 3 กลุ่ม ด้วยสถิติเชิงอนุมาน Chi-square test หรือ Fisher's exact test หรือ Kruskal-Wallis test วิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ ด้วยสถิติ Kruskal-Wallis test เนื่องจากข้อมูลกระจายตัวแบบไม่ปกติ (non-normal distribution) และเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่โดยใช้ pairwise comparisons ที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 95

ผลการศึกษา

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างยินดีเข้าร่วมการศึกษาคั้งนี้จำนวนทั้งสิ้น 309 ราย คิดเป็นร้อยละ 78.2 และไม่ยินดีเข้าร่วมการศึกษา จำนวน 4 ราย มีโรคเรื้อรังชนิดอื่นร่วมและมีภาวะแทรกซ้อนจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง จำนวน 48 ราย และมีระยะเวลาเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรังน้อยกว่า 12 เดือน จำนวน 34 ราย จาก

การศึกษา พบความชุกผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ร้อยละ 42.1 ผู้ป่วยโรคเบาหวาน ร้อยละ 33.3 และ ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงร่วมกับโรคเบาหวาน ร้อย ละ 24.6 ตามลำดับ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 59.2 มีอายุเฉลี่ย 62.3 ปี (SD = 9.20) มีรายได้เฉลี่ย ต่อเดือน 3,000 บาท (IQR = 3,800) ส่วนใหญ่มีดัชนีมวลกายอยู่ในระดับสมส่วน (18.5-25.0 กิโลกรัมต่อ ตารางเมตร) ร้อยละ 78.6 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 61.8 การศึกษาสูงสุดอยู่ในระดับประถมศึกษา ร้อย

ละ 72.2 มีอาชีพรับจ้างทั่วไปและอื่น ๆ ร้อยละ 55.3 รองลงมา คือ เกษตรกร ร้อยละ 32.0 และค้าขาย ร้อยละ 11.3 ตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์ความแตกต่าง ข้อมูลทั่วไป พบว่า เพศ อายุ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ดัชนีมวลกาย สถานะภาพสมรส ระดับการศึกษา สูงสุด และอาชีพหลัก ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม ไม่มีความแตกต่างกันที่ p-value < 0.05 ดังแสดงใน Table 1.

Table 1. Characteristics of study participants (n = 309)

Characteristics	All	Number (%)			P-value
		HT (130)	DM (103)	Both (76)	
Total	309 (100.0)	130 (42.1)	103 (33.3)	76 (24.6)	
Gender					
Male	126 (40.8)	61 (46.9)	38 (36.9)	27 (35.5)	0.170
Female	183 (59.2)	69 (53.1)	65 (63.1)	49 (64.5)	
Age, mean (SD)	62.3 (9.20)	61.8 (9.62)	63.0 (9.08)	62.2 (8.65)	0.618
Income average, median (IQR)	3,000 (3,800)	3,000 (3,425)	3,000 (3,500)	2,100 (3,575)	0.090 [†]
Body mass index					
Underweight (<18.5 kg/m ²)	10 (3.3)	7 (5.3)	2 (1.9)	1 (1.3)	0.101
Healthy (18.5-25.0 kg/m ²)	234 (78.6)	102 (78.5)	86 (83.5)	55 (72.4)	
Overweight (>25.0 kg/m ²)	56 (18.1)	21 (16.2)	15 (14.6)	20 (26.3)	
Marital status					
Married	191 (61.8)	83 (63.8)	56 (54.4)	52 (68.4)	0.340
Unmarried	17 (5.5)	6 (4.7)	8 (7.7)	3 (3.9)	
Widowed/Divorced	101 (32.7)	41 (31.5)	39 (37.9)	21 (27.7)	
Education level					
None education	37 (12.0)	15 (11.5)	11 (10.7)	11 (14.5)	0.739
Primary school	223 (72.2)	96 (73.8)	72 (69.9)	55 (72.4)	
Secondary school & above	49 (15.8)	19 (14.7)	20 (19.4)	10 (13.1)	
Occupation					
None occupation	4 (1.4)	2 (1.5)	1 (1.0)	1 (1.3)	0.779 [†]
Agriculture	99 (32.0)	44 (33.8)	35 (34.0)	20 (26.3)	
Merchant	35 (11.3)	14 (10.8)	14 (13.5)	7 (9.2)	
Employee and another	171 (55.3)	70 (53.9)	53 (51.5)	48 (63.2)	

HT = Hypertension, DM = Diabetes mellitus, Both = Hypertension with diabetes mellitus

[†] = Fisher Exact test, [‡] = Kruskal-Wallis test

ความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวันของผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง

ผลการศึกษา พบว่า ผู้ป่วยเรื้อรังส่วนใหญ่ประเมินระดับความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวันของตนเอง ได้แก่ การสื่อสารพูดคุยกับคนอื่น การได้ยินเสียงชัดเจน การมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ชัดเจน การทำกิจวัตรประจำวัน และการไปไหนมาไหนด้วยตนเองอยู่ในระดับพอทำได้ ทำได้ดี และทำได้ดีมากขึ้นทุกวัน ด้านการเขียนหนังสือและการอ่านหนังสือ มีการประเมินตนเองอยู่ในระดับทำไม่ได้เลย พอทำได้ ทำได้ดี และทำได้ดีมาก เมื่อวิเคราะห์สัดส่วนความ

แตกต่างความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวันด้านต่าง ๆ ในกลุ่มผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง พบว่า ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ผู้ป่วยโรคเบาหวาน และผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงร่วมกับโรคเบาหวาน ทั้ง 3 กลุ่มมีความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวันด้านการไปไหนมาไหนด้วยตนเองและการสื่อสารพูดคุยกับคนอื่นไม่แตกต่างกันที่ p-value < 0.05 ส่วนด้านการเขียนหนังสือ การอ่านหนังสือ การได้ยินเสียงชัดเจน การมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ชัดเจน และการทำกิจวัตรประจำวัน มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ p-value < 0.05 ดังแสดงใน Table 2.

Table 2. Personal ability in a daily life of patients with non-communicable disease (n = 309)

Personal ability in daily life	Number (%)			P-value
	HT (130)	DM (103)	Both (76)	
Writing ability				
Impracticable	14 (10.8)	9 (8.7)	4 (5.3)	0.007*
Fair	31 (23.8)	29 (28.2)	33 (43.4)	
Good	44 (33.8)	40 (38.8)	31 (40.8)	
Very good	41 (31.6)	25 (24.3)	8 (10.5)	
Reading ability				
Impracticable	11 (8.5)	9 (8.7)	4 (5.3)	0.012*
Fair	33 (25.4)	29 (28.2)	33 (43.4)	
Good	44 (33.8)	40 (38.8)	31 (40.8)	
Very good	42 (32.3)	25 (24.3)	8 (10.5)	
Communication ability				
Fair	12 (9.3)	5 (4.9)	10 (13.2)	0.159
Good	44 (33.8)	47 (45.6)	30 (39.5)	
Very good	74 (56.9)	51 (49.5)	36 (47.3)	
Hearing ability				
Fair	15 (11.5)	8 (7.8)	7 (9.2)	0.028*
Good	35 (26.9)	35 (34.0)	37 (48.7)	
Very good	80 (61.6)	60 (58.2)	32 (42.1)	
Ability to see				
Fair	21 (16.2)	11 (10.7)	12 (15.8)	0.015*
Good	36 (27.7)	34 (33.0)	37 (48.7)	
Very good	73 (56.1)	58 (56.3)	27 (35.5)	

Table 2. Personal ability in a daily life of patients with non-communicable disease (n = 309)
(Continue)

Personal ability in daily life	Number (%)			P-value
	HT (130)	DM (103)	Both (76)	
Routine activities				
Fair	16 (12.3)	7 (6.8)	7 (9.2)	0.034*
Good	36 (27.7)	33 (32.0)	36 (47.4)	
Very good	78 (60.0)	63 (61.2)	33 (43.4)	
Travel ability				
Fair	15 (11.5)	8 (7.8)	8 (10.5)	0.074
Good	38 (29.2)	31 (30.1)	35 (46.1)	
Very good	77 (59.3)	64 (62.1)	33 (43.4)	

HT = Hypertension, DM = Diabetes mellitus, Both = Hypertension with diabetes mellitus

* = p < 0.05

**ระดับคุณภาพชีวิตและการเปรียบเทียบ
คุณภาพชีวิตของผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง**

ผลการศึกษา พบว่า ผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังทั้ง 3 กลุ่ม ส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตโดยรวมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอยู่ในระดับสูง ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ร้อยละ 92.3 ผู้ป่วยโรคเบาหวาน ร้อยละ 87.4 และผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงร่วมกับ

โรคเบาหวาน ร้อยละ 88.2 ตามลำดับ เมื่อจำแนกรายด้าน พบว่า คุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสัมพันธภาพทางสังคมของทั้ง 3 กลุ่ม อยู่ในระดับสูงและระดับปานกลาง ส่วนคุณภาพชีวิตเกี่ยวข้องกับสุขภาพด้านสิ่งแวดล้อม อยู่ใน ระดับปานกลาง ระดับต่ำ และระดับสูง ตามลำดับ ดังแสดงใน Table 3.

Table 3. Levels of quality of life among patients with non-communicable disease (n = 309)

Quality of life domain	levels	Number (%)		
		HT (130)	DM (103)	Both (76)
Physical health	Moderate	13 (10.0)	14 (13.6)	9 (11.8)
	High	117 (90.0)	89 (86.4)	67 (88.2)
Mental health	Moderate	49 (37.7)	52 (50.5)	33 (43.4)
	High	81 (62.3)	51 (49.5)	43 (56.6)
Social health	Moderate	14 (10.8)	6 (5.8)	9 (11.8)
	High	116 (89.2)	97 (94.2)	67 (88.2)
Environmental health	Low	21 (16.1)	28 (27.2)	31 (40.8)
	Moderate	98 (75.4)	73 (70.9)	41 (53.9)
	High	11 (8.5)	2 (1.9)	4 (5.3)
Overalls	Moderate	10 (7.7)	13 (12.6)	9 (11.8)
	High	120 (92.3)	90 (87.4)	67 (88.2)

HT = Hypertension, DM = Diabetes mellitus, Both = Hypertension with diabetes mellitus

* = p < 0.05

เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนคุณภาพชีวิตโดยรวมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพทั้ง 3 กลุ่ม พบว่าผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงมีคะแนนคุณภาพชีวิตโดยรวมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพสูงกว่าผู้ป่วยโรคเบาหวานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p\text{-value} < 0.05$ และเมื่อเปรียบเทียบคะแนนคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพรายด้าน พบว่า คุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพด้านร่างกายและด้านจิตใจของทั้ง 3 กลุ่ม ไม่แตกต่างกันที่ $p\text{-value} < 0.05$ ส่วนคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพด้านสัมพันธภาพ

ทางสังคมและด้านสิ่งแวดล้อมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p\text{-value} < 0.05$ โดยผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงมีคะแนนคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพด้านสัมพันธภาพทางสังคมสูงกว่าผู้ป่วยโรคเบาหวานและผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงร่วมกับโรคเบาหวาน และผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงมีคะแนนคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพด้านสิ่งแวดล้อมสูงกว่าผู้ป่วยโรคเบาหวาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p\text{-value} < 0.05$ ดังแสดงใน Table 4.

Table 4 Compare mean of quality of life among patients with non-communicable disease (n = 309)

Quality of life domain	Median (IQR)				P-value
	All	HT	DM	Both	
Physical (score 7-35)	27 (4.0)	27 (5.0)	26 (3.0)	27 (5.0)	0.268
Mental (score 6-30)	25 (4.0)	26 (4.2)	26 (5.0)	25 (4.0)	0.315
Social (score 3-15)	8 (2.0)	9 (2.0)	8 (2.0) ^a	8 (2.0) ^a	<0.001 [*]
Environmental (score 8-40)	34 (5.0)	35 (4.2)	33 (4.0) ^a	34 (4.0)	0.006 [*]
Overall (score 26-130)	106 (12.0)	108 (13.0)	103 (12.0) ^a	104.5 (13.7)	0.008 [*]

HT = Hypertension, DM = Diabetes mellitus, Both = Hypertension with diabetes mellitus

^{*} = $p < 0.05$, by Kruskal-Wallis test

^a = $p < 0.05$, compared to HT by pairwise comparisons

วิจารณ์

กลุ่มผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังมีอายุเฉลี่ย 62.3 ปี (SD = 9.20) ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 59.2) มากกว่าเพศชาย สอดคล้องกับรายงานการสำรวจสุขภาพประชาชนไทยโดยการตรวจร่างกาย ครั้งที่ 5 ความชุกของโรคความดันโลหิตสูงและโรคเบาหวานเพิ่มสูงขึ้นในเพศหญิงมากกว่าเพศชายในกลุ่มอายุ 60-69 ปี (Health Systems Research Institute Thailand, 2014) เช่นเดียวกับการศึกษาของ Pragodpol *et al.* (2015) ศึกษาระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูง พบว่า ผู้ป่วยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 65.5 มีอายุเฉลี่ย 60.1 ปี (SD = 13.4)

ความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวันด้านการไปไหนมาไหนด้วยตนเองและการสื่อสารพูดคุยกับคนอื่น ของผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังทั้ง 3 กลุ่ม ไม่แตกต่างกันที่ $p\text{-value} < 0.05$ ส่วนการเขียนหนังสือ การอ่านหนังสือ การได้ยินเสียงชัดเจน การมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ชัดเจน และการทำกิจวัตรประจำวัน มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p\text{-value} < 0.05$

เมื่อพิจารณาระดับความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวันในระดับดีมาก พบว่า ความสามารถด้านการเขียนหนังสือ การอ่านหนังสือ การได้ยินเสียงชัดเจน การมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ชัดเจน และการทำกิจวัตรประจำวัน มีแนวโน้มลดลงในกลุ่มผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน และโรคความดัน

โลหิตสูงร่วมกับโรคเบาหวาน ตามลำดับ ซึ่งใกล้เคียงกับการศึกษาของศูนย์วิจัย มหาวิทยาลัยสุริกัจฉินติย์ ในรายงานการสำรวจความแตกต่างทางสุขภาพในการศึกษานำร่องในระดับประเทศ พบว่าบุคคลทั่วไปและผู้ป่วยโรคเรื้อรังจะมีการประเมินความสามารถตนเองด้านการเขียน การอ่าน การพูด การได้ยิน การมองเห็น ชีวิตประจำวัน การเคลื่อนไหว และสุขภาพโดยทั่วไปอยู่ในช่วงระดับปานกลางถึงดี โดยมีคะแนนผู้ป่วยโรคเรื้อรังจะมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวันน้อยกว่าบุคคลทั่วไปในทุกด้าน (Dhurakij Pundit University Research Center, 2013) การลดลงของความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวันเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะการรับรู้และทักษะทางสังคมของปัจเจกบุคคล ซึ่งเป็นตัวกำหนดความสามารถของแต่ละบุคคล ในการได้มาซึ่งการเข้าถึง เข้าใจ และใช้ข้อมูลสุขภาพ เพื่อสร้างเสริมและรักษาสุขภาพที่ดี หรือความรู้ทางด้านสุขภาพ (Nutbeam, 2000) จนนำไปสู่การป่วยเป็นโรคเรื้อรังร่วมต่าง ๆ (Roma *et al.* 2009)

โดยพบว่า ผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตโดยรวมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอยู่ในระดับสูง แตกต่างกับการศึกษาของ Pragodpol *et al.* (2015) ศึกษาคุณภาพชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยเบาหวานและความดันโลหิตสูงทั้งที่มีและไม่มีภาวะแทรกซ้อน พบว่าคุณภาพชีวิตโดยรวมของผู้ป่วยโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูงส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง และวิเคราะห์ปัจจัยทำนายการเกิดภาวะแทรกซ้อนของโรคเบาหวานและความดันโลหิตสูง มีผลต่อระดับคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยเบาหวานและความดันโลหิตสูง ($\beta = -4.093$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p\text{-value} < 0.05$ หลายการศึกษาวิจัย พบว่า การมีภาวะแทรกซ้อนต่าง ๆ จากการเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ลดลง (Solli *et al.* 2010; Rwegerera *et al.* 2018; Ose *et al.* 2009) เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้ได้ดำเนินการคัด

ผู้ป่วยที่มีภาวะแทรกซ้อนจากการเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรังออก จึงทำให้ระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพในการศึกษานี้มีอยู่ในระดับสูง

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบคะแนนคุณภาพชีวิตโดยรวมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพทั้ง 3 กลุ่ม พบว่าผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงมีคะแนนคุณภาพชีวิตโดยรวมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพสูงกว่าผู้ป่วยโรคเบาหวานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p\text{-value} < 0.05$ สอดคล้องกับรายงานภาระโรคของประชากรไทย พ.ศ. 2557 พบว่า กลุ่มโรคเบาหวานทำให้เกิดการสูญเสียปีสุขภาวะ (ร้อยละ 8.4 DALYs loss) มากกว่ากลุ่มโรคหลอดเลือดสมอง (ร้อยละ 7.3 DALYs loss) (Burden of Disease Research Program Thailand, 2014)

เมื่อพิจารณาคะแนนคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพรายด้าน พบว่า ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงมีคะแนนคุณภาพชีวิตด้านสัมพันธภาพทางสังคมและด้านสิ่งแวดล้อมสูงกว่าผู้ป่วยโรคเบาหวาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p\text{-value} < 0.05$ เนื่องจากผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงส่วนใหญ่มักจะไม่แสดงอาการหรือพยาธิสภาพของโรค (Thai Hypertension Society, 2019) จึงมีแนวโน้มความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวันได้ดีกว่าผู้ป่วยโรคเบาหวาน เช่น การเขียนหนังสือ การอ่านหนังสือ การได้ยินเสียงชัดเจน การมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ชัดเจน และการทำกิจวัตรประจำวัน ในขณะที่ผู้ป่วยโรคเบาหวาน จำเป็นต้องมีการควบคุมระดับน้ำตาลในเลือด ควบคุมพฤติกรรมกรรมการรับประทานอาหาร (Health Systems Research Institute Thailand, 2014) ทำให้ผู้ป่วยเบาหวานมีคุณภาพชีวิตที่ลดลง ส่วนคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพด้านร่างกายและด้านจิตใจของทั้ง 3 กลุ่ม ไม่แตกต่างกันที่ $p\text{-value} < 0.05$

สรุป

จากผลการศึกษา ผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นในผู้สูงอายุเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตโดยรวมที่เกี่ยวข้องกับ

สุขภาพอยู่ในระดับปานกลางถึงสูง โดยผู้ป่วยโรคความดันสูงมีคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพดีกว่าผู้ป่วยโรคเบาหวานและผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงร่วมกับเบาหวาน ภายใต้องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังควรเน้นการพัฒนามิติด้านสัมพันธภาพทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีภายใต้งบประมาณอันจำกัด การวางแผนและการจัดลำดับงบประมาณในการลงทุนดำเนินโครงการส่งเสริม ป้องกัน รักษา และฟื้นฟูสุขภาพ ผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังให้มีคุณภาพชีวิตดีและเหมาะสม จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจดำเนินโครงการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Burden of Disease Research Program Thailand. 2014. Disease burden at the regional and regional level of Thailand 2014. Bangkok: The Graphico Systems Co., Ltd. (in Thai)
- Department of Mental Health Thailand. World health organization quality of life brief-thai, WHOQOL-BREF-THAI. 2002. (Online). Available: <https://dmh.go.th/test/download/files/whoqol.pdf> (Jan 13, 2019). (in Thai)
- Dhurakij Pundit University Research Center. 2013. Survey of health literacy among the sample population for psychometric analysis to verify accuracy. (Online). Available: <https://www.hsri.or.th/researcher/research/new-release/detail/4582> (Nov 3, 2019). (in Thai)
- Groessler, E.J., R.M. Kaplan, W.J. Rejeski, J.A. Katula, N.W. Glynn, A.C. King, S.D. Anton, M. Walkup, C.J. Lu, K. Reid, B. Spring and M. Pahor. 2019. Physical activity and performance impact long-term quality of life in older adults at risk for major mobility disability. American Journal of Preventive Medicine 56(1): 141-146.
- Health Systems Research Institute Thailand. 2014. Report of the 5 th Thai people's health survey by physical examination 2014. (Online). Available: <https://www.hsri.or.th/researcher/research/newrelease/detail/7711> (Jan 20, 2019). (in Thai)
- Kongsomboon K. 2014. Epidemiological research textbooks for medical students. Bangkok: CU Print. (in Thai)
- Mata, A.R.D., J. Álvares, L.M. Diniz, M.R.R.D Silva, B.R.A.D Santos, A.A.G Júnior, M.L. Cherchiglia, E.I.G. Andrade, B. Godman and F.D.A Acurcio. 2016. Quality of life of patients with diabetes mellitus types 1 and 2 from a referral health center in Minas Gerais, Brazil. Expert Review of Clinical Pharmacology 9(5): 739-746.
- Nutbeam, D. 2000. Health literacy as a public health goal: a challenge for contemporary health education and communication strategies into the 21 st century. Health promotion international 15(3): 259-67.
- Ose, D., M. Wensing, J. Szecsenyi, S. Joos, K. Hermann and A. Miksch. 2009. Impact of primary care-based

- disease management on the health-related quality of life in patients with type 2 diabetes and comorbidity. *Diabetes Care* 32(9): 1594-1596.
- Pragodpol, P., Y. Suwannaka, A. Chairit, B. Sosom, S. Seethan, M. Soisrisawat and S. Janpong. 2015. Levels of quality of life and method to develop quality of life in Thai chronically ill patients. (Research Report). Nonthaburi: Health Systems Research Institute. (in Thai)
- Roma, V., M. Somnuankwang and S. Koyeym. 2009. Health knowledge survey of Thai people aged 15 and over 2017 (phase 1). (Research Report). Nonthaburi: Health Systems Research Institute. (in Thai)
- Rweigerera, G.M., T. Moshomo, M. Gaenamongo, T.A. Oyewo, S. Gollakota, Y.P. Rivera and D. Habte. 2018. Health-related quality of life and associated factors among patients with diabetes mellitus in Botswana. *Alexandria Journal of Medicine* 54(2): 111-118.
- Singchongchai, P. 2013. QALYs: Economic health indicator of life quality. *AL-Nur Journal of Graduate School, Fatoni University* 8(14): 1-8. (in Thai)
- Solli, O., K. Stavem and I.S. Kristiansen. 2010. Health-related quality of life in diabetes: the associations of complications with EQ-5D scores. *Health and Quality of Life Outcomes* 8(1): 18.
- Srivanichakarn, S. 2017. Morbidity and mortality situation of non-communicable diseases (diabetes type 2 and cardiovascular disease) in Thailand during 2010-2014. *Disease Control Journal* 43(4): 379-390. (in Thai)
- Thai Hypertension Society. 2019. Hypertension. (Online). Available: <http://www.thaihypertension.org/information.html> (May 20, 2019). (in Thai)
- Weber, M.A., E.L. Schiffrin, W.B. White., S. Mann, L.H. Lindholm, J.G. Kenerson. and D.L. Cohen. 2014. Clinical practice guidelines for the management of hypertension in the community: a statement by the american society of hypertension and the international society of hypertension. *The Journal of Clinical Hypertension* 16(1): 14-26.
- World Health Organization. 2018. Non-communicable diseases. (Online). Available: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/non-communicable-diseases> (Mar 13, 2019)
- Wungrath, J., S. Saengyo and K. Ummee. 2018. Barriers to health care practice that impact to glycemic control among elderly with diabetes mellitus. *Journal of Community Development and Life Quality* 6(2): 351-361. (in Thai)

ความวิตกกังวลและความซึมเศร้าระหว่างสถานการณ์การระบาดของโควิด 19
ในประเทศไทย และเทคนิคการผ่อนคลาย
Anxiety and Depression during the Outbreak of Coronavirus Disease
2019 (COVID-19) among the Thais and their Relaxation Techniques

ณนันท์ วุฒิสินธุ์*, กาญจนา กำคำ และ ลลิตภัทร สุขเสื่อ

Narunan Wuttisin, Kanjana Kakham and Lalitpat Suksua*

สำนักวิชาวิทยาศาสตร์เครื่องสำอาง มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จ. เชียงราย 57100

School of Cosmetic Science, Mae Fah Luang University, Chiang Rai 57100, Thailand

*Corresponding author: E-mail: wnarunan@mfu.ac.th

(Received: October 1, 2020; Accepted: February 23, 2021)

Abstract: Due to the outbreak of coronavirus disease 2019 (COVID-19), people have changed normal lifestyle to home quarantine and social distancing which can make them feel isolated and lonely leading to more stress and anxiety. The objectives of this study were to investigate the anxiety and depression among Thai people during the outbreak of COVID-19 and determine factors related to anxiety and depression. The participants were 655 Thai people who responded online questionnaires during May to June 2020. The outbreak of COVID-19 caused Thai people to work from home (29.47%). Their lifestyle was changed (78.78%) leading to more stress. They were afraid about the return of COVID-19 pandemic (41.98%) and felt more concerned about getting depressed (43.97%). The stress level was found to be related with anxiety and depression significantly. The popular activity to reduce and manage stress was social media usage (32.18%) and most participants interested in listening to music for stress management (65.50%).

Keywords: COVID-19, anxiety, depression, stress, Thai

บทคัดย่อ: การระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19) ประชาชนต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตมาอยู่บ้านและเว้นระยะห่างทางสังคม ทำให้เกิดความรู้สึกแยกตัวและโดดเดี่ยวก่อให้เกิดความเครียดและวิตกกังวลมากขึ้น งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความวิตกกังวลและความซึมเศร้าของประชากรไทยระหว่างการระบาดของโควิด 19 และหาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความวิตกกังวลและความซึมเศร้า กลุ่มตัวอย่างคือประชากรไทยจำนวน 655 คน ที่ตอบแบบสอบถามออนไลน์ระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนมิถุนายน 2020 การระบาดของโควิด 19 ทำให้กลุ่มตัวอย่างต้องทำงานที่บ้าน (ร้อยละ 29.47) การเปลี่ยนวิถีชีวิตเป็นสาเหตุให้เกิดความเครียดมากขึ้น (ร้อยละ 78.78) กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 41.98 รู้สึกวิตกกังวลกับการระบาดของโควิด 19 ระลอกใหม่ และมีแนวโน้มซึมเศร้ามากขึ้น (ร้อยละ 43.97) ระดับความเครียดส่งผลต่อความวิตกกังวลและความซึมเศร้าอย่างมีนัยสำคัญ กิจกรรมที่ใช้ในการลดความเครียดมากที่สุดคือการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (ร้อยละ 32.18) และกลุ่มตัวอย่างสนใจใช้เพลงเพื่อจัดการความเครียด (ร้อยละ 65.50)

คำสำคัญ: โควิด 19 วิตกกังวล ซึมเศร้า เครียด ไทย

Introduction

Since December 2019, coronavirus disease 2019 (COVID-19) epidemic first broke out in Wuhan City, Hubei province in China. It is caused by a beta-coronavirus that can spread to humans through intermediate hosts such as bats. Human-to-human transmission is transmitted through virus-laden respiratory droplets. It can cause symptoms including fever, chills, cough, sore throat, difficulty in breathing, invasive lesions on lungs, muscle pain, nausea, vomiting, and diarrhea. Severe cases may lead to heart injuries, respiratory failure, acute respiratory illnesses, and death (Rosenbaum, 2020; Wang *et al.*, 2020). The first case outbreaks outside of China was detected on January 2020 in Thailand (Tantrakarnapa and Bhopdhornangkul, 2020) and in the following days, the outbreak has spread throughout the world (Boldog *et al.*, 2020).

During the outbreak of COVID-19, people have changed normal lifestyle to social distancing for contain the virus (Elhai *et al.*, 2020). Social distancing, such as home quarantine, school closures, and business closures, can make people feel isolated and lonely leading to negative psychological effects (Mukda and Kuensman, 2018; Duong *et al.*, 2020). Previous studies revealed that the continuation of COVID-19 pandemic around the globe has caused significant psychological distress (anxiety, stress, and depression) and mental health problems

which will result in dire health problems and stress levels among the population (Wang *et al.*, 2020). Fear of getting infected with the virus and anxiety about a new disease can be overwhelming and cause strong emotions in adults and children (Rehman *et al.*, 2020).

The aims of this study were to examine anxiety and depression among Thai people during the outbreak of COVID-19 and determine factors related to anxiety and depression as well as suggestion other relaxation techniques for management of anxiety. The information from this study will be useful for people in the community who are suffered from stress, anxiety and depression due to long-term of COVID-19 pandemic. Health education or consulting programs might be set up and provide to the community health volunteers for anxiety and depression management.

Methods

Survey design

This research was a cross-sectional descriptive study. The inclusion criteria were Thai people aged 15 years and over who used social networks. They were able to read and write Thai language. Definition of sample size was done with consideration of the formula of Cochran (1963) at a confidence level of 95%, $p = 0.5$, $z = 1.96$ and $e = 0.05$. The consideration of sample group size gave a value of 384.16. The questionnaire was distributed online for 1 month and there were 655 participants responded to the questionnaire.

Questionnaire

The questionnaire was developed by the researcher and constructed based on the Google forms and distributed online via link (<https://forms.gle/RH9TDgHnuXkJppSX6>). It was distributed via Facebook, Twitter, and Line from 8th May to 8th June 2020. This questionnaire was used to investigate the situation of participants during the outbreak of COVID-19. The questionnaire consisted of four parts: (1) general characteristics of participants such as gender, age, occupation and status of participants during the outbreak of COVID-19; (2) sources of COVID-19 news, impact of COVID-19 and level of stress; (3) level of anxiety and depression determined by Hospital Anxiety and Depression Scale (HADS) (Zigmond and Snaith, 1983); (4) stress management of participants during the outbreak of COVID-19 and guideline of the healthy ways for coping with stress during COVID-19.

HADS has 14 items and each item has 0-3 scale. Item 1, 3, 5, 7, 9, 11, and 13 were used for anxiety measurement and item 2, 4, 6, 8, 10, 12, and 14 were used for depression measurement. The level of anxiety and depression consist of three levels include normal range (0-7 scores), borderline (8-10 scores), and abnormal (11 or over scores). The HADS Cronbach's alpha value for the total HADS was 0.884, 0.829 for

anxiety and 0.840 for depression. Construct validity measured by item-scale correlations ranged from 0.540 to 0.804 (Michopoulos *et al.*, 2008).

The questionnaire was pretested to evaluate the clarity and sequence of content before the actual survey among 30 persons whose characteristics were reasonably similar to the survey participants.

The participants were informed about the study purpose and answered the questionnaire anonymously; they were free to skip any item they did not wish to answer. They were completed the questionnaire online and submitted to transmit the survey responses. The data were collected automatically by the survey program and exported to Microsoft Excel format for further analysis.

Data analysis

Descriptive statistics were used to describe the general characteristics, information of participants during the outbreak of COVID-19, level of anxiety and depression, as well as relaxation techniques for stress management. The results were presented as a percentage. Pearson's chi-square with 0.05 statistical significance level was used to determine the relationship between anxiety and depression and factors related to anxiety and depression of participants. SPSS version 23 was employed for all data analyses.

Results

1.Demographic characteristics

The demographic characteristics of the participants were presented in Table 1. There were 655 participants responded to the online questionnaire. More than half of them were female (67.94%). The most participants aged between 45 to 64 years (31.60%). They were government officer (28.86%) The pandemic of COVID-19 caused Thai people to work from home (29.47%).

2. Information of participants during the outbreak of COVID-19

The information of participants during the outbreak of COVID-19 were presented in Table 2. A large majority of people obtained most information about Covid-19 from social media (95.57%). COVID-19 had an impact on lifestyle change (78.78%). They were quite a lot of stress during the outbreak of COVID-19 (38.62%). The causes of stress among them were the return of COVID-19 pandemic (41.98%).

3. Anxiety and depression of participants during the outbreak of COVID-19

Anxiety and depression of participants during the outbreak of COVID-19 were presented in Table 3. The level of anxiety and depression were measured by using HADS questionnaire. There were 384 participants (58.63%) classified in normal anxiety range, 205 participants (31.30%) classified in borderline abnormal anxiety levels and 66 participants (10.07%) classified in abnormal anxiety levels. On the contrary, there were 147 participants (22.44%) classified in normal depression level, 220 participants (33.59%) classified in borderline abnormal depression level and 288 participants (43.97%) classified in abnormal depression level. Pearson's chi-squared test was used to find the relationship between anxiety and depression. The result revealed the statistically independent ($p<0.05$) between anxiety and depression.

Table 1. Demographics of participants

Characteristics	Frequency (N=655)	Percentage (%)
Sex		
Male	210	32.06
Female	455	67.94
Age (years)		
15-24	181	27.63
25-44	189	28.86
45-64	207	31.60
More than 65	78	11.91

Table 1. Demographics of participants (continue)

Characteristics	Frequency (N=655)	Percentage (%)
Occupation		
Government officer	189	28.86
Student	162	24.73
Business owner/ self-employed	149	22.75
Company employee	76	11.60
Other e.g. retirement, housewife, unemployed	79	12.06
Status of participants during the outbreak of COVID-19		
Work from home	193	29.47
Work at company	173	26.41
Online-learning	162	24.73
Stay at home	127	19.39

Table 2. Information of participants during the outbreak of COVID-19

Variables	Frequency	Percentage (%)
Most obtain Covid-19 information*		
Social media	626	95.57
Television	528	80.61
Radio	77	11.76
Newspaper	58	8.85
None	2	0.31
Impact of COVID-19*		
Lifestyle change	516	78.78
Financial problem	372	56.64
Working status	257	39.24
Education status (online learning)	167	25.50
Not effect	35	5.34

* More than one answer can be cho

Table 2. Information of participants during the outbreak of COVID-19 (continue)

Variables	Frequency	Percentage (%)
Stress level (N=655)		
Slight	30	4.58
Moderate	175	26.72
Quite a lot	253	38.62
The most	197	30.08
Cause of stress (N=655)		
The return of COVID-19 pandemic	275	41.98
Economic crisis	134	20.46
Governmental regulation and restrictions	88	13.44
Financial status	68	10.38
Education status	56	8.55
Employment status	34	5.19

* More than one answer can be chose

Table 3. Anxiety and depression of participants during the outbreak of COVID-19 (N=655)

Level	Anxiety		Depression		Chi-Square	p-value
	Frequency	Percentage (%)	Frequency	Percentage (%)		
Normal	384	58.63	147	22.44	60.927	0.000*
Borderline	205	31.30	220	33.59		
abnormal	66	10.07	288	43.97		
Abnormal						

* Determined by Pearson's chi-square. The level of significance was at $p < 0.05$

4. Factors related to anxiety and depression of participants during the outbreak of COVID-19

The relationship between demographics of participants and their anxiety or depression were determined and presented in Table 4. The result found that sex, age, occupations and status of participants during the outbreak of COVID-19 were not related with anxiety and depression in individuals. Despite the stress level was

found to be related with anxiety and depression ($p < 0.05$)

5. Stress management of participants during the outbreak of COVID-19

The open questions were used to ask about the participants' activities for reducing stress during the outbreak of COVID-19. The activities of participants were presented in Table 5. More than half of them (79.24%) had activities for reducing and managing their stress. The most popular

activity stress reduction was social media usage (32.18%) and this activity could help most of the relaxation in participants (50.10%). The relaxation techniques were recommended for reducing and managing stress. It was found that

participants were the most interested in listening to music (65.50%) for stress management and most of them (82.75%) chose to recommend these activities to other people.

Table 4. Factors related to anxiety and depression of participants during the outbreak of COVID-19

Variables	Anxiety					Depression				
	Normal	Borderline	Abnormal	Chi-Square	P	Normal	Borderline	Abnormal	Chi-Square	P
Sex										
Male	124	63	22	0.218	0.897	49	69	91	0.180	0.914
Female	260	142	44			98	151	197		
Age (years)										
15 – 24	103	64	14	9.655	0.140	56	57	68	11.341	0.078
25 – 44	102	67	20			37	66	86		
45 – 64	128	58	21			37	72	98		
> 65	51	16	11			17	25	36		
Occupation										
Government officer	108	65	16	13.104	0.108	44	64	81	13.228	0.104
Student	91	58	13			48	52	62		
Business owner/ self employed	94	40	15			25	57	67		
Company employee	40	27	9			13	20	43		
Other	51	15	13			17	27	35		
Status of participants during the outbreak of COVID-19										
Work at home	106	67	20	7.101	0.312	39	71	83	5.761	0.450
Work at company	100	58	15			37	52	84		
Online study	92	51	19			45	51	66		
Stay at home	86	29	12			26	46	55		
Stress level										
Slight	23	5	2	15.399	0.017	15	11	4	37.922	0.000
Moderate	117	47	11			53	63	59		
Quite a lot	144	82	27			48	88	117		
The most	100	71	26			31	58	108		

Table 5. Stress management of participants during the outbreak of COVID-19

Variables	Frequency	Percentage (%)
Activities for reducing and managing stress (N=655)		
Yes	519	79.24
No	136	20.76
Activities for reducing and managing stress (N=519) ^a		
Using social media	167	32.18
Gardening	151	29.09
Watch movies, series, dramas	136	26.20
Listen music	102	19.65
Read a book	101	19.46
Exercise	61	11.75
Do housework	53	10.21
Cooking	47	9.06
Playing games	28	5.39
Do hobbies (such as painting, DIY and crafts)	24	4.62
Family activities	22	4.24
Playing with their pets	20	3.85
Meditation, praying	15	2.89
Do part-time jobs	10	1.93
Take online courses	9	1.73
Sleep	5	0.96
Reducing in stress after doing activities (N=519)		
Least	1	0.19
Moderate	28	5.39
Quite a lot	230	44.32
The most	260	50.10
Relaxation techniques to reduce and manage anxiety (N=655) ^b		
Music	429	65.50
Sleep	381	58.17
Exercise	285	43.51
Eating	285	43.51
Talking to someone	254	38.87
Playing with pet	226	34.50
Room decoration	183	27.94
Meditation	167	25.50
Time management techniques	104	15.88
Leave alone to find the cause of problem and solve them	101	15.42
Relaxation massage	97	14.81
Increase confidence by dressing	59	9.01
Aromatherapy	58	8.85
Make up and dress up	57	8.70
Yoga	43	6.65
Color therapy	18	2.75
The participants will recommend these activities to other people		
Recommend	542	82.75
Not recommend	113	17.25

^a Opened question and more than one activity can be answered; ^b More than one answer can be chosen

Discussion

COVID-19 had become a pandemic raising concerns of widespread panic and increasing anxiety and stress in individuals all over the world. The outbreak of COVID-19 caused Thai people to stay at home for working from home. All schools and universities were closed. Students have to study based on online-learning. Thai people obtained information about COVID-19 on social media such as Facebook, Twitter and Instagram followed by from television. COVID-19 had an impact on lifestyle change, financial problem and working status. Thai people become more stressed after the outbreak of COVID-19. There are various factors that contribute to the increase in stress, including: afraid about the return of COVID-19 pandemic, economic crisis, governmental regulation and restrictions, financial status, education status and employment status. It was found in the present study that stress is significantly associated to anxiety and depression. Most participants had anxiety in normal level while had depression in abnormal level. Therefore, the outbreak of COVID-19 might be impacted on more depressed among Thai people. Depression is a common mental disorder that presents with depressed mood, loss of interest or pleasure, feelings of guilt or low self-worth, disturbed sleep or appetite, low energy, and poor concentration (Kitthanarut and Thoppradit, 2019). Various relaxation techniques for coping with stress were suggested in the current study. These

techniques include a number of practices such as listening to music, exercise, sleep, eating, talking to someone, pet therapy, meditation, aromatherapy, yoga, art activities and color therapy (Guetin *et al.*, 2009; Javnbakht *et al.*, 200; Bae *et al.*, 2018; Mukda and Kuensman, 2018; Saramart *et al.*, 2020). It was found that participants were the most interested in listening to music. The previous study reported that listening to music for 20 to 30 minutes can reduced anxiety, depression, enhanced mood, elevated endorphin and cortisol levels (Guetin *et al.*, 2009). Exercise and physical activity have been shown to be associated with decreased symptoms of depression and anxiety (Broman-Fulks *et al.*, 2004). In addition, the practice of mindfulness meditation can reduce stress, anxiety, and depression (Song and Lindquist, 2015). The spread of COVID-19 can impact the mental health of people in different communities. Thai people become more stressed and depressed during times of COVID-19 lockdown. Thus, it is essential to preserve the mental health of individuals. Self-monitoring and stress-reduction techniques are recommended for managing anxiety and depression from the COVID-19 pandemic.

Conclusion

The outbreak of COVID-19 caused Thai people to work from home. Their lifestyle was changed leading to more stressed. They were afraid about the return of COVID-19 pandemic and more prone to depression. Their stress level was related to anxiety and

depression. The popular activity to reduce and manage stress was social media usage. The various relaxation techniques were recommended for reducing and managing stress. It was found that most Thai people interested in listening to music for stress management and they will recommend these relaxation techniques to other people. The information from this study will be useful for people in the community who are suffered from stress, anxiety and depression due to long-term of COVID-19 pandemic.

References

- Bae, I., J.A. Song, M. Lee and M. Hur. 2018. Effects of aromatherapy essential oil inhalation on the stress response after exposure to noise and arithmetic subtraction stressor: Randomized controlled trial. *International Journal of Clinical and Experimental Medicine* 11(1): 275-284.
- Boldog, P., T. Tekeli, Z. Vizi, A. Denes, F.A. Bartha and G. Rost. 2020. Risk assessment of novel coronavirus COVID-19 outbreaks outside China. *Journal of Clinical Medicine* 9(2): 1-12.
- Broman-Fulks J.J., M.E. Berman, B.A. Rabian and M.J. Webster. 2004. Effects of aerobic exercise on anxiety sensitivity. *Behaviour Research and Therapy* 42(2): 125-136.
- Duong, K.N.C., T.N.L. Bao, P.T.L. Nguyen, T.V. Van, T.P. Lam, A.P. Gia, L. Anuratpanich and B.V. Van. 2020. Psychological impacts of COVID-19 during the first nationwide lockdown in Vietnam: Web-based, cross-sectional survey study. *JMIR Formative Research* 4(12): 1-10.
- Elhai, J.D., H. Yang, D. McKay and G.J. Asmundson. 2020. COVID-19 anxiety symptoms associated with problematic smartphone use severity in Chinese adults. *Journal of Affective Disorders* 274: 576-582.
- Guetin, S., B. Soua, G. Voiriot, M.C. Picot and C. Herisson. 2009. The effect of music therapy on mood and anxiety-depression: An observational study in institutionalized patients with traumatic brain injury. *Annals of Physical and Rehabilitation Medicine* 52(1): 30-40.
- Javnbakht, M., R. Hejazi Kenari and M. Ghasemi. 2009. Effects of yoga on depression and anxiety of women. *Complementary Therapies in Clinical Practice* 15(2): 102-104.
- Kitthanarut, R. and R. Thoppradit. 2019. Factors related to depression of elders who had non-communicable chronic diseases in subdistrict health promoting hospital of Sa Takhian, Soeng Sang, Nakhon Ratchasima. *Journal of Community Development and Life Quality* 7(1): 69-80. (in Thai)

- Michopoulos, I., A. Douzenis, C. Kalkavoura, C. Christodoulou, P. Michalopoulou, G. Kalemi G, K. Fineti, P. Patapis, K. Protopapas and L. Lykouras. 2008. Hospital anxiety and depression scale (HADS): Validation in a Greek general hospital sample. *Annals of General Psychiatry* 7(4): 1-5.
- Mukda, W. and W. Kuensman. 2018. Psychological and situational factors related to life quality development among the elderly in Nakhon Ratchasima province. *Journal of Community Development and Life Quality* 6(1): 1-21. (in Thai)
- Rehman, U., M.G. Shahnawaz, N.H. Khan, K.D. Kharshiing, M. Khursheed, K. Gupta, D. Kashyap and R. Uniyal. 2020. Depression, anxiety and stress among Indians in times of covid-19 lockdown. *Community Mental Health Journal* 57(1): 42-48.
- Rosenbaum, L. 2020. Facing Covid-19 in Italy ethics, logistics, and therapeutics on the epidemic's front line. *The New England Journal of Medicine* 382(20): 1873-1875.
- Song, Y. and R. Lindquist. 2015. Effect of mindfulness-base stress reduction on depression, anxiety, stress, and mindfulness in Korean nursing students. *Nurse Education Today* 35(1): 86-90.
- Saramart, O., P. Pitchayapaiboon and K. Sangvanich. 2020. Arts-based learning by visual narrative to improve elderly people's well-being. *Journal of Community Development and Life Quality* 8(1): 1-15. (in Thai)
- Tantrakarnapa, K. and B. Bhopdhornangkul. 2020. Challenging the spread of COVID-19 in Thailand. *One Health* 11: 1-10.
- Wang, C., R. Pan, X. Wan, Y. Tan, L. Xu, C.S. Ho and R.C. Ho. 2020. Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 17(5): 1705-1729.
- Zigmond, A.S. and R.P. Snaith. 1983. The hospital anxiety and depression scale. *Acta Psychiatrica Scandinavica* 67: 361-70.

การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุจากการสร้างสรรค์ชิ้นงานสู่แนวทางการจัดตั้งโรงเรียน
ผู้สูงอายุในตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

Participatory Innovation Among Elderly People by Creative Creation for
Establishing Elderly School in Ban Laeng Subdistrict, Mueang District,
Lampang Province

ดวงจันทร์ แก้วกongan^{1*} ชิสัพขร์ ชูทอง¹ ฉัตรสุดา มาทา¹

สมศักดิ์ ศรีสวการย์¹ และ สุภาภรณ์ มาชัยวงศ์²

Duangjan Kaewkongpan^{1*}, Chisapath Choothong¹, Chatsuda Mata¹

Somsak Srisawakran¹ and Supaporn Machaiwong²

¹ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จ. ลำปาง 52100

¹Faculty of Science, Lampang Rajabhat University, Lampang 52100, Thailand

² คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จ. ลำปาง 52100

²Faculty of Education, Lampang Rajabhat University, Lampang 52100, Thailand

*Corresponding author: E-mail: duangjan.kkp@hotmail.com

(Received: November 9, 2020; Accepted: May 7, 2021)

Abstract: This research aimed to 1) design projects aimed to the improvement of the quality of life of the elderly and 2) develop guidelines for the establishment of elderly. The target group were 100 elderly by purposive selection. The quantitative research tools were 1) questionnaire about quality of life and 2) suggest the guideline to build up the elderly school model. Qualitative tools were used lesson transcription, Interview and focus group which analysed by data analysis. The research results showed that the activities of wicker balls for exercise of elderly, and local knowledge of this community involved in this research helped elderly learn together. The important components that could help materialize the establishment the elderly school were 1) elderly, 2) place and facilities, 3) duration and timing of activities, 4) contents of teaching and learning, 5) lecturer, 6) elderly leaders, 7) allowances, 8) housing, and 9) communication channels that co-operative with social institutions in the community. The integrating of wicker ball creations and local wisdom activities was developed to be a course for the elderly.

Keywords: Elderly, participatory innovation, elderly school

บทคัดย่อ: งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อ 1) ออกแบบสร้างสรรค์นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต และ 2) เสนอแนวทางการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้สูงอายุจำนวน 100 คน เลือกโดยวิธีแบบเจาะจง เครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ 1) แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต 2) แบบสอบถามเกี่ยวกับแนวทางการสร้างโมเดลโรงเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติเชิงพรรณนา วิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การถอดบทเรียน การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลวิจัยพบว่า การนำลูกบอลจักสานเพื่อบริหารร่างกายของผู้สูงอายุมาเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมและการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมามีส่วนร่วมในกิจกรรมทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้สามารถจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ คือ 1) ผู้สูงอายุ 2) สถานที่ 3) ช่วงเวลา และระยะเวลาในการจัดกิจกรรม 4) เนื้อหาในการเรียนการสอน 5) วิทยากร 6) แกนนำผู้สูงอายุ 7) เบี้ยยังชีพ

8) ที่อยู่อาศัย และ 9) ช่องทางการสื่อสาร เป็นการมีส่วนร่วมระหว่างองค์กรภาครัฐในพื้นที่ การบูรณาการกิจกรรมสู่การกลุ่มรายวิชาโดยการนำนวัตกรรมลูกบอลจ๊ากซานและภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาจัดกิจกรรม

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ นวัตกรรมการมีส่วนร่วม โรงเรียนผู้สูงอายุ

คำนำ

ตามที่สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการการพุทธศาสนา สำนักรงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ไว้ว่า “ประเทศไทยมีความ มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” (Sokham *et al.*, 2019) สอดคล้องกับพันธกิจของแผนพัฒนาจังหวัดลำปาง 4 ปี (พ.ศ.2561–2564) ได้กล่าวไว้ว่า พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและสังคมลำปางให้มีความเข้มแข็งมีภูมิคุ้มกันรักษวัฒนธรรมท้องถิ่นและถิ่นกำเนิดตามวิถีลำปาง เพื่อส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดลำปาง ดังที่ Pullarp *et al.*, (2019); Yothikarn (2020) ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในด้านสุขภาพ และสังคม เกิดความสุขทางจิตใจรวมถึงกิจกรรมที่สร้างคุณค่าสำหรับผู้สูงอายุ สอดคล้องกับ Kaewprom *et al.*, (2017) ความรู้สึกมีคุณค่าของผู้สูงอายุ จะช่วยให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนผู้สูงอายุที่จะช่วยตอบสนองความต้องการด้านจิตใจและสังคม นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าการสร้างความสัมพันธ์ การสร้างการมีส่วนร่วม การจัดทำกิจกรรมเพื่อให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ต่าง ๆ คือ โรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีกิจกรรมร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์และส่งเสริมสุขภาพด้านร่างกายด้านจิตใจ และด้านสังคม (Sarnsang and Rattanapunya 2018; Rungrueng (2019)

ผู้สูงอายุ (elderly) จังหวัดลำปางได้เตรียมความพร้อมในการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยการจัดตั้งศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ จังหวัดลำปางให้เป็นศูนย์การจัดสวัสดิการสังคมจากการสำรวจสถานการณ์ผู้สูงอายุในจังหวัดลำปาง ในปี พ.ศ. 2561 พบว่าจังหวัดลำปางมีประชากรที่อายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 24.4 ของประชากรทั้งหมด (ข้อมูล ณ วันที่ 24 ตุลาคม 2561, สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง) การก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุมีความจำเป็นต้องให้ความสำคัญทั้งในเรื่องการดูแลสุขภาพอนามัยที่ดีให้กับผู้สูงอายุ (Keleher and Murphy, 2004)

จากการวิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการเชิงพื้นที่ตำบลบ้านแลง การแก้ปัญหาความยากจนของคนในพื้นที่ แรงงานฝีมือที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนยังขาดการส่งเสริมในเวทีพัฒนาโจทย์วิจัยเชิงพื้นที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง (Lampang Rajabhat University, 2018) จากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนที่ได้จากการลงพื้นที่เพื่อสำรวจข้อมูล การสอบถามผู้นำชุมชน ตัวแทนชุมชน ผู้สูงอายุ จะเห็นได้ว่าตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง มีจำนวนผู้สูงอายุรวมทั้งหมด 12 หมู่บ้าน จำนวน 1,161 คน หมู่บ้านที่มีจำนวนผู้สูงอายุมากที่สุด คือ หมู่ที่ 7 บ้านปู่จ้อย ตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแลง (Ban Laeng Subdistrict Administration Organization, 2018) จากการลงพื้นที่เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2561 พบว่าในตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ไม่มีโรงเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่บ้านปู่จ้อย ซึ่งจากข้อมูล

ของพื้นที่พบว่าบ้านปู่จ้อย มีกิจกรรมที่ผู้สูงอายุทำที่บ้าน เช่น การทำ “ตอก” จากไม้ไผ่

จากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนในพื้นที่ ผู้วิจัยจึงสนใจการศึกษารูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการนำเสนอแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การจักสาน ประเพณี และวัฒนธรรมซึ่งเป็นสื่อในการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในหมู่ที่ 7 บ้านปู่จ้อย ตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นหมู่บ้านเร่งพัฒนาในจังหวัดลำปางที่ผู้สูงอายุควรได้รับการส่งเสริม การพัฒนาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นโดยการพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงได้นำเครื่องมือพื้นฐานในการพัฒนา คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน การนำแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ประเพณี ภูมิปัญญา การจักสาน หรือวัฒนธรรม นำมาเป็นสื่อการเรียนรู้ที่ผู้สูงอายุสามารถสัมผัสได้และเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุในหมู่บ้านเร่งพัฒนาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นไป ตลอดจนพัฒนาเป็นหลักสูตรการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุที่ได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ 1) ออกแบบนวัตกรรมนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต และ 2) เสนอแนวทางในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ วิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนในพื้นที่เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน

วิธีการวิจัย

สถานที่ทำการศึกษา คือ บ้านปู่จ้อย ตำบลบ้านแลง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

กลุ่มประชากร คือ ผู้สูงอายุ พยาบาลวิชาชีพ พนักงานสาธารณสุข นักวิชาการสาธารณสุข บ้านปู่จ้อย ตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง และบุคลากรทางการศึกษาตำบลบ้านแลง

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป บ้านปู่จ้อยตำบลบ้านแลง พยาบาลวิชาชีพ

พนักงานสาธารณสุข นักวิชาการสาธารณสุข เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแลง และบุคลากรทางสาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง จำนวน 100 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงโดยดำเนินการเลือกหมู่ 7 บ้านปู่จ้อย พื้นที่ตำบลบ้านแลง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นพื้นที่ในการดำเนินงานวิจัย เหตุผลในการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้สูงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปในบ้านปู่จ้อย มีสุขภาพปานกลาง อีกทั้งด้านโภชนาการอาหารและสุขภาพควรได้รับการส่งเสริมและการพัฒนาการได้รับข้อมูลที่ถูกต้องหรือการสร้างความตระหนักในเรื่องโภชนาการอาหารและสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่บ้านปู่จ้อย

รูปแบบของการวิจัย

ดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่เน้นรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) จากชุมชน โดยมีดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาของชุมชนตำบลบ้านแลง ขั้นตอนที่ 2 วางแผนการแก้ปัญหา ร่วมกับชุมชน ขั้นตอนที่ 3 ออกแบบกิจกรรมและปฏิบัติตามการวางแผนโดยการทำกิจกรรมของชุมชนมาร่วมกันออกแบบเพื่อวางแผนแนวทางการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ ขั้นตอนที่ 4 ประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน เครื่องมือในการเก็บและรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูล

วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้เครื่องมือในการเก็บและรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณแบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการสร้างโมเดลโรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นการเก็บและรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการ

วิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการสร้างโมเดลโรงเรียนผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมทุกภาคส่วน

วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เครื่องมือ เช่น การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ผู้สูงอายุผู้ที่เกี่ยวข้องในการสร้างโรงเรียนผู้สูงอายุ องค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสมาย และการถอดบทเรียนเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับประเด็นการวิจัยเพื่อนำข้อมูลทั้งในส่วนข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพมาวิเคราะห์เพื่อรวบรวมข้อมูลนำไปสู่การออกแบบและดำเนินงานวิจัยต่อไป

การดำเนินงานวิจัย

ได้ดำเนินการวิจัยเป็น 2 ระยะ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

ระยะที่ 1

การดำเนินงานวิจัย “นวัตกรรมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุจากการสร้างสรรค์ชิ้นงานสู่แนวทางการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ ในตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง” ในระยะที่ 1 ใช้วิจัยเชิงคุณภาพ ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยนำขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) (Rungsang and Jatuphatrangi, 2019) มาประยุกต์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและดำเนินการวิจัย มีขั้นตอน ดังนี้

1. จากการพัฒนาโจทย์วิจัยเชิงพื้นที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ประจำปีงบประมาณ 2561 และจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง นำข้อมูลที่ได้จากเวทีพัฒนาโจทย์วิจัยเชิงพื้นที่และลงพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูลของพื้นที่เพิ่มเติม

2. ศึกษาข้อมูลด้านบริบททั่วไปและความต้องการของชุมชนและผู้สูงอายุของบ้านปู้จ้อย ตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

3. ดำเนินการการสนทนากลุ่ม (focus groups discussion) กับตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแลง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสมาย และผู้นำชุมชนบ้านปู้จ้อยเพื่อศึกษาความต้องการชุมชน จุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหาและอุปสรรคเพื่อนำข้อมูลมาประกอบการสร้างแนวทางการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ

4. การระดมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้สูงอายุจำนวน 30 คน ในบ้านปู้จ้อย ตำบลบ้านแลง จังหวัดลำปาง เพื่อใช้ในการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างแนวทางโรงเรียนผู้สูงอายุ ความรู้ ความสามารถในด้านต่าง ๆ ของผู้สูงอายุเพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการในการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

5. ดำเนินการการสนทนากลุ่ม การสนทนาแบ่งกลุ่มย่อยโดยมีผู้แทนจากหลายหน่วยงาน ตัวแทนผู้สูงอายุ ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแลง ผู้นำชุมชน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสมาย เป็นการสนทนากลุ่มในประเด็นการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีผู้เข้าร่วม 100 คน และการนำข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพของผู้สูงอายุในตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง เข้ามามีส่วนในการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดความร่วมมือทุกภาคส่วน

6. การสัมภาษณ์ (interview) ในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างในประเด็นเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ การดูแลรักษาสุขภาพ การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในชุมชน และความต้องการในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้สูงอายุ ตัวแทนชุมชน องค์การภาคีรัฐที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแลง และตัวแทนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสมาย

7. แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นแนวทางการตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุโดยกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านปู้จ้อย ตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง เพื่อนำข้อมูลต่าง ๆ มาพัฒนาในขั้นตอนต่อไป

ระยะที่ 2

เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพในการออกแบบนวัตกรรมนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุบ้านปู้จ้อย โดยใช้โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จากการทำลูกบอลจักสานบริหารร่างกาย ซึ่งเป็นกิจกรรม

ที่ผู้สูงอายุในชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างลูกบอลเพื่อบริหารร่างกาย และนำไปสู่ทำบริหารร่างกายโดยใช้ลูกบอลเพื่อให้ผู้สูงอายุได้เหยียดกล้ามเนื้อ เพื่อป้องกันข้อติด และส่งเสริมความคล่องแคล่ว ความทนทานของกล้ามเนื้อ จากกิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ และชุมชนที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การจัดตั้งเวทีระดมความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่าง การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ ได้นำมาออกแบบนวัตกรรมการสร้างแนวทางโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้สร้างแนวทางการตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 3 กลุ่มวิชา คือ วิชาชีวิต (50%) วิชาชีพ (30%) และวิชาการ (20 %) (คู่มือการตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ) ในแต่ละกลุ่มวิชาได้มีการนำกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนผู้สูงอายุมาสร้างแนวทางในหลักสูตรสำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุ ในการจัดกิจกรรมและเนื้อหาสำหรับผู้สูงอายุ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลและนวัตกรรมจากลูกบอลเพื่อมาออกแบบแนวทางการสร้างหลักสูตรการตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมการทำลูกบอลจักสาน และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในบ้านปูจ้อยตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้ประยุกต์รูปแบบของแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ (Cheethangdee, 2019) มาเป็นแนวทางในการสร้างโรงเรียนผู้สูงอายุ มี 9 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) กลุ่มเป้าหมายที่จัดตั้งโรงเรียน 2) สถานที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอน 3) ระยะเวลาที่ใช้ในการสอน 4) เนื้อหาวิชาที่ใช้ในการสอน 5) วิทยากรในการจัดกิจกรรม 6) แผนสำหรับผู้สูงอายุ 7) เบี้ยยังชีพของผู้สูงอายุ 8) ที่อยู่อาศัย และการเดินทาง และ 9) การสื่อสารการประชาสัมพันธ์ เป็นกระบวนการมี

ส่วนร่วมของชุมชนในตำบลบ้านแลง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลบ้านแลง โรงพยาบาลสุขภาพตำบลสบมาย ผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุ ครอบครัวและคนดูแล

จากรูปแบบของแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ ได้ประยุกต์รูปแบบเพื่อสร้างแนวทางการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง โดยมีกระบวนการการออกแบบนวัตกรรม (Figure 1)

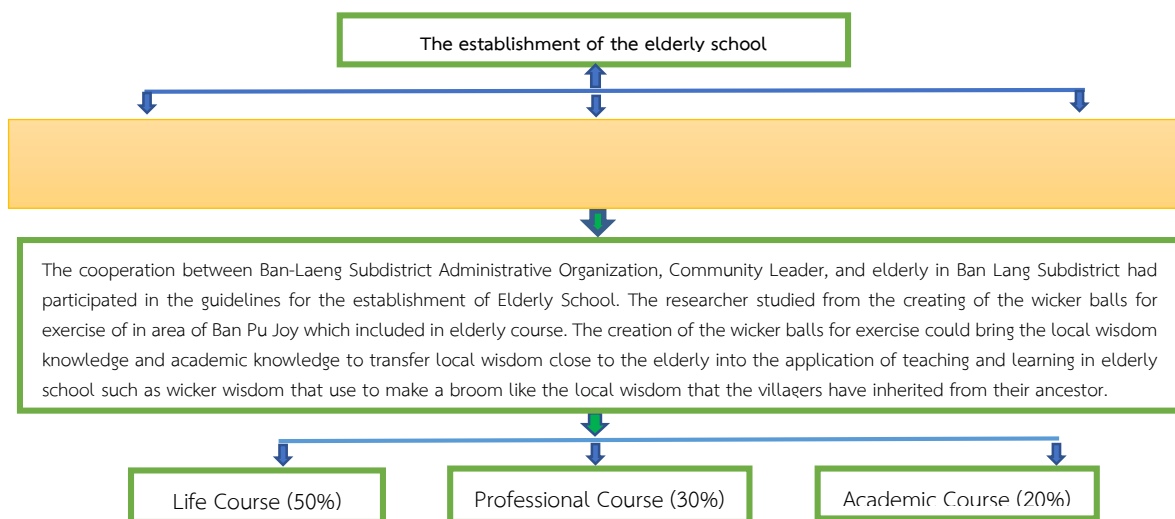

Figure 1. The innovative design process, the participation of the elderly from the creation of work towards the establishment of the elderly school

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยที่คณะผู้ดำเนินงานวิจัยได้

1. ออกแบบสร้างสรรค์นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุบ้านปู้จ้อย ตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง

จากการสำรวจวัสดุในการจักสาน พบว่าในพื้นที่ไม่เอื้อต่อการนำดอกหรือไม้ไผมาจักสาน เนื่องจากทรัพยากรทางธรรมชาติไม่เพียงพอ ได้เลือกการใช้เส้นพลาสติกนำมาจักสาน เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกให้แก่ชุมชนมากที่สุด และได้ออกแบบจักสานในรูปแบบของลูกบอลทรงกลมขนาดเท่า

กำมือ เพื่อจะได้สามารถนำไปใช้ในการออกกำลังกาย ทั้งนี้ได้มีการวิเคราะห์ขั้นตอนการจัดกิจกรรมและอุปกรณ์ในการจักสาน เพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นขณะทำกิจกรรม หรืออาการเจ็บปวดบริเวณนิ้วมือ ลำคอ หรือลำตัว ซึ่งมีขั้นตอนในการผลิตนวัตกรรมจักสานบริหารมือ โดยมีวิธีการสานลูกบอลบริหารร่างกาย 9 ขั้นตอน เพื่อนำไปออกแบบทำบริหารให้ผู้สูงอายุสามารถนำไปบริหารร่างกาย ซึ่งมีขั้นในการผลิตนวัตกรรมจักสานบริหารมือ โดยมีวิธีการสานลูกบอลบริหารร่างกาย ดัง Table1

Table1. How to weave a ball from plastic threads for elderly exercise

How to weave the exercise wicker ball	Picture as follow
1. Cross the 1 st pink plastic line with the short side down.	
2. Put the 2 nd blue plastic line along the 1 st pink plastic line.	
3. Take the 2 nd blue plastic end of the weave up and down alternately with the 1 st pink plastic line.	
4. When weaved up-down, it will be a figure 8 as in the picture.	
5. Pull both ends tightly. To frame the ball.	
7. Pull the 2 nd blue plastic and insert the hole below.	
8. Pull the 1 st pink plastic line, insert the top center hole, and pass through the side hole.	
9. Repeat steps 6–8 until it form a ball.	

ผู้ได้ลูกบอลจักสานแล้วนำลูกบอลดังกล่าวมาออกแบบทำบริหารร่างกายด้วยลูกบอลจักสาน โดยคณะผู้ดำเนินงานวิจัยได้ฝึกทำบริหารร่างกายให้กับผู้สูงอายุ ดังนี้

1) ทำเตรียมความพร้อม กลิ้งลูกบอลเป็นรูปวงกลมบนต้นขา ด้วยฝ่ามือทั้งสองข้าง จำนวน 8 รอบ

2) ทำดันลูกบอล นำลูกบอลไว้ในฝ่ามือและออกแรงดันลูกบอล จำนวน 8 รอบ

3) ทำบริหารหัวไหล่ ยกแขนข้างขวา/ซ้ายสลับกัน และปีบลูกบอล ทำซ้ำ 8 รอบ (ข้างละ 4 ครั้ง)

4) ทำงอข้อศอก เขยียดแขนทั้งสองข้างและงอแขน ให้ลูกบอลแตะไหล่ ทำซ้ำ 8 รอบ

5) ทำปีบลูกบอลด้านหลัง ยกแขนทั้งสองข้าง งอแขนไปข้างหลัง และปีบลูกบอล ทำซ้ำ 8 รอบ

6) ทำไขว้แขน กางแขน และไขว้แขนเป็นรูปกากบาท และปีบลูกบอล โดยทำสลับข้างซ้ายและขวา ทำซ้ำ 8 รอบ

7) ทำบิบลูกบอล บิบล และคลายลูกบอล โดยให้น้ำว้อยในท่าเหยียด ทำซ้ำจำนวน 8 รอบ

8) ทำบริหารนิ้วมือ นำลูกบอลไว้ระหว่างนิ้วมือทั้งสองข้าง และออกแรงดันลูกบอล จำนวน 8 รอบ

2. แนวทางการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง จากการออกแบบลูกบอลบริหารร่างกายของผู้สูงอายุบ้านปูจ้อย ตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง ได้นำนวัตกรรมลูกบอลจักสานมาจัดกิจกรรมในกลุ่มวิชาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ จากผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า แนวทางการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง สามารถนำมาเสนอแนวทางในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีองค์ประกอบในการจัดตั้งโรงเรียน ดังนี้

1) กลุ่มเป้าหมายที่จะเข้าโรงเรียนผู้สูงอายุ ได้แก่ ผู้สูงอายุที่อยู่ในตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จะเห็นได้ว่าจำนวนผู้สูงอายุมีจำนวนมาก จึงเสนอแนวทางในการเลือกกลุ่มเป้าหมายในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ ดังนี้ กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป สามารถเดินทางมายังสถานที่จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุได้ หรือที่เรียกว่า กลุ่มผู้สูงอายุติดสังคม กลุ่มที่ 2 คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เดินทางมายังสถานที่จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุไม่ค่อยสะดวกเท่าที่ควร เนื่องจากปัจจัยหลาย ๆ อย่าง เช่น ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ระยะทางไกลจากสถานที่จัดตั้ง ไม่มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรม ไม่มีพาหนะในการเดินทาง ลูกหลานและคนดูแลผู้สูงอายุไม่สะดวกในการมารับและส่งผู้สูงอายุ เนื่องจากต้องทำงาน ซึ่งเรียกกลุ่มนี้ว่า กลุ่มติดบ้าน และ กลุ่มที่ 3 คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีโรคประจำตัวและต้องติดเตียง เป็นกลุ่มที่ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้แต่ควรได้รับการดูแลเป็นพิเศษ

2) สถานที่จัดการเรียนการสอน จากที่ลงพื้นที่เก็บและรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเห็นว่าสถานที่ในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ ควรจัดตั้งที่ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง เนื่องจากสถานที่ดังกล่าวมีเครื่อง

อำนวยความสะดวก ไม่ว่าจะเป็นห้องประชุม ห้องน้ำ มีบริเวณสำหรับในการทำกิจกรรม

3) ช่วงเวลาและระยะเวลาในการจัดการเรียนการสอน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุ ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางในการจัดเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มติดสังคม เป็นกลุ่มที่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ทุกสัปดาห์ สัปดาห์ละครั้งอาจกำหนดวัน เวลาที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่สะดวกพร้อมกันและให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการเสนอความคิด และต้องพิจารณาช่วง วันเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และกลุ่มติดบ้าน เป็นกลุ่มที่วิทยาการต้องลงพื้นที่ไปยังหมู่บ้าน ต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุไม่สามารถเดินทางมาได้ และควรกำหนดวัน เวลา ในการลงพื้นที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สูงอายุ มีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายของหมู่บ้านให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน

4) เนื้อหาในตารางการเรียนการสอน สำหรับเนื้อหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้วิจัยเสนอแนวทางในการจัดกลุ่มวิชาไว้ 3 กลุ่ม ได้แก่ ดังนี้ วิชาชีวิต (50%) วิชาชีพ (30%) และ วิชาการ (20 %)

5) วิทยาการในการจัดกิจกรรม ได้เสนอวิทยาการในการให้ความรู้ในกลุ่มวิชาทั้ง 3 กลุ่ม โดยการมีส่วนร่วมระหว่างโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านสบมาย ตำบลบ้านแลง เจ้าพนักงานสาธารณสุข องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแลง วิทยาการจากกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกันเองที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องภูมิปัญญาของท้องถิ่น เพื่อนำความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตนเองมาใช้ ในกิจกรรมการเรียนการสอนและวิทยาการจากภายนอกพื้นที่ภาคส่วนอื่น ๆ เช่น วิทยาการจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง นักศึกษาที่สามารถเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมในส่วนของการนันทนาการ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความสนุกสนานเพลิดเพลินในการเรียนการสอน

6) แกนนำผู้สูงอายุ เสนอแกนนำผู้สูงอายุซึ่งถือว่าเป็นบุคคลหรือกลุ่มคนมีผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมในการเรียนการสอนของผู้สูงอายุเป็นอย่างดี

เนื่องจากผู้นำจะเป็นผู้ชักจูง ประชาสัมพันธ์ให้ผู้สูงอายุ มาเข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียน ดังนั้นการสร้างแกนนำ ผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของ โรงเรียนผู้สูงอายุ และควรมีการคัดเลือกแกนนำ ผู้สูงอายุในระดับโรงเรียน และแกนนำผู้สูงอายุประจำ หมู่บ้าน เพื่อใช้ในการประสานงานต่าง ๆ

7) เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ถือเป็นเหตุผลปัจจัย ที่ต้องนำมาพิจารณาในการขับเคลื่อน กิจกรรม โรงเรียนผู้สูงอายุ เพราะเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุจะสะท้อน ถึงความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุได้เป็นอย่างมาก เมื่อไรก็ตามที่เขามีเงินจับจ่ายใช้สอยเพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ เขาก็จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมมากขึ้น

8) ที่อยู่อาศัยและการเดินทางของผู้สูงอายุ คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับที่อยู่ อาศัยของผู้สูงอายุร่วมด้วยเสมอ องค์การปกครอง ส่วนท้องถิ่นจะต้องสำรวจและดำเนินการดูแล ช่วยเหลือในการซ่อมแซมหรือสร้างใหม่ให้แก่ ผู้สูงอายุ เพื่อจะทำให้ผู้สูงอายุไม่เกิดความกังวลใน การเข้าร่วมกิจกรรม

9) ช่องทางการสื่อสาร การนำเสนอข้อมูล ประชาสัมพันธ์ เป็นประเด็นการเพิ่มประสิทธิภาพ การนโยบายโรงเรียน เพราะการที่จะทำให้ผู้สูงอายุ เข้าร่วมกิจกรรม ต้องทำให้เขารู้จัก ให้เขาเข้าใจ ให้ เขาสบายใจ ให้เขารู้สึกว่าเป็นครอบครัวเดียวกัน ดังนั้นการสร้างช่องทางการสื่อสารในหลาย ๆ รูปแบบจะทำให้เกิดความเข้าใจ ทั้งการสื่อสารผ่าน ผู้นำแกนนำผู้สูงอายุ ตัวของผู้สูงอายุ การสื่อสารผ่าน เสียงตามสาย หอกระจายข่าว การประชุมทุกรูปแบบ

วิจารณ์

นวัตกรรมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุจาก การสร้างสรรค์ชิ้นงานสู่แนวทางการจัดตั้งโรงเรียน ผู้สูงอายุในตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัด ลำปาง เป็นการนำนวัตกรรมลูกบอลจิกสานที่ ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการจิกสานและนำลูกบอลจิก สานมาบริหารร่างกาย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริม สุขภาพของผู้สูงอายุและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมดังกล่าวผู้วิจัยได้นำกิจกรรมการจิก สานลูกบอลบริหารร่างกายมาเป็นแนวทางในการ

จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชุมชนในตำบลบ้านแลงมาไว้ในกลุ่มรายวิชา ซึ่ง ผู้วิจัยได้เสนอกลุ่มรายวิชาไว้ 3 กลุ่ม ดังนี้ วิชาชีวิต (50%) วิชาชีพ (30%) และวิชาการ (20%) (คู่มือการ ตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ ในแต่ละกลุ่มวิชาได้มีการนำ กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนผู้สูงอายุมาสร้าง แนวทางในหลักสูตรสำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุ จะเห็น ได้ว่าภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่มีความโดดเด่น ได้แก่ ภูมิ ปัญญาจักสาน ภูมิปัญญาการทำไม้กวาด การนำภูมิ ปัญญามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน อีกทั้งผู้สูงอายุที่มีความรู้ ความสามารถในการภูมิปัญญานั้น มาถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้สูงอายุคนอื่น ๆ

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่ได้กล่าวถึงการนำ ภูมิปัญญาที่นำมาดูแลสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ เช่น การใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพจิต ใน 3 ลักษณะ ประกอบด้วยสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม เยียวยาจิตใจ และนำไปสู่สุขภาวะทางจิต (Wongkwanklom, 2018) และการนำภูมิปัญญา ท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในชุมชน การมีส่วนร่วมกัน ระหว่างชุมชน (Mala, 2019) และ Kamnak and Phanlertphanij (2016) ได้ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วม ในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุของโรงเรียน ผู้สูงอายุวัดหัวฝาย ตำบลสันกลาง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยได้แบ่งเป็น 6 ประเด็น คือ 1) สภาพปัญหาของผู้สูงอายุ คือ ด้านสุขภาพ ด้านจิตใจ และด้านการประกอบอาชีพ 2) ความ ต้องการของผู้สูงอายุ 3) การรับรู้เกี่ยวกับปัญหา สุขภาพของผู้สูงอายุ 4) ได้โครงการสร้างเสริม สุขภาพของผู้สูงอายุ 5) สุขภาพของผู้สูงอายุ และ 6) การติดตามผล หลังจากเสร็จสิ้นโครงการผู้สูงอายุ ยังคงมีกิจกรรมร่วมกันอยู่เสมอ ผู้สอนอายุมีกิจกรรม ทำร่วมกัน เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน นอกจากนี้ Pullarp et al., (2019) ได้ทำการศึกษา การส่งเสริม สุขภาพผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุกรณีศึกษา โรงเรียนผู้สูงอายุวัดหัวฝาย ตำบลสันกลาง อำเภอ พาน จังหวัดเชียงราย พบว่า โรงเรียนผู้สูงอายุวัดหัว ฝายกิจกรรมหลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการ ส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 5 ด้าน

คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านสุขภาพทางจิตวิญญาณ และด้านการปฏิบัติ เพื่อความปลอดภัย จะเห็นได้ว่า ด้านร่างกาย พบว่า ผู้สูงอายุได้รับความรู้ในเรื่องของการดูแลสุขภาพของตนเอง การออกกำลังกายซึ่งผู้สูงอายุมีวิธีหลากหลาย ด้านจิตใจ ผู้สูงอายุมีวิธีการคลายเครียดไม่ว่าจะเป็นการพูดคุยกับเพื่อน การทำกิจกรรมสันทนาการ ด้านสังคม ผู้สูงอายุมีการพบปะสังสรรค์กับเพื่อน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ด้านสุขภาพทางจิตวิญญาณ ผู้สูงอายุมีความภาคภูมิใจเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และด้านการปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย ผู้สูงอายุเดินอย่างระมัดระวัง เพื่อป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ การระวังเป็นพิเศษเพื่อเดินขึ้นหรือลงบันได ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ช่วยให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุดีขึ้น ทั้งนี้สอดคล้องกับ Samsang and Rattanapunya (2018) ได้ศึกษาการศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลทุ่งข้าวพวง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ มีระดับคุณภาพชีวิตในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมสูงสุด ส่วนผู้สูงอายุที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุมีระดับคุณภาพชีวิตด้านจิตใจสูงสุด จากการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่ม พบว่าผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมและไม่เข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตในด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการทำกิจกรรมที่ผู้วิจัยและคณะได้ให้ผู้สูงอายุจักสานลูกบอลเพื่อทำมาบริหารร่างกาย สังเกตได้ว่าผู้สูงอายุมีความสุข สนุกสนานที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน อีกทั้งการทำลูกบอลจักสานที่ผู้สูงอายุได้ทำสามารถนำไปบริหารร่างกายของตนเอง บรรเทาอาการปวดเมื่อย ซึ่งท่าของการบริหารร่างกายนั้นคณะผู้ดำเนินงานวิจัยได้มีการถ่ายทอดและฝึกให้ผู้สูงอายุได้ลองปฏิบัติ สิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างหนึ่งคือ ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมที่มีพื้นฐานเกี่ยวกับการจักสานจะสามารถจักสานลูก

บอลได้เร็วกว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีพื้นฐานการจักสาน และ มีผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวเป็นผู้สูงอายุที่มีความบกพร่องทางการได้ยินแต่มีพื้นฐานการจักสานมาก่อนจึงทำให้เรียนรู้ได้ค่อนข้างรวดเร็ว และสามารถสอนเพื่อนผู้สูงอายุคนอื่น ๆ ได้ นอกจากนี้แล้วสิ่งที่คณะนักวิจัยได้สังเกตเห็น คือ ความภูมิใจในตนเองของผู้สูงอายุ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้ผู้สูงอายุที่ติดบ้านมีกิจกรรมทำร่วมกับคนอื่น และการนำลูกบอลจักสานเพื่อนำมาบริหารร่างกายนั้น ได้นำกิจกรรมดังกล่าวโดยระบุไว้ในกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อเป็นแนวทางในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุของตำบลบ้านแลง การมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุด้วยกัน ผู้นำในชุมชน วิทยากรทั้งในชุมชนและวิทยากรภายนอกที่สามารถถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ทั้งในเรื่องของภูมิปัญญาในท้องถิ่น โดยให้วิทยากรในชุมชนผู้สูงอายุที่มีความรู้ความสามารถมาช่วยในการดำเนินกิจกรรม ดังเช่นงานวิจัยที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุ เช่น Lhungsangwang and Thammaapipon (2016) ได้ศึกษาแนวทางการดำเนินงานที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลบางระกา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่า ในการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลบางระกาตาม POSDCoRB ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินงาน 7 ขั้นตอน คือ 1) มีการวางแผนงาน การกำหนดวันการจัดประชุมร่วมกันทุกหน่วยงานเป็นประจำทุกเดือนอย่างชัดเจน 2) มีการจัดหน่วยงานมีการกำหนดโครงสร้างของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การแบ่งส่วนงาน และการกำหนดหน้าที่อย่างชัดเจน 4 หน่วยงาน 3) มีการจัดบุคลากรตามจำนวนที่เหมาะสม 4) มีการอำนวยความสะดวกโดยการส่งการและประสานงานไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ในการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จ 5) การประสานงานร่วมมือกันทั้งองค์กรภายในและภายนอก 6) มีการรายงานผลการปฏิบัติงานเป็นประจำทุกเดือน และ 7) งบประมาณ สนับสนุนจากสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข สำนักงานเขตสุขภาพ และองค์การ

บริหารส่วนตำบลบางระกา จากการดำเนินงานตามขั้นตอนที่กล่าวมา ยังพบว่าปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลบางระกา ได้แก่งบประมาณไม่เพียงพอ และจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอในอนาคตที่ต้องดำเนินกิจกรรม นอกจากนี้ Srisupan *et al.*, (2017) ได้ศึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุกับการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในชุมชนท้องถิ่นอีสาน พบว่า โรงเรียนผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนท้องถิ่นทั้งเป็นแหล่งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้เป็นพื้นที่ของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมส่งเสริมคุณค่าในตัวเองให้กับผู้สูงอายุในชุมชน และเป็นพื้นที่สุขภาวะ โดยมีการดำเนินกิจกรรมให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งในด้านสุขภาพ การดูแลสุขภาพ การฝึกทักษะอาชีพ รวมไปถึงการใช้เทคโนโลยี การทำกิจกรรมนันทนาการให้ผู้สูงอายุเกิดความผ่อนคลาย มีความสุข รวมถึงการหาความรู้ต่าง ๆ เพื่อนำมาดำเนินกิจกรรม นอกจากนี้การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุมีแนวทางในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุที่ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งแนวทางในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุมีองค์ประกอบที่สำคัญหลายองค์ประกอบที่จะทำให้สามารถตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุได้ ดังเช่น Cheethangdee (2019) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดลพบุรี พบว่า ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมได้น้อยมากเนื่องจากผู้สูงอายุมีการเจ็บป่วย หรือมีโรคประจำตัวที่ไม่สามารถเคลื่อนไหวหรือออกจากบ้านได้ไม่มียานพาหนะนำพาเข้ามาเข้าร่วมกิจกรรม อยู่ในพื้นที่ห่างไกลเดินทางลำบาก ขาดวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถในพื้นที่ ขาดการสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งขาดบุคลากรที่รับผิดชอบกิจกรรมโดยตรงของหน่วยงานที่เป็นเจ้าภาพการดำเนินงาน ดังนั้นการนำนโยบายไปปฏิบัติโรงเรียนผู้สูงอายุไปปฏิบัติจึงต้องสร้างการมีส่วนร่วมของทุกหน่วยงานหรือทุกภาค

ส่วนที่เกี่ยวข้อง จัดภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรม

สรุป

การศึกษครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุจากการสร้างสรรค์ชิ้นงานสู่แนวทางการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในตำบลบ้านแลงอำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง คือ การนำลูกบอลจักสานเพื่อบริหารร่างกายของผู้สูงอายุมาเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมและการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้กิจกรรม นำมาสู่การมีส่วนร่วม พบว่า องค์ประกอบสำคัญที่สามารถนำไปพัฒนาเป็นข้อเสนอแนะในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ คือ 1) ผู้สูงอายุ 2) สถานที่ 3) ช่วงเวลาและระยะเวลาในการจัดกิจกรรม 4) เนื้อหาในการเรียนการสอน 5) วิทยากร 6) แกนนำผู้สูงอายุ 7) เบี้ยยังชีพ 8) ที่อยู่อาศัย และ 9) ช่องทางการสื่อสาร เป็นการมีส่วนร่วมระหว่างองค์กรภาครัฐในพื้นที่ ผู้สูงอายุและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยการบูรณาการกิจกรรมสู่การกลุ่มรายวิชา การนำนวัตกรรมลูกบอลจักสานและภูมิปัญญาในท้องถิ่นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มวิชา คือ กลุ่มวิชาชีวิต กลุ่มวิชาชีพ และกลุ่มวิชาการ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จได้ด้วยการสนับสนุน และความอนุเคราะห์จากหลายฝ่าย ประกอบด้วย 1) สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยที่ได้รับการอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ปีงบประมาณ 2562 2) องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแลง และ 3) เจ้าหน้าที่ นักวิชาการสาธารณสุข บุคลากรทางสาธารณสุข และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุในบ้านปู้จ้อยตำบลบ้านแลง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

เอกสารอ้างอิง

Ban Laeng Subdistrict Administration Organization. 2018. The total

- number of the elderly in 12 villages. (Online). Available: [http://www.banlang.org/index1 . htm](http://www.banlang.org/index1.htm). (January 25 , 2019). (in Thai)
- Cheethangdee, K. 2019. The guidelines for development of elderly schools performance in Lopburi province. Pathumthani University Academic Journal 11(2): 325-336. (in Thai)
- Kamnak, R. and S. Phanlertphanij. 2016. The model of participation in elderly health promotion of Wat Hua Fai elderly school, San Klang sub-district, Phan district, Chiang Rai province. Social Sciences Research and Academic Journal 11 (Special issue): 47-61. (in Thai)
- Keleher, H. M., and B. Murphy. 2004 . Understanding health: an introduction. PP. 3-8. In: H. Keleher and B. Murphy (eds.). Understanding Health: A Determinants Approach. Oxford University Press, Melbourne.
- Kaewprom, C., S. In-Sricheun and L. Pongpumma. (2020). Self-esteem among old persons participating in the elderly school. Journal of Health Sciences Scholar 7(1): 76-89. (in Thai)
- Lampang Rajabhat University. 2018. The research problem development forum. (Online). Available: [http://www.rsc.lpru.ac.th/IRD/inc62. html](http://www.rsc.lpru.ac.th/IRD/inc62.html). (December 9, 2018). (in Thai)
- Lhungsangwang, W. and S. Thammaapipon. 2016. The implementation guidelines that affect to success of Bang Rakam senior school, Bang Len district Nakhon Pathom province. PP. 174-186. In: Proceedings of the 7 th National Conference 2019. Faculty of Management Science, Silpakorn University, Phetchaburi. (in Thai)
- Mala, T. 2019. People 's participation in elder's wisdom management for live-long learning in Muang Sakaeo Municipality, Sakaeo province. VRU Research and Development Journal Humanities and Social Science 14(1): 206-215. (in Thai)
- Pullarp, R., A. Laorinthong and S. Vanisprinyakul. 2019. Elderly health promotion of Wat Hua Fai elderly school, Tumbon San Klang, Amphoe Phan, Chiang Rai. UBRU Journal for Public Health Research 8(1): 149-158. (in Thai)
- Rungrueng, W. (2019). The development of the quality of life for the senior citizens in the senior schools under the local administrative organizations in the central region of Thailand. Journal of Interdisciplinary Research: Graduate Studies 8(2): 249-258. (in Thai)
- Rungsang, A. and W. Jatuphatrangsri. 2019. Model of quality of life development of the elderly in HarnKaew Subdistrict Municipality, Hang Dong district, Chiang Mai province. Veridian EJournal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and Arts) 12(5): 1299-1315. (in Thai)
- Sarnsang, C. and S. Rattanapunya. 2018. A study of quality of life of elders in the elderly school, Thungkhawpuang sub-district, Chiang Dao district, Chiang Mai

- province. Journal of Science and Technology 27(5): 964-974. (in Thai)
- Sokham, P., P. Buasuwan and S. Sarnswang. 2019. Competencies of administrators in educational management for sustainable development of schools under the Secondary Educational Service Area Office 1. EDMCU Journal 6(3): 185-194. (in Thai)
- Srisupan, P., S. Trumikaborworn and S. Krisnachuta. 2017. The elderly school and the capacity building of Isan local communities. Journal of Graduate Volunteer Centre 14(1): 133-162. (in Thai)
- Wongkwanklom, M. 2018. Local wisdom in the mental health care among older people living in Isan cultural society. Journal of Humanities and Social Science Nakhon Phanom University (25 th Anniversary Academic Conference): 140-148. (in Thai)
- Yothikarn, W. (2020). The activities reinforcing value and happiness of the elderly in elderly schools. Journal of Social Synergy 11(2): 8-28. (in Thai)

ผลของพันธุ์ข้าวพื้นเมืองจังหวัดตราดต่อการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารเส้น

Effects of Trat Local Rice Varieties on Processing of Noodles Products

พชร แก้วดี* กุณทล งาเจือ สุดารัตน์ ตันทะอารียะ อมร ไชยแสน และ กรกนก ปานอำพันธ์
Phachara Kaewdee, Kuntan Ngajua, Sudarat Tanta-ariya, Amorn Chaisaen
and Kornkanok Panumpan*

วิทยาลัยชุมชนตราด อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด 23000

Trat Community College, Mueang Trat District, Trat Province 23000, Thailand

*Corresponding author: E-mail: phacharakaewdee@hotmail.co.th

(Received: September 20, 2019; Accepted: December 18, 2019)

Abstract: This research study employed the participatory research method that the researcher participated in Ban Tung Kai Dug community to research on the procedure of processing noodle product from the aforementioned indigenous rice. This study used purposive sampling to select the research field which was Ban Tung Kai Dug community Moo 4, Thakum subdistrict, Mueang Trat district, Trat province. In-depth interview, and lesson learned on local knowledge, food processing, sense examination and glycemic index in the laboratory were conducted. Processed rice noodles from Trat local rice with the same production process, all 8 samples were tested. Sensory testing revealed that local rice noodles (Kanom Jeen), made from polished white rice was rated the highest. The mean score was 8.40. In terms of foreign substance, Kanom Jeen from Khao Yai Waen was rated the highest and the mean was 8.47. The results of in vitro glycemic index analysis in a laboratory indicated that the rice noodles from Lon Yung brown rice contained the least in vitro glycemic Index, which was 50.5. This was followed by the rice noodles from Puang Reed white rice, which was 50.7, and from Lon Yung white rice, it was 51.1.

Keywords: Glycemic index, food processing, local rice, rice noodles

บทคัดย่อ: การวิจัยนี้จัดทำโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทุ่งไถ่ดัก และคณะนักวิจัย ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คือ สมาชิกชุมชนบ้านทุ่งไถ่ดัก หมู่ที่ 4 ตำบลท่ากุ่ม อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ จัดเวทีถอดบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่น แปรรูปผลิตภัณฑ์ การทดสอบทางด้านประสาทสัมผัส และการวิเคราะห์ค่าดัชนีน้ำตาลในห้องปฏิบัติการ ดำเนินการแปรรูปผลิตภัณฑ์ขนมจีนจากข้าวพื้นเมืองจังหวัดตราดด้วยกระบวนการผลิตเดียวกันทั้ง 8 ตัวอย่าง จึงทำการทดสอบทางด้านประสาทสัมผัส พบว่า ขนมจีนจากข้าวพื้นเมืองข้าวขัดขาว ผู้ทดสอบให้การยอมรับมากที่สุดคือ ขนมจีนข้าวพันธุ์ลันยั้งในด้านความชอบโดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.40 ในขนมจีนจากข้าวพื้นเมืองข้าวกล้อง ผู้ทดสอบให้การยอมรับมากที่สุดคือ ขนมจีนจากข้าวพันธุ์ขาวยายแว่นในด้านสิ่งแปลกปลอมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.47 ค่าดัชนีน้ำตาล (Vitro Glycemic Index) ในห้องปฏิบัติการ พบว่า ขนมจีนจากข้าวพันธุ์ลันยั้งข้าวกล้อง มีค่าดัชนีน้ำตาลต่ำที่สุด เท่ากับ 50.5 ลำดับต่อมาคือขนมจีนจากข้าวพันธุ์พวงหรีดขัดขาว 50.7 และขนมจีนจากข้าวพันธุ์ลันยั้งขัดขาว 51.1

คำสำคัญ: ค่าดัชนีน้ำตาล การแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร ข้าวพื้นเมือง ขนมจีน

คำนำ

ในการผลิตขนมจีนแป้งสดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขนมจีนบ้านทุ่งไถ่ดัก หมู่ที่ 4 ตำบลท่ากุ่ม อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด โดยมี นายปัญญา กุมทะ ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขนมจีนบ้านทุ่งไถ่ดัก ต้องการที่จะเปลี่ยนแนวทางการผลิตจากเดิมที่ใช้ข้าวสารบรรจุถุงที่วางขายตามท้องตลาดทั่วไปซึ่งมีราคาแพง และไม่สามารถควบคุมคุณภาพได้ ทำให้ประสบปัญหาคุณภาพของเส้นขนมจีนไม่สม่ำเสมอ มีต้นทุนสูง และขาดความเป็นอัตลักษณ์ที่จะใช้เป็นจุดเด่นในการทำตลาด

วิทยาลัยชุมชนตราด ได้ทำการศึกษาพันธุ์ข้าวพื้นเมือง และวัฒนธรรมการทำนาแบบภูมิปัญญาโบราณในจังหวัดตราด ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 พบว่า มีการเพาะปลูกพันธุ์ข้าวพื้นเมืองอยู่ 9 พันธุ์ ได้แก่ ลันยั้ง พวงลำดวน เม็ดสั้น เม็ดยาว ขาวดอกมะลิ เบอร์ 16 พวงหรีด ขาวยายแว่น และก้อนแก้ว และจากผลการตรวจสอบองค์ประกอบทางเคมีของข้าวพันธุ์ต่างๆ ที่มีการเพาะปลูกในจังหวัดตราด พบว่า ข้าวพันธุ์เม็ดสั้นมีปริมาณแอมิโลสสูงสุด 25.25% รองลงมาคือ พันธุ์ขาวยายแว่น 24.28% พันธุ์พวงหรีด 23.69% พันธุ์ลันยั้ง 22.43% ตามลำดับ (Ngajua, *et al.*, 2017) ซึ่งจัดเป็นข้าวที่มีแอมิโลสสูง (สูงกว่า 25%) คือ พันธุ์เม็ดสั้น และจัดเป็นข้าวที่มีปริมาณแอมิโลสปานกลาง (20-25%) คือ พันธุ์ขาวยายแว่น พันธุ์พวงหรีด และ พันธุ์ลันยั้ง (Naivikul, 2007) ซึ่งสามารถนำไปแปรรูปเป็นขนมจีนแป้งสดที่จะไม่มีการหมักข้าว แต่จะใช้วิธีการแช่ข้าวค้างคืนไว้ ประมาณ 12 ชั่วโมง ก่อนการผลิตดังที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนขนมจีนบ้านทุ่งไถ่ดักเลือกผลิตขนมจีนได้

ในขณะที่ปัจจุบัน แม้ว่าข้อมูลเกี่ยวกับปริมาณแอมิโลส และแอมิโลเพกทิน จะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในการแพทย์ต่อผู้ป่วยเบาหวาน แต่การพิจารณาปริมาณแอมิโลสเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถใช้เป็นดัชนีชี้วัดในเรื่องของการย่อยแป้ง

หรือการทำนายค่าดัชนีน้ำตาลในข้าวพันธุ์นั้นๆ ได้ เนื่องจากมีรายงานวิจัยของ Panlasigui *et al.* (1991) พบว่า ข้าวซึ่งมีปริมาณแอมิโลสเท่ากัน แต่มีอัตราการย่อยแป้งและการตอบสนองของน้ำตาล (ดัชนีน้ำตาล) แตกต่างกันได้ สอดคล้องกับรายงานของ Syahariza *et al.* (2013) ที่แสดงให้เห็นว่า อัตราส่วนของโครงสร้างของแอมิโลส และแอมิโลเพกทินที่แตกต่างกันในข้าว มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอัตราการย่อยแป้งและการเพิ่มหรือลดของระดับน้ำตาล ซึ่งสาเหตุที่ระดับของดัชนีน้ำตาลในข้าวมีความแตกต่างกันนั้น อาจเนื่องมาจากหลายปัจจัยด้วยกัน เช่น สายพันธุ์ที่แตกต่างกัน ปริมาณแอมิโลสหรืออัตราส่วนของปริมาณแอมิโลสและแอมิโลเพกทินและคุณสมบัติอื่น ๆ ของแป้งข้าว (Denardin *et al.*, 2012; Noda *et al.*, 2008; Parada and Aguilera 2012; Zhu *et al.*, 2011) ซึ่งข้าวพื้นเมืองจังหวัดตราดทั้ง 4 พันธุ์ จัดเป็นข้าวที่มีแอมิโลสสูงและปานกลาง มีความเหมาะสม และสามารถผลิตขนมจีนได้ จึงควรได้มีการศึกษาค่าดัชนีน้ำตาล และผลการทดสอบด้านประสาทสัมผัสในผลิตภัณฑ์ขนมจีนที่ผลิตโดยใช้ข้าวพันธุ์พื้นเมืองจังหวัดตราด เพื่อนำมาพัฒนาเป็นจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ในการทำตลาดของกลุ่ม ได้ผลิตภัณฑ์อาหารเส้นที่ดีต่อสุขภาพ และเป็นทางเลือกที่ดีสำหรับผู้ป่วยโรคเบาหวานหรือผู้รักสุขภาพที่ต้องการควบคุมอาหารต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการ

กลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารเส้นจากข้าวพื้นเมืองจังหวัดตราด จำนวน 4 พันธุ์ คือ ข้าวเม็ดสั้น ข้าวขาวยายแว่น ข้าวพวงหรีด และข้าวลันยั้ง โดยใช้พันธุ์ละ 2 แบบ คือ ข้าวพื้นเมืองขัดขาว และข้าวพื้นเมืองข้าวกล้อง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนขนมจีนบ้านทุ่งไถ่ดัก จำนวน 30 คน ที่ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

คณะผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ และกระบวนการสนทนากลุ่ม (focus group) และใช้แบบทดสอบความชอบ แบบ 9-point hedonic scale เป็นการประเมินทางประสาทสัมผัสด้านความชอบต่อผลิตภัณฑ์ที่สร้างโดยยึดตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนขนมจีน ตามประกาศสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม โดยพิจารณาลักษณะที่ปรากฏ สี กลิ่น รสชาติ เป็นต้น กับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขนมจีนบ้านทุ่งไผ่ดัก หมู่ที่ 4 ตำบลท่ากุ่ม อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด ส่วนการศึกษาค่าดัชนีน้ำตาล (in vitro glycemic index) จัดทำโดยห้องปฏิบัติการ ศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

วิธีการดำเนินงาน

คณะผู้วิจัยดำเนินงานโดยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการถอดบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารเส้นจากข้าวพื้นเมืองจังหวัดตราด และร่วมวางแผนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขนมจีนบ้านทุ่งไผ่ดักที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม การดำเนินการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารเส้นฯ โดยร่วมกันพิจารณากระบวนการผลิตขนมจีนตามภูมิปัญญาดั้งเดิมกับชุมชน จากนั้นร่วมกันทำการทดลองแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารเส้นจากข้าวพื้นเมืองจังหวัดตราด จากนั้นทำการศึกษาการยอมรับของผู้บริโภคทางด้านประสาทสัมผัสตามคุณลักษณะต่าง ๆ โดยวิธีการให้คะแนนความชอบ 9 คะแนน (9-point hedonic scale) ที่สร้างโดยยึดตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนขนมจีน ตามประกาศสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม (ISBN 978-616-231-175-8) และศึกษาค่าดัชนีน้ำตาล (glycemic index: GI) ในห้องปฏิบัติการ

การวิเคราะห์ผลทางสถิติ หาค่าเฉลี่ย และร้อยละ วิเคราะห์คุณภาพทางประสาทสัมผัสของผลิตภัณฑ์ โดยหาค่าเฉลี่ย โดยใช้สถานที่ทดลองเป็น

โรงผลิตขนมจีนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขนมจีนบ้านทุ่งไผ่ดัก ตำบลท่ากุ่ม อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด และศูนย์นวัตกรรมอาหารและบรรจุภัณฑ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 155 หมู่ที่ 2 ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์เนื้อหาสาระ (content analysis)

2. ผลของการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารเส้นจากข้าวพื้นเมืองจังหวัดตราด จากการวิเคราะห์ค่าดัชนีน้ำตาล และวิเคราะห์คุณภาพทางประสาทสัมผัสของผลิตภัณฑ์ โดยหาค่าเฉลี่ย

ผลการศึกษา

1. ผลการถอดบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารเส้น จังหวัดตราด โดยใช้การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การสัมภาษณ์ และการจัดกิจกรรมถอดบทเรียนของกลุ่มตัวอย่างพบว่า ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากข้าวพื้นเมืองที่ได้รับความนิยม กรณีแปรรูปจากแป้งข้าวเจ้า คือ ขนมจีนเส้นก้วยเตี้ยว และข้าวเกรียบปากหม้อ และขนมหวาน เช่น ข้าวตัง ข้าวตู ขนมเปียกปูน ลอดช่อง ขนมลูกตาล ขนมถ้วย ขนมชั้น ขนมปลากุริม ขนมครก ขนมบันดึก ข้าวเกรียบปากหม้อหวาน เป็นต้น กรณีแป้งข้าวเหนียว คือ บัวลอย ขนมทอด กาละแม ขนมเทียน ขนมแข่ง เป็นต้น

2. ผลการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารเส้นจากข้าวพื้นเมืองจังหวัดตราด

คณะผู้วิจัยร่วมกับชุมชนดำเนินการแปรรูปผลิตภัณฑ์ขนมจีนจากข้าวพื้นเมืองจังหวัดตราดด้วยกระบวนการผลิตเดียวกันทั้ง 8 ตัวอย่าง แล้วให้ผู้บริโภคทดสอบทางด้านประสาทสัมผัสให้ผลดัง Table 1 and 2

ผลการทดสอบทางด้านประสาทสัมผัสของขนมจีนข้าวขัดขาวจากข้าวพื้นเมืองจังหวัดตราดพบว่า ผู้ทดสอบให้การยอมรับมากที่สุดในด้านความชอบโดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ (8.40 ± 0.63)

และด้านสิ่งแปลกปลอมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ (8.33±0.72) ของขนมจีนข้าวพันธุ์ล้นย้ง และด้านสิ่งแปลกปลอมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ (8.20±0.77) ของขนมจีนจากข้าวพันธุ์ขาวย่ายแวนตามลำดับ

Table 1. The results of the sensory evaluation of rice noodles with white rice (average)

Attribute	Average ± standard deviation			
	Med Sun	Khao Yai Waen	Puang Reed	Lon Yung
characteristic	7.67±0.82	7.60±0.91	7.47±0.52	7.87±0.64
coler	7.53±0.92	8.00±0.85	7.27±0.70	7.87±0.90
odour ns	7.53±1.13	7.80±0.94	7.13±0.92	7.60±0.91
flavour	7.73±1.33	7.87±0.99	7.27±0.70	7.73±0.70
texture	7.73±1.03	7.93±0.80	7.60±0.83	8.13±0.74
adulterated thing	7.93±0.80	8.20±0.77	7.87±0.83	8.33±0.72
overall preference	7.80±0.68	8.13±0.83	7.67±0.49	8.40±0.63

ผลการทดสอบทางด้านประสาทสัมผัสของขนมจีนข้าวกล้องจากข้าวพันธุ์เมืองจังหวัดตราดพบว่า ผู้ทดสอบให้การยอมรับมากที่สุดในด้านสิ่งแปลกปลอมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ (8.47±0.64) ด้านความชอบโดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ (8.20±0.68) ด้านรสชาติมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ (8.13±0.74) ของขนมจีนจากข้าวพันธุ์ขาวย่ายแวนตามลำดับ

Table 2. The results of the sensory evaluation of rice noodles with brown rice (average)

Attribute	Average ± standard deviation			
	Med Sun	Khao Yai Waen	Puang Reed	Lon Yung
characteristic	6.93±1.33	7.73±1.22	7.27±1.71	7.33±0.72
coler	6.47±1.25	7.60±1.40	7.33±1.18	7.13±1.06
odour ns	6.93±0.88	8.07±0.88	7.07±1.49	6.67±1.18
flavour	7.33±0.62	8.13±0.74	7.40±0.91	6.87±1.41
texture	7.20±0.77	8.07±0.88	7.40±0.91	7.40±0.83
adulterated thing	7.27±1.39	8.47±0.64	7.87±0.99	7.47±0.83
overall preference	7.27±1.33	8.20±0.68	7.67±0.62	7.40±0.74

ผลการตรวจวิเคราะห์ค่าดัชนีน้ำตาล (in vitro glycemic index) ในห้องปฏิบัติการ พบว่าขนมจีนจากข้าวพันธุ์ล้นย้งข้าวกล้อง มีค่าดัชนีน้ำตาลน้อยที่สุด (50.5) ลำดับต่อมาคือขนมจีนจากข้าวพันธุ์พวงหรีดขัดขาว (50.7) ขนมจีนจากข้าวพันธุ์ล้นย้งขัดขาว (51.1) ขนมจีนจากข้าวพันธุ์ขาวย่ายแวนข้าวกล้อง (51.2) ขนมจีนจากข้าวพันธุ์พวงหรีดข้าวกล้อง (51.3) ขนมจีนจากข้าวพันธุ์เม็ดสั้นขัดขาว (51.7) ขนมจีนจากข้าวพันธุ์เม็ดสั้นข้าวกล้อง (51.9) ขนมจีนจากข้าวพันธุ์ขาวย่ายแวนขัดขาว (53.9) (Table 3)

Table 3. The results of glycemic Index (in vitro glycemic index)

rice varieties	Brown rice	White rice
Med Sun	51.9	51.7
Khao Yai Waen	51.2	53.9
Puang Reed	51.3	50.7
Lon Yung	50.5	51.1

Method references: Phimolsiripol *et al.* (2017).

อภิปรายผล

คณะนักวิจัยและสมาชิกวิชาสหกิจชุมชนชนมจันบ้านทุ่งไผ่ดัก ได้ดำเนินงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารเส้นจากข้าวพื้นเมืองจังหวัดตราด จนกระทั่งสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ขนมจันจากข้าวพื้นเมืองจังหวัดตราด ซึ่งผลการประเมินความชอบทางประสาทสัมผัสของขนมจันที่ได้ ในด้านลักษณะปรากฏ สี กลิ่น รสชาติ ลักษณะเนื้อสัมผัส สิ่งแปลกปลอม และความชอบโดยรวม พบว่า ทุกพันธุ์สามารถทำเส้นขนมจันได้ดี โดยในขนมจันจากข้าวพื้นเมืองข้าวขัดขาว ผู้ทดสอบให้การยอมรับมากที่สุดในด้านความชอบโดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.40 และด้านสิ่งแปลกปลอมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.33 ของขนมจันข้าวพันธุ์ลันยั้ง และด้านสิ่งแปลกปลอมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.20 ของขนมจันจากข้าวพันธุ์ขาวยายแวนตามลำดับ

ในขนมจันจากข้าวพื้นเมืองข้าวกล้อง ผู้ทดสอบให้การยอมรับมากที่สุดในด้านสิ่งแปลกปลอมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.47 ด้านความชอบโดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.20 ด้านรสชาติมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.13 ของขนมจันจากข้าวพันธุ์ขาวยายแวนตามลำดับ ซึ่งข้าวพื้นเมืองจังหวัดตราดทั้งสี่พันธุ์มีปริมาณแอมิโลสร้อยละ 22.43-25.25 สอดคล้องกับ Preecha and Sounkul (1999) ได้ทำการศึกษาพันธุ์และคุณภาพแป้งข้าวเจ้าที่ใช้ทำผลิตภัณฑ์ขนมจัน โดยได้เก็บตัวอย่างข้าวที่ใช้ในการทำเส้นขนมจันในเขตจังหวัดพัทลุง นครศรีธรรมราช และสงขลา รวมจำนวน 32 ตัวอย่าง นำมาศึกษาคุณสมบัติทางด้านเคมี พบว่า แป้งข้าวเจ้าที่เหมาะสมในการทำเส้นขนมจัน มีค่าของปริมาณแอมิโลสสูง

(26.38-31.30 เปอร์เซ็นต์) ความคงตัวของแป้งสุกแข็ง (25-40 มม.) การสลายเมล็ดในด่าง (KOH 1.7 เปอร์เซ็นต์) มีค่า 5.0-5.5 ความเป็นกรด-ด่างของน้ำแป้งก่อนแช่น้ำมีค่า 5.78-6.63 และหลังแช่น้ำ มีค่าต่ำกว่า 4.00 พันธุ์ ข้าวที่นิยมใช้ทำเส้นขนมจันได้ลักษณะเส้นเหนียวดีและสวย คือ พันธุ์มาเลย์ ชัยนาท 1 ช่อจังหวัด จังหวัด ทราขาว ยาไทร ช่อเบา ช่อฝ้าย และเจียงพัทลุง และได้ทดลองทำขนมจันโดยใช้ข้าวพันธุ์แก่นจันทร์ กุ่มเมืองหลวง ชัยนาท1 เจียงพัทลุง และสายพันธุ์ KGTLR79133-3-1-2 พบว่า ทุกพันธุ์สามารถทำเส้นขนมจันได้ดี

ผลการตรวจวิเคราะห์ค่าดัชนีน้ำตาล (In Vitro Glycemic Index) ในห้องปฏิบัติการ พบว่าขนมจันจากข้าวพันธุ์ลันยั้งข้าวกล้อง มีค่าดัชนีน้ำตาลน้อยที่สุด (50.5) ลำดับต่อมาคือขนมจันจากข้าวพันธุ์พวงหรีดขัดขาว (50.7) ขนมจันจากข้าวพันธุ์ลันยั้งขัดขาว (51.1) ขนมจันจากข้าวพันธุ์ขาวยายแวนข้าวกล้อง (51.2) ขนมจันจากข้าวพันธุ์พวงหรีดข้าวกล้อง (51.3) ขนมจันจากข้าวพันธุ์เม็ดสั้นขัดขาว (51.7) ขนมจันจากข้าวพันธุ์เม็ดสั้นข้าวกล้อง (51.9) ขนมจันจากข้าวพันธุ์ขาวยายแวนขัดขาว (53.9) ซึ่งผลการตรวจวิเคราะห์ตัวอย่างขนมจันทั้งหมดมีค่าดัชนีน้ำตาลต่ำกว่า 55 จัดเป็นอาหารที่มีดัชนีน้ำตาลต่ำ (Miller *et al.*, 1998) และยังสอดคล้องกับรายงานวิจัยของ Panlasigui *et al.* (1991) ที่พบว่าข้าวซึ่งมีปริมาณแอมิโลสเท่ากัน แต่มีอัตราการย่อยแป้งและการตอบสนองของน้ำตาล (ดัชนีน้ำตาล) แตกต่างกันได้ และสอดคล้องกับรายงานของ Syahariza *et al.* (2013) ที่แสดงให้เห็นว่าอัตราส่วนของโครงสร้างของแอมิโลส และแ

มิโลเพกทินที่แตกต่างกันในข้าว มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอัตราการย่อยแป้งและการเพิ่มหรือลดของระดับน้ำตาล ซึ่งสาเหตุที่ระดับของดัชนีน้ำตาลในข้าวมีความแตกต่างกันนั้น อาจเนื่องมาจากหลายปัจจัยด้วยกัน เช่น สายพันธุ์ที่แตกต่างกัน ปริมาณแอมิโลสหรืออัตราส่วนของปริมาณแอมิโลสและแอมิโลเพกทินและคุณสมบัติอื่นๆ ของแป้งข้าว (Noda *et al.*, 2008; Zhu *et al.*, 2011; Denardin *et al.*, 2012; Parada and Aguilera 2012)

สรุป

ขนมจีนจากข้าวพื้นเมืองจังหวัดตราดมีค่าดัชนีน้ำตาล ในระดับห้องปฏิบัติการอยู่ในระดับต่ำทั้งหมด โดยขนมจีนจากข้าวพันธุ์ล้นยั้งข้าวกล้อง มีค่าดัชนีน้ำตาลน้อยที่สุด จึงสมควรได้รับการส่งเสริมให้ผู้ป่วยเบาหวานบริโภคเป็นประจำเพื่อประโยชน์ต่อสุขภาพ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณสถาบันวิทยาลัยชุมชน ที่ได้ให้ทุนสนับสนุนการทำวิจัย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนขนมจีนบ้านทุ่งไผ่ดัก หมู่ 4 ตำบลท่ากุ่ม อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด ที่ให้ข้อมูลและมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยเป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

Miller, J.B., K. Foster-Powell, S. Colagiuri and A. Leeds. 1998. The gi factor: The glucose reaction. Hodder Rydalmere, NSW.

Denardin, C.C., N. Bouffleur, P. Reckziegel, L.P. da Silva and M. Walter. 2012. Amylose content in rice (*Oryza sativa*) affects performance, glycemic and lipidic metabolism in rats. *Ciencia Rural*42(2): 381-387.

Naivikul, O. 2007. Rice: Science and technology. 2nd ed. Kasetsart University. Bangkok. (in Thai)

Ngajua, K., S. Tanta-ariya, P. Kaewdee, K. Panumpan and P. Rattanadee. 2017. Study of local rice varieties and cultivation of traditional wisdom in Trat province. (Research report). Trat: Trat Community College (in Thai)

Noda, T., S. Takigawa, C. Matsuura-Endo, T. Suzuki, N. Hashimoto and N.S. Kottarachchi. 2008. Factors affecting the digestibility of raw and gelatinized potato starches. *Food Chemistry* 110(2): 465-470.

Panlasigui, L.N., L.U. Thompson, B.O. Juliano, C.M. Perez, S.H. Yiu and G.R. Greenberg. 1991. Rice varieties with similar amylose content differ in starch digestibility and glycemic response in humans. *American Journal of Clinical Nutrition* 54(5): 871-877.

Parada, J. and J.M. Aguilera. 2012. Effect of native crystalline structure of isolated potato starch on gelatinization behavior and consequently on glycemic response. *Food Research International*, 45(1): 238-243.

Phimolsiripol, Y., U. Siripatrawan, S. Teekachunhatean, S. Wangtueai, P. Seesuriyachan, S. Surawang, T. Laokuldilok, J.M. Regenstein and C.J. Henry. 2017. Technological protection, in vitro starch digestibility and in vivo glycemic index of vivo glycaemic index of bread containing crude malva nut gum. *International*

Journal of Food Science and Technology 52(4): 1035-1041.

Preecha, R. and C. Sounkul. 1999. Variety and rice flour quality for boiled rice flour in noodle. Phatthalung Rice Research Center, phatthalung. (in Thai)

Syahriza, Z.A., S. Sar, J. Hasjim, M.J. Tizzotti and R.G. Gilbert. 2013. The importance of amylose and

amylopectin fine structure for starch digestibility in cooked rice grains.

Food Chemistry 136(2): 742-749.

Zhu, L.J., Q.Q. Liu, J.D. Wilson, M.H. Gu and Y.C. Shi. 2011. Digestibility and physicochemical properties of rice (*oryza sativa* L.) flours and starches differing in amylose content. Carbohydrate Polymers 86(4): 1751-1759.

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนาช่องทางการตลาด
และการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตภาชนะจากกาบหมาก
กรณีศึกษากลุ่มพลังสตรีวิถีชาวพร่อน

Product Development, Marketing Channel Development
and Community Enterprise Management of Container from Betel Husk
Producer Group: A Case study of Chaw Phron's Lifestyle
Women Power Group

ธมยันตี ประยูรพันธ์^{1*} นันทพร โกสิยาภรณ์² และ สมเกียรติ สุทธิยาพิวัฒน์³

Thammayantee Phayoonpun^{1} Nanthaporn Kosiyaporn²*

and Somkiat Suttiyapiwat³

¹สาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ จ.นราธิวาส 96000

¹Department of Management, Faculty of Management Science, Princess of Naradhiwas University, Narathiwat
96000 Thailand

²สาขาวิชาการบัญชี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ จ.นราธิวาส 96000

²Department of Accounting, Faculty of Management Science, Princess of Naradhiwas University, Narathiwat 96000
Thailand

³สาขาวิชาช่างไฟฟ้ากำลัง วิทยาลัยเทคนิคนราธิวาส มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ 96000

³Department of Electrical Power, Narathiwat Technical College, Princess of Naradhiwas University, Narathiwat
96000 Thailand

*Corresponding author: Email: thammayantee92860@gmail.com

(Received: February 2, 2021; Accepted: May 7, 2021)

Abstract: This purposes of this study were to (1) design and develop container product from natural material (2) develop marketing channel (3) study community enterprise management, and (4) study the factors that affect success and barriers to the community enterprise management. This study employed participatory action research and qualitative research methods. Sample size was 12 key purposive participants of relevant government officials and 50 participants of Chaw Phron's lifestyle women power group of community enterprise. The results revealed that the community enterprise logo was a rice ear symbol. There are 3 types of containers from betel husk which are square plate, circle plate and cup. Moreover, this study employed mix marketing channel strategies which consisted of online and offline strategies. Furthermore, there are four management approaches: planning, organizing, leading and controlling. Factors affecting the success of community business management were leadership and participatory management. In addition, threat factors were lack of technology production and production building did not have production standards, lack of support from government and relevant department, lack of raw materials and lack of community enterprise network.

Keywords: Product development, community enterprise management, container from Betel Husk

บทคัดย่อ: การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ภาชนะจากวัสดุธรรมชาติ (2) พัฒนาช่องทางการตลาด (3) ศึกษาการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน (4) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และอุปสรรคในการดำเนินงาน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง คือ เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จำนวน 12 คน แบบจำเพาะเจาะจง และสมาชิกกลุ่มพลังสตรีวิถีชาวพรอน จำนวน 50 คน ผลการวิจัย พบว่า โลโก้ของวิสาหกิจชุมชนเป็นสัญลักษณ์รูปรวงข้าว ภาชนะจากกาบหมากมี 3 แบบ ได้แก่ จานสี่เหลี่ยม จานกลม และถ้วยกลม และใช้กลยุทธ์ช่องทางการตลาดแบบผสมผสานทั้งแบบออนไลน์ และออฟไลน์ โดยมีการบริหารจัดการ ด้านการวางแผน การจัดองค์การ การนำองค์การ และการควบคุม ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการ ได้แก่ ภาวะผู้นำ และการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการ ได้แก่ ขาดเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิต อาคารโรงเรือนไม่ได้มาตรฐานการผลิต ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขาดแคลนวัตถุดิบกาบหมาก และขาดการสร้างเครือข่ายของวิสาหกิจชุมชน

คำสำคัญ: การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ภาชนะจากกาบหมาก

คำนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ได้กำหนดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาทุนทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการความรู้ตามยุทธศาสตร์ชาติ สนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มในรูปแบบ กลุ่มอาชีพ สนับสนุนการนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการ และสร้างความร่วมมือกันภายในชุมชนและการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน (Office of the National Economic and Social Development Council, 2017) ขณะที่วิสาหกิจชุมชนถือเป็นเครื่องมือสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน และท้องถิ่น (Visavateeranon *et al.*, 2020) และภาครัฐได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องในการกำหนดข้อบังคับ กฎระเบียบที่เกี่ยวกับการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนที่สะท้อนถึงความต้องการพัฒนาด้านเศรษฐกิจชุมชนเพื่อแก้ปัญหาความเป็นอยู่ของชุมชน/ท้องถิ่นที่เป็นฐานรากในการพัฒนาประเทศ และสร้างการยอมรับแก่วิสาหกิจชุมชนอย่างแท้จริง (Office of the National Economic and Social Development Council, 2019) ถึงแม้ว่าประเทศ

ไทยมีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเป็นจำนวนมากและเพิ่มขึ้นทุกปี แต่อย่างไรก็ตามวิสาหกิจชุมชนกำลังประสบปัญหาความล้มเหลว ขณะที่ ภาครัฐพยายามส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง และมีความพร้อมในการแข่งขันทางการค้า อันเป็นเป้าหมายสูงสุดที่จะพัฒนาให้เกิดขึ้นกับวิสาหกิจชุมชน (Parinyasutinun, 2017)

จากการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนของกรมส่งเสริมการเกษตร ข้อมูล ไตรมาส 1 ปี พ.ศ. 2564 พบว่า จำนวนวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียน มีจำนวน 93,503 แห่ง ได้รับการประเมินศักยภาพ 63,277 แห่ง ได้รับการประเมินในระดับดี เพียงร้อยละ 29.80 ระดับปานกลาง ร้อยละ 53.94 และระดับปรับปรุงร้อยละ 16.26 (Department of Agriculture Extension, 2021) และข้อมูลจากการศึกษาวิจัยปัญหาของวิสาหกิจชุมชนที่ไม่ประสบความสำเร็จ คือ ด้านวัตถุดิบ การผลิต การตลาด แรงงาน การบริหารจัดการ เงินทุน และนโยบายจากภาครัฐ ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ล้วน จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐให้ความช่วยเหลือแก่วิสาหกิจชุมชน (Jensantikul, 2019) ซึ่งวิสาหกิจชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ต้องพัฒนาทักษะด้านการบริหารจัดการ การพัฒนาฝีมือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ต้องการของตลาด

รูปแบบผลิตภัณฑ์มีความแปลกใหม่หรือดึงดูดใจผู้ซื้อ จึงจะทำให้วิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จในการก่อให้เกิดรายได้ เกิดการจ้างงานในชุมชนและสามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้สภาวะที่ประเทศมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (Panasampon *et al.*, 2018)

ขณะที่ การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนกลุ่มพลังสตรีวิถีชาวพร่อนจากเดิม คือ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมสายใยรัก บ้านโคกยาง หมู่ 5 ตำบลพร่อน อำเภอดากใบ จังหวัดนราธิวาส ที่ผลิตของชำร่วย ซึ่งขณะนั้นได้กำลังเผชิญกับปัญหาทางการตลาดที่มียอดขายน้อย และลดลงอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งขาดการบริหารจัดการที่ดี ขาดแคลนวัตถุดิบในการนำมาผลิตของชำร่วย และวัตถุดิบที่มีราคาแพง แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวิถีชีวิต คนในชุมชนนิยมปลูกต้นหมากไว้สำหรับจำหน่ายและบริโภค จึงถือเป็นโอกาสในการพัฒนาสินค้าที่ผลิตจากหมากที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน จึงถือเป็นจุดเปลี่ยนให้กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมสายใยรักมาเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มพลังสตรีวิถีชาวพร่อน

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากพืชเศรษฐกิจ เพื่อพัฒนาช่องทางการตลาด เพื่อศึกษาการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน และเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และอุปสรรคในการดำเนินงาน มาช่วยแก้ไขปัญหาของกลุ่มที่กำลังประสบอยู่ ซึ่งผลจากการวิจัยนี้ จะเพิ่มเติมองค์ความรู้การพัฒนาการดำเนินงานและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน และเป็นการถอดบทเรียนที่ประสบความสำเร็จเพื่อนำไปใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาการดำเนินงานและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน และมีประโยชน์โดยตรงทั้งในระดับบุคคล ชุมชน ท้องถิ่น สถาบันการศึกษา รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการได้

นำไปใช้พัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จ และพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษานี้ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) เป็นการวิจัยที่ผสมผสานการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (participatory research) กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) รวมทั้งวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เข้าด้วยกัน โดยผ่านวิธีดำเนินการวิจัยการพัฒนาการดำเนินงาน และการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตจากหมากจากกรณีศึกษาจากกลุ่มพลังสตรีวิถีชาวพร่อนเป็นงานวิจัยจากโครงการวิจัยที่สรุปประมวผลเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนา จากผลของงานวิจัย จำนวน 3 เรื่อง ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และผลที่ได้รับจากการวิจัย

งานวิจัยเรื่องที่ 1 การออกแบบ และพัฒนาบรรจุภัณฑ์อาหารจากหมากเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มที่นำสู่ความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก (Suttiyapiwat *et al.*, 2017)

งานวิจัยเรื่องที่ 2 การออกแบบ และพัฒนากระบวนการผลิตจากพืชเศรษฐกิจจากวิสาหกิจชุมชน สำหรับวิสาหกิจชุมชน กลุ่มพลังสตรีวิถีชาวพร่อน จังหวัดนราธิวาส (Suttiyapiwat *et al.*, 2019)

งานวิจัยเรื่องที่ 3 การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มพลังสตรีวิถีชาวพร่อน จังหวัดนราธิวาส (Phayoonpun and Kosiyaporn, 2020)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ศึกษาในครั้งนี้ ได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์การวิจัย ประกอบด้วย 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 สำนักงานเกษตรอำเภอดากใบ จังหวัดนราธิวาส

กลุ่มที่ 2 องค์การบริหารส่วนตำบลพร่อน จังหวัดนราธิวาส

กลุ่มที่ 3 วิสาหกิจชุมชนกลุ่มพลังสตรี
วิเชียรพร่อน จังหวัดนราธิวาส

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ 1 และ 2 ออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนและเพื่อพัฒนาการช่องทางการตลาดภาษาชนจากกาบหมาก ประกอบด้วย สำนักงานเกษตรอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส จำนวน 5 คน โดยจะทำการเลือกสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) องค์การบริหารส่วนตำบลพร่อน จังหวัดนราธิวาส จำนวน 5 คน โดยจะทำการเลือกสุ่มแบบเจาะจง และวิสาหกิจชุมชน ๓ จังหวัดนราธิวาส จำนวน 50 คน โดยขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับจำนวนกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ 3 และ 4 การบริหารจัดการกรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน ๓ โดยศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และอุปสรรคในการดำเนินงาน ประกอบด้วย ประธานวิสาหกิจชุมชน ๓ จำนวน 1 คน รองประธานวิสาหกิจชุมชน ๓ จำนวน 1 คน และกรรมการและเลขานุการ จำนวน 1 คน สมาชิกวิสาหกิจชุมชน ๓ จำนวน 2 คน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน ๓ จำนวน 2 คน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส จำนวน 1 คน และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลพร่อน จังหวัดนราธิวาส จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 7 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การจัดประชุมอภิปรายรายกลุ่ม (focus group discussion) โดยนักวิจัย สำนักงานเกษตรอำเภอตากใบ องค์การบริหารส่วนตำบลพร่อน และผู้เกี่ยวข้องจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ๓ เพื่อออกแบบโลโก้ และรูปแบบของภาษาชนจากกาบหมาก

2. การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการใช้กลยุทธ์ช่องทางการตลาดแบบผสมผสานช่องทางออฟไลน์ (offline) โดยการกำหนดร้านค้าเป้าหมายในการวางจำหน่ายภาษาชนจากกาบหมาก และช่องทางออนไลน์

(online) โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการตลาด

3. การสัมภาษณ์เชิงลึก ลักษณะของเครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์เป็นแบบมีโครงสร้างใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก ประธานกลุ่ม และสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ และข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไป ข้อมูลพื้นฐานความเป็นมาและสภาพปัญหาการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งการศึกษาเอกสารเพิ่มเติมจากหนังสือ เว็บไซต์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4. การสังเกต โดยใช้แบบสังเกตสภาพโดยทั่วไปและการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลด้านการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน และการพัฒนาช่องทางการตลาดภาษาชนจากกาบหมากจากผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส จำนวน 5 คน และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลพร่อน จังหวัดนราธิวาส จำนวน 5 คน และสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ๓ จังหวัดนราธิวาส จำนวน 50 คน ในขณะที่ข้อมูลด้านการบริหารจัดการ และศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และอุปสรรคในการดำเนินงานจากประธานวิสาหกิจชุมชน ๓ จำนวน 1 คน รองประธานวิสาหกิจชุมชน ๓ จำนวน 1 คน และกรรมการและเลขานุการ จำนวน 1 คน สมาชิกวิสาหกิจชุมชน ๓ จำนวน 2 คน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน ๓ จำนวน 2 คน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส จำนวน 1 คน และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลพร่อน จังหวัดนราธิวาส จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 67 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การศึกษาสภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชน ศึกษาจากเอกสาร หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การจัดประชุมกลุ่มย่อย และการ

สัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ตามประเด็นที่ค้นพบ และสังเกตโดยวิธีการเชิงคุณภาพ วิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) สรุปผลการวิเคราะห์จำแนกเป็นหมวดหมู่เพื่อมุ่งตอบตามประเด็นคำถามนำมาสรุปเป็นประเด็นที่สำคัญ และเขียนบรรยายสรุปเป็นความเรียง

2. การพัฒนาการดำเนินงานโดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติ การออกแบบ และพัฒนาผลิตภัณฑ์ภาษาจากวัสดุธรรมชาติ และการพัฒนากลยุทธ์ช่องทางการจัดจำหน่ายแบบผสมผสานโดยเพื่อส่งเสริมการตลาด ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำเสนอข้อมูลการดำเนินงาน

3. การตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยใช้ตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) เพียงด้านเดียว ประกอบด้วย มีการตรวจสอบข้อมูลของบุคคล เวลา และสถานที่ที่แตกต่างจากผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม คือ การเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม เพื่อยืนยันพิสูจน์ความถูกต้องของข้อมูล

4. ข้อมูลที่ได้จากการประชุมอภิปราย สรุปสะท้อนผลการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน และแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน วิเคราะห์เนื้อหา สรุปวิเคราะห์ประเด็นที่สำคัญและบรรยายสรุปเป็นความเรียง

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ภาษาจากวัสดุธรรมชาติของวิสาหกิจชุมชน

บรรจุภัณฑ์ภาษาจากกาบหมามี 3 ประเภท ได้แก่ จานสี่เหลี่ยม ปากจานกว้าง 7 นิ้ว ก้นจานกว้าง 5 นิ้ว และลึก 1.5 นิ้ว จานกลม ปากขนาด 7 นิ้ว และลึก 1 นิ้ว และถ้วย ความกว้างปากถ้วย มีขนาด 7 นิ้ว ก้นถ้วย กว้าง 3 นิ้ว และลึก 2 นิ้ว และทำโลโก้ชาวพอรอนด้วย hot stamp โดยใช้รูปรวงข้าว ซึ่งแสดงถึงอัตลักษณ์ของจากสมาชิกกลุ่ม

วิสาหกิจชุมชนพลังสตรีวิถีชาวพอรอนเป็นเกษตรกรทำนา Figure 1,2,3

Figure 1. Square plate

Figure 2. Circle plat

Figure 3. Cup

ผลการศึกษาพัฒนาช่องทางการตลาด

กลยุทธ์การตลาดสำหรับช่องทางการจัดจำหน่ายภาษาใส่อาหารจากวัสดุธรรมชาติ การศึกษาครั้งนี้ได้นำเสนอกลยุทธ์การตลาดด้วยการใช้ช่องทางการตลาดแบบผสมผสานช่องทางออฟไลน์ (Offline) และ ออนไลน์ (Online) ที่เรียกว่า Omi Channel ดังต่อไปนี้

การตลาดแบบออฟไลน์ (Offline) โดยนำภาษาจากกาบหมามาผ่านช่องทางร้านค้าในจังหวัดนราธิวาส จำนวน 4 แห่ง ประกอบด้วย บริษัทประชารัฐรักสามัคคีนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส ศูนย์

แสดงและจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพ จังหวัด นราธิวาส และร้านค้าขายอุปกรณ์บรรจุภัณฑ์ ได้แก่ ร้านนานา Figure 4 และงานจัดนิทรรศการ

สินค้า เช่น งานกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวและ กระตุ้นเศรษฐกิจ ณ ท่าพระยาสาย จังหวัดนราธิวาส Figure 5

Figure 4. Place for sale at the show and sell products of art and craft center, Narathiwat Province

Figure 5. Place to distribute events to promote tourism and stimulate economy at Thaprayasai, Narathiwat Province

การตลาดแบบออนไลน์ (online) คือ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มพลังสตรีวิถีชาวพร่อน ได้นำเสนอช่องทางออนไลน์ โดยการนำภาพจากวัสดุธรรมชาติผ่านช่องเฟสบุ๊ค Chawpron Takbai Figure 6

Figure 6. Facebook of Chawpron Takbai

ผลการศึกษาการบริหารจัดการของกลุ่มผู้ผลิต
ภาษาชนจากวิสาหกิจชุมชนกลุ่มพลัง
สตรีวิถีชาวพอร่อน

ผู้วิจัยนำทฤษฎีการจัดการของ Allen
(1958) ซึ่งเป็นทฤษฎีการจัดการที่ ประกอบด้วย การ
วางแผน การจัดองค์กร การนำองค์กร และการ
ควบคุม (Planning, Organizing, Leading and
Controlling: POLC) พบว่า วิสาหกิจชุมชน ฯ มี
การวางแผน การจัดองค์กร การขึ้นนำ และการควบคุม
(planning, organizing, leading and controlling:
POLC) รายละเอียดดังนี้

1. การวางแผน (planning)

การวางแผนเป็นขั้นตอนแรกของ
กระบวนการทางบริหารที่สำคัญต่อการบรรลุ
เป้าหมาย และความสำเร็จขององค์กร การวางแผน
ของวิสาหกิจชุมชน ฯ มี “การวางแผนการผลิต”
และ “การวางแผนการตลาด” ดังนี้

1) การวางแผนการผลิต คือ กาบหมากที่
เหมาะสมเพื่อใช้เป็นวัสดุคืบในการผลิตภาษาชนจาก
กาบหมากจะต้องมีลักษณะขาว สะอาดและเป็นจุด
ต่างดำน้อย ดังนั้นสมาชิกกลุ่ม ฯ จะวางแผนการผลิต
ตั้งแต่การวางแผนการผลิตใหม่ประจำปี โดยประชุม
พูดคุยกันอย่างรอบคอบ แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

1.1) ขั้นตอนที่ 1 การคัดเลือกกาบหมาก

1.2) ขั้นตอนที่ 2 การจัดสรรสมาชิกเพื่อ
ผลิตภาษาชนจากกาบหมาก

1.3) ขั้นตอนที่ 3 การวางแผนการผลิต

2) การวางแผนการตลาด คือ จะมีการ
วางแผนการตลาดตั้งแต่มีการวางแผนใหญ่ประจำปี
ประชุมพูดคุยกันอย่างรอบคอบ แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน
ได้แก่

2.1) ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาความต้องการ
ของตลาด

2.2) ขั้นตอนที่ 2 การกำหนด
กลุ่มเป้าหมายในการขายภาษาชนจากกาบหมาก

2.3) ขั้นตอนที่ 3 การตั้งราคาขายปลีก
และส่ง

2.4) ขั้นตอนที่ 4 การสร้างแบรนด์
ภาษาชนจากกาบหมาก

2.5) ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูลและ
ประเมินผลการขายภาษาชนจากกาบหมาก

2. การจัดองค์กร (organizing)

การจัดองค์กรเป็นขั้นตอนหนึ่งในการ
กำหนดโครงสร้างระบบงาน คุณสมบัติของคน และ
จำนวนคนในองค์กร ให้สามารถดำเนินงานได้สำเร็จ
ตามแผนที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและ
ประสิทธิผล ซึ่งกลุ่ม ฯ มีวิธีออกแบบโครงสร้างการ
ทำงาน 4 ขั้นตอนดังนี้

1) ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดวาระการ
ประชุม คือ การแจ้งให้สมาชิกของกลุ่ม ฯ ทราบถึง
วาระเรื่องการออกแบบโครงสร้างของกลุ่ม ฯ โดยแจ้ง
สมาชิกกลุ่มทั้งหมดให้เข้ามามีส่วนร่วมประชุมในการ
กำหนดโครงสร้าง โดยพิจารณาว่าจะมีใครทำหน้าที่
ฝ่ายใดบ้าง และควรเพิ่มเติมฝ่ายใดบ้างเพื่อทำหน้าที่
ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดฝ่ายงาน คือ
การพิจารณากำหนดฝ่ายงานออกเป็นกี่ฝ่ายซึ่งการ
จัดแบ่งงานของกลุ่ม ฯ ให้อยู่ในรูปของกลุ่มงานต่าง ๆ
ที่ผ่านมาแต่ละกลุ่มงานจะใช้กำลังคนหนึ่งคนในการ
รับผิดชอบเป็นหัวหน้าของฝ่ายนั้น ๆ ซึ่งการ
ดำเนินงานจะเป็นสิ่งที่กลุ่ม ฯ เป็นผู้ขับเคลื่อนด้วย
ตนเอง

3) ขั้นตอนที่ 3 การคัดเลือกสมาชิก โดยใช้
การลงคะแนนเสียงจากสมาชิกในกลุ่มที่เห็นพ้องเพื่อ
คัดเลือกบุคคลที่มีความสามารถดำเนินงานในฝ่ายนั้น
ได้ดี ไม่มีประวัติการท่ผิด สามารถประสานงานกับ
สมาชิกในกลุ่ม ฯ ได้ เมื่อบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกให้
เข้าทำงานในฝ่ายต่าง ๆ ของกลุ่ม ฯ ประจำปีนั้น ๆ
จะมีการลงบันทึกวัน เวลา ในการปฏิบัติหน้าที่ของ
สมาชิก เพื่อความโปร่งใสและมุ่งให้เกิดประสิทธิภาพ
ในการทำงานของกลุ่ม ฯ นั้นเอง

4) ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดบทบาทหน้าที่
ความรับผิดชอบ และมอบหมายหน้าที่ของฝ่าย ต่าง
ๆ โดยในที่ประชุมของกลุ่ม ฯ จะมีภาระบุถึงบทบาท

หน้าที่ของแต่ละฝ่าย นอกจากนี้ยังมีการหมุนเวียน
เปลี่ยนงาน (job rotation) เพื่อเรียนรู้งานในฝ่าย

เพื่อให้ทุกคนสามารถทำงานได้ทุกหน้าที่ Figure 7

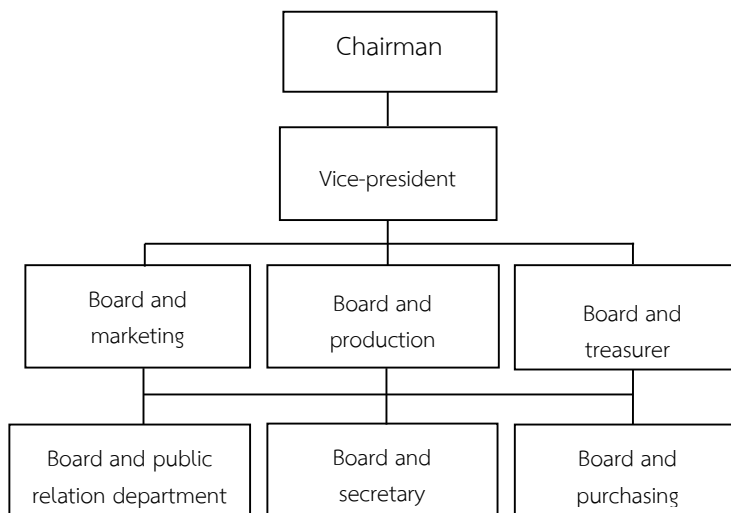

Figure 7. Community enterprise committee structure of Chaw Phron's lifestyle women power group

Source: Photo from community enterprise committee structure improvement of Chaw Pron's lifestyle women power group, 2020

3. การนำองค์กร (leading)

การนำองค์กรเป็นกระบวนการแจ้งบุคคลในองค์กรถึงสิ่งที่ต้องกระทำเป็นหน้าที่หลักของผู้บริหารในระดับต่าง ๆ ที่ต้องดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจที่จะนำเสนอ ดังนี้

1) การชี้นำแก่สมาชิก การชักจูงให้สมาชิกผลิตภาพจากภาพลักษณ์คุณภาพ ในขณะเดียวกัน ผู้นำยังให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพิ่มเติมในการอบรมต่าง ๆ ที่จัดโดยหน่วยงานราชการ ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสวงหาแนวทางที่จะทำให้กลุ่ม ๆ สามารถผลิตภาพจากภาพลักษณ์คุณภาพตามที่กำหนดของกลุ่ม

2) การกระจายอำนาจการตัดสินใจ ผู้นำจะมีความพยายามผลักดันให้สมาชิกทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดการทำงานอย่างสม่ำเสมอ ผ่านการสื่อสารทั้งทางตรงในเวทีการ

ประชุมของกลุ่ม ๆ และการสื่อสารทางอ้อม ผ่านการสื่อสารส่วนบุคคล ในการวางแผนตามวาระ และการประชุมในประเด็นต่างๆ

3) การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ กล่าวคือ ผู้นำมีความต้องการให้องค์กรเป็นองค์กรที่มีความสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มพูนสมรรถนะให้แก่สมาชิกในกลุ่ม ๆ องค์ความรู้ที่ประธานกลุ่ม หรือสมาชิกที่ได้รับการฝึกอบรม หรือการรับรู้ที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินงานจะมีการถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกด้วยกัน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการผลิตภาพจากภาพลักษณ์ของกลุ่มได้

4) การสร้างเครือข่าย วิสาหกิจชุมชนกลุ่ม ๆ เป็นกลุ่มผู้ผลิตภาพจากภาพลักษณ์เพียงแห่งเดียวในจังหวัดนราธิวาส แต่ผู้นำกลุ่มมีการใช้กลไกความร่วมมือแบบเครือข่ายกับวิสาหกิจกลุ่มวิสาหกิจ

ชุมชนอื่น ๆ ที่ไม่ใช่กลุ่มผู้ผลิตประเภทเดียวกัน ทั้งใน จังหวัดนราธิวาส และต่างจังหวัด เพื่อการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านต่าง ๆ รวมไปถึงภารกิจด้าน การประสานงานกับหน่วยงานราชการ แสดงให้เห็น ว่าวิสาหกิจชุมชนกลุ่ม ๆ มีความสามารถในการ จัดการตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถ พึ่งตนเองได้ มีความเป็นไปได้ของการสร้างเครือข่าย ที่เกิดขึ้น

4. การควบคุม (controlling)

การควบคุมงานเป็นการตรวจสอบการ ปฏิบัติงานว่าเป็นไปตามแผนและเป้าหมายหรือ ข้อตกลงตามที่กำหนดไว้ หากพบจุดบกพร่องและ จุดอ่อนของผลการปฏิบัติงานแล้วนำมาปรับปรุง แก้ไขเพื่อให้ผลการปฏิบัติงานนั้นเป็นไปตามแผน และมาตรฐานที่กำหนดไว้ การควบคุมของวิสาหกิจ ชุมชน ๆ แบ่งออก 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นตอนที่ 1 ควบคุมคุณภาพจากภายนอก โดยมีการกำหนดคุณสมบัติที่สามารถนำมาเป็น วัตถุดิบในการผลิตภาชนะจากกาบหมากได้

2) ขั้นตอนที่ 2 ควบคุมคุณภาพของภาชนะ จากกาบหมาก โดยมีการกำหนดคุณสมบัติ และ ตรวจสอบคุณภาพของภาชนะจากกาบหมากต้อง เป็นไปตามที่กำหนดก่อนจะส่งมอบให้แก่ลูกค้า

3) ขั้นตอนที่ 3 ควบคุมการดำเนินงานโดย มีกฎระเบียบ ข้อบังคับ ข้อตกลง ซึ่งสมาชิกกลุ่ม ๆ ต้องปฏิบัติตาม ประกอบด้วย คุณสมบัติของสมาชิก การสิ้นสมาชิกภาพของสมาชิก และการปฏิบัติงาน ของสมาชิก

ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และอุปสรรคในการดำเนินงาน

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการ ดำเนินงาน ปัจจัยที่สนับสนุนและเอื้อให้การ บริหารจัดการของกลุ่ม ๆ เกิดผลสำเร็จ อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ซึ่งผู้วิจัยได้อธิบายปัจจัยที่ส่งผลต่อ ความสำเร็จ ประกอบไปด้วยปัจจัย ต่าง ๆ ดังนี้

1) ภาวะผู้นำของกลุ่ม ประธานกลุ่ม มี ความเป็นผู้นำในการเข้าใจสภาพปัญหา และ

ข้อจำกัดของสมาชิกในการผลิตภาชนะจากกาบ หมาก อีกทั้งมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้จากการ ฝึกอบรมให้แก่สมาชิก ถือเป็นการบริหารจัดการองค์ ความรู้ให้สมาชิกในกลุ่มส่งผลให้การผลิตภาชนะจาก กาบหมากได้อย่างมีมาตรฐานฐาน ส่งผลให้ได้รับ มาตรฐาน OTOP 3 ดาว และมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ชุมชน (มผช.) นอกจากนี้ ผู้นำยังมีการทำงานแบบ เอาจริงเอาจัง และจัดการปัญหาต่าง ๆ ให้การ ดำเนินงานสามารถบรรลุตามเป้าหมายได้อย่างมี ประสิทธิภาพ รวมทั้งผู้นำยังพัฒนาบทบาทการ ดำเนินงานตนเองเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ผู้ที่ สนใจผลิตภาชนะจากกาบหมากแก่ผู้ที่สนใจรวมทั้ง กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มวิสาหกิจที่สนใจอีกด้วย

2) การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม สมาชิกมี ส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตาม วัตถุประสงค์ และความสำเร็จของกลุ่ม โดย นับตั้งแต่เริ่มมีการจัดตั้งกลุ่ม ทั้งผู้นำ และสมาชิกต่าง ก็มีการใช้หลักการบริหารจัดการงานแบบมีส่วนร่วม ของสมาชิกทุกคนในการจัดการกับประเด็นปัญหา ใหม่ ๆ อยู่เสมอและเมื่อทุกคนรับรู้ใน ประเด็นการ ทำงานทุกอย่าง ก็ส่งผลให้สมาชิกในกลุ่มไม่เกิดความ ขัดแย้งระหว่างกันและเกิดประสิทธิภาพในการ จัดการ

2. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินงาน คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความล้มเหลวในการบริหาร จัดการของกลุ่ม ๆ ซึ่งผู้วิจัย ค้นพบว่าปัจจัยซึ่งเป็น ปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่ในการดำเนินงานการ บริหารจัดการของกลุ่ม ๆ ได้แก่

1) การขาดเทคโนโลยีที่ใช้ในการ ผลิต และโรงงานไม่ได้มาตรฐานการผลิต ส่งผลให้ ผลิตภัณธ์ภาชนะจากกาบหมากมีรูปแบบที่ไม่ หลากหลายตามความต้องการของลูกค้า และ ไม่สามารถที่จะผลิตภัณธ์ภาชนะจากกาบหมากให้มี มาตรฐานที่สูงขึ้นได้เนื่องจากมีข้อจำกัดของโรงงาน ที่ไม่ได้มาตรฐานการผลิต

2) ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากการกระจาย

งบประมาณจากรัฐบาลเพื่อนำมาใช้ในการช่วยเหลือกลุ่มไม่เพียงพอต่อการจัดทำโครงการระยะยาวของกลุ่ม ซึ่งปัญหานี้มีผลทำให้กลุ่ม ๆ ต้องมีการวางแผนเพื่อกำหนดโครงการระยะยาวกันอย่างรอบคอบและประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

3) ขาดแคลนวัตถุดิบจากปทุมธานี ในการผลิตภาชนะจากกาบหมากในช่วงหน้าฝน เนื่องจากกาบหมากเป็นในช่วงหน้าฝนจะมีลักษณะเป็นรอยต่างดำ ซึ่งมีลักษณะไม่เหมาะในการนำมาเป็นวัตถุดิบในการผลิตภาชนะจากกาบหมาก

4) ขาดการสร้างเครือข่าย ซึ่งมีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนกลุ่ม ๆ โดยมีการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกอื่น ๆ ได้แก่ เครือข่ายการตลาด เครือข่ายการเรียนรู้ และเครือข่ายองค์กรภาครัฐ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่จะพัฒนากลุ่มให้เจริญก้าวหน้า

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่ากลุ่ม ๆ ได้ออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์จากกาบหมากจำนวน 3 ประเภท ได้แก่ จานสี่เหลี่ยม จานกลม และถ้วย และการทำโลโก้ขาวพร้อมที่กันด้านในของภาชนะจากกาบหมาก ด้วย hot stamp สอดคล้องกับการศึกษาการออกแบบการขึ้นรูปภาชนะจากเยื่อกระดาษของ Juntralux and Watanasriyakul (2012) พบว่า เยื่อกระดาษชานอ้อยสามารถขึ้นรูปภาชนะได้ 2 ประเภท ได้แก่ จานขนาด 6 นิ้ว และ ชาม ขนาด 4 นิ้ว

นอกจากนี้ วิสาหกิจชุมชนกลุ่ม ๆ มีการพัฒนาช่องทางการตลาดโดยใช้กลยุทธ์ช่องทางการตลาดแบบผสมผสานทั้งช่องทางการตลาดแบบออฟไลน์ (Offline) และออนไลน์ (Online) ที่เรียกว่า Omni channel marketing สอดคล้องกับการศึกษาของ Pansuwa et al. (2020) กล่าวว่า ผู้ประกอบการสับประสมผลไม้จังหวัดเชียงรายใช้ช่อง

ทางการจัดจำหน่ายสับประสมผลไม้ผ่านเฟซบุ๊ก ทำให้มียอดขายเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 35 ขณะที่ Pansuwan (2020) พบว่า การเพิ่มขีดความสามารถของวิสาหกิจชุมชนภาคการผลิตของจังหวัดสุรินทร์จำเป็นต้องใช้กลยุทธ์ช่องทางการตลาดแบบผสมผสาน (Omni channel marketing) ด้วยการผสมผสานของช่องทางออฟไลน์ (Offline) และออนไลน์ (Online)

ขณะที่การบริหารจัดการของกลุ่ม ๆ ภายใต้ทฤษฎีการจัดการของ Allen (1958) ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กร การนำองค์กร และการควบคุม สอดคล้องกับการศึกษาของ Jongwutiwes et al. (2010) กล่าวว่า ปัจจัยด้านการบริหารจัดการอยู่ลำดับแรกที่ส่งผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน ขณะที่ Panasampon et al. (2018) กล่าวว่า การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนต้องมีการวางแผน (Planning) ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการผลิต และการตลาดซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะส่งผลต่อความสำเร็จ สอดคล้องกับ Jaiseri (2009) พบว่า การวางแผนการดำเนินงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน อยู่เสมอถือเป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จ นอกจากนี้ การจัดองค์การ ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างวิสาหกิจชุมชนกลุ่ม ๆ สอดคล้องกับ ผลงานวิจัยของ Kantum and Upasod (2019) กล่าวว่า กลุ่มอาชีพชุมชนเทศบาลตำบลทากาศเหนือ จังหวัดลำพูน มีการแบ่งหน้าที่อย่างเป็นทางการโดยจัดตั้งเป็นคณะกรรมการบริหารกลุ่มอาชีพ และแต่งตั้งคณะกรรมการได้คัดเลือกมาจากคณะกรรมการของแต่ละหมู่ซึ่งทำหน้าที่บริหารจัดการงาน

ขณะที่ในด้านการนำองค์กรของกลุ่ม ๆ มีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจให้แก่สมาชิก สอดคล้องกับ Kantum and Upasod (2019) พบว่า คณะกรรมการบริหารจัดการกลุ่มจะมีการประชุมทุกเดือนโดยมีการลงคะแนนเสียงจากสมาชิกในกลุ่มจากเสียงข้างมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Changprachak (2016) กล่าวถึงศักยภาพและบทบาทของกลุ่มแกนนำ และความสามารถในการ

จัดการความรู้ที่นำพาให้กลุ่มดำเนินงานและการบริหารจัดการต่อไปได้ และประเด็นสุดท้าย การควบคุม ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มฯ มีการควบคุมคุณภาพของวัตถุดิบ สินค้า รวมทั้งมีกฎระเบียบข้อบังคับ ข้อตกลงร่วมกันของสมาชิก สอดคล้องกับ Wongkalasin *et al.* (2020) พบว่า การจัดการธุรกิจชุมชนต้นแบบในจังหวัดนครราชสีมา มีการควบคุมโดยคณะกรรมการร่วมกันตรวจสอบการดำเนินงานเพื่อนำสู่เป้าหมายขององค์กร

ขณะที่ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ และการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมได้ส่งผลต่อความสำเร็จ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มฯ มีสอดคล้องกับ Wongkalasin *et al.* (2020) พบว่า ผู้นำกลุ่ม และการบริหารแบบมีส่วนร่วมส่งผลต่อความสำเร็จ ประสบความสำเร็จการจัดการธุรกิจชุมชนต้นแบบ ในจังหวัดนครราชสีมา

แต่อย่างไรก็ตาม วิสาหกิจชุมชนกลุ่มฯ ยังเผชิญกับการขาดแคลนเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิต โรงเรือนไม่ได้มาตรฐานการผลิต ขาดแคลนการสนับสนุนจากภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขาดแคลนวัตถุดิบจากภายนอก และขาดการสร้างเครือข่ายของวิสาหกิจชุมชนซึ่งถือปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อดำเนินงาน สอดคล้องกับ Chiarakul (2014) พบว่า การสร้างเครือข่ายธุรกิจ เทคโนโลยีและการสนับสนุนจากภาครัฐกำลังเป็นปัญหาของกลุ่มผู้ประกอบการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ขณะที่ Suh and Kim (2014) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ SMEs ในประเทศเกาหลีใต้พบว่าธุรกิจ SMEs จะก้าวขึ้นเป็นธุรกิจผู้นำในธุรกิจระหว่างประเทศนั้น ผู้ประกอบการต้องให้ความสำคัญที่สุดกับนวัตกรรมด้านเทคโนโลยี และสอดคล้องกับ Phongphaw and Pakasat (2016) ที่พบว่า ความสามารถทางนวัตกรรมมีอิทธิพลเชิงบวกต่อความสามารถทางการแข่งขันของผู้ประกอบการ OTOP ที่เป็น SMEs ในประเทศไทย อีกทั้งแนวคิดเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศยังสอดคล้องกับนโยบายของ

ประเทศที่จะพัฒนาให้ประเทศเป็น “ประเทศไทย 4.0”

สรุป

จากการศึกษาครั้งนี้วิสาหกิจชุมชน ๓ ผลิตภัณฑ์จากกาบหมาก 3 ประเภท ได้แก่ จานสี่เหลี่ยม จาน และถ้วย และมีโลโก้เป็นสัญลักษณ์รูปรวงข้าว ใช้กลยุทธ์ช่องทางการตลาดแบบผสมผสานทั้งแบบออฟไลน์ (Offline) และ แบบออนไลน์ (Online) ที่เรียกว่า Omi Channel และการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่ม ๓ ได้ใช้หลักการบริหารตามทฤษฎีการจัดการของ Allen (1958) ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กร การนำองค์กร และการควบคุม ขณะที่ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ คือ ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ และการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม สำหรับปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินงาน คือ การขาดเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิต อาคารโรงเรือนไม่ได้มาตรฐานการผลิต ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขาดแคลนวัตถุดิบจากภายนอก และขาดการสร้างเครือข่ายของวิสาหกิจชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- Allen, L.A. 1958. Management and organization. McGraw-Hill, New York. 331 p.
- Changprachak, S. 2016. The management of community enterprise: A case study of Pa Pu chili sauce, Bangphra sub-district, Si Racha district, Chon Buri province. Academic Journal of Humanities and Social Sciences Burapa university 24(45): 43-69. (in Thai)
- Chiarakul, T. 2014. The problems and the adaptation of OTOP to AEC. Executive Journal 34(1): 177-191. (in Thai)

- Department of Agriculture Extension. 2021. Community enterprise performance assessment report at the end of the first quarter of fiscal year 2021 (31 December 2020). (Online). Available: http://www.sceb.doe.go.th/Documents/SSV/Evaluation%20CE/EvaluationCE_2564_1.pdf (January 1, 2021). (in Thai)
- Jaiseri, P. 2009. Effects of christian leadership characteristics and management approaches on christian business success in Thailand. *ABAC Journal* 29(2): 64-80. (in Thai)
- Jensantikul, N. 2019. The development of community enterprise in lower central provinces region 1 to enhance its competitiveness in the ASEAN community. *Political Science and Public Administration Journal* 10(1): 95-120. (in Thai)
- Jongwutiwes, N., R. Singhalert and S. Passago. 2010. Factors affecting the success of community business management in Mueang district, Roi-et province. *Rajabhat Maha Sarakham University Journal* 4(2): 103-111. (in Thai)
- Juntralux, N. and S. Watanasriyakul. 2012. Design and construction of ware forming machine from nature pulp. *Proceedings of the 13th – 19th. Industrial Engineering Network 2012, Phetchaburi Province: 1770 -1775.* (in Thai)
- Kantum, L. and A. Upasod. 2019. The management of an occupation community group in Tambol Tha Kat Neua Municipality, Amphoe Mae Tha, Lamphun province. *Nakhon Lampang Buddhist College's Journal* 8(2): 60-74. (in Thai)
- Office of the National Economic and Social Development Council. 2019. Community enterprise promotion Act (No. 2). 2019. (Online). Available: http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2562/A/050/T_0032.PDF (January 2, 2021). (in Thai)
- Office of the National Economic and Social Development Council. 2017. 12th National economic and social development plan 2017 - 2021. (Online). Available: http://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422 (June 6, 2020). (in Thai)
- Panasampon, S., B. Piriyaaisanti, P. Jirakraisiri and V. Katekao. 2018. The development community enterprise management to success of the business community on processed food products in the western region of Thailand. *Ph.D. in Social Sciences Journal* 8(1): 77-87. (in Thai)
- Pansuwan, P., Promsen, W and Yajaimun, C. 2020. Distribution Channels of “Phulae” Pineapple on Facebook in Chiang Rai. *Journal of Community Development and Life Quality* 37(2): 121-130. (in Thai)
- Parinyasutinun, U. 2017. Community enterprise: The paradox of the

- competition of business. Silpakorn University Journal 37(2): 131-150. (in Thai)
- Phayoonpun, T. and N. Kosiyaporn. 2020. Community enterprise management of Chawphron's lifestyle women power group. Full Research Report of Faculty of Management Sciences, Princess of Naradhiwas University, Narathiwat. (in Thai)
- Phongphaw, S. and N. Pakasat. 2016. The model of competitiveness OTOP SMEs entrepreneurs in Thailand. Veridian E-Journal, Silpakorn University 9(3): 1659-1675. (in Thai)
- Suh, Y. and M.-S. Kim. 2014. Internationally leading SMEs vs. internationalized SMEs: Evidence of success factors from South Korea. International Business Review 23(1): 115-129.
- Suttiyapiwat, S., T. Phayoonpun and M. Krahamwong. 2017. Design and development of food packaging form betel husk to add value for strong community and economic foundation. (Online). Available: https://elibrary.trf.or.th/project_content.asp?PJID=RDG60T0105 (June 6, 2020). (in Thai)
- Suttiyapiwat, S., T. Phayoonpun, M. Kosiyaphon and W. Watcharaporn. 2019. Design and development of food container from natural materials for Chaw Pron's lifestyle women power group, Narathiwat province. Full Research Report. Thailand Science Research and Innovation (TSRI), Bangkok. (in Thai)
- Suwanaputit,U. 2020. The marketings strategy development: An application of technology, creative thinking, and innovation for Thailand 4.0 for community enterprise in Surin province. NRRU Community Research Journal 15(1): 94-108. (in Thai)
- Visavateeranon, A., P. Pootong and M. Mahing. 2020. Guidelines to promote the potentials of community enterprise in Sakaeo province via process of community participation: Case study of wickerwork and woven fabric community enterprise. Srinakharinwirot Research and Development Journal (Humanities and Social Sciences) 12(23): 125-136. (in Thai)
- Wongkalasin, S., L. Wongthong and K. Krivart. 2020. Mangement of community business model in Nakhon Ratchasima province. NRRU Community Research Journal 14(2): 255-265. (in Thai)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการจัดการชุมชน
อย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านมะยาง อำเภอรวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

Product Development from Local Wisdom to Increase an Efficiency of
Community Management Based on Sustainability concept in Ban Ma
Yang Community, Thawat Buri District, Roi Et Province

ลลิตา พิมทา* และ รักษดาวัลย์ ศิริตาคำ

Lalita Pimta and Raksadavan Siritakham*

สาขาวิชาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด จ. ร้อยเอ็ด 45120

Program in Accounting, Faculty of Business Administration and Accountancy,

Roi Et Rajabhat University, Roi Et 45120, Thailand

*Corresponding author: E-mail: lalitapimta@hotmail.com

(Received: February 1, 2021; Accepted: June 16, 2021)

Abstract: This research aimed 1) to study the basic information about community products and the potential of community products, 2) to develop community products, and 3) to study the group's management. This research used qualitative research methods and the participatory action research. The participants of this research consisted of Sabaikit weaving group, Ban Ma Yang, community leaders, and community enterprise groups. The research methods consisted of questionnaires, evaluation, focus group discussion, experiments, interviews, and knowledge transfer. The results showed that the average community product potential scores were 66.75 which was of low potential grade or D grade community product. The product prototype development was Sabaikit and natural dyed scarves. The outstanding products were using traditional wisdom and local materials. The scarf had good texture, softness, shine, good heat dissipation and moisture absorption. The overall suitability of the prototype product was at a high level ($\bar{X}$ 3.90). There was an effective way to administer the group by establishing a community enterprise group in order to develop new products in order to obtain the Community Product Standards and to improve the group management process.

Keywords: Product development, local wisdom, community management

บทคัดย่อ: การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและศักยภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชน พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน และศึกษาแนวทางการบริหารจัดการของกลุ่ม การวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มทอผ้าสไบขิดบ้านมะยาง ผู้นำชุมชน ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การประชุม การสนทนากลุ่ม การทดลอง การถ่ายทอดองค์ความรู้ ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยศักยภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน 66.75 คะแนน เกณฑ์ศักยภาพดีน้อยหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนเกรด D การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์คือ ผ้าสไบขิดและผ้าพันคอ ย้อมสีธรรมชาติ ผลิตภัณฑ์ที่ได้มีความโดดเด่นคือ ใช้ภูมิปัญญามดลายแบบดั้งเดิม ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น โดย

ผ้าพันคอมีคุณสมบัติผิวสัมผัสดี มีความนุ่ม มันเงา สามารถระบายความร้อน ดูดความชื้นได้ดี ผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์ต้นแบบโดยรวมมีค่าเฉลี่ยระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.90) โดยมีแนวทางการบริหารจัดการกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ คือ จัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ให้ได้รับเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และปรับกระบวนการบริหารจัดการกลุ่ม

คำสำคัญ: การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการชุมชน

คำนำ

ตามนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งเน้นการเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งเป็นการวางรากฐานเพื่อความเจริญเติบโต การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งนั้น ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือ เศรษฐกิจฐานรากจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน จึงเป็นแนวทางประการหนึ่งที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตและความผาสุกของประชาชนให้ดีขึ้น โดยการผลิตหรือจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้กลายเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ มีจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์สอดคล้องกับวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น

ข้อมูลของ Waentip and Pilun (2016) พบว่า ปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานของผลิตภัณฑ์ OTOP ประเภทผ้าและเครื่องแต่งกาย คือ แรงงานส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุทำให้การผลิตลดลง ไม่มีการจัดทำแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์ทำให้ผลิตภัณฑ์กลุ่มไม่ตอบสนองความต้องการของลูกค้าและตลาด สมาชิกขาดทักษะด้านการบริหารงาน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ การจัดทำระบบบัญชี ขาดการประชาสัมพันธ์ ช่องทางการตลาดไม่เพียงพอ ด้านบรรจุภัณฑ์ไม่ทันสมัย ไม่สะดวกทำให้มีปัญหาหากต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการส่งออก สำหรับ Plengdeesakul and Plengdeesakul (2018) พบปัญหาส่วนใหญ่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน คือ ยังไม่มีแบรนด์หรือตราสินค้าทำให้ลูกค้าจดจำได้ยากรวมถึงการประชาสัมพันธ์ให้ลูกค้าเป้าหมายมาซื้อได้ถูกต้องและเหมาะสม และ Chanhom and Phon-mgam

(2019) รายงานว่า สภาพปัญหาของผลิตภัณฑ์ชุมชนมีปัญหาในด้านวัตถุดิบมีต้นทุนเพิ่มขึ้น คุณภาพของผลิตภัณฑ์ยังไม่ได้มาตรฐานตรงตามความต้องการของผู้บริโภค และด้านบรรจุภัณฑ์ยังขาดการออกแบบให้โดดเด่นมีลักษณะเฉพาะตัว สำหรับ Pojjanasin (2019) ได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP โดยใช้หลักสำคัญ 4 ประการ ในการพัฒนา คือ 1) ส่งเสริมให้น้ำผลผลิตในท้องถิ่นมาแปรรูป ถ่ายทอดความรู้วิชาการด้านการแปรรูปและการตลาด 2) ออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความโดดเด่นเฉพาะตัว มีความหลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า 3) พัฒนาหีบห่อให้รูปทรงเด่นชัด หาได้ง่าย เอื้อต่อการขนส่ง และดึงดูดผู้บริโภค 4) ควรมีข้อกำหนดคุณภาพที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นที่น่าเชื่อถือ และ Saokham *et al.* (2018) อธิบายว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนควรทำการสำรวจ วิจัย เพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคสามารถสร้างเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ให้กับชุมชน นอกจากนี้ Seerarat and Tokhun (2021) พบว่า การเพิ่มมูลค่าบัวหลวงปทุมด้วยภูมิปัญญามัธยมศึกษาคือเป็นทางเลือกหนึ่งในการลดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและยังเป็นการส่งเสริมอาชีพ อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและศักยภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชน พัฒนาด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน และศึกษาแนวทางการบริหารจัดการของกลุ่มให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งกลุ่มทอผ้าสไบชนิดบ้านมะยาง ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีประวัติเก่าแก่ทางด้านศาสนา

ประเพณีและวัฒนธรรม แต่มีปัญหาคือ ผลิตภัณฑ์ไม่มีตราสินค้า บรรจุภัณฑ์และเรื่องราว ไม่มีมาตรฐานการรับรองและไม่ใช่รู้จักของลูกค้า ซึ่งกลุ่มผู้ผลิตมีความต้องการพัฒนาผ้าสไบขิดโดยการย้อมสีธรรมชาติ มีตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ ขอบมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และความรู้การจัดการทำบัญชีการตลาด และการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนในครั้งนี้มุ่งอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพิ่มมูลค่าและเสริมเศรษฐกิจฐานรากในชุมชน

อุปกรณ์และวิธีการ

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นหลัก และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและศักยภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชน พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน และศึกษาแนวทางการบริหารจัดการของกลุ่มทอผ้าสไบขิดบ้านมะยาง ดำเนินการวิจัยระหว่างเดือน มกราคม – ธันวาคม 2563 พื้นที่วิจัย กลุ่มทอผ้าสไบขิดบ้านมะยาง หมู่ 13 ตำบลเมืองน้อย อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ผู้ให้ข้อมูลหลักในการออกแบบและพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ คือ ผู้นำชุมชน 2 คน (ชุมชนมี 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ 4 และหมู่ 13) สมาชิกกลุ่มทอผ้าสไบขิดบ้านมะยาง 18 คน (สมาชิกกลุ่มทั้งหมด) อาจารย์มหาวิทยาลัย 3 คน (อาจารย์เชี่ยวชาญด้านการย้อมสีผ้าธรรมชาติ อาจารย์เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน และอาจารย์เชี่ยวชาญด้านการบัญชีต้นทุน) และผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ 5 คน (ลูกค้าประจำรายใหญ่ 2 คน ปราชญ์ด้านการทอผ้า 2 คน และตัวแทน สนง.อุตสาหกรรมจังหวัดร้อยเอ็ด 1 คน) และ 2) ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์ต้นแบบ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย ผู้ประกอบการ SME ธุรกิจผ้า ผู้เชี่ยวชาญการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้า

ผู้เชี่ยวชาญด้านการตลาดออนไลน์และออฟไลน์ อาจารย์การตลาด และอาจารย์การท่องเที่ยว

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบ และศึกษาแนวทางการบริหารจัดการกลุ่มให้เกิดความยั่งยืน โดยเน้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอโดยใช้การย้อมสีและใช้เส้นด้ายจากธรรมชาติ ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 การสัมภาษณ์เชิงลึก การสำรวจ และการประเมิน ผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานผลิตภัณฑ์ของชุมชน ทิศทางสังคม ภูมิปัญญาดั้งเดิม วัตถุดิบ ทรัพยากรในท้องถิ่น และประเมินศักยภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีอยู่เดิม ส่วนที่ 2 การสนทนากลุ่ม การทดลอง และการสอบถาม ผู้วิจัยนำข้อมูลและผลการวิเคราะห์ที่ได้จากส่วนที่ 1 ประชุมระดมความคิดเห็นกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการออกแบบและพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าสไบขิดบ้านมะยาง และดำเนินกิจกรรมตามแผนการวิจัยร่วมกับกลุ่มทอผ้าสไบขิดบ้านมะยาง โดยทดลองฝึกปฏิบัติการจนได้ต้นแบบผลิตภัณฑ์ตามที่ต้องการ และร่วมวางแผนนำผลิตภัณฑ์ไปขอมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และวางระบบการบริหารจัดการกลุ่มที่เหมาะสมกับบริบทกลุ่ม ส่วนที่ 3 การสังเคราะห์การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการสอบถาม ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์และตีความจากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการทดลองเพื่อสรุปเป็นแนวทางการบริหารจัดการกลุ่ม การบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ โดยผู้วิจัยและคณะวิทยากรได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการผลิต การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน การจัดทำแผนธุรกิจและการบริหารจัดการ การจัดทำบัญชีต้นทุน ประกอบอาชีพ การออกแบบแพคเกจ และการตลาดออนไลน์ ที่ช่วยให้กลุ่มวิสาหกิจในชุมชน

สามารถดำรงอยู่คู่กับชุมชนได้อย่างยั่งยืนและตรงกับความต้องการของกลุ่มในการพัฒนาองค์ความรู้เหล่านี้ให้กับสมาชิกกลุ่ม ทำการประเมินผลการวิจัยจากชุมชนและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำผลไปปรับปรุง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ส่วนที่ 1 เครื่องมือและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสำรวจสำหรับศึกษาข้อมูลพื้นฐานผลิตภัณฑ์ของชุมชนทุนทางสังคม ภูมิปัญญาดั้งเดิม วัตถุประสงค์ ทฤษฎีการในท้องถิ่น โดยผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้นำชุมชน ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และใช้แบบประเมินชุมชนของธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทยเพื่อประเมินศักยภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีอยู่เดิม โดยผู้ประเมินคือ ผู้นำชุมชน (2 คน) อาจารย์มหาวิทยาลัย (3 คน) และผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ (5 คน) ส่วนที่ 2 ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การสนทนากลุ่ม การทดลอง และการสอบถาม การประชุมแบบมีส่วนร่วมเพื่อร่วมออกแบบและพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ ออกแบบสัญลักษณ์ แพคเกจจิ้ง แปรนต์ เรื่องราวของผลิตภัณฑ์ชุมชน และการขอมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยใช้หลักเกณฑ์การประเมินผลิตภัณฑ์ OTOP ของกรมพัฒนาชุมชน และหลักเกณฑ์เงื่อนไขการขอรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ประเภทผ้าของสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) โดยผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้นำชุมชน (2 คน) สมาชิกกลุ่มทอผ้าสไบชิตบ้านมะยาง (18 คน) อาจารย์มหาวิทยาลัย (3 คน) และผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ (5 คน) ทดลองฝึกปฏิบัติการนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์จนได้ผลิตภัณฑ์ที่เสร็จสมบูรณ์ตามรูปแบบที่กำหนด และนำไปขอผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และประเมินผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยใช้แบบประเมิน

ผลิตภัณฑ์ชุมชนตามหลักเกณฑ์การประเมินผลิตภัณฑ์ OTOP ของกรมพัฒนาชุมชน ส่วนที่ 3 มีจุดมุ่งหมายเพื่อประเมินผลการดำเนินการวิจัย โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัย ได้แก่ ถ่ายทอดองค์ความรู้ในหัวข้อและประเด็นที่สำคัญที่ได้จากการสอบถามและประเมินศักยภาพบริบทกลุ่มตามความต้องการของสมาชิกกลุ่มที่ต้องการพัฒนาและความจำเป็นที่กลุ่มต้องมีความรู้พื้นฐานในการบริหารจัดการกลุ่ม และใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลความรู้ความเข้าใจทางด้านวิชาการและการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์กับสมาชิกกลุ่มทอผ้าสไบชิตบ้านมะยาง จำนวน 18 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

มีการประมวลผลและการวิเคราะห์คือข้อมูลในงานวิจัยเชิงคุณภาพ เมื่อได้ข้อมูลแล้วได้ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบ triangulation หรือ การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ผู้วิจัยได้ศึกษาและนำกระบวนการวิธีวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยเชิงคุณภาพคือ การวิเคราะห์ข้อมูลจะเริ่มตั้งแต่ กระบวนการเริ่มการวิจัยจนถึงที่สุดการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นกระบวนการต่อเนื่อง เป็นการพัฒนาการเรียนรู้โดยนำเทคโนโลยี นวัตกรรมไปทดสอบในรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องโดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนผสมผสานซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้ใหม่ผ่านกระบวนการลงมือทำและสรุปผล เกิดเป็น “วงล้อแห่งการเรียนรู้” โดยนำเสนอแบบพรรณนา และข้อมูลที่ได้จากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในรูปแบบการสนทนากลุ่มจะเป็นการวิเคราะห์แบบองค์รวมสรุปประเด็นที่เป็นตัวแปรสำคัญในการออกแบบและพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าสไบชิตบ้านมะยาง และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้โปรแกรมสถิติหาค่าเฉลี่ย และหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาสามารถอธิบายตามวัตถุประสงค์และขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและศักยภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชน จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน กล่าวว่า ชุมชนบ้านมะยางมี 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ 4 และ หมู่ 13 คนในชุมชนโดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยหมู่ 4 มีวิสาหกิจชุมชนกลุ่มพัฒนาสินค้าเกษตรอินทรีย์บ้านมะยาง และหมู่ 13 มีกลุ่มวิสาหกิจเกษตรบ้านมะยาง โดยมีผลิตภัณฑ์ชุมชนคือ ผ้าสไบขิด ผ้าตาหม่อง ธงผะเหวด และผ้าขาวม้า มีภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้านการจักสาน การทอผ้า การทำบายศรี หมอสูตร และหมอเป่า และจากการสำรวจวัตถุดิบที่จะนำมาใช้กระบวนการผลิตที่มีมากที่สุดคือ ต้นสบู่แดง ต้นยูคาลิปตัส ต้นเพกา ไม้ไผ่ และจากการสัมภาษณ์ตัวแทนวิสาหกิจชุมชน กล่าวว่า ชุมชนบ้านมะยางมีผู้สูงอายุในชุมชนหลายคนมีภูมิปัญญาดั้งเดิมด้านการทอผ้าสไบขิด กลุ่มจึงได้เชิญชวนให้คนในชุมชนที่มีฝีมือด้านการทอผ้าสไบขิด และทำธงผะเหวดมารวมกลุ่มกันทอผ้าสไบขิดและทำธงผะเหวดขายให้กับชุมชนใกล้เคียงและหน่วยงานราชการในพื้นที่ ซึ่งกลุ่มมีความต้องการให้ผลิตภัณฑ์กลุ่มได้รับมาตรฐาน มผช. มีความหลากหลาย ตรงกับความต้องการของตลาด และมีตลาดจำหน่ายที่มากขึ้น ส่วนการบริหารจัดการกลุ่ม ได้บริหารจัดการทำตามความเข้าใจ จัดทำบัญชีอย่างง่ายรับ-จ่าย และไม่ทราบต้นทุนสินค้า ส่วนการประเมินคะแนนศักยภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มทอผ้าสไบขิดบ้านมะยางโดยรวมคะแนนเฉลี่ยคือ 66.75 คะแนน เกณฑ์คุณภาพดีน้อยหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนเกรด D

ส่วนที่ 2 การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าสไบขิดบ้านมะยาง อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้ทำงานร่วมกับผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการย้อมสีผ้าธรรมชาติ และสมาชิกกลุ่มทอผ้าสไบขิด สรุปผลการพัฒนาได้ดังนี้

1. ต้นแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน คือ ผ้าสไบขิด และผ้าพันคอย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งเดิมเน้นกลุ่มสมาชิกทอผ้าสไบขิดใช้ด้ายโทเลียมสีเคมี และผู้วิจัยเองได้พัฒนาผ้าสไบขิดที่ใช้ด้ายโทเลียมสีเคมีใหม่ โดยควบคุมกระบวนการผลิตให้เป็นไปตามข้อกำหนดด้านคุณภาพที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ชุมชน และเพื่อให้มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและตรงกับความต้องการของกลุ่มลูกค้า ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าพันคอ ย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งการพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ผ้าพันคอ ย้อมสีธรรมชาติ วิธีการย้อมไม่ซับซ้อน แต่อุปกรณ์การทอผ้าต้องใช้ความประณีตในการทอผ้า ผลิตภัณฑ์ที่ได้มีความโดดเด่นลวดลายเป็นเอกลักษณ์ “เลขสามและช้าง” ตามภูมิปัญญามรดกสายแบบดั้งเดิม และนำวัตถุดิบในท้องถิ่นคือ ใบสบู่แดงที่ให้สีเขียว ใบยูคาให้สีน้ำตาล และเปลือกต้นเพกาให้สีเหลืองมาใช้ในการย้อมสีเส้นด้าย และใช้เส้นด้ายธรรมชาติทอผสมกับเส้นด้ายเรยอนทำให้ผ้าพันคอมีคุณสมบัติผิวสัมผัสดี มีความนุ่ม มั่นเงา สามารถระบายความร้อน ดูดความชื้นได้ดี สีไม่ตก ไม่เป็นมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ต้นทุนการผลิตเดิมต้นทุน 100 บาท/ชิ้น ผลิตภัณฑ์ใหม่ 170-220 บาท/ชิ้น และรายได้ต่อหน่วยเดิม 150 บาท/ชิ้น ผลิตภัณฑ์ใหม่ 250-300 บาท/ชิ้น โดยเมื่อผลิตสินค้าเสร็จเรียบร้อยแล้วผู้ผลิตนำไปวางขายตลาดของหน่วยงานส่วนราชการ

ขายสินค้าได้หมด 30 ชิ้น และมีคำสั่งซื้อเพิ่มขึ้นจากเดิม 10-15%

2. การประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อออกแบบสัญลักษณ์ แพ็คเก็จจิ้ง แบรินด์ และเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ชุมชนสรุปผลคือ กลุ่มใช้สัญลักษณ์คือ “กวก” เพื่อบอกเล่าเรื่องราวของการทอผ้าของชุมชนที่เกิดจากการใช้วัสดุอุปกรณ์ในห้องถัก เป็นความเชื่อของคนในชุมชนว่าเป็นสัญลักษณ์ของการกวกเงิน กวกทอง ชื่อแบรนด์สินค้า “ผ้าสไบขิดทอมือ” สื่อถึงการทอผ้าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน แพ็คเก็จจิ้ง ใช้ถุงกระดาษหิ้วที่ใส่ลายผ้าสไบขิดเป็นพื้นหลังและกล่องเปิดหน้าต่างเพื่อโชว์ลายผ้าสไบขิด โดยการใช้ “ลายผ้าสไบขิด” ของกลุ่มเป็นพื้นหลังเพื่อบ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่ม ใช้สโลแกน “ทอจากใจ..ไทบ้านมะยาง” เพื่อ

แสดงถึงความเป็นชุมชนบ้านมะยางที่ร่วมแรงร่วมใจในการผลิตผ้าสไบขิดของชุมชนสู่ลูกค้าอย่างจริงจัง

3. ยื่นคำขอจัดตั้งกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนใหม่เนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจเดิมนั้นกลุ่มไม่ได้ดำเนินการยื่นคำร้องขอต่ออายุการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนทำให้หนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนหมดอายุลงตั้งแต่ปี 2551 จึงยื่นคำขอมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) ใหม่ ประเภท ผ้าพันคอทอเส้นใยผสมกับสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดร้อยเอ็ด และได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) เลขที่ 502-58/247(รอ) สำหรับผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ก่อนการพัฒนา ผ้าทอสไบขิด (Figure 1) บรรจุภัณฑ์ (Figure 2) และหลังการพัฒนา ผ้าทอสไบขิด (Figure 3) และบรรจุภัณฑ์ (Figure 4) แสดงได้ดังนี้

Figure 1. Sabaikit before development

Figure 2. Packaging before development

Figure 3. Sabaikit after development

Figure 4. Packaging after development

ส่วนที่ 3 ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการของกลุ่มจากการประเมินภาพรวมการบริหารจัดการ เดิมกลุ่มทอผ้าสไบชิตบ้านมะยางมีปัญหาทางด้านการตลาดและการจัดการ ดังนั้นจึงจัดอบรมเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการผลิต การจัดทำแผนธุรกิจ การบริหารจัดการ การจัดทำบัญชีต้นทุน การออกแบบแพนเพจ และการตลาด และจากการสอบถามความรู้ความเข้าใจทางด้านวิชาการสมาชิกกลุ่มทอผ้าสไบชิตบ้านมะยาง พบว่า ก่อนเข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจทางด้านวิชาการในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 1.85) และหลังเข้าร่วมอบรมมีความรู้ความเข้าใจทางด้านวิชาการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.72) และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ พบว่า สมาชิกกลุ่มสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.25)

วิจารณ์

จากกระบวนการสนทนากลุ่มได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการของกลุ่มทอผ้าสไบชิตบ้านมะยาง อย่างยั่งยืนดังนี้

- จัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อความชัดเจนในโครงสร้างการบริหารงานและการขอสนับสนุนทรัพยากรจากหน่วยงานภาครัฐ ตลอดจนเพื่อให้เข้าถึงแหล่งเงินทุน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Noicham *et al.* (2018) ที่พบว่ารูปแบบการ

บริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ควรกำหนดโครงสร้างบริหารองค์กรและการแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน และกำหนดกฎระเบียบ ข้อบังคับ รวมถึงการมีระบบบัญชีควบคุมตรวจสอบได้ง่าย เพื่อนำไปสู่วางแผนการใช้เงินทุน การกู้ยืมเงิน และการบริหารเงิน

- การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ให้ได้รับเครื่องหมายมาตรฐาน มผช. เพื่อเป็นใบรับรองคุณภาพสินค้าและสร้างความน่าเชื่อถือให้กับกลุ่มผู้บริโภคตลอดจนเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sintusiri *et al.* (2020) ที่พบว่าการจัดการคุณภาพผลิตภัณฑ์มีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกกับความสำเร็จขององค์กร และงานวิจัยของ Pojjanasin (2019) สรุปว่าการพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์ ควรมีข้อกำหนดด้านคุณภาพที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นที่เชื่อถือ และสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์

- ปรับกระบวนการบริหารจัดการกลุ่ม โดยถ่ายทอดองค์ความรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ภายในชุมชน สมาชิกกลุ่มต้องได้รับการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการผลิต การบริหารจัดการ การจัดทำบัญชีต้นทุน และการตลาด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chanhom and Phon-mgam (2019) พบว่าเพื่อให้ผลิตภัณฑ์ข้าวเม่าของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หน่วยงานภาครัฐควรให้การสนับสนุนส่งเสริมด้านการฝึกอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกกลุ่ม และงานวิจัยของ Saokham *et al.*

(2018) ที่สรุปตรงกันว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในทุกกระบวนการพัฒนา จะก่อให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนอย่าง ยั่งยืน ซึ่งงานวิจัยของ Thatrak and Khamkon (2018) พบว่า ปัจจัยการจัดการความรู้มี ความสัมพันธ์เชิงบวกต่อผลการดำเนินงานของกลุ่ม ผลิตผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง ได้แก่ ปัจจัยด้าน ภูมิปัญญา การบริหารจัดการ การตลาด และ งานวิจัยของ Saithep and Permthai (2017) ที่พบ แนวทางในการกำหนดมาตรฐานการผลิตผลิตภัณฑ์ ควรส่งเสริมให้สมาชิกได้รับการอบรมเพื่อเพิ่มทักษะ ในการผลิต ซึ่งงานวิจัยของ Chanhom (2016) เสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรหาหนทางบูรณา การแบบองค์รวมร่วมกันกับชุมชน กลุ่มที่มีความ เข้มแข็งด้านการผลิตและวิถีชีวิตที่งดงามเป็นทุนเดิม อยู่แล้วควรจัดตั้งเป็นแหล่งศึกษาทางสังคมวิทยา

สรุป

ผลการศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์จาก ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการ จัดการชุมชนอย่างยั่งยืน โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ต้นแบบผ้าสไบขิดย้อมสีเส้นด้ายธรรมชาติตาม อัตลักษณ์ชุมชน วัตถุดิบและภูมิปัญญาในท้องถิ่น ซึ่ง การย้อมสีเส้นด้ายในแต่ละชุมชนอาจให้สีที่แตกต่าง กันได้แม้ใช้พืชชนิดเดียวกันเพราะน้ำที่ใช้ล้างเส้นด้าย มีความเป็นกรด-ด่าง ที่แตกต่างกัน และปรับปรุง กระบวนการบริหารจัดการกลุ่มใหม่เพื่อเพิ่ม ประสิทธิภาพ โดยนำองค์ความรู้ด้านการบริหาร จัดการเข้าปรับใช้ในกลุ่มทำให้สามารถจัดตั้งเป็นกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนและผลิตภัณฑ์ได้รับมาตรฐาน มผช. ซึ่งกลุ่มได้กำหนดโครงสร้าง กฎระเบียบ ข้อบังคับ การจัดสรรผลประโยชน์อย่างชัดเจน ควบคุมการ ผลิต มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาภายในกลุ่มและชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- Chanhom, C. and P. Phon-mgam. 2019. A research and development for local product quality of Ban Sawangthamwiset agricultural housewife group Nam-Arm sub-district, Kasetwisai district, Roi-Et province. Journal of Graduate MCU KhonKaen Campus 6(1): 276-288. (in Thai)
- Chanhom, J. 2016. The Development of textiles products : Wisdom of Thai Song Dam in the western region of Thailand. Journal of the Association of Researchers 21(1): 181-192. (in Thai)
- Noicham, S., V. Tarasansombat and S. Sangjindavong. 2018. Management of community enterprises, Ampawa District, Samutsongkhram province. Kasem Bundit Journal 19: 130-139. (in Thai)
- Plengdeesakul, B. and P. Plengdeesakul. 2018. Developing creative products by adopting local wisdom of natural resource deployment in communities located near Chulabhorn Dam a case study of Mae Somsri processed fresh water fish community enterprise at Tung Lui Lai sub-district, Kon San district, Chaiyaphum province. Journal

- of Fine and Applied Arts, KhonKaen University 10(2): 206-230. (in Thai)
- Pojjanasin, S. 2019. The product development of One Tumbon One Product (OTOP) under the policy of Thailand 4.0, Phetchaburi. Chandrakasem Rajabhat University Journal of Graduate School 14(2): 41-55. (in Thai)
- Saithep, K. and P. Permthai. 2017. Guideline for the community product development for export of artificial flowers community business group at Mae Tha sub-district, Mae Tha district, Lampang province. Journal of Modern Management Science 10(2): 1-11. (in Thai)
- Saokham, P., P. Keawnet, N. Sangwan, N. Saennumpol and P. Srithong. 2018. Development of local product for hotel marketing business in Chiang Rai province. Dusit Thani College Journal 12(1): 165-182. (in Thai)
- Seerarat, V. and N. Tokhun. 2021. Value Added of Sacred Lotus with Natural Tie-dyed Cotton Wisdom. Journal of Community Development and Life Quality 9(2): 205-212. (in Thai)
- Sintusiri, J., T. Ungphakorn and K. Hinthaw. 2020. Effects of product quality management on organizational success of Thai brand clothing businesses. Journal of Accountancy and Management 12(2): 174-183. (in Thai)
- Suwannadee, N., A. Chongphatthanakorn, B. Thammasiri, K. Nunjaijumpa and K. Limveeraprajak. 2021. Creating value added antique woven fabric of Thap Klai community, Uthai Thani province. Journal of Community Development and Life Quality 9(1): 1-13. (in Thai)
- Thatrak, D. and W. Khamkon. 2018. Knowledge management factors affecting the performance of handmade cotton production group, Donluang Village, Maerang sub-district, Pasang district, Lamphun province. Journal of Modern Management Science 11(1): 51-69. (in Thai)
- Waentip, C. and K. Pilun. 2016. Factors effecting the success and failure of OTOP fabric and clothing of Suwannaphum district, Roi-et province. Journal of Politics and Governance 6(1): 66-81. (in Thai)

Journal of Community Development and Life Quality

1. Tourist Destination Development Guideline for Phra Sawet Historical Park in Lam Thap District, Krabi Province Thanongsak Angchuan and Onanong Cheablam.....	340
2. Community Planning for Sustainable Tourism Development of Koh Phithak Community, Chumphon Province, Thailand Nara Phongphanich, Amnat Ruksapol, Benjamas Na Thongkaew, Phatthanakan Tiapaibool, Ampol Thaneekruth, Vijit Punpud, Onanong Yenbangsaphan, Phonsri Ratanarat and Sathaphon Hinthean.....	352
3. Development of Participatory Waste Management model In the Cultural Tourism of Wat Mahathat Community Nakhon Phanom Province Pachchayathan Kinnares.....	366
4. Life Quality Improvement of Farmer Group with Organic Agricultural Innovations in Wo-kaeo Sub district, Hang Chat District, Lampang Province Piriyaporn Suwannatrai and Chaivivat Wongsawat.....	376
5. Development of Administration of Subdistrict Municipalities for Administration of Development for Quality of Life Based on Sports'Promotion Standards of Local Government Organizations: A Case Study of Samut Sakhon Province Soodchalerm Sattrapruek	390
6. Social Support and Participation in Developing Universal Design of Volunteers at Wat Phrabuddhasaengdham, Saraburi Province Piyabhorn Boonprasert and Supanee Sontirat.....	400
7. Comparative Study on Health-related Quality of Life among Patients with Chronic Non-communicable Disease Supakan Kantow and Nattapon Pansakun.....	411
8. Anxiety and Depression during the Outbreak of Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) among the Thais and their Relaxation Techniques Narunan Wuttisin, Kanjana Kakham and Lalitpat Suksua.....	422
9. Participatory Innovation Among Elderly People by Creative Creation for Establishing Elderly School in Ban Laeng Subdistrict, Mueang District, Lampang Province Duangjan Kaewkongpan, Chisapath Choothong, Chatsuda Mata Somsak Srisawakran and Supaporn Machaiwong.....	433
10. Effects of Trat Local Rice Varieties on Processing of Noodles Products Phachara Kaewdee, Kuntorn Ngajua Sudarat, Tanta-ariya Amorn, Chaisaen and Kornkanok Panumpan.....	445
11. Product Development, Marketing Channel Development and Community Enterprise Management of Container from Betel Husk Producer Group: A Case study of Chaw Phron's Lifestyle Women Power Group Thammayantee Phayoonpun Nanthaporn Kosiyaporn and Somkiat Suttiyapiwat.....	452
12. Product Development from Local Wisdom to Increase an Efficiency of Community Management Based on Sustainability concept in Ban Ma Yang Community, Thawat Buri District, Roi Et Province Lalita Pimta and Raksadavan Siritakham	465

วารสารการพัฒนารัฐบาลชุมชนและคุณภาพชีวิต Journal of Community Development and Life Quality ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ กันยายน – ธันวาคม 2564 ISSN (Printe): 2630-0443